

p-ISSN 0033-202X

e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	87
zeszyt	2

Warszawa 2019

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 87

2019

zeszyt 2

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- GRZEGORZ NIEĆ: Książka – Naród – Państwo. Czechosłowacka ustawa o bibliotekach publicznych z 1919 roku 133
- MAGDALENA WÓJCIK: Obszary i warianty wykorzystania gier w działalności bibliotecznej 153

Z WARSZTATÓW BADAWCZYCH

- NATALIA BIAŁKA: Obecność przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach społecznościowych dla naukowców Academia.edu i Researchgate 167
- WERONIKA KORTAS: Członkowie polskich grup w serwisie Facebook a zjawisko czytania społecznościowego 185

Z ZAGRANICY

- NIKOLAJ ZUBKOV: Specyfika biblioteki i jej możliwe zadania 199

SPRAWOZDANIA

- „Kultura czytelnicza młodego pokolenia”. V Międzynarodowa Konferencja (Łódź, 24-25 września 2018 r.) (Agata Walczak-Niewiadomska) 207
- „Badania publiczności w instytucjach kultury”. Ogólnopolska konferencja naukowa. (Kraków, 11-12 kwietnia 2019 r.) (Magdalena Paul) 212

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	217
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	221

Z ŻYCIA SBP	237
-------------------	-----

KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO 2018 (oprac. <i>Dorota Grabowska</i>)	251
--	-----

KOMUNIKATY

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2018 (<i>Jadwiga Sadowska</i>)	275
VI edycja Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej 2018/2019 (<i>Dorota Tarnowska</i>)	276

WSPOMNIENIA

Halina Molin (1947-2018) – dama polskiego i czeskiego bibliotekarstwa (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	279
--	-----

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW	287
-----------------------------	-----

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 87

2019

Issue 2

“The Library Review” was awarded nine points in the official register of journals
of Polish Ministry of Science and Higher Education

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- GRZEGORZ NIEĆ: Books – Nation – State. 1919 Czechoslovakian Act
on Public Libraries 133
- MAGDALENA WÓJCIK: Areas and Options for the Use of Games in Library
Activities 153

RESEARCH REPORT

- NATALIA BIAŁKA: Presence of Polish Researchers in the Field of Information
and Book Studies in Academia.edu and ResearchGate – Social
Networking Services Addressed to Scholars 167
- WERONIKA KORTAS: Members of Polish Facebook Groups and
the Phenomenon of Social Reading 185

FROM ABROAD

- NIKOŁAJ ZUBKOV: The Nature of Libraries and Their Potential Tasks 199

REPORTS

- „Reading culture of a young generation” – 5th International Conference
(Łódź, September 24-25, 2018) (*Agata Walczak-Niewiadomska*) 207
- „Studying the audience of cultural institutions” – National Scientific
Conference (Kraków, April 11-12, 2019) (*Magdalena Paul*) 212

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 217
- Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*) 221

- NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 237

- CHRONICLE OF SCHOLARLY LIFE (oprac. *Dorota Grabowska*) 251

MESSAGES

Adam Lysakowski SBP Scientific Award 2018 (<i>Jadwiga Sadowska</i>).....	275
Sixth Book and Information Studies Competition 2018/2019 (<i>Dorota Tarnowska</i>)	276

OBITUARIES

Halina Molin (1947-2018) – a true lady of Polish and Czech library community (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	279
---	-----

GUIDELINES FOR AUTHORS	291
------------------------------	-----

GRZEGORZ NIEĆ

Instytut Nauk o Informacji

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: grzegorz.niec@up.krakow.pl

KSIĄŻKA – NARÓD – PAŃSTWO. CZECHOSŁOWACKA USTAWA O BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH Z 1919 ROKU

Grzegorz Nieć, dr hab., jest profesorem nadzwyczajnym, zatrudnionym w Instytucie Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Główne obszary jego zainteresowań badawczych to: dawna i współczesna kultura książki Polski i Czech, antykwarystwo i bibliofilstwo, dzieje prasy polskiej XIX i XX w.; edytorstwo źródeł. Opublikował m.in.: *Jakub Szymkiewicz „Szlachcic na Łopacie” – satyryczny reporter „Wiadomości Brukowych”* (Kraków, 2006); *Bibliografia historii prasy polskiego ruchu ludowego* (wspólnie z W.M. Kolasą, Warszawa 2012); *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy* (Kraków 2016), kilka haseł w *Encyklopedii książki* (Wrocław 2017) oraz krytyczne wydania ineditów Stanisława Tarnowskiego.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki publiczne. Czechosłowacja. Czytelnictwo. Prawo biblioteczne.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Czechy są krajem o wysokim i ugruntowanym czytelnictwie. Książka oraz wszystkie instytucje z nią związane odegrały istotną rolę w historii narodu i państwa i zajmują wciąż ważne miejsce w życiu społeczeństwa. Już w kilka miesięcy po proklamowaniu w 1918 r. Republiki Czechosłowackiej uchwalono ustawę o bibliotekach publicznych, którą w ciągu kilku lat wprowadzono, pokrywając cały kraj siecią ogólnodostępnych bibliotek. Celem artykułu jest przedstawienie najważniejszych założeń i uwarunkowań Ustawy z 1919 r. w kontekście dziejów książki i czytelnictwa na ziemiach czeskich, jak też pod wieloma względami odmiennej sytuacji pozostałych części

państwa – Słowacji i Rusi Podkarpackiej oraz licznych mniejszości zamieszkujących jego terytorium. **Metody badań** – Wykorzystano źródła oraz dostępną dawną i najnowszą literaturę przedmiotu – czeską, słowacką i polską. **Wyniki i wnioski** – Czesosłowacka ustawa o bibliotekach publicznych jest doniosłym i ważnym wydarzeniem w dziejach Czech i Słowacji, bezprecedensowym w kontekście czasu i miejsca, jak też trwałości efektów. W sposób szczególny pokazuje miejsce oświaty, książki i biblioteki w koncepcjach politycznych i społecznych czeskich elit XIX i XX w.

WSTĘP¹

W minionym roku tak Polska, jak i Czechy oraz Słowacja² świętowały stulecie niepodległości. Przed nami kolejne rocznice, związane z budową i rozwojem niepodległego państwa oraz jego instytucji, wśród których biblioteki zajmują miejsce szczególne. Jednym z pierwszych aktów prawnych Republiki Czechosłowackiej, proklamowanej 28 października 1918 r., była ustawa biblioteczna, która nie tylko zorganizowała system biblioteczny kraju, ale wytyczyła również kierunki jego rozwoju w taki sposób, że po dziś dzień sieć bibliotek jest tutaj po Łotwie najgęstsza w Europie. Jeśli średnio w Unii Europejskiej w 2016 r. przypadało 1,25 bibliotek na 10 tys. obywateli, to w Republice Czeskiej i na Słowacji było to kolejno – 5,04 i 2,81 (Goeij, 2016).

KSIĄŻKA W DZIEJACH I W KULTURZE NARODU CZESKIEGO³

Czechy wkroczyły na drogę rozwoju cywilizacyjnego nieco wcześniej niż Polska. Po krótkotrwałym epizodzie wschodnim, związanym z Państwem Wielkomorawskim i misją świętych Cyryla i Metodego, zwyciężyły ostatecznie wpływy zachodnie, łacińskie. Teksty w języku czeskim pojawiły się szybko, najstarsze zachowane zabytki pochodzą z XIII w. Dy-

¹ Przekłady z języka czeskiego w niniejszym tekście pochodzą od autora; niektóre teksty i zwroty zrozumiałe są dla polskiego czytelnika, aczkolwiek czyhają tu i ówdzie pułapki. Czeska terminologia bibliologiczna jest w pewnych obszarach swoista, a nawet spontaniczna i – bywa – bogatsza od polskiej, nie zawsze więc można znaleźć odpowiedni ekwiwalent, stąd też niektóre terminy wymagają opisowego przekładu lub dodatkowych objaśnień. Sporą pomocą służą tutaj: *Slovník knihovnických termínů v šesti jazycích*, Praha 1958 oraz J. Baluch, P. Gierowski, *Czesko-polski słownik terminów literackich*, Kraków 2016.

² Czechosłowacja rozpadła się w 1992 r., sukcesorem tego państwa, w aspekcie historycznym, jest od 1 stycznia 1993 r. Republika Czeska, obchodząca swoje święto w dniu 28 października, jednak relacje ze Słowacją są wciąż bardzo bliskie, a zeszloroczne obchody stulecia proklamowania republiki obchodzono wspólnie.

³ Wśród licznych publikacji poświęconych dziejom czeskiej książki wskazać wypada jako najważniejsze: wieloautorskie monografie *Česká kniha v proměnách staletí* (Bohatcová a kol., 1990); *Dějiny knihoven a knihovnictví* (Cejpek, 2002) oraz imponujące dzieło Petra Voita *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století: papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné proky knihy, knižní vazba, knižní obchod*, Praha 2008, t. 1-2 (1 wyd. 2006 w jednym woluminie).

namiczny i harmonijny rozwój czeskiej kultury, w tym książki i literatury, został jednak zahamowany na początku XVII w. Klęska antyhabsburskiego powstania w 1620 r. (bitwa pod Białą Górą) dała początek eksterminacji i germanizacji czeskich elit. Od tego momentu język czeski szybko tracił na znaczeniu na rzecz niemieckiego – przez kolejne dwa stulecia funkcjonował poza literaturą wysoką i nauką, aczkolwiek utrzymywał się w piśmiennictwie popularnym i religijnym. W ostatnich trzech dekadach XVIII w. rozpoczął się okres odrodzenia narodowego, w którym odtworzono instytucje rodzimej kultury (Szykowski, 1948; Tarajło-Lipowska, 2010, s. 89-132). W ciągu kilkudziesięciu lat Czesi nie tylko przemówili w swoim języku we wszystkich praktycznie dziedzinach życia społecznego, ale zdołali odzyskać dominującą pozycję na ziemiach przez siebie zamieszkanymi. Orężem w tej walce była literatura, książka i prasa; bojownikami – literaci i naukowcy, wydawcy, drukarze, księgarze i bibliotekarze, których po latach zaczęto określać mianem „budzicieli”. Ziemia czeska usiana jest tablicami pamiątkowymi, pomnikami i mogiłami takich budzicieli, na których pod nazwiskiem i datami życia zapisano *Národní buditel* i jego profesję: *kněz, spisovatel, nakladatel, učitel* itd. (ksiądz, pisarz, wydawca, nauczyciel). Tym samym czeska książka nabrała wyjątkowego znaczenia, stając się symbolem narodowej tożsamości; język i literatura zaś – formułą istnienia i utrzymania wspólnoty, co znajdowało potwierdzenie w kolejnych tragicznych i przełomowych dla Czechów chwilach⁴.

CZECHOSŁOWACJA 1918 – PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

Czesi – żyjący w ramach monarchii habsburskiej i korzystający w drugiej połowie XIX w. z dobrodziejstw autonomii – odtworzyli swoje instytucje życia społecznego, w tym literaturę, rynek książki oraz oświatę i naukę; w 1918 r. posiadali również rozbudowaną sieć różnego rodzaju bibliotek i czytelni (Cejpek, 2002, s. 162-179). Problem analfabetyzmu praktycznie nie istniał. Poza tym, co też jest niezwykle istotne, ziemie czeskie były dobrze rozwinięte pod względem infrastruktury i przemysłu, wyróżniając się na tle pozostałych części nowego państwa⁵. Państwo to obejmowało

⁴ W 1939 r., po rozpadzie Czechosłowacji i utworzeniu Generalnego Protektoratu, czescy wydawcy i księgarze rzucili hasło „Czytajcie czeskie książki” („Čtěte české knihy”), tłumacząc, że „każdy nowy czytelnik jest nowym, pozyskanym bojownikiem czeskiej sprawy”. Apel ten znalazł się w jubileuszowej księdze Związku Czeskich Księgarzy i Wydawców (Spolek českých knikkupcův a nakladatelův) pt. *Knihna a národ 1879-1939*, red. V. Mikota, Praha: Knihkupec a nakladatel 1939 (s. 8, 10). W okresie okupacji, mimo cenzury i germanizacji, w sposób niebywały wzrosły nakłady czeskich książek i liczba korzystających z bibliotek (Doležal, s. 97-165). Z kolei napór niemiecki wywołał sprzeciw i skłaniał do dbałości o czystość rodzimego języka (Velčovský, s. 194-220).

⁵ Na terytorium Czechosłowacji znalazło się 75% przemysłu Austro-Węgier, co pozwalało zaliczyć ten kraj do pierwszej dziesiątki najbardziej uprzemysłowionych krajów świata (Balcerak, 1974, s. 301).

jednak oprócz Czech i Moraw oraz części Śląska – przyznane w 1920 r. na mocy traktatu z Trianon – Słowację i Ruś Podkarpacką. Ziemie te zamieszkiwali – według liczebności populacji – Czesi (6842 tys.), Niemcy (3123 tys. w zwartych skupiskach wzdłuż granicy austriackiej i niemieckiej), Słowacy (1977 tys.), Węgrzy (745 tys. również w zwartych skupiskach na Słowacji i Rusi wzdłuż granicy z Węgrami), Rusini (462 tys.) na Rusi i Polacy (76 tys.) na Śląsku Cieszyńskim. Żydzi w części deklarrowali narodowość żydowską (181 tys.), ale w nie mniejszej liczbie identyfikowali się także z pozostałymi nacjami. Tak jak Czechy były krajem przemysłowo-rolniczym, to na Słowacji i na Rusi znakomita większość ludności mieszkała na wsi i zajmowała się rolnictwem (Rychlík, 2018).

Idea współpracy czesko-słowackiej pojawiła się już w poprzednim stuleciu, koncepcja wspólnego państwa wykrystalizowała się w okresie I wojny światowej, choć poczucie odrębności „młodszych braci” było mocne i zdecydowane (Kościelak, 2010, s. 299-306). Sytuacja etniczna republiki wymusiła jednak stworzenie „narodu państwowego” – Czechosłowaków, których łączna liczba (prawie 9 mln.) dawała im znaczną przewagę nad Niemcami. Czechosłowacy stanowili jednak 65% ludności, Czechosłowacja była zatem państwem wielonarodowym, ze wszystkimi tego konsekwencjami (Rychlík, 2018; Tomaszewski, 2014, s. 41-52). Oficjalnie też funkcjonował język czesko-słowacki, a w nim dwa narzecza – czeskie i słowackie, chociaż ze zrozumiałych względów przeważało to pierwsze⁶. Wszystkie nacje, w tym także Słowacy, miały swoje konkretne potrzeby i aspiracje w zakresie szkolnictwa i kultury, zróżnicowany był jednak ich potencjał w tym zakresie – tak ludzki, jak i materialny, o czym niżej.

Międzywojenną Czechosłowację (Wydra, 1925; Hájková eds., 2018). tworzyło wspomnianych pięć krain – ziem (województw), które zredukowano w 1928 r. do czterech, łącząc Morawę ze Śląskiem, te zaś podzielone zostały w 1920 r. na 22 żupanaty (powiaty), a te z kolei na okresy (okręgi, rejony), na których kończyła się administracja rządowa, i które odpowiadały naszym gminom. Ruś była osobnym obwodem z okresami. Najniżej w hierarchii stały obce (*obec* – gmina, gromada, organizacja), kierowane przez organy wybieralne. „*Obec*” zatem oznaczała w momencie uchwalenia ustawy praktycznie każdą miejscowość (Baxa, 1925, s. 51-52). Dodajmy jeszcze tylko, że czeskie *občan* to obywatel, a *obyvatel* – mieszkaniec.

⁶ Ukazały się liczne prace lansujące tę koncepcję – słowniki, gramatyki i rozmaite kompendia językoznawcze, w tym m.in. osobny tom wielotomowej, pomnikowej publikacji pt. *Československá vlastivěda* [vlastivěda – dosł. nauka o ojczyźnie] (Hujer, 1934). Koncepcja języka czesko-słowackiego w gruncie rzeczy była sztuczna, a oba „narzecza” rozwijały się niezależnie. Czesko-słowackie relacje w tym zakresie w latach 1918-1938 były dość skomplikowane i do końca niezbyt precyzyjnie zdefiniowane, co prowadziło do licznych napięć i konfliktów (Rychlík, 2015, s. 89-96).

BIBLIOTEKI NA TERENIE CZECHOSŁOWACJI PRZED UCHWALENIEM USTAWY

Biblioteki publiczne na ziemiach monarchii habsburskiej mają swój początek w końcu XVIII w., związany z reformami Marii Teresy i Józefa II (1740-1790). Skasowano wiele klasztorów, a książki z nich trafiały do nowo tworzonych lub rozbudowywanych bibliotek uniwersyteckich. W 1777 r. otwarto c.k. Bibliotekę Uniwersytecką w Pradze, pojawiła się taka i w Ołomuńcu. Całkiem pokaźne księgozbiory powstawały przy muzeach (m.in. w Opawie w 1814 r., w Brnie – Muzeum Morawskie w 1803 r., i najważniejsze – Muzeum Narodowe w Pradze w 1818 r.), stowarzyszeniach naukowych (Królewskie Czeskie Towarzystwo Naukowe, 1784) i społecznych (Stowarzyszenie dla Rozwoju Przemysłu w Czechach, 1835) oraz przy mniejszych zakładach oświatowych. Oprócz materiałów bibliotecznych poklasztornych, księgozbiory wspierali liczni darczyńcy – szlachta i mieszczaństwo, właściciele solidnych bibliotek, zasilając je także bieżącą produkcją wydawniczą. Były to jednak instytucje służące głównie elitom intelektualnym, uczonym. Niezaspokojone pozostawało natomiast zapotrzebowanie na literaturę popularną – beletrystykę, publikacje popularnonaukowe oraz piśmiennictwo fachowe. Z czasem zatem zaczęły powstawać i rozwijać się na wielką skalę wypożyczalnie oraz czytelnice książki i prasy oraz nut, których oferta była skierowana do szerokiej publiczności. Organizowali je wydawcy i księgarze; pierwsze powstały już w ostatnich trzech dekadach XVIII w. w Pradze, Brnie, Pilźnie, Opawie i Czeskich Budziejowicach, w innych miastach pojawiły się w następnym stuleciu (Volf, 1931). Wielkie znaczenie w rozwoju czytelnictwa miały księgozbiory prywatne, służące nie tylko właścicielom i ich rodzinom, ale – bywało – szerokiemu gronu znajomych. W czasach odrodzenia narodowego wielką rolę odgrywał spontaniczny obieg towarzyski, który inspirowali i nieraz na całkiem poważną skalę prowadzili wspomniani budziciele – nauczyciele i księża katolicy. Ich działalność dawała często początek stowarzyszeniom czytelniczym i bibliotekom. Na początku władza podejrzliwie spoglądała na tę działalność, z czasem jednak przejęła inicjatywę, tym samym obejmując ją nadzorem. Biblioteki szkolne – gimnazjalne zakładano od 1816 r., z początku służyły wyłącznie kadrze nauczającej, później także uczniom. Do 1847 r. zorganizowano takich bibliotek 486 (Cejpek, 2002, s. 172). Pierwsze czeskie stowarzyszenia czytelnicze zaczęły powstawać w pierwszej połowie XIX w., niektóre dość szybko upadały, inne działały prężnie jeszcze w następnym stuleciu. Ich celem było nie tylko popularyzowanie piśmiennictwa czeskiego i edukacja, ale także przeciwdziałanie alkoholizmowi. Z początku organizacje te liczyły od kilkunastu do kilkudziesięciu członków, a ich księgozbiory – od kilkudziesięciu do kilkuset tomów. Społeczne inicjatywy legły także u podstaw wielu miejskich bi-

bliotek, które tworzone przy wsparciu władz lokalnych. Pierwsza znana powstała w 1834 r. w Žebráku (50 km od Pragi) z inicjatywy tamtejszego teatru amatorskiego, który przeznaczył na ten cel dochody z przedstawienia. Tworzyły je i wspierały rozmaite organizacje oświatowe, kulturalne i religijne. Pod koniec XIX w. było 267 bibliotek miejskich, gminnych i ludowych, w 1905 r. już 465 (Cejpek, 2002, s. 162-173).

Tak bujny i dynamiczny rozwój sieci bibliotecznej na ziemiach czeskich sprawił, że u progu niepodległości Czesi mieli sporą – sprawną i kompetentną – grupę bibliotekarzy, potrafiących organizować i kierować placówkami różnego typu, w tym naukowców i teoretyków, o których przyjdzie jeszcze wspomnieć. Sprawy książki, czytelnictwa i bibliotek coraz więcej miejsca zajmowały na łamach czasopism pedagogicznych, takich jak „Komenský” czy „Pedagogické rozhledy”. Pojawiły się również specjalne pisma adresowane do czytelników, jak np. „Malý čtenář”⁷. Pod koniec XIX w. wykonano pierwsze badania czytelnictwa młodzieży szkolnej. Przeprowadzono również kilka ankiet wśród czytelników czasopism, np. „Kalendář Malého čtenáře 1905” zapytał o najulubieńsze książki 1904 r. (Jedlička & Kurka, 1965 s. 9-24).

Znacznie gorzej sytuacja przedstawiała się na Słowacji i na Rusi – podczas gdy Czesi, Niemcy, Węgrzy i Polacy byli praktycznie w całości piśmienni, 19% Słowaków i 64% Rusinów pozostawało analfabetami (Stehlík, 2015, s. 86; Kasper eds., 2018, s. 124-158). „Na Słowacji i Rusi Podkarpaciej narodowe szkoły słowackie i ruskie były w zaniku, a średnie i wyższe w ogóle nie egzystowały” (Pokorný, 2018, s. 338). Słowacja – madziaryzowana do ostatnich chwil monarchii – nie posiadała ani rozwiniętej narodowej oświaty, ani bibliotek (Stehlík, 2015, s. 78-110). Jeśli na ziemiach czeskich było: w Czechach (1910) 3243 ludowych bibliotek czeskich i 566 niemieckich oraz 2139 społecznych (prowadzonych przez organizacje sokolskie, zawodowe, Macierz, straż pożarną itp.), na Morawach i Śląsku (1919) kolejno 1133 i 2155, a w nich łącznie 1 573 117 tomów, to na Słowacji tych pierwszych było zaledwie 100, które przed i podczas wojny nie mogły w zasadzie funkcjonować (Cejpek, 2002, s. 181). Gros spośród nich – 78 – stanowiły księżnice Macierzy Słowackiej (Matica slovenská) (Pasiar, 1977, s. 294-307). W przeważającej części „niegramotna” Ruś Podkarpacka stanowiła pod tym względem teren wręcz dziewiczy. Wprawdzie wśród Słowaków było pełne zrozumienie i zapał w tym względzie, nie brakowało także zapaleńców wśród Rusinów, to jednak inicjatywa w pierwszym okresie musiała pozostawać po stronie Czechów, którzy kadowo obsługiwali praktycznie wszystkie dziedziny życia całego kraju.

⁷ Czasopismo ukazywało się w latach 1882-1941 nakładem Josefa Richada Vilímka – znanego czeskiego wydawcy. Redagowali je pedagodzy, a głównym celem było wychowanie dzieci do lektury (Švec, 2014, s. 356-361).

Było to z jednej strony do przewidzenia, w pewnych obszarach konieczne, z drugiej – powodowało frustracje pozostałych, bywało, uzasadnione.

UPORZĄDKOWANIE I ORGANIZACJA OŚWIATY NOWEGO PAŃSTWA

Powstanie nowego, demokratycznego państwa o złożonej strukturze narodowościowej, będącego jednocześnie spełnieniem dążeń narodowych Czechów i Słowaków, wymagało stworzenia dobrze działającego systemu oświaty i wychowania, w którym książka i biblioteka odgrywały poważną rolę. Wprawdzie całe terytorium Czechosłowacji wchodziło przed 1918 r. w skład Austro-Węgier, to jednak w poszczególnych krajach monarchii funkcjonowały różne przepisy, i tak było w przypadku oświaty (Kaspar, 2018, s. 13). Oprócz regulacji w zakresie systemu oświaty w latach 1919-1920 uchwalono ustawy: 1) o organizacji ludowych kursów wychowania obywatelskiego (*Zákon ze dne 7. února [lutego] 1919 o organizaci lidových kursů občanské výchovy*), która nakładała na gminy obowiązek organizacji bezpłatnych kursów na temat ustroju i organizacji państwa, praw i obowiązków obywatelskich; 2) o bibliotekach publicznych, będąca przedmiotem niniejszych rozważań; 3) o gminnych księgach pamiątkowych (*Zákon ze dne 30. ledna [stycznia] 1920 o pamětních knihách obecních*), która z kolei zobowiązywała gminy do założenia i prowadzenia kroniki⁸. Ustawy te wymuszały utworzenie w każdej, nawet najmniejszej jednostce terytorialnej państwa, swego rodzaju podstawowych instytucji kulturalno-oświatowych: komisji oświatowej i historycznej (kronikarskiej) oraz biblioteki i rady bibliotecznej. Aktywizowano i organizowano tym samym elitę, czechosłowacką inteligencję, kreśląc przed nią konkretne zadania i dając wsparcie państwa.

USTAWA O BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH (ZÁKON ZE DNE 22. ČERVENCE [LIPCA] 1919 O VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH OBECNÍCH)

Działające do tego momentu biblioteki naukowe i ludowe – biblioteki towarzystw (*spolkové*⁹), szkolne i parafialne oraz publiczne (miejskie i gminne) funkcjonowały w oparciu o obowiązujące w krajach monarchii przepisy. Czesi dysponowali już niemałym doświadczeniem w tym zakresie, jednakże znaczny wpływ na kształt tworzonego prawa miały rozwiązania anglo-amerykańskie i skandynawskie, których echa dociera-

⁸ Taki obowiązek spoczywał już na czeskich gminach od 1835 r., przy czym kronika miała być prowadzona w języku niemieckim lub łańskim. Prawo znowelizowano i dostosowano do nowych warunków w 2006 r.

⁹ Czeskie *spolek* – stowarzyszenie, organizacja, związek; *spolkový* – dotyczący stowarzyszenia, stowarzyszeniowy, związkowy. Brak jednak w tym drugim przypadku dobrego ekwiwalentu polskiego.

ły do Czech już wcześniej. Rozwiązania te były atrakcyjne nie tylko ze względów czysto merytorycznych, chętnie bowiem wyglądano wszelkich wzorców spoza znieprawdzonej monarchii. Wśród propagatorów angielskiego bibliotekarstwa, a było ich przynajmniej kilku (Cejpek, 2002, s. 183), najwybitniejszym był Ladislav Jan Živný¹⁰, który dobrze je poznał podczas licznych podróży do Anglii i Stanów Zjednoczonych oraz wnikliwych studiów literatury przedmiotu. Dla Živného – teoretyka bibliologii, bibliografii i bibliotekarstwa najistotniejsza była funkcja wychowawczo-edukacyjna bibliotek, do czego potrzebni byli kompetentni bibliotekarze. System biblioteczny miał więc obejmować: sieć bibliotek, system kształcenia i doskonalenia bibliotekarzy, ich organizację, czasopisma fachowe itd. Oprócz Živného wspomnieć trzeba jeszcze Jana Auerhana (1880-1942) – statystyka, oraz postać ikoniczną czeskiego, a w zasadzie czechosłowackiego bibliotekarstwa, którą jest Zdeněk V. Tobolka (1874-1951) – polityk, historyk, bibliolog, organizator bibliotekarskiego szkolnictwa zawodowego, pierwszy docent księgoznawstwa na Uniwersytecie Karola w Pradze, współzałożyciel czechosłowackich i międzynarodowych stowarzyszeń bibliotekarskich, autor, współautor i redaktor licznych prac z zakresu bibliotekoznawstwa, wśród których najważniejsze to, przygotowane pod jego kierunkiem, *Československé knihovnictví* (Praha 1925) oraz autorska książka *Kniha. Její vznik vývoj a rozbor* (Praha 1949). Medal Z.V. Tobolki to najbardziej prestiżowa nagroda czeskich bibliotekarzy (Cejpek, 2002, s. 222)¹¹.

Prace nad ustawą biblioteczną podjęto jeszcze przed proklamowaniem Republiki. 14 października 1918 r. na posiedzeniu sekcji bibliotekarskiej Związku Oświatowego (*Svaz osvětový*) Živný przedstawił jej główne założenia: biblioteka publiczna ma być powszechnie dostępnym ogniwem systemu edukacji, prowadzonym przez wykwalifikowany personel, utrzymywanym ze środków publicznych, o jej utworzeniu zadecydują mieszkańcy, nadzór zaś nad nimi powinien być przede wszystkim techniczny. Ustawa ma mieć zatem charakter fakultatywny, z niej mają wynikać szczegółowe rozporządzenia. Pozostałe biblioteki miały rządzić się swoimi prawami (Novotný, 1962, s. 30-31). Pierwsze, ogólne założenia nie budziły wątpliwości, wśród kwestii, jakie należało rozstrzygnąć, było miejsce dotychczasowych placówek w nowym systemie, jak też charakter ustawy – fakultatywny czy obligatoryjny, albo taki tylko dla tych miejscowości, w których są szkoły, wzorem Stanów Zjednoczonych. Zwyciężyła jednak koncepcja objęcia siecią bibliotek publicznych wszystkich miejsco-

¹⁰ Ladislav Jan Živný (1872-1949) – znany był także w Polsce, gdzie przełożono i wydano fragment jego pracy *Rukověť bibliografie* (Praga 1924) pt. *Bibliografia i Bibliologia. Pojęcie, przedmiot, rozwój*, Warszawa-Wilno 1936. (Migoń 1979, s. 43-48).

¹¹ Obszerna bibliografia, opracowana przez Vita Richtera, oraz komplet aktów prawnych dotyczących Czech dostępne są [online]: <https://www.knihovna-vec-verejna.cz/prazdna-stranka/>, [dostęp: 25.04.2019]; https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/KnihovniZakon_1919.doc, [dostęp: 24.04.2019].

wości, co było zresztą naturalną konsekwencją nakreślonego w konstytucji ustroju państwa, jego zadań.

Pieczę na bibliotekami publicznymi, a tym samym nad pracami nad ustawą sprawowało ministerstwo szkolnictwa i oświaty narodowej (Ministerstvo Školství a Národní Osvěty, dalej MŠaNO), w którym bibliotekami zajmowali się m.in.: bezpośrednio je nadzorujący Robert Balaš (1881-1942) – bibliotekarz, pisarz i publicysta, autor licznych instrukcji i podręczników bibliotekarskich oraz Karel Velemínský (1880-1934) – pedagog. Ustawę uchwalono 22 lipca 1919 r., stanowi ją 12 zwięzłych paragrafów. W ciągu następnych lat wydano jeszcze kilka szczegółowych zarządzeń i uzupełnień, w tym osobne dotyczące Słowacji i Rusi Podkarpackiej, których sytuacja nie była jeszcze w połowie 1919 r. jasna – toczyły się walki i pertraktacje o ostateczny kształt terytorialny państwa. Najistotniejsze i najobszerniejsze jest Rozporządzenie rządu Republiki Czechosłowackiej, wprowadzające ustawę o gminnych bibliotekach publicznych z dnia 5 listopada 1919 r. (*Narízení vlády republiky Československé ze dne 5. listopadu 1919, jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních*) i uzupełnienie do tegoż: *Doplňek prováděcího nařízení k zákonu o veřejných knihovnách obecních ze dne 9. června 1921 r.* Istotne sprawy porządkowały ponadto: Instrukcja dla rejonowych nadzorców bibliotecznych, wydana przez MŠaNO dnia 8 kwietnia 1920 r. (*Instrukce okrskových dozorců knihovních, vydané MŠaNO dne 8. dubna 1920*). Kilka dokumentów precyzowało sprawę dotyczące nadzoru i finansowania: Zarząd publicznych bibliotek gminnych. Rozporządzenie MŠaNO z dnia 16 kwietnia 1920 r. (*Správa veřejných knihoven obecních. Výnos MŠaNO ze dne 16. dubna 1920*); Ustalenie pozycji bibliotek gminnych w budżetach gmin. Rozporządzenie Ziemskiej Rady Czech z 11 grudnia 1920 r. (*Zjišťování položek na obecní knihovnu v obecních rozpočtech. Výnos zemského správního výboru v Čechách ze dne 11. prosince 1920*); Obowiązek gminy do zgłoszenia wypłaty obowiązkowego wkładu gminy na bibliotekę gminną. Rozporządzenie MŠaNO z dnia 31 marca 1921 r. (*Povinnost obce hlásiti vyplacení povinného obecního příspěvku na obecní knihovnu. Výnos MŠaNO ze dne 31. března 1921*); Ustanowienie i utrzymanie bibliotek gminnych na Morawach Zarządzenie Morawskiej Rady Ziemskiej z 25 sierpnia 1923 r. (*Zřízení a udržování obecních knihoven na Moravě. Výnos zemského výboru moravského ze dne 25. srpna 1923*); Wkład gmin na bibliotekę dla mniejszości za obywateli obcych. Zarządzenie MŠaNO z dnia 9 października 1925 r. (*Příspěvky obecní na menšinové knihovny za cizí státní příslušníky. Výnos MŠaNO ze dne 9. října 1925*). Przepisy Ustawy zaczęły działać na Rusi Podkarpackiej w 1921 r., odpowiednie rozporządzenie dla Słowacji wydało MŠaNO dopiero w 1925 r. Na Rusi za realizację odpowiadała *Civilní správa Podkarpatské Rusi* (Administracja Cywilna) (Cejpek, 2002, s. 196), na Słowacji – bratysławski referat MŠaNO (Pasiar, 1977, s. 296-300).

Ustawa nakładała obowiązek utworzenia biblioteki w każdej miejscowości. Gminy miały je zakładać, ale mogły także przejmować już istniejące od stowarzyszeń i innych instytucji, toteż w Czechach, na Morawie i Śląsku był to na samym początku w zasadzie zabieg administracyjny. W szczegółowych przepisach rozporządzenia wprowadzającego opisano warunki, na jakich miało się to odbywać. Dopuszczano również zlecenie społecznym i prywatnym bibliotekom wykonania zadań wynikających z ustawy, za – rzecz jasna – odpowiednie subwencje (Nařízení 1919, roz. IX, art. 29-33; Doplněk 1921). Gminy zobowiązane były przeznaczać na utrzymanie placówek 0,3-1 korony rocznie na jednego obywatela (§ 5)¹², co uległo zmianie i jednocześnie uszczegółowieniu w zarządzeniu wprowadzającym. Kwota minimalna rosła wraz z wielkością gminy: do 5 tys. mieszkańców – 0,5 korony; 5-10 tys. – 0,6; 10-100 tys. – 0,7; ponad 100 tys. 0,8 (Nařízení 1919, roz. VIII, art. 27). Korzystanie z czytelni było bezpłatne, chociaż rada rejonowa mogła takie opłaty wprowadzić, gdyby nie była w stanie zapewnić odpowiedniego finansowania placówce (Nařízení 1919, roz. VI, art. 20). Narzucono też terminy wykonania ustawy – *minimalní program* (§ 4) – jeden rok od wejścia w życie jej zapisów dla gmin, w których jest przynajmniej jedna szkoła; dwa lata dla mniejszych, poniżej 400 obywateli. Ostatecznie terminy określono w zarządzeniu wprowadzającym na koniec 1920 i 1921 r., zaś dla gmin do 300 mieszkańców – 1924, a dla mniejszych – 1929 r. (Nařízení 1919, roz. VII, art. 24).

Celem ustawy było, jak stanowił artykuł pierwszy, „uzupełnić i pogłębić wykształcenie wszystkich warstw społeczeństwa”, księgozbiory zaś dostarczyć miały lektury: „edukacyjnej, naukowej i rozrywkowej”¹³, która ma rzeczywistą wartość wewnętrzną”. W zarządzeniu wprowadzającym dopisano jeszcze, że mają to być „dzieła o znaczeniu ogólnonarodowym, co najmniej 20% literatury naukowej (*naučnéj*), a także dzieła, które bezpośrednio odpowiadają zainteresowaniom i profesjom mieszkańców lokalnych i okolicznych”. Co było oczywiste, bez względu na to, czy istniała już w danej gminie jakaś biblioteka, czy też miano ją dopiero stworzyć od podstaw, wszystkie należało zaopatrzyć w nowe publikacje, uwzględniające zmiany, jakie zaszły po wojnie światowej, w tym dotyczące nowego państwa. „Wszystkie książki do nauki mają być pisane w duchu Republiki Czechosłowackiej”, głosiło rozporządzenie ministra szkolnictwa i oświaty narodowej z 1919 r., nakazujące jednocześnie usunięcie tych „które by przypominały w lojalnym duchu były monarchię” (Pokorný, 2018,

¹² Ceny książek w tym czasie wynosiły od kilku do kilkunastu i więcej koron.

¹³ W oryginale czeskim: „vzdělávací, naučnou i zábavnou”. *Vzdělávací* – kształtujący, *naučný* – poruczający, naukowy, *zábavný* – rozrywkowy. Zaznaczyć jednak wypada, że funkcjonuje w terminologii, także bibliotecznej, określenie: *vědecký* – naukowy, co odnosi się ściśle i wyłącznie do kwestii związanych z nauką i jej instytucjami: *Akademia věd* – Akademia Nauk, *vědecká knihovna* – biblioteka naukowa. Praktyka bibliotekarska i księgarska wskazuje ponadto na bardziej ogólny i zarazem popularny, mniej zobowiązujący charakter sformułowania „naučná literatura”.

s. 338). Poza tym trzeba pamiętać, że wiele przejmowanych bibliotek było niewielkich, a księgozbiory tam znajdujące się – często skromne i zebrane w dość przypadkowy sposób¹⁴.

Każda biblioteka obejmować miała wypożyczalnię, czytelnię i księgozbiór podręczny (§ 3), ten zaś stanowić miały: „zbiory ustaw i przepisów Republiki Czechosłowackiej, nabyty do pięciu lat stosowny słownik naukowy, który spełnia nowoczesne potrzeby¹⁵. (...) słowniki, praktyczne kompendia i podręczniki, atlasy, kodeksy, statystyki, pomoce wizualne, dzieła dotyczące problemów lokalnych i regionalnych, często zamawiane przez czytelników i pogłębiające ich wiedzę”.

Osobny problem stanowi kwestia „lektury wartościowej”, która zarówno przed 1918 r., jak i w XX w. była przedmiotem burzliwych dyskusji, zwłaszcza jeśli chodzi o niektóre rodzaje literatury popularnej, zwanej „literarnim brakiem” (Wögerbauer i in., 2015, t. 1, s. 759-774). Ten segment wydawnictw w warunkach wolnorynkowych rozwijał się bujnie i przynosił poważne zyski, stanowił łatwą w odbiorze i tanią (powieść zeszytowa) konkurencję dla bardziej ambitnej oferty; treść i forma budziły jednak poważne wątpliwości natury moralnej i estetycznej¹⁶. Celem, jaki sobie stawiali twórcy systemu bibliotek publicznych Czechosłowacji, było odciążenie czytelnika od tego rodzaju lektury, ukształtowanie i wyrobienie gustu, a przede wszystkim położenie nacisku na wychowawczy i edukacyjny wymiar czytelnictwa. W zarządzeniu wprowadzającym zapisano kategorycznie (I, art. 3), że „pisma artystyczne a bezwartościowe, utwory o charakterze niemoralnym (dzieła pornograficzne), tj. tzw. krwawe powieści (czes. *krváak*), kryminały i indiańskie powieści, które sensacyjną formą pobudzają fantazję czytelników, broszury, tendencyjnie poniżające całe stany lub warstwy społeczeństwa, a także dzieła skierowane przeciw istnieniu i integralności państwa czechosłowackiego nie mogą być włączone do bibliotek publicznych. Ministerstwo szkolnictwa i oświaty

¹⁴ Współczesne biblioteki w Czechach pielęgnują swoją tradycję, na ich stronach internetowych możemy się zapoznać z ich historią, która często przedstawia się w taki sposób, jak chociażby w przypadku Biblioteki w Stupnie – wsi w kraju pilźnieńskim. *Skromné začátky střediskové knihovny ve Stupně* – „Biblioteka Stupnicka została założona przez Stowarzyszenie Oświatowe 28 czerwca 1879 r. Na początku tylko członkowie stowarzyszenia mogli pożyczać książki. Podstawą biblioteki był zbiór 25 tomów. Po roku było ich 58, a w 1900 r. biblioteka miała 75 tomów książek fachowych, 360 książek rozrywkowych i wiele czasopism fachowych. Od 1899 r. osoby niebędące członkami Stowarzyszenia, tj. wszyscy czytelnicy, którzy zapisali się do biblioteki, mogli wypożyczać książki. Jednym z członków założycieli stowarzyszenia, a także biblioteki był prof. František Bartovský, ojciec prof. Josefa Bartovského, pedagoga, kompozytora i autora *Stupenskiej polki*” (SKS, 2019).

¹⁵ W czeskiej tradycji utrwalił się termin „slovník naučný” – „słownik naukowy” od najpopularniejszej czeskiej encyklopedii – *Ottův slovník naučný*, którego pierwsze wydanie, liczące 28 tomów, ukazało się w latach 1888-1909. W l. 1930-1934 wydano kilkanaście tomów dodatków i uzupełnień pt. *Ottův slovník naučný nové doby – dodatky k Velikému Ottovu slovníku naučnému*. Jan Otto (1841-1916) – jeden z najbardziej zasłużonych księgarzy i wydawców czeskich XIX w.

¹⁶ Polski czytelnik może zapoznać się z fragmentem tej dyskusji, jakim jest tom esejów najwybitniejszego czeskiego pisarza – Karela Čapka, pt. *Marsjasz czyli na marginesie literatury (1919-1931)* (Čapek, 1981).

narodowej zastrzegło sobie ponadto prawo do opublikowania listy pism i dzieł, które zostaną wykluczone z bibliotek publicznych¹⁷. Przy bratysławskim referacie MŠaNO powstała Komisja ds. Wyboru dobrej lektury dla bibliotek publicznych (*Komisia pre výber dobrého čítania do verejných knižníc*) (Pasiar, 1977, s. 296). Linie podziału, wartościowania piśmiennictwa nie zawsze i nie przez wszystkich wyznaczane były w taki sam sposób, ponadto czytelnicy szukali takich książek w bibliotekach publicznych, a jeśli się tam znalazły, cieszyły się wielkim powodzeniem (Cejpek, 2012, s. 207).

Ministerstwo określiło również minimalne limity liczbowe dla placówek. W miejscowościach do 2000 mieszkańców biblioteka miała mieć przynajmniej 50 tomów, a każdego roku miało ich przybywać nie mniej niż 10; w bardziej ludnych przyrost taki miał być równy jednemu procentowi mieszkańców (Nařízení 1919, roz. IV, art. 11). Czasopisma należało wyłożyć w czytelni najpóźniej tydzień po ich ukazaniu się (Nařízení 1919, roz. IV, art. 13), w bibliotekach obsługujących więcej niż 10 tys. mieszkańców tworzone działy muzyczny (Nařízení 1919, roz. IV, art. 16). Zalecano przeznaczenie na czytelnię „dobrze oświetlonego i przestronnego pomieszczenia, odpowiednio wyposażonego”, w którym jest możliwość prowadzenia działalności edukacyjnej – wystaw, wykładów i pogadank, zebrań, przedstawień itp. (Nařízení 1919, roz. IV, art. 15) oraz, wedle możliwości, zorganizowanie specjalnego oddziału – czytelni i wypożyczalni dla dzieci i młodzieży do lat 16 (Nařízení 1919, roz. IV, art. 16).

Zarządzenie wprowadzające określało również czas pracy biblioteki. W małych miejscowościach miała być czynna przynajmniej przez 30 tygodni w roku, w większych ponad 30 tys. mieszkańców – 4 dni w tygodniu: do 2 tys. – 1, 2-5 tys. – 2, 5-10 tys. – 4, powyżej 10 tys. – codziennie (Nařízení 1919, roz. VI, art. 18).

Biblioteką kierować miała rada (§ 7), złożona z 4-8 członków – przedstawicieli gminy i czytelników, pracujących społecznie w kadencjach dwuletnich. Nowelizacja ustawy z 1928 r. uniezależniła radę od gminy. Kompetencje rady (§ 8) były niemałe – powoływała bibliotekarza i jego pomocników (*sily výpomocné*), prowadziła finanse, nadzorowała zakupy, ustalała zasady korzystania ze zbiorów. Miejscowe władze zobowiązane były uzgodnić z radą lokalizację placówki. Dozór rady rozciągał się ponadto, w myśl rozporządzenia wprowadzającego, na pozostałe biblioteki w instytucjach publicznych – domach dziecka, szpitalach, zakładach karnych, opiekuńczych, jednostkach wojskowych, ale także fabrykach

¹⁷ Różnego rodzaju poradników dla czytelników oraz spisów szkodliwej i zalecanej literatury dla bibliotek pojawiło się okresie Pierwszej Republiki mnóstwo, sporo miejsca zagadnieniom tym poświęcały także czasopisma pedagogiczne, bibliotekarskie i księgarskie, jak na przykład „Česká osvěta”. Powaznym problemem były druki komunistyczne, a po 1933 r. faszystowskie, związane ze wzrostem tendencji separatystycznych wśród ludności niemieckiej (Wögerbauer a kol., 2015, t. 1, s. 703-756).

i dworcach kolejowych, które wspierała i otaczała opieką biblioteka publiczna (Nařízení 1919, roz. V, art. 17).

W miejscowościach powyżej 10 tys. mieszkańców, bibliotekę miał prowadzić wykwalifikowany bibliotekarz, tak opłacany, aby „mógł się całkowicie poświęcić tylko temu zajęciu” (§ 9). W rozporządzeniu wprowadzającym doprecyzowano wymagania dotyczące jego kompetencji. Miała to być „osoba inteligentna, znająca literaturę i zarządzanie biblioteką. Bibliotekarz ani jego pomocnik nie mógł być dotknięty chorobą zakaźną lub brzydota”. Miał mieć ukończoną przynajmniej szkołę średnią oraz roczny kurs i zdany egzamin państwowy (Nařízení 1919, roz. XI, art. 45). Bibliotekarz wchodził w skład rady z głosem doradczym, w zakresie zakupów jego opinia była miarodajna w kwestiach literackich. Gdy bibliotekarzy w gminie było więcej niż trzech, tworzyli oni zespół biblioteczny (Nařízení 1919, roz. XI, art. 49).

Paragraf 10 Ustawy brzmiał: „Kilka miejscowości może ustanowić wspólną bibliotekę o specjalnym charakterze w miejscu uzgodnionym. Nie zwalnia to ich jednak od zaangażowania w lokalne biblioteki”. W Rozporządzeniu wprowadzającym (Nařízení 1919, roz. XII, art. 50-54) został on skonkretyzowany i praktycznie zapoczątkował proces tworzenia bibliotek regionalnych (w kraju czy żupie), której zadaniem był nadzór i pomoc bibliotekom niższych szczebli (Cejpek, 2002, s. 199-200). Biblioteka taka mogła być przyłączona do biblioteki miasta, w którym ją utworzono, jednak majątek jej musiał być wydzielony. Nadzór nad bibliotekami publicznymi sprawowało dalej ministerstwo szkolnictwa i oświaty narodowej poprzez rejonowych inspektorów (*okrskový dozorce knihovnický*) dla mniejszych placówek i państwowych instruktorów (*státní instruktor knihovnický*) dla większych. Na wniosek takiego instruktora ministerstwo mogło np. rozwiązać radę biblioteczną, czy usunąć z posady bibliotekarza. Kompetencje inspektorów rejonowych określono w osobnej Instrukcji (*Instrukce okrskových dozorců knihovnich z dne 8. dubna 1920*). Mogli oni m.in., jako „przyjacielscy doradcy” (*přátelský rádce*), mieć wpływ na wybór kupowanych książek (Nařízení 1919, roz. XII, art. 14). W 1921 r. ministerstwo powołało instruktorów bibliotecznych, byli to: dla czeskich bibliotek – Leopold Calábek (1892-1944), František Fridrich (1879-?); dla słowackich – František Kraus (1889-?), dla niemieckich – Anton Moucha (1882-1945), a dla ruskich – Cyryl Kochannyj-Goraľčuk (1888-1974)¹⁸. Wszyscy byli doświadczonymi pedagogami i bibliotekarzami, autorami licznych publikacji z tego zakresu, w tym instrukcji.

Instrukcje i innego rodzaju publikacje wydawano systematycznie dla wszystkich typów i rodzajów bibliotek. Były to m.in.: Robert Balaš, Jin-

¹⁸ Cyryl Kochannyj-Goraľčuk był rosyjskim emigrantem, który trafił po I wojnie na Ruś Podkarpacką.

dřich Hrozný, *Přiručka pro veřejné knihovny*. Vyd. A pro střední a velké knihovny (Praha 1920, 1921); Leopold Calábek, *Přiručka pro veřejné knihovny*. Vyd. B pro knihovny male a střední (Praha 1921, 1928); Robert Balaš, *Priručka pre verejné knižnice na Slovensku* (Turčiansky Svätý Martin 1925); Robert Balaš, *Nastol'na kniga dlja publičnych bibliotek na Podk. Rusi*, prispodobiv K.V. Kochannij Goral'čuk (Užhorod 1926, 1929); Anton Moucha, *Gesetze und Verordnungen für die öffentlichen Gemeindebüchereien in der Tschechoslowakischen Republik*, Reichenberg [Liberec] 1924. Osobna sprawa to, wspomniane już wcześniej, *Československé knihovnictví* (Praha 1925) – wieloautorskie kompendium z zakresu wiedzy o książce, bibliotekoznawstwa i bibliografii, wydane pod redakcją Zdeňka Tobolky.

W 1920 r. utworzono Państwową Szkołę Bibliotekarską (*Státní knihovnická škola*), która kształciła pracowników na potrzeby wszystkich rodzajów bibliotek, ponadto z inicjatywy Z. Tobolky uruchomiono dwuletnie kursy na Uniwersytecie Karola w Pradze. Do 1928 r. swoją szkołę bibliotekarską prowadzili w Usti nad Łabą Niemcy, którzy po tej dacie mieli swój oddział w Państwowej Szkole. Coraz liczniejsze środowisko organizowało się, powstawały związki i stowarzyszenia bibliotekarzy dla poszczególnych typów placówek, jak i regionalne; organizowano zjazdy. W 1926 r. w Pradze odbył się Międzynarodowy Kongres Bibliotekarski, Czechosłowacy aktywnie uczestniczyli w światowym ruchu bibliotekarskim, Z. Tobolka brał udział w powołaniu Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA (Cejpek, 2002, s. 203-204).

Ponad jedną trzecią obywateli Czechosłowacji stanowiły mniejszości narodowe, których interesy zostały w Ustawie uwzględnione (§ 2). Gmina zobowiązana była utworzyć dla tej grupy obywateli samodzielną bibliotekę (*menšinová knihovna*) lub oddział, jeśli liczyła ona przynajmniej 400 osób. Gdy było ich mniej, ale stanowili przynajmniej 10% ogółu mieszkańców, to zakładano jedną taką placówkę dla kilku miejscowości. W zarządzeniu wykonawczym dopuszczono jeszcze możliwość przekierowania czytelników do biblioteki mniejszościowej w sąsiedztwie, jeśli takowa istniała i nie była oddalona więcej niż cztery kilometry. 50 obywateli mogło ponadto zgłosić chęć korzystania z biblioteki mobilnej, organizowanej przez rejon (Nařízení 1919, roz. II, art. 6, 7). Liczbę mniejszości określano według ostatniego spisu lub, gdy takiego nie przeprowadzono, miano brać pod uwagę „klucz wynikający z ostatnich wyborów samorządowych” (Nařízení 1919, roz. II, art. 5). Poza tym – roztropnie zapisano – w przypadku gdyby jakaś miejscowość, mimo spełnienia koniecznych warunków, nie zorganizowała biblioteki dla mniejszości, mogło zrobić to ministerstwo na jej koszt. W paragrafie dotyczącym rad zastrzeżono również, że dla bibliotek i oddziałów dla mniejszości narodowych rady te miały się składać wyłącznie z jej przedstawicieli (§ 7), podobnie też w zespołach bibliotecznych miano tworzyć sekcje mniejszościowe (XI, art. 49).

BIBLIOTECZNY BILANS PIERWSZEJ REPUBLIKI

Uchwalona 22 lipca 1919 r. ustawa na ziemiach czeskich weszła w życie dość szybko. Istniała tam już niemała liczba różnego rodzaju i wielkości bibliotek, na których można było oprzeć budowę nowej sieci. Na Słowacji i Rusi Podkarpackiej sytuacja przedstawiała się dużo gorzej, ale – choć tam ustawa zaczęła działać później – to już przed tą datą zakładano biblioteki, które były przecież niezbędne dla funkcjonowania szkolnictwa i realizacji innych zadań o charakterze oświatowym. W krótkim czasie dokonano bardzo wiele – zbudowano system i określono zasady jego działania, stworzono warunki dla kształcenia i doskonalenia kadry, a – przede wszystkim – uruchomiono tysiące nowych placówek różnego typu na całym terytorium. Przybywało ich sukcesywnie, rosły też dynamicznie księgozbiory (Fridrich, 1931). Bilans w tym zakresie jest imponujący, co najlepiej pokazano na wykresie.

Wykres 1. Biblioteki publiczne w Czechosłowacji

Oprac.: Vít Richter, Národní knihovna ČR.

W trakcie działania ustawy wynikały rozmaite problemy, które starano się rozwiązać dodatkowymi przepisami, szczegółowymi rozporządzeniami rządu, odpowiedzialnego ministerstwa, a także gmin. Nie wszystko udało się załatwić, nie wszędzie też wystarczało środków, nie ustawała także dyskusja w środowisku, także nad rolą biblioteki i bibliotekarza, jego relacji z czytelnikiem (Sýkora, 1940).

Wprawdzie z wielu słowackich opracowań przebija nuta pretensji wobec „starszych braci” – Czechów, dominujących praktycznie pod każdym względem w opisywanym okresie, którą dostrzec można także w głosach z epoki (Pasiar, 1977, s. 286-349), to jednak mimo opóźnień, nie zawsze jasnych rozporządzeń oraz – co też istotne – kryzysu ekonomicznego lat 30. XX w., niespełna kilkanaście lat działania ustawy na Słowacji to epoka przełomowa w dziejach kultury i książki narodu. W 1924 r. w 754 bibliotekach słowackich było 82 151 tomów, w 1937 liczby te przedstawiały się kolejno – 2976 i 665 757 (Pasiar, 1977, s. 324). Podobnie na Rusi Podkarpac-

kiej, gdzie planowano utworzyć 104 biblioteki do końca 1927 r., w 1929 r. było ich już 354, a w 1937 r. – 449 (Cejpek, 2002, s. 196).

Sukces tego bezprecedensowego przedsięwzięcia nie byłby możliwy, gdyby nie potencjał Czechów – kulturalny, ekonomiczny i organizacyjny, który wprawił w ruch całe państwo. Swoją rolę odegrał również wielki wysiłek Słowaków, nadrabiających zaległości. Intensywnie rozwijająca się nauka i literatura, a wraz z nimi rynek książki, pozwoliły zapełnić biblioteczne regały ciekawą i wartościową lekturą¹⁹. Oferowany repertuar był różnorodny i atrakcyjny, przyciągał czytelnika. Działalność wydawniczą i księgarską rozwijali Czesi, ale także na niemałą skalę Słowacy. Dynamiczna rozbudowa szkolnictwa i bibliotek pobudzała czytelnictwo, przekładała się wreszcie na konkretne zamówienia (Šimeček & Trávníček, 2014, s. 229-288; Trávníček, 2018). Obowiązek finansowania bibliotek publicznych spoczywał na gminach, jednakże spore środki przeznaczono na ten cel z budżetu centralnego. Oprócz tego wielką rolę w tym zakresie odgrywały wciąż organizacje społeczne, jak czeski Związek Oświatowy, przekształcony w 1925 r. na Instytut Wychowania Narodowego im. Masaryka (*Masarykův lidovýchovný ústav*), Macierz Czeska (*Matice česká*), Macierz Słowacka (*Matica slovenská*) czy inne. Czechosłowackie środowisko bibliotekarskie tworzyli ludzie o różnych rodowodach i poglądach, co niejednokrotnie wpływało na treść i temperaturę debaty, jednakże przyglądając się sprawie z zewnątrz, odnosi się nieodparte wrażenie, że dominował duch państwowotwórczy, głębokie przekonanie o potrzebie i wartości niepodległego państwa, którego siłę stanowili wykształceni obywatele.

Niekorzystnie na bibliotekach odbił się kryzys ekonomiczny lat 1929-1934, podczas którego znacząco spadły nakłady na biblioteki, w 1932 r. o połowę. Co znamienne, podwoiła się za to w tym okresie liczba wypożyczeń i odwiedzających czytelnie. W 40% bezpłatne publiczne wypożyczalnie oraz całkowicie bezpłatne czytelnie dla uboższych i bezrobotnych stanowiły praktycznie jedyne dostępne formy uczestnictwa w kulturze; zimą zaś – bywało – ogrzewalnie (Cejpek, 2002, s. 204-206).

Oprócz bibliotek publicznych działały dawne, powstawały nowe i rozwijały się biblioteki innych typów – państwowe, społeczne i prywatne, w tym wiele klasztornych. Przybywało bibliotek naukowych, specjalistycznych i specjalnych; księgozbiory fachowe gromadziły poza tym rozmaite instytucje państwowe – ministerstwa i inne urzędy oraz liczne zakłady przemysłowe (Cejpek, 2002, s. 196-198). Istotną rolę odgrywała wciąż Biblioteka Muzeum Narodowego, jednakże centralną księżnicą państwa

¹⁹ Wśród licznych publikacji, jakie ukazały się z okazji stulecia utworzenia Czechosłowacji, warto zwrócić uwagę na pięknie wydane, bogato ilustrowane kalendarium życia literackiego, przeplatane rozdziałami tematycznymi, w tym także dotyczącymi typografii, bibliotek i czytelnictwa – P. Šámal a kol., *Literární kronika první republiky. Události, díla, souvislosti*. Praha: Nakladatelství Akademie; Středisko společných činností AV ČR; Památník národního písemnictví, 2018.

była, sięgająca swoimi korzeniami XIV wieku, Publiczna i Uniwersytecka Biblioteka w Pradze (*Veřejná a univerzitní knihovna*), potocznie zwana Klementinum, która w 1935 r. uzyskała status Biblioteki Narodowej (*Narodná a univerzitní knihovna*) (Voit, 1990).

DALSZE LOSY CZECHOSŁOWACKIEGO USTAWODAWSTWA BIBLIOTECZNEGO

Od połowy lat 30. XX w. wyraźnie zaczęły się psuć stosunki narodowościowe w Republice. Niemcy byli pod coraz większym wpływem faszystów, rządzących w Rzeszy od 1933 r.; narastały również tendencje separatystyczne na Słowacji. Dochodziło na tym tle do napięć między administracją rządową a środowiskami lokalnymi i, bywało, dotyczyło nieraz bezpośrednio bibliotek (Cejpek, 2002, s. 208-211). Po rozpadzie Republiki Czechosłowackiej w 1939 r. powstał Protektorat Czech i Moraw oraz Państwo Słowackie, część terytorium została włączona do Niemiec, Węgier i Polski. Zaostrzono cenzurę, niemieccy inspektorzy wprowadzali swoje porządki w urzędach powiatowych i ziemskich. Sporządzono i wydano w 1940 r., a później systematycznie uzupełniano Spis szkodliwego i niepożądanego piśmiennictwa (*Seznam škodlivého a nežádoucího písemnictví*) (Wögerbauer, 2015, t. 2, s. 943), na którego podstawie przetrzebiono księgozbiory, usuwając z nich 606 375 tomów. Na terenach wcielonych do Rzeszy książki czeskie niszczone. Szacuje się, że los taki spotkał około 4 tys. bibliotek i 3 mln tomów (Doležal, Praha, s. 119; Cejpek, 2002, s. 212). W 1941 r. zakazano Żydom wstępu do bibliotek publicznych. Po wojnie w 1945 r. odrodziła się Czechosłowacja – bez Rusi Podkarpackiej, którą przyłączono do Związku Sowieckiego i bez niemieckiej mniejszości, która została wysiedlona (Dekrety Beneša). W lutym 1948 r. komuniści dokonali zamachu stanu i przejęli władzę w kraju. Zaprowadzili swoje porządki także w bibliotekach, wysuwając je – zgodnie z radzieckim modelem – na front walki ideologicznej. Nowe prawo biblioteczne uchwalono jednak dopiero w 1959 r. – *Zákon ze dne 9. července 1959 č. 53/1959 Sb. jednotné soustavy knihoven (knihovnický zákon)*, wpisując weń polityczną rolę, jaką miały odgrywać biblioteki publiczne i ich personel oraz ustalając hierarchiczną ich strukturę: Biblioteka Narodowa oraz biblioteki publiczne (tym razem zapisano – *lidové*) niższych szczebli. Po upadku komunizmu w 1989 r. i podziale Czechosłowacji na Republikę Czeską i Republikę Słowacką w 1993 r. nastąpiły zmiany w systemach bibliotecznych tych krajów, które różnią się od tego czasu pod wieloma względami. W Czechach uchwalono nową ustawę w 2001 r. – *Zákon č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb*, na Słowacji dwukrotnie: w 2000 r. – *Zákon č. 183/2000 o knižniciach* oraz w 2015 r. – *Zákon č. 126/2015 o knižniciach*.

PODSUMOWANIE

Czechosłowacka Ustawa o bibliotekach publicznych z 1919 r. została z sukcesem wprowadzona w ciąg niespełna kilku lat. Stworzona sieć bibliotek funkcjonuje praktycznie po dziś dzień – tak w Czechach, jak i na Słowacji. Warto zwrócić uwagę na fakt, że okres rządów komunistycznych nie zaznaczył się w tym zakresie jakimiś większymi inwestycjami, infrastruktura stworzona za Pierwszej Republiki musiała wystarczyć na niemal pół wieku. Nowoczesne biblioteki znowu powstają w Czechach i na Słowacji od lat 90. XX w. (Richter, 2014, s. 165). Ustawa na pewno w jakimś stopniu wpłynęła na współczesny wysoki poziom czytelnictwa w Czechach, a także jakość lektury, jest też oczywiste, że nie byłoby jej, gdyby nie stosunek Czechów do książki, ukształtowany w okresie odrodzenia narodowego. Tak jak utworzenie w 1918 r. Republiki Czechosłowackiej było realizacją dążeń i koncepcji politycznych narodu i jego elit, tak Ustawa o bibliotekach i jej wprowadzenie było konsekwencją miejsca, jakie wyznaczono kulturze, literaturze i książce w tych koncepcjach.

BIBLIOGRAFIA

- Balcerak, Wiesław (1974). *Powstanie państw narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej*. Warszawa: PWN.
- Baxa, Bogumił (1925). Podstawy organizacji Państwa Czechosłowackiego. W: *Czechosłowacja*, red. B. Vydra. Warszawa: Księgarnia F. Hoesicka, s. 33-52.
- Bohatcová, Mirjam a kol. (1990). *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama.
- Čapek, Karol (1981). *Marsjasz czyli na marginesie literatury (1919-1931)*. Przeł. i wstęp H. Janaszek-Ivaničková. Kraków: Wydaw. Literackie.
- Cejpek, Jiří a kol. (2002). *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum.
- Doležal, Jiří (1996). *Česká kultura za Protektorátu. Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha: Národní filmový archiv.
- Fridrich, František (1931). *Veřejné knihovny obecní v Československu 1919-1929. Knihovní zákon, jeho provádění a výsledky*. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav.
- Goeij de, Hana (2016). *Why Libraries Are Everywhere in the Czech Republic* [online]. The New York Times; [dostęp: 1.05.2019]. Dostępny w WWW: <https://www.nytimes.com/2016/07/22/world/what-in-the-world/why-libraries-are-everywhere-in-the-czech-republic.html>.
- Hájková, Dagmar; Horák Pavel, eds. (2018). *Republika Československá 1918-1939*. Praha: NLN.
- Hujer, Oldřich, red. (1934). *Československá vlastivěda*. Red. V. Dědina. t. 3: *Jazyk*. Praha: „Sfinx”.
- Janáček, Pavel. (2004). *Literární brak. Operace vyloučení, operace nahrazení 1938-1951*. Brno: Host.
- Jedlička, Jaromír; Kurka, Ladislav (1965), *Výzkum vztahu knihy a čtenáře v ČSSR* [online], UCL.CAS [dostęp: 28.04.2019]. Dostępny w WWW: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/prirucky/ctenarstvi/VVK/VVK.pdf>.

- Kasper, Tomáš; Kasperová, Dana; Pánková Markéta, eds. (2018). „Národní” školství za první československé republiky. red. Praha: Akademia.
- Kościelak, Lech (2010). *Historia Słowacji*, Wrocław: ZNiO.
- Migoń, Krzysztof (1979). *Z dziejów nauki o książce*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum.
- Novotný, František (1962). *Československé knihovnické zákonodárství. Cesta k zákonu jednotné soustavy knihoven a jeho uskutečňování*. Praha: Orbis.
- Pasiar, Štefan (1977). *Dejiny knižníc na Slovensku*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pokorný, Jiří (2018). Vzdělání a výchova. W: *Republika Československá 1918-1939*. eds. D. Hájková, Dagmar, P. Horák Pavel. Praha: NLN, s. 336-350.
- Richter, Vit (2014). *The development of Czech libraries 1990-2013*. „Library Trends” vol. 23, nr 2, pp. 161-182.
- Rychlík, Jan (2015). *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*. Praha: Vyšehrad.
- Rychlík, Jan (2018), Multinacionální stát. W: *Republika Československá 1918-1939*. eds. D. Hájková, Dagmar, P. Horák Pavel. Praha: NLN, s. 144-161.
- Šimeček, Zdeněk; Trávníček Jiří (2014). *Knihy kupovati... Dějiny knižního trhu v českých zemích*. Praha: Academia.
- SKS (2019). Skromné začátky střediskové knihovny ve Stupně [online]. Středisková knihovna Stupno [dostup: 1.05.2019]. Dostupny w WWW: <https://knihovnastupno.webk.cz/pages/o-knihovne.html>.
- Stehlík, Michal (2015), *Slovensko. Země probuzená, 1918-1938*. Praha: Akademia.
- Švec, Štefan (2014). *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Nakladatelství Karolinum; Národní muzeum.
- Sýkora, Karel (1940). *Knihovnické bolesti*. W: *České veřejné knihovny 1940. Přednášky konané na 14. Sjezdu českých knihovníků v Pardubicích 30. Června 1940.*, Praha: Ústřední spolek českých knihovníků.
- Szykowski, Marian (1948). *Czeskie odrodzenie w XIX wieku*. Łódź: SW „Czytelnik”.
- Tarajło-Lipowska, Zofia (2010). *Historia literatury czeskiej. Zarys*. Wrocław: ZNiO – Wydawnictwo.
- Tomaszewski, Jerzy (2014). *Republika Czeska 1918-2013*. Warszawa: Wydaw. DiG.
- Trávníček, Jiří (2018). *První čtenářská republika*. W: P. Šámal a kol., *Literární kronika první republiky. Události, díla, souvislosti*. Praha: Nakladatelství Akademia; Středisko společných činností AV ČR; Památník národního písemnictví, s. 114-118.
- Velčovský, Václav (2016). *Čeština pod hákovým křížem*. Praha: Univerzita Karlova Nakladatelství Karolinum; Ústav pro studium totalitních režimů.
- Voit, Petr (1990). *Pražské Klementinum*. Praha: Národní knihovna v Praze.
- Volf, Josef (1931). *Dějiny veřejných půjčoven knih v Čechách do r. 1848*. Praha: Obce Pražské.
- Wögerbauer, Michael a kol. (2015). *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-1938*. T. 1-2. Praha: Akademia; Ústav pro českou literaturu AV ČR.
- Wydra, Bogumił, red. (1925). *Czechosłowacja*. Warszawa: Księgarnia F. Hoesicka.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 31 maja 2019 r.

GRZEGORZ NIEĆ

Institute of Information Studies

Pedagogical University of Cracow

e-mail: grzegorz.niec@up.krakow.pl

BOOKS – NATION – STATE. 1919 CZECHOSLOVAKIAN ACT ON PUBLIC LIBRARIES

KEYWORDS: Public libraries. Library legislation. Readership. Czechoslovakia.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The Czech Republic is a country with advanced and well-established readership. Books and all related institutions have played a major role in the history of this nation and state, and they still occupy an important place in the life of the Czech society. Just a few months after the proclamation of the Czechoslovakian Republic, the Public Libraries Act was adopted and consistently implemented in the following years, filling the whole country with a network of public libraries. The aim of the article is to present the most important assumptions and circumstances for the implementation of the 1919 Act in the context of the history of books and readership in the Czech Republic, as well as to a large extent different situation of other parts of this country, that is, Slovakia and Subcarpathian Rus together with numerous minorities inhabiting its territory. **Research methods** – Various source materials and available old and recent literature of the field - in Czech, Slovak and Polish – were used. **Results and conclusions** – The Czechoslovakian Public Libraries Act was an important event in the history of the Czech Republic and Slovakia, unprecedented in the context of its time and place, as well as the sustainability of its effects. The act shows the special place of education, books and libraries within political and social concepts of the Czech elite of the 19th and 20th century.

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

OBSZARY I WARIANTY WYKORZYSTANIA GIER W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTECZNEJ

Magdalena Wójcik, dr, adiunkt w Instytucie Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę nowych form komunikacji w Internecie, w tym szczególnie mediów społecznościowych i ich związków z działalnością instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki* (Kraków, 2013), *Rozszerzona rzeczywistość – potencjał badawczy z perspektywy bibliologii i informatologii*, „Przeгляд Biblioteczny” 2014, R. 82, z. 4, s. 565-581 oraz *The Use of Web 2.0 Services by Urban Public Libraries in Poland: Changes over the Years 2011-2013*, „Libri” 2015, vol. 65, Issue 2, pp. 91-103.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki. Gry. Grywalizacja. Procesy biblioteczne. Usługi biblioteczne.

ABSTRAKT: **Teza/cel** – Problematyka wykorzystania gier w bibliotekach jest tematem stosunkowo często poruszonym w literaturze przedmiotu, ale głównie w odniesieniu do ich zastosowań w promocji i działaniach PR bibliotek. Brakuje opracowań pokazujących w sposób kompleksowy możliwości wykorzystania gier i procesów grywalizacji w różnych obszarach działalności bibliotek, związanych tak z obsługą użytkowników, jak i z optymalizacją procesów wewnętrznych. Celem tego artykułu jest dokonanie charakterystyki obszarów i wariantów wykorzystania gier w bibliotekach. **Metoda** – Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Analizie poddano literaturę przedmiotu z zakresu bibliologii i informatologii opublikowaną w latach 2008-2018 w języku polskim i angielskim, związaną z problematyką wykorzystania gier w działalności bibliotek. Podstawą wyszuki-

wania piśmiennictwa były źródła, takie jak: katalog i bazy BN, bazy BJ, katalog WorldCat, wyszukiwarka zasobów naukowych Google Scholar przeszukująca bazy udostępniane przez różnych wydawców oraz bazy abstraktowe BABIN i LISTA. **Wyniki** – Gry mogą znajdować zastosowanie w działalności bibliotecznej w wielu wariantach, takich jak: gry o dowolnej tematyce rozgrywane w bibliotece, gry o tematyce książkowej i bibliotecznej, gry oparte na dziełach literackich, mające potencjał dla promocji czytelnictwa, gry realizowane poza biblioteką, ale przez nią organizowane, gry wypożyczane w bibliotekach oraz książki będące grami, usługi realizowane z elementami grywalizacji, gry w działaniach edukacyjnych oraz grywalizacja procesów wewnętrznych. **Wnioski** – Przeprowadzona analiza pokazała, że gry mogą pełnić w bibliotece różne funkcje i być wykorzystywane zarówno dla celów edukacyjnych, promocyjnych zarówno w usługach bibliotecznych, jak i potencjalnie dla usprawniania wewnętrznych procesów bibliotecznych.

WSTĘP

Problematyka wykorzystania gry jako narzędzia promowania działalności bibliotek była stosunkowo często poruszana w literaturze przedmiotu, głównie w piśmiennictwie anglojęzycznym, szczególnie w aspekcie grywalizacji procesów edukacyjnych w bibliotece (Mayer & Harris, 2010; Battles, Glenn & Shedd, 2011; Margino, 2013; Vrbancic & Byerley, 2018). Brakuje jednak opracowań pokazujących w wymiarze holistycznym możliwości wykorzystania gier w bibliotece, nie tylko w odniesieniu do promocji i edukacji, ale także w kontekście świadczenia usług dla użytkowników i organizacji wewnętrznych procesów bibliotecznych. Luka ta wymaga wypełnienia tak w wymiarze rozważań teoretycznych, jak i w praktyce działalności bibliotecznej. Uporządkowanie wiedzy o obszarach i formach wykorzystania gier w różnych obszarach działalności bibliotecznej może pomóc w wykorzystaniu potencjału gier i grywalizacji w większym niż dotychczas stopniu oraz przyczynić się do budowania wizerunku biblioteki jako nowoczesnej i przyjaznej instytucji.

PRZEDMIOT, CEL I METODA

Przedmiot rozważań w tym artykule stanowią możliwości wykorzystania gier i procesów grywalizacji¹ w działalności bibliotecznej. Celem jest dokonanie kompleksowej charakterystyki sposobów wykorzystania gier w bibliotekach. Pod uwagę wzięto przypadki takie, jak: gry o dowolnej tematyce rozgrywane w bibliotece, gry o tematyce książkowej i bibliotecznej oraz gry oparte na dziełach literackich, mające potencjał dla promocji czytelnictwa, gry realizowane poza biblioteką, ale przez nią organizowane, gry wypożyczane w bibliotekach oraz książki będące grami, usługi dla

¹ Alternatywne, choć rzadziej stosowane, tłumaczenia terminu *gamification* na język polski to: gamifikacja i gryfikacja. Na potrzeby tego tekstu przyjęto tłumaczenie „grywalizacja”.

użytkowników realizowane z elementami grywalizacji, gry jako narzędzia działań edukacyjnych oraz grywalizacja procesów wewnętrznych.

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Analizie poddano literaturę przedmiotu z zakresu bibliologii i informatologii opublikowaną w latach 2008-2018 w języku polskim i angielskim związaną z problematyką wykorzystania gier w działalności bibliotek. Podstawą wyszukiwania piśmiennictwa były źródła, takie jak: katalog i bazy BN, bazy BJ, katalog WorldCat, wyszukiwarka zasobów naukowych Google Scholar przeszukująca bazy udostępniane przez różnych wydawców oraz bazy abstraktowe BABIN i LISTA. W oparciu o przeprowadzone wyszukiwanie dokonano analizy stanu badań oraz omówiono główne konteksty wykorzystania gier i procesów grywalizacji w bibliotekach.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że analizie poddano wyłącznie prace, w których wykorzystanie gier i grywalizacji w bibliotece stanowiło główny temat rozważań. Problematyka wykorzystania gier w bibliotekach pojawia się także – w mniejszym lub w większym zakresie – w pracach poświęconych ogólnie promocji bibliotek, szczególnie w artykułach poświęconych nowym metodom prowadzenia kampanii promocyjnych (Curyło, 2014; Wójcik, 2016).

STAN BADAŃ

Problematyka potencjału gier dla działań prowadzonych w bibliotekach jest stosunkowo dobrze reprezentowana zarówno w polskiej, jak i w anglojęzycznej literaturze przedmiotu, jednak tylko w wybranych aspektach. Do tematów najczęściej poruszanych w latach 2008-2018 można zaliczyć:

– gra jako element promocji i budowania wizerunku biblioteki, przede wszystkim w odniesieniu do bibliotek publicznych i akademickich (Jaskowska, 2013; Curyło, 2015; Kubisiak, 2016; Mól, 2016),

– gra jako narzędzie działań edukacyjnych, w tym jako element przysposobienia bibliotecznego i kształcenia kompetencji z zakresu *information/media literacy* oraz w kontekście tzw. *serious games* (Mayer & Harris, 2010; Battles, Glenn & Shedd, 2011; Margino, 2013; Vrbancic & Byerley, 2018).

Rzadziej odnoszono się do tematów, takich jak:

– gra jako element promocji książki i czytelnictwa (Wójcik, 2014; Dongying & Chengyue, 2017; Skrabka, 2017),

– obszary i perspektywy zastosowania gier w bibliotekach – prace przeglądowe (Bonk, 2013; Pamuła-Cieślak, 2015). Na uwagę zasługuje fakt, że problematyka wykorzystania gier w bibliotekach jest poruszana w wystąpieniach konferencyjnych – zarówno jako główny temat referatów, jak i jako poboczny wątek, np. w kontekście działań promujących bibliote-

ki, jest także omawiana w portalach branżowych, serwisach społecznościowych czy na blogach bibliotekarskich, najczęściej w formie krótkich wpisów referujących realizowane w bibliotekach działania praktyczne. Brakuje wciąż jednak publikacji o charakterze teoretycznym i uogólniającym oraz prac referujących wyniki badań empirycznych związanych z wdrażaniem gier w bibliotekach. Wydaje się, że ta luka w literaturze przedmiotu powinna zostać uzupełniona.

KLUCZOWE POJĘCIA

Przed przejściem do dalszych rozważań wyjaśnienia wymaga pojęcie gry oraz koncepcja grywalizacji (ang. *gamification*). Gry występują współcześnie w wielu formach, służą realizacji różnych celów – nie tylko rozrywkowych – i są dostarczane graczom za pomocą wielu różnych nośników – fizycznych, cyfrowych i hybrydowych, dlatego też mimo istnienia w literaturze przedmiotu wielu propozycji definicji gry, trudno znaleźć taką, która byłaby aktualna i relewantna w stosunku do mnogości i różnorodności gier istniejących współcześnie na rynku. Jesper Juul analizując ewolucję pojęcia gry zwraca uwagę, że w tradycyjnych definicjach podkreśla się na przykład aspekt wyraźnego zdefiniowania celu gry (Juul, 2011), co nie musi być prawdziwe w odniesieniu do wielu gier opartych na module dowolności i swobodnej eksploracji środowiska gry przez użytkowników. Podkreśla się również, że według niektórych definicji gracz bierze udział w rozgrywce dla samej przyjemności gry, nie oczekując wymiernych korzyści, np. materialnych (Juul, 2011), co z kolei nie jest prawdziwe w odniesieniu do tzw. cyberatletów, a więc profesjonalnych graczy, ani też w odniesieniu do niektórych gier edukacyjnych czy rozgrywanych w środowisku pracy, gdzie wyniki osiągnięte w grze mogą wymiernie przekładać się na korzyści w realnym życiu. Spośród wymienianych w definicjach cech gry, które wydają się najbardziej uniwersalne, można wymienić dobrowolny charakter rozgrywki – uczestnik może być motywowany do udziału w grze zewnętrznymi czynnikami np. środowiskiem edukacyjnym czy zawodowym, w którym się znajduje, ale udział w grze powinien być zależny od decyzji uczestnika. Charakterystyczne dla gier jest także istnienie zestawu mniej lub bardziej zdefiniowanych zasad rządzących światem gry, których przestrzeganie skutkuje nagradzaniem gracza np. zdobywaniem punktów, kolejnych poziomów zaawansowania czy odznaczeń (Adams, 2013). Podsumowując, na potrzeby tego artykułu gra została zdefiniowana jako czynność podejmowana dobrowolnie przez uczestnika w sztucznie wykreowanym świecie, który rządzi się zdefiniowanymi zasadami i często, choć nie zawsze, zakłada dążenie gracza do osiągnięcia z góry zdefiniowanego celu w toku rywalizacji i/lub kooperacji z innymi graczami lub z samym środowiskiem gry.

Grywalizacja to najogólniej proces aplikowania mechanizmów charakterystycznych dla gier do czynności, które nie są grami, najczęściej celem pobudzenia motywacji uczestników do ich wykonania (Stobiecka & Stobiecki, 2015). Grywalizacja jest najczęściej stosowana w edukacji, dla wspomagania procesów kształcenia na różnych poziomach, w tym także w edukacji dorosłych oraz w biznesie, w celu motywowania pracowników. Bazuje ona na idei dobrowolnego uczestnictwa i zakłada, że gracz – motywowany chęcią sprawdzenia własnych możliwości oraz potrzebą rywalizacji z innymi uczestnikami rozgrywki – będzie podejmował działania zmierzające do zrealizowania celu gry poprzez wykonywanie przewidzianych zadań, angażując się w wykonywanie zadań bardziej, niż gdyby realizował je poza środowiskiem gry.

GRY W PRZESTRZENI BIBLIOTEKI

Gry mogą być realizowane w bibliotece w różnych kontekstach. Biblioteka może np. udostępniać miejsce do przeprowadzenia gier komputerowych, karcianych, planszowych czy terenowych, niemających jednak związku z czytelnictwem ani realizacją bezpośrednich celów biblioteki, poza walorem promocji biblioteki jako tzw. trzeciego miejsca, a więc neutralnej przestrzeni społecznej, w której użytkownicy mogą spędzać czas w sposób przez siebie wybrany jednocześnie będąc częścią grupy i zachowując niezależność, odpoczywając od zobowiązań związanych z pracą zawodową i życiem rodzinnym (Koszowska, 2009). Na tej zasadzie w wielu bibliotekach, szczególnie publicznych, funkcjonują kluby graczy oraz odbywają się regularne rozgrywki i turnieje. Rola biblioteki ogranicza się zwykle w takich przypadkach do usługi udostępnienia przestrzeni, ewentualnie zapewnienia opieki graczom w sposób nieingerujący jednak zbyt, bez ich zgody, w przebieg rozgrywki. Tego rodzaju działania są prowadzone w bibliotekach stosunkowo często i choć ich celem nie jest bezpośrednio promocja czytelnictwa czy biblioteki, to jednak poprzez stworzenie użytkownikom warunków do realizacji ich zainteresowań biblioteka buduje wizerunek instytucji otwartej i przyjaznej, zapewniającej rozrywkę wykraczającą poza standardowe udostępnianie zbiorów.

Inne podejście prezentowane jest w inicjatywach polegających na organizowaniu gier w bibliotece przy aktywnym udziale bibliotekarzy. Gry takie mogą przybierać formę gier terenowych, popularnych *escape rooms* czy LARP (ang. *live action role-playing*). Istotą jest zachęcenie użytkowników do odwiedzenia biblioteki poprzez oferowanie wyjątkowych, niedostępnych w innych okolicznościach gier, które nawiązują do znanych formatów, ale jednocześnie prezentują wyjątkową fabułę, najczęściej zaprojektowaną pod kątem konkretnego wydarzenia. Celem organizacji takich wydarzeń jest promocja biblioteki, czasem także promocja czytelnictwa

oraz budowanie korzystnego wizerunku tak samej biblioteki, jak i bibliotekarzy (często biorących aktywny udział w rozgrywkach). Przykładem takich działań może być choćby LARP organizowany w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Częstochowie dla fanów książek o Harrym Potterze (LARP Zaczytani..., 2013) czy *escape room* zorganizowany w czasie Tygodnia Bibliotek przez Bibliotekę Akademii Morskiej w Gdańsku, który cieszył się wyjątkowym powodzeniem i został ogłoszony najlepszym wydarzeniem Tygodnia Bibliotek 2015 (Tydzień Bibliotek..., 2015). Organizacja gier, szczególnie tych o tematyce związanej z książką, czytelnictwem czy samą biblioteką, jest dobrą strategią na przyciągnięcie użytkowników do budynku biblioteki, tak, by zapewnić im możliwość zapoznania się nie tylko z jej ofertą online, ale także z usługami biblioteki dostępnymi na miejscu.

GRY O BIBLIOTECE

Gry mogą stanowić narzędzie promocji czytelnictwa i bibliotek jako instytucji nie tylko przez fakt ich rozgrywania w środowisku bibliotecznym czy udział bibliotekarzy w rozgrywkach, ale także przez samą tematykę. Gry o tematyce bibliotecznej nie są bardzo popularne, częściej biblioteka występuje jako element środowiska gry niż główny temat rozgrywki, ale można znaleźć takie przykłady. Jedną z gier planszowych, nawiązujących do bibliotek w wymiarze historycznym, jest Skryptorium, gra dystrybuowana przez Opactwo Benedyktynów w Tyńcu (Gra planszowa...). Zadaniem gracza jest zebranie średniowiecznych manuskryptów i dostarczenie ich do tytułowego skryptorium. Gra prezentuje wprawdzie bardzo tradycyjny obraz specyficznego typu biblioteki (średniowiecznej biblioteki klasztornej), co nie oddaje dobrze współczesnej roli tych instytucji, niemniej jednak może wzbudzić zainteresowanie starą książką i przyczynić się do promocji wiedzy na ten temat, szczególnie wśród młodszych użytkowników, do których głównie jest kierowana. Kolejnym przykładem jest gra mobilna „Tajemnica biblioteki”, bazująca na książce pod tym samym tytułem, będącej częścią popularnego cyklu powieści detektywistycznych autorstwa Martina Widmarka i Heleny Willis. Udział wymaga posiadania urządzenia przenośnego typu tablet lub smartfon; gra jest rozgrywana częściowo w budynku bibliotecznym. Uczestnicy mają za zadanie rozwiązać tajemnicę zniknięcia cennych książek z biblioteki m.in. w toku zbierania odpowiednich wskazówek i rozmów z bibliotekarką – jedną z bohaterek gry (Gra mobilna..., 2018).

Dobrze zaprojektowane gry o tematyce bibliotecznej mogą przyczynić się do promocji tych instytucji i pomóc w budowaniu ich korzystnego wizerunku, jak również pomóc w popularyzacji wiedzy na temat zawodu bibliotekarza. W tym kontekście ważne wydaje się zintensyfikowanie

działań w zakresie projektowania gier o tematyce bibliotecznej, które pokazywałyby obraz współczesnej biblioteki i zawód bibliotekarza w atrakcyjny sposób, wzbudzający zainteresowanie tym obszarem działalności profesjonalnej.

GRY OPARTE NA KSIĄŻKACH

Jedną z form promocji czytelnictwa – realizowanej niezależnie od bibliotek lub niekiedy z ich udziałem – są bez wątpienia gry bazujące na znanych utworach literackich. Przyczyniają się one często – podobnie jak oparte na książkach filmy czy seriale – do ich ponownego odkrycia przez czytelników. Przykładem może być choćby gra planszowa „Gra o tron”, nawiązująca do książek G.R.R. Martina, gra komputerowa „Harry Potter” – bazująca na serii książek J.K. Rowling, gra planszowa „W pustyni i w puszczy” oparta na klasycznej powieści Henryka Sienkiewicza czy gra komputerowa „Władca pierścieni” oparta na trylogii J.R.R. Tolkiena. Na szczególną uwagę zasługuje jednak gra komputerowa „Wiedźmin” (i jej kolejne części), nawiązująca do książek Andrzeja Sapkowskiego, która zyskała olbrzymią popularność na całym świecie (trzecia część cyklu zyskała prestiżowy tytuł gry roku) i przyczyniła się z jednej strony, do wzrostu popularności książek wydanych pierwotnie w latach 90. XX wieku wśród kolejnych pokoleń czytelników w kraju, z drugiej – przyczyniła się do promocji polskiej fantastyki za granicą (Zdanowicz, 2015). Przytoczone przykłady pozwalają sądzić, że udostępnienie w bibliotekach gier opartych na dziełach literackich może być zarówno dobrą formą promocji starszych pozycji książkowych wśród młodych czytelników, jak również formą promocji samych bibliotek jako instytucji udostępniających gry i ich książkowe pierwowzory.

GRY POZA BIBLIOTEKĄ

Popularnym sposobem promocji zarówno książki, jak i samych bibliotek są gry organizowane przez biblioteki, ale poza ich siedzibami. Przykładem takiego podejścia są popularne w ostatnich latach gry terenowe, realizowane albo – w modelu bardziej tradycyjnym – poprzez rozwiązywanie przez uczestników zadań i zagadek rozmieszczonych fizycznie w przestrzeni miejskiej, albo z wykorzystaniem nowych technologii, np. rozszerzonej rzeczywistości, która pozwala nakładać na obraz realnie istniejących miejsc, dodatkową, cyfrową warstwę informacyjną. Gry realizowane poza budynkiem, pozwalają pokonać ograniczenia lokalowe, z którymi zmagają się wiele bibliotek i zaprezentować szerokiej publiczności obraz bibliotek jako nowoczesnych instytucji, które potrafią zapewnić użytkownikom ciekawe sposoby spędzania wolnego czasu. Tematyka

gier najczęściej nawiązuje do konkretnych dzieł lub gatunków literackich albo dotyczy samych bibliotek i ma na celu ich promocję. Przykładem takich inicjatyw może być choćby literacka gra miejska „Kryminalne zagadki Oświęcimia”, zorganizowana przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Oświęcimiu (Gra miejska..., 2015) czy gra „Biblioteka inspiruje”, zorganizowana przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Chrzanowie (Biblioteka inspiruje..., 2016). Podobne inicjatywy organizowane są nie tylko w bibliotekach publicznych, ale także w bibliotekach akademickich (Curyło, 2015), pedagogicznych czy szkolnych (Gra miejska..., 2016).

GRYWALIZACJA ZASOBÓW I USŁUG

Można grywalizować także samą ofertę biblioteczną. Biblioteki nie tylko gromadzą i wypożyczają gry, ale także oferują książki mające charakter gier. Przykładem takiego podejścia jest udostępnianie książek konwergencyjnych, posiadających swoje multimedialne rozszerzenia oraz – przede wszystkim – książek bazujących na technologii *step-in-book*, które łączą przekaz tekstowy z warstwą multimedialną i elementami grywalizacji. Użytkownik chcąc poznać fabułę musi wejść w interakcję z książką i wykonywać określone czynności np. zapukać, by otworzyły się drzwi czy krzyknąć, by zwrócić czyjąś uwagę (Przybyszewska, 2017). Udostępnianie książek typu *step-in-book* jest dobrym przykładem włączania elementów gry i grywalizacji do oferty bibliotecznej.

Grywalizacja usług nie jest tematem często podejmowanym w literaturze przedmiotu. Można znaleźć prace poruszające problematykę wykorzystania elementów grywalizacji w promowaniu [podkreśl. M. Wójcik] usług bibliotecznych (Jaskowska, 2013), ale trudno już znaleźć opisy realizowanych w praktyce przykładów grywalizacji samych usług. Procesy udostępniania zbiorów, realizacji kwerend czy usług informacyjnych rzadko realizowane są w sposób odbiegający od standardowego – zmieniają się wprawdzie narzędzia realizacji usług, np. część oferty udostępniana jest online lub za pomocą aplikacji mobilnych, ale grywalizacja procesów usługowych nie jest zjawiskiem, które byłoby widoczne i opisywane, przynajmniej w odniesieniu do polskich bibliotek. Choć tego rodzaju praktyki nie są jeszcze popularne, to jednak można założyć, że skoro grywalizacji ulega oferta biblioteki oraz jej działania promocyjne czy edukacyjne, to również działalność usługowa może z czasem poddać się temu procesowi.

GRYWALIZACJA DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH

Obszar działań edukacyjnych i popularyzatorskich bibliotek stosunkowo często jest poddawany procesom grywalizacji. Lekcje biblioteczne, przysposobienie biblioteczne czy kształcenie kompetencji informacyjnych, czytelniczych i medialnych odbywa się za pomocą gier realizowanych tradycyjną metodą: zagadek, zgadywanek itp., jak i w formie gier komputerowych, gier dostępnych w formie aplikacji mobilnych czy na platformach e-learningowych. Gry wykorzystywane są przede wszystkim w pracy z młodszym użytkownikiem, rzadziej w odniesieniu do kształcenia dorosłych, co może świadczyć o stereotypowym ich postrzeganiu jako formy rozrywki dla dzieci i młodzieży. Wyjątek może tutaj stanowić wykorzystanie w bibliotekach tzw. *serious games*, a więc specyficznego typu gry, w której głównym celem rozgrywki nie jest zabawa, ale zdobycie konkretnych, często zaawansowanych umiejętności (Girard, Ecalle, & Magnan, 2013). Prowadzenie działań edukacyjnych w bibliotekach przy użyciu *serious games* nie jest jeszcze bardzo popularne, ale można już znaleźć opisy takich działań, szczególnie w publikacjach anglojęzycznych. Przykładem mogą być działania jednej z bibliotek akademickich, która przygotowała program edukacyjny oparty o *serious games* dla studentów studiów licencjackich, w którym studenci projektowali własne gry jako odpowiedź na zdiagnozowane przez siebie problemy, np. lęk przed biblioteką (ang. *library anxiety*) (Bates, 2012). Grywalizacja procesów edukacyjnych może przyczynić się do efektywniejszego i atrakcyjniejszego w formie przekazywania wiedzy, pomagając budować pozytywne skojarzenia z biblioteką jako miejscem pozyskiwania informacji.

GRYWALIZACJA PROCESÓW WEWNĘTRZNYCH

Tematem najrzadziej poruszonym w odniesieniu do możliwości wykorzystania gier w bibliotekach jest kwestia grywalizacji wewnętrznych procesów biblioteki. W firmach komercyjnych mechanizmy grywalizacji są często wykorzystywane w celu zwiększania motywacji pracowników oraz uatrakcyjniania procesu wykonywania żmudnych zadań wymagających koncentracji i powtarzalności. W literaturze przedmiotu można znaleźć opisy eksperymentów pokazujących wysoką skuteczność dobrze przeprowadzonych procesów grywalizacji w zwiększaniu motywacji pracowników i ich zadowolenia z pracy, podkreślając jednak, że podstawą skutecznej grywalizacji jest dobrowolność uczestnictwa w grze i jej prawidłowe zaprojektowanie. Analiza wyników badań empirycznych dotyczących skuteczności procesów grywalizacji przeprowadzona przez Juho Hamari, Jonnę Koivisto i Harriego Sarsa na podstawie analizy literatury przedmiotu prowadzi do konkluzji: „Według większości analizowanych

badan grywalizacja wywołuje pozytywne skutki i przynosi korzyści” [tłum. własne]² (Hamari, Koivisto & Sarsa, 2014, p. 3028).

Grywalizacja procesów instytucji publicznych nie jest zagadnieniem często poruszonym w literaturze przedmiotu, z wyjątkiem tematów związanych z wdrażaniem grywalizacji w instytucjach edukacyjnych. Trudno znaleźć prace naukowe, które odnosiłyby się do możliwości wykorzystania grywalizacji w bibliotekach np.: w opracowaniu zbiorów czy przeprowadzaniu skontrum. Choć bez wątplenia specyfika pracy bibliotecznej – czy szerzej działalności non profit – różni się znacznie od działalności firm komercyjnych, to jednak można zakładać, że do pewnego stopnia praktyki wdrażane w sektorze komercyjnym mogą być adaptowane do potrzeb bibliotek. Powstają już aplikacje bazujące np. na rozwiązaniach z zakresu rozszerzonej rzeczywistości, przeznaczone do usprawniania procesów wewnętrznych biblioteki np. ShelvAR (projekt obecnie zawieszony z powodu sporów patentowych) (ShelvAR, 2013), które nietrudno byłoby wyposażyć w opcje grywalizacji. Zbadania wymagałyby jednak najpierw stosunek bibliotekarzy do tego typu rozwiązań i ich chęć do korzystania z tego rodzaju aplikacji.

WNIOSKI

Przeprowadzona analiza pokazała, że gry mogą pełnić w bibliotece różne funkcje oraz występować w wielu formach i kontekstach. Mogą przy tym być wykorzystywane zarówno dla celów edukacyjnych, promocyjnych, w usługach bibliotecznych, jak i – przynajmniej teoretycznie – dla usprawniania wewnętrznych procesów bibliotecznych. Gry mogą przy tym stanowić element oferty bibliotecznej, realizowanej tak w budynku biblioteki, jak również w przestrzeni miejskiej. Niektóre z wymienionych zastosowań gier, przede wszystkim te związane edukacją i promocją, są już na szeroką skalę wdrażane w bibliotekach i opisywane w publikacjach naukowych, część niesie ze sobą potencjał, który nie jest jeszcze w pełni wykorzystywany w bibliotekach, ale mógłby przynieść korzyści.

Podsumowując można stwierdzić, że popularność gier wśród różnych grup użytkowników – nie tylko wśród dzieci i młodzieży, ale także dorosłych – sprawia, że jest to narzędzie, którego nie można ignorować. Ciekawa forma wizualna wielu gier i ich angażujący charakter mogą pomóc bibliotekom w realizowaniu ich zadań w atrakcyjny – zarówno dla użytkowników, jak i bibliotekarzy – sposób. Umiejętne wykorzystanie gier w działalności bibliotecznej może także korzystnie wpłynąć na budowanie wizerunku bibliotek jako nowoczesnych i przyjaznych instytucji, któ-

² Cytowany fragment w oryginale: „According to a majority of the reviewed studies, gamification does produce positive effects and benefits” (Hamari, Koivisto & Sarsa, 2014, p. 3028)

re potrafią dostrzegać nowe trendy i czerpać z nich inspirację dla swoich działań.

BIBLIOGRAFIA

- Adams, Ernest (2013). *Fundamentals of Game Design*. Berkeley: New Riders.
- Bates, Matthew, et al. (2012). Exploring university library induction within an undergraduate serious games design module. In: *Proceedings of the 6th European Conference on Games Based Learning: ECGBL*. Ed. by P. Felicia. Reading: Academic Conferences Limited, pp. 48-55.
- Battles, Jason; Glenn, Valerie; Shedd, Lindley (2011). Rethinking the library game: Creating an alternate reality with social media. *Journal of Web Librarianship*, vol. 5/2, pp. 114-131.
- Biblioteka inspiruje czyli rodzinna gra miejska w... bibliotece* [online], [dostęp: 30.04.2018]. Dostępny w WWW: <http://www.mbp.chrzanow.pl/str_mbp/relacje-z-wydarzen/1459-biblioteka-inspiruje-czyli-rodzinna-gra-miejska-w-bibliotece.html>.
- Bonk, Gabriela (2013). *Konkursy i turnieje w bibliotece*. Warszawa: Dr Josef Rabe Spółka Wydawnicza.
- Curyło, Monika (2014). „Kampania czytelnicza” czyli propaganda książki. Akcje społeczne promujące książkę, czytelnictwo i bibliotekę. W: *Sfera kultury, sfera nauki: współczesny obraz biblioteki*. Red. M. Wojciechowska. Gdańsk: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, s. 87-110.
- Curyło, Monika (2015). Gra miejska jako forma promocji biblioteki akademickiej. W: *Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu, V Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Supraśl, 14-16 września 2015*. Red. H. Brzezińska-Stec, J. Żochowska. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, s. 375-389.
- Dongying, Zhou; Chengyue, Wang (2017). Game Service and Children Reading Promotion: Taking Changshu Library as an Example. *Library Journal*, 36/6, pp. 61-66.
- Girard, Coralie; Ecalte, Jean; Magnan, Anne (2013). Serious games as new educational tools: how effective are they? A meta-analysis of recent studies. *Journal of Computer Assisted Learning*, 29/3, pp. 207-219.
- Gra miejska* [online], [dostęp: 10.05.2018]. Dostępny w WWW: <<http://mbp-oswiecim.pl/gra-miejska/>>.
- Gra miejska Czas Znaków z „Signum Sanguinem”* [online], [dostęp: 15.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://iii-lo-kalisz.wixsite.com/kopernik-biblioteka/single-post/2016/12/04/Gra-miejska-CZAS-ZNAK%C3%93W-z-Signum-Sanguinem>>.
- Gra mobilna „Tajemnica biblioteki”* [online], [dostęp: 20.09.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.wroclaw.pl/go/wydarzenia/edukacja-i-rozwoj/1262043-gra-mobilna-tajemnica-biblioteki>.
- Gra planszowa Skryptorium i Ora Et Labora* [online], [dostęp: 30.04.2018]. Dostępny w WWW: <<https://produktybenedyktynskie.com/p1803,gra-planszowa-skryptorium-i-ora-et-labora>>.
- Hamari, Juho; Koivisto, Jonna; Sarsa, Harri (2014). Does gamification work?--a literature review of empirical studies on gamification. In: *System Sciences (HICSS), 2014 47th Hawaii International Conference*. Ed. R. H. Sprague. Piscataway: IEEE, pp. 3025-3034.
- Jaskowska, Bożena (2013). W to nam graj! Grywalizacja w promowaniu usług bibliotecz-

- nich. W: *Biblioteka jako marka: materiały z VII Forum Młodych Bibliotekarzy w Łodzi, 11-12 września 2012 r.* Red. J. Stawińska. Warszawa: Wydaw. SBP [online], [dostęp: 30.04.2018]. Dostępny w WWW: <<https://repozytorium.ur.edu.pl/handle/item/127?show=full>>.
- Juul, Jesper (2011). *Half-real: Video games between real rules and fictional worlds*. Cambridge: MIT press.
- Koszowska, Agnieszka (2009). „Trzecie miejsce” według Raya Oldenburga [online], [dostęp: 20.09.2018]. Dostępny w WWW: <<http://blog.biblioteka20.pl/?p=149>>.
- Kubisiak, Aneta (2016). Jak grać, aby wygrać – czyli kilka pomysłów na „ściągnięcie” czytelników do biblioteki.” *Biuletyn EBIB*, nr 167, s. 1-5.
- LARP Zacztytani w bibliotece [online], [dostęp: 13.04.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.facebook.com/events/441811462605609/>>.
- Margino, Megan (2013). Revitalizing traditional information literacy instruction: Exploring games in academic libraries. *Public Services Quarterly*, vol. 9/4, pp. 333-341.
- Mayer, Brian; Harris, Christopher (2010). *Libraries got game: Aligned learning through modern board games*. Chicago: American Library Association.
- Mól, Katarzyna (2016). Gra biblioteczna jako forma promocji i narzędzie komunikacji z młodym użytkownikiem. *Biblioteka i Edukacja*, nr 10, s. 1-7 [online], [dostęp: 13.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/159/158>>.
- Pamuła-Cieślak, Natalia (2015). *Grywalizacja w bibliotekach – obszary zastosowań* [online], [dostęp: 05.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://repozytorium.umk.pl/handle/item/2364>>.
- Przybyszewska, Agnieszka (2017). Literacka immersja i technologia *step-in-book*, czyli o przenikaniu się światów literackich i rzeczywistych. W: *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? O tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia*. Red. M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego; Warszawa: Wydaw. SBP, s. 47-60.
- ShelvAR* [online], [dostęp: 07.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.shelvar.com/>>.
- Skrabka, Marcin (2017). Gamifikowanie literatury pięknej na smartfonach, czyli jak tchnąć ducha mobile w tradycyjne książki. W: *W bibliotece wszystko gra – wielofunkcyjna przestrzeń biblioteczna*. Opole: Politechnika Opolska [online], [dostęp: 20.09.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=38215>>.
- Stobiecka, Jadwiga; Stobiecki, Paweł (2015). Gamifikacja jako nowe narzędzie marketingu relacji – próba klasyfikacji odbiorców komunikatu. *Handel Wewnętrzny*, nr 1/354, s. 261-271.
- Tydzień Bibliotek 2015* [online], [dostęp: 05.03.2018]. Dostępny w WWW: <http://www.sbp.pl/konkurs/nagrodzeni?konkurs_id=13255>.
- Vrbancic, Emilie K.; Byerley, Suzanne L.(2018). High-touch, low-tech: Investigating the value of an in-person library orientation game. *College & Undergraduate Libraries*, vol. 25.1, pp. 39-51.
- Wójcik, Magdalena (2014). Gaming w bibliotekach: klasyczne role-playing games a czytelnictwo. *Przegląd Biblioteczny*, 82/1, s. 41-56.
- Wójcik, Magdalena (2016). Nowe metody promocji czytelnictwa w przestrzeni miejskiej. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*, nr 22-23, s. 13-28.

Zdanowicz, Mateusz (2015). *Wiedzmin 3 z nagrodami Golden Joystick Awards w pięciu kategoriach: w tym „Ultimate Game of the Year”* [online], [dostęp: 05.03.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.eurogamer.pl/articles/2015-10-30-wiedzmin-3-z-nagrodami-golden-joystick-awards-w-pieciu-kategoriach>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 20 września 2018 r.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl

AREAS AND OPTIONS FOR THE USE OF GAMES IN LIBRARY ACTIVITIES

KEYWORDS: Libraries. Games. Gamification. Library processes. Library services.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The use of games in libraries is a frequently discussed issue in the literature of the field, yet only as regards the aspect of using them for promotion and PR purposes. The literature misses the discussion of a comprehensive use of games of and gamification phenomenon in various library activities related both to user services and the optimization of internal library processes. The aim of this article is to analyze the areas and options for the use of games in library activities. **Research method** – The critical analysis of the literature was used. The author analyzed the literature in the field of book and information studies published in Polish and English between 2008 and 2018, related to the issue of using games in the library activity. The research was based on such sources as the catalog and databases of the National Library of Poland, the databases of the Jagiellonian Library, WorldCat database, Google Scholar search results browsing various publishers' databases and abstracting databases such as BABIN and LISTA. **Results** – Games may be used in libraries in various options such as: broad subject games played in the library, games focused on books and libraries, games based on literary works, games that may be used to advertise reading, games conducted outside the library but prepared by its staff, games to be lent from the library, books in the form of games, library services with the elements of gamification, games for educational purposes and the gamification of internal library processes. **Conclusions** – The analysis shows that games may be used for a variety of purposes in libraries, to educate, promote library services and improve internal library processes.

NATALIA BIAŁKA
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
e-mail: natalia2.bialka@doctoral.uj.edu.pl

OBECNOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH DLA NAUKOWCÓW ACADEMIA.EDU I RESEARCHGATE

Natalia Białka, absolwentka informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oraz historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktorantka na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Database Coordinator w wydawnictwie De Gruyter. Jej obecne zainteresowania naukowe koncentrują się wokół drapieżnego publikowania w komunikacji naukowej.

SŁOWA KLUCZOWE: Academia.edu. Informatologia i bibliologia w Polsce. ResearchGate. Media społecznościowe dla naukowców.

ABSTRAKT: **Teza/Cel** – Celem artykułu jest przedstawienie obecności grupy polskich specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu i ResearchGate oraz określenie jej struktury według wieku, płci, wykształcenia, zajmowanego stanowiska i zainteresowań badawczych. W kontekście tego badania słowo ‘obecność’ jest rozumiane jako założenie konta, niezależnie od formy i stopnia zaangażowania w działania prowadzone w jego obrębie. **Metody** – Zgodnie z założoną metodyką wyszukiwania kont pracowników naukowych z dziedziny informatologii i bibliologii w portalach Academia.edu i ResearchGate została stworzona baza danych zawierająca informacje na temat zmierzających wieku, płci, statusu naukowego i zainteresowań badawczych osób, których konta zostały rozpoznane w badanych serwisach. Następnie przy użyciu metod ilościowych ukazano strukturę demograficzną polskich specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii, posiadających konta w Academia.edu i ResearchGate. **Wyniki i wnioski** – Badania

umożliwiły ukazanie portretu przedstawiciela informatologii i bibliologii jako użytkownika mediów społecznościowych dla naukowców ograniczonego do zakresu cech wieku, płci, statusu naukowego i zainteresowań badawczych. Obraz badacza, zarejestrowanego w serwisie Academia.edu i ResearchGate, który wyłonił się jako wynik przeprowadzonych badań, pokazuje, że w większości skończył on 35 lat, jest kobietą, ze stopniem naukowym doktora, zatrudnionym na stanowisku adiunkta, specjalizującym się w sposób porównywalny w informatologii lub bibliologii.

WPROWADZENIE

Wzrost popularności mediów społecznościowych w środowisku akademickim przyczynił się do istotnych zmian w komunikacji naukowej. Publikowanie w prestiżowych czasopismach z najwyższymi wskaźnikami wpływu czy wystąpienia na konferencjach naukowych wciąż dominują w przepływie informacji naukowej, jednak coraz częściej duże znaczenie zyskuje również aktywny udział badaczy w wymianie wiedzy i doświadczeń w serwisach społecznościowych dla naukowców.

Profil w portalu społecznościowym poświęconym nauce powoli staje się wizytówką badacza w sieci, będąc jednocześnie otwartym repozytorium, umożliwiającym promocję dorobku naukowego oraz interaktywną platformą do budowania sieci wzajemnych kontaktów z innymi naukowcami. Społeczne serwisy naukowe dostarczają również altmetrycznych narzędzi oceny publikacji naukowych w nich zdeponowanych, wspomagając tradycyjny system ewaluacji nauki oparty na bibliometrii (Rozkosz, 2014; Rodgers, Barbrow, 2014; Rychlik, 2017; Kowalska, 2017).

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

Media społecznościowe, w tym również portale zrzeszające ludzi nauki, są obszarem zainteresowań badaczy z różnych obszarów wiedzy, m.in. socjologii, psychologii, medioznawstwa czy zarządzania. Problematyka udziału naukowców w akademickich serwisach społecznościowych stanowi niezwykle interesujący temat, poruszany zarówno na gruncie literatury krajowej, jak i światowej.

Wśród polskich publikacji można wyróżnić artykuły o charakterze przeglądowym, omawiające zasady działania portali społecznościowych dla naukowców. Emanuel Kulczycki przeanalizował zalety wykorzystania serwisów Academia.edu i Google Scholar Citations w pracy naukowej (Kulczycki, 2012), Beata Stachowiak zaprezentowała jako portale przydatne akademikom: ResearchGate, ResearcherID, Index Copernicus Scientists i Academia.edu (Stachowiak, 2013), Ewa Rozkosz przedstawiła wybrane funkcje Academia.edu i ResearchGate (Rozkosz, 2014), a Marzena Taterczyńska, Renata Klimko i Edyta Rogowska ukazały korzyści wynikające

z posiadania przez naukowca profilu w ResearcherID, ResearchGate i ORCID (Taterczyńska, Klimko, Rogowska, 2015).

Zagadnienie obecności i aktywności polskich badaczy reprezentujących dziedzinę informatologii i bibliologii w mediach społecznościowych, zarówno tych tradycyjnych, jak i przeznaczonych dla naukowców, nie do czekało się jeszcze wyczerpującego opracowania, chociaż można wskazać kilka ważnych badań, które potwierdzają obecność tej grupy specjalistów w akademickiej przestrzeni społecznościowej. Zaliczyć do nich można badania ankietowe Lidii Jarskiej z czerwca 2015 r. dotyczące obecności i aktywności 209 informatologów i bibliologów w ogólnodostępnych serwisach społecznościowych. Na ich podstawie można stwierdzić, że 35 ankietowanych posiada konto na Facebooku, z czego większość to osoby ze stopniem naukowym doktora, w przedziale wiekowym 31-50, 20 naukowców jest zarejestrowanych w LinkedIn, 12 badanych ma konto na Twitterze, a 11 osób jest obecnych na portalu GoldenLine (Jarska, 2016). Szczególnie interesujące są badania Bernardety Iwańskiej-Cieślik z marca 2015 r. na temat wykorzystania przez 261 przedstawicieli informatologii i bibliologii różnych kanałów przestrzeni sieciowej do prezentacji własnego dorobku naukowego, w tym również społecznych serwisów naukowych Academia.edu i ResearchGate. Zgodnie z ich wynikami 51 informatologów i bibliologów używa serwisu Academia.edu do udostępniania publikacji (w tej grupie zaobserwowano dominację kobiet oraz osób ze stopniem naukowym doktora), z kolei z ResearchGate korzysta 37 specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii (Iwańska-Cieślik, 2016).

W międzynarodowym piśmiennictwie można odnaleźć znacznie więcej prac na temat zachowań naukowców w sieciach społecznościowych dla nich przeznaczonych. Najczęściej artykuły prezentują strukturę demograficzną konkretnych grup użytkowników akademickich mediów społecznościowych, ukazując zależność między posiadaniem konta w wybranym portalu a płcią, wiekiem, statusem naukowym oraz zainteresowaniami badawczymi. Na uwagę zasługują badania Jose Luisa Ortegi dotyczące obecności członków hiszpańskiej Consejo Superior de Investigaciones Científicas w Academia.edu, ResearchGate i Google Scholar Citations w podziale na dyscypliny badawcze, status naukowy oraz płeć (Ortega, 2017). Interesujących wyników dostarczyły również badania prowadzone w następujących środowiskach: badaczy reprezentujących instytuty informacji naukowej i bibliotekoznawstwa irańskich uniwersytetów w ResearchGate (Asnafi, 2017), pracowników naukowych COMSATS University Islamabad w ResearchGate, Academia.edu, LinkedIn, Mendeley i Zotero (Sheikh, 2016), naukowców afiliowanych przy Pondicherry University w ResearchGate (Singson, Amees, 2017), przedstawicieli katalońskich uniwersytetów w Academia.edu (Nández, Borrego, 2013) oraz badaczy związanych z wybranymi arabskimi uniwersytetami w ResearchGate (El-

sayed, 2016). Spora część wymienionych badań analizuje również motywacje udziału akademików w naukowym życiu społecznościowym (Van Noorden, 2014; Muscanell; Utz, 2017), ukazując też ich opinie na temat korzystania z mediów społecznościowych dla naukowców (Nández, Borrego, 2013; Elsayed, 2016; Singson, Amees, 2017).

METODYKA ROZPOZNANIA OBECNOŚCI PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ADACEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE

Rozpoznanie obecności przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w Academia.edu i ResearchGate wymagało wcześniejszego utworzenia bazy danych zawierającej wykaz pracowników jednostek działających w ramach publicznych szkół wyższych prowadzących działalność badawczą z zakresu informatologii i bibliologii oraz jednostek działających w ramach publicznych szkół wyższych prowadzących kierunki studiów, w przypadku których zakładane efekty kształcenia odnoszą się do informatologii i bibliologii. Rejestr 232 polskich informatologów i bibliologów¹ został oparty o strony internetowe dotyczące kadry pracowników następujących jednostek:

1. Zakład Informacji Naukowej Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu (wydział zamiejscowy Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) (UAM).

2. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ).

3. Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (UJK).

4. Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (UKW).

5. Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ).

6. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS).

7. Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK).

8. Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (UP).

9. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego (US).

---

¹ Rozbieżności między ogólną liczbą informatologów i bibliologów w proponowanych badaniach a ogólną liczbą informatologów i bibliologów prezentowaną w badaniach Lidii Jarskiej i Bernardety Iwańskiej-Cieślak wynikają m.in. ze zmian personalnych zachodzących w zespołach pracowników badanych instytutów, katedr i zakładów bibliologicznych i informatologicznych.

10. Zakład Archiwistyki, Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM).

11. Wydział Dziennikarstwa, Informatyki i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego (UW).

12. Instytut Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr).

W badaniach nie uwzględniono pracowników jednostek naukowo-dydaktycznych prowadzących jedynie studia podyplomowe z zakresu informatologii i bibliologii (m.in. Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Rzeszowski czy Uniwersytet Opolski), a także pracowników jednostek naukowo-dydaktycznych nieposiadających samodzielnych instytutów, katedr czy zakładów (m.in. zespół Informatyki Naukowej i Humanistyki Cyfrowej funkcjonujący w obrębie Zakładu Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych Uniwersytetu w Białymstoku). W badaniach nie uwzględniono również osób prowadzących działalność dydaktyczno-badawczą zatrudnionych w bibliotekach akademickich. Zarówno zmiany personalne zachodzące w kadrze poszczególnych jednostek, jak i pojawiające się w badanych serwisach nowe konta przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii nie były brane pod uwagę po okresie zbudowania bazy danych datowanym na grudzień 2017.

Głównym celem badania jest rozpoznanie aspektów obecności przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu i ResearchGate ograniczonych do zakresu cech płci, wieku, statusu naukowego i zainteresowań badawczych. Wybór portali został uzasadniony ich popularnością w środowisku naukowym, o czym świadczą statystyki dotyczące zarejestrowanych użytkowników – Academia.edu deklaruje 72 080 735 kont, a ResearchGate około 15 mln kont [stan na 18.01.2019].

Przedmiotem badania jest obecność polskich informatologów i bibliologów w Academia.edu i ResearchGate, rozumiana jako „bycie” na tych portalach, czyli dobrowolne założenie konta w Academia.edu i ResearchGate, identyfikowanego imieniem i nazwiskiem, niezależnie od formy i stopnia zaangażowania w działania prowadzone w jego obrębie. Warto uściślić także, że słowo „obecność” nie jest tutaj traktowane jako wyrażenie synonimiczne do słowa „aktywność”, przez co osoby niewykazujące się jakkolwiek aktywnością w analizowanych serwisach, czyli posiadające tzw. martwe konta, były kwalifikowane do badań, w przeciwieństwie do kont tworzonych automatycznie przez Academia.edu i ResearchGate, które pominięto, gdyż są one generowane w oparciu o algorytmy wyszukiwania danych gromadzonych w ogólnodostępnych bazach danych, w tym przede wszystkim w publikacjach pełnotekstowych zawierających afiliacje autorów (Van Noorden, 2014).

Sformułowano dwie tezy badawcze:

1. Przedstawiciele polskiej informatologii i bibliologii są obecni w portalach Academia.edu i ResearchGate.

2. W strukturze polskich informatologów i bibliologów obecnych w serwisach Academia.edu i ResearchGate przeważają kobiety wykazujące się statusem młodego pracownika nauki, posiadające tytuł zawodowy magistra lub stopień naukowy doktora, zatrudnione na stanowisku asystenta, specjalizujące się w informatologii.

Badania zostały przeprowadzone w lutym 2018 r. Gromadzenie danych o pracownikach zostało ograniczone do następujących zmiennych:

- wiek (w dychotomicznym podziale na młodszego i starszego pracownika naukowego),
- płeć,
- status naukowy (wykształcenie oraz stanowisko),
- zainteresowania badawcze.

Do opracowania danych wykorzystano metodę ilościową, statystyczną. Osoby posiadające konta w serwisach Academia.edu oraz ResearchGate w pierwszej kolejności zostały wyszukane za pomocą imienia i nazwiska oraz afiliacji. W przypadku gdy te informacje nie wystarczały do jednoznacznego rozpoznania konta danego naukowca, przeanalizowano, czy w zasubskrybowanych przez niego dyscyplinach badawczych jest informatologia lub bibliologia lub dziedziny pokrewne tym dwóm dyscyplinom (prasoznawstwo, literaturoznawstwo, prawo, historia, socjologia i filozofia). Jeśli w dalszym ciągu były wątpliwości co do jednoznacznego rozpoznania konta badacza, zostały prześledzone jego sieci networkin-gowe pod kątem występowania w kręgach *followers* i *following* użytkowników zajmujących się informatologią i bibliologią. Przy potwierdzaniu, czy odnalezione konto jest właśnie kontem szukanego badacza, były przydatne powiązane konta serwisów Facebook, Google+ i LinkedIn, z kolei identyfikatory ORCID i ResearcherID okazały się bezużyteczne, gdyż w bardzo ograniczonej liczbie przypadków były połączone z kontami poszukiwanych osób w Academia.edu i ResearchGate.

Zgodnie z założoną metodyką spośród grupy 232 pracowników naukowych związanych z informatologią i bibliologią zostało rozpoznanych 102 badaczy obecnych w serwisach Academia.edu i ResearchGate.

Metodyka ustalenia obecności przedstawicieli informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu i ResearchGate może zostać wykorzystana do rozpoznania kont specjalistów jakiegokolwiek dziedziny wiedzy w różnego typu mediach społecznościowych.

OBECNOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ACADEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE

W wyniku wielostopniowych przeszukiwań wśród 232 przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii zostało rozpoznanych 102 badaczy (44%) posiadających konta w jednym z analizowanych serwisów lub w obu równocześnie, co oznacza, że 130 badaczy (56%) z zakresu informatologii i bibliologii nie ma konta ani w Academia.edu, ani w ResearchGate.

W serwisie Academia.edu zostały wyszukane 84 konta, a w portalu ResearchGate 66 kont, co daje sumę 150 wszystkich kont przedstawicieli informatologii i bibliologii. Warto zwrócić uwagę na rozbieżność między liczbą badaczy a liczbą kont wynikającą z obecności 48 osób w obu serwisach jednocześnie. Podstawą do analiz statystycznych była liczba 102 badaczy posiadających konta w jednym z analizowanych serwisów lub w obu równocześnie. Dane te zostały ukazane w tabeli 1.

Tabela 1

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate.

	Ogólna liczba pracowników	Liczba osób z kontami w Academia.edu	Liczba osób z kontami w Research Gate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w Research Gate	Liczba osób z kontami w obu serwisach	Liczba osób bez kont
UAM	9	3	2	2	1	1	5
UJ	20	6	11	0	5	6	9
UJK	21	6	1	6	1	0	14
UKW	8	3	2	2	1	1	4
UŁ	13	6	4	4	2	2	5
UMCS	15	8	4	4	0	4	7
UMK	17	10	8	3	1	7	6
UP	19	6	4	3	1	3	12
UŚ	34	9	5	4	0	5	25
UWM	5	2	3	0	1	2	2
UW	42	18	14	5	1	13	23
UWr	29	7	8	3	4	4	18
	232	84	66	36	18	48	130

Źródło: oprac. własne.

Występowanie kont w serwisie Academia.edu jest zauważalnie większe. Wynika to z dużej popularności portalu w Polsce i na świecie, a także

z mniej skomplikowanej procedury zakładania konta, a następnie obsługi samego profilu. Dysproporcję pomiędzy liczbą użytkowników można uzasadnić także warunkami rejestracji: Academia.edu umożliwia zakładanie konta bez jakichkolwiek ograniczeń, z użyciem prywatnego adresu poczty elektronicznej, a ResearchGate wymaga przy rejestracji podania adresu poczty elektronicznej w domenie jednostki naukowej, z którą związany jest dany badacz i nie ma tutaj możliwości logowania przez konto Facebooka lub Google+, co także znacznie ogranicza krąg nieaktywnych użytkowników i martwych kont w tym serwisie. Przewaga naukowców posiadających konta w Academia.edu wśród informatologów i bibliologów również została zaobserwowana w badaniach B. Iwańskiej-Cieślik dotyczących stosowania przez przedstawicieli informatologii i bibliologii różnych kanałów przestrzeni sieciowej do promocji własnego dorobku naukowego (Iwańska-Cieślik, 2016).

OBECNOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ACADEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE WEDŁUG WIEKU

Wśród przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii zostały wyróżnione dwie kategorie wiekowe: młodzi pracownicy naukowcy, których wiek nie przekroczył 35 lat oraz pozostali pracownicy naukowcy, którzy ukończyli 35. rok życia. To rozróżnienie zostało przyjęte na podstawie obowiązującej do 30 września 2018 r. Ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki, która jako młodego badacza określała „osobę prowadzącą działalność badawczo-rozwojową, która w roku ubiegania się o przyznanie środków finansowych na naukę kończy nie więcej niż 35 lat”. Wiek badaczy został oszacowany na podstawie informacji o datach uzyskania przez nich stopni i tytułów zgromadzonych w bazie *Nauka Polska* Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego. Jeśli dane dostępne w bazie *Nauka Polska* były niewystarczające do określenia, czy dany naukowiec jest młodym pracownikiem naukowym czy pracownikiem, który ukończył 35. rok życia, zostały wyszukane informacje o jego wieku w ogólnodostępnych bazach danych, katalogach bibliotecznych, czasem również w innych mediach społecznościowych. Wszelkie modyfikacje wyników badań mogą być spowodowane jedynie szacowaniem danych dotyczących wieku.

W strukturze wiekowej przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii obecnych w którymkolwiek z serwisów Academia.edu lub ResearchGate dominują pracownicy naukowcy po 35. roku życia, których jest 88 (86%), natomiast przedstawicieli informatologii i bibliologii ze statusem młodego naukowca jest 14 (14%).

W gronie młodych specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii przeważają konta tylko w Academia.edu, których jest sześć (43%), konta jedynie w ResearchGate posiadają cztery osoby (28,5%), z kolei obecnych w jednym i w drugim serwisie zostało odnotowanych czterech naukowców (28,5%). Wśród przedstawicieli informatologii i bibliologii po 35. roku życia 27 osób (31%) jest zarejestrowanych tylko w Academia.edu, 17 osób tylko w ResearchGate (19%), a z obu serwisów równocześnie korzysta 44 pracowników (50%). Rozkład tych danych zawiera tabela 2.

Tabela 2

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate według wieku.

	Liczba pracowników obecnych w Academia.edu lub ResearchGate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w ResearchGate	Liczba osób z kontami w obu serwisach
Liczba młodych pracowników	14	6	4	4
Liczba pozostałych pracowników	88	27	17	44
	102	33	21	48

Źródło: oprac. własne.

Większa liczba specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii po 35. roku życia w analizowanych serwisach społecznościowych dla naukowców jest uwarunkowana ogólną dominacją tej kategorii wiekowej w badanych jednostkach. Na podstawie raportu Głównego Urzędu Statystycznego *Nauka i technika 2016* zaobserwowano również, że większość osób wykonujących prace naukowo-badawcze, zatrudnionych w publicznych szkołach wyższych, przekroczyła 35. rok życia, co dodatkowo uzasadnia większy udział osób po 35. roku życia w strukturze wiekowej przedstawicieli informatologii i bibliologii obecnych w badanych serwisach. Założenie przyjętej tezy o większym udziale młodych pracowników naukowych w społecznych serwisach naukowych nie potwierdziło się. Jak wynika z badań, informatolodzy i bibliolodzy z racji wykonywanej profesji bez względu na wiek są bardzo dobrze zaznajomieni z najnowszą technologią w zakresie udostępniania informacji, także za pośrednictwem mediów społecznościowych, traktując je jako kolejne wartościowe bazy danych pozwalające na otwarty obieg informacji, a liczna reprezentacja osób po 35. roku życia przełamuje pewien stereotyp wycofania i izolacji pokolenia badaczy, którzy nie dorastali w świecie zaawansowanych technologii, przez co dopiero w dorosłym życiu musieli się przestawić na cyfrową naukę.

OBCENOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ACADEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE WEDŁUG PŁCI

Zróznicowanie obecności przedstawicieli informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu i ResearchGate względem płci ukazuje przewagę kobiet, których jest 61 (60%), natomiast liczba mężczyzn wynosi 41 (40%).

Wśród badaczy z zakresu informatologii i bibliologii płci żeńskiej aktywnych w portalach Academia.edu lub ResearchGate można wyróżnić 20 kobiet (33%) posiadających konta tylko w Academia.edu, 10 (16%) mających konta wyłącznie w ResearchGate oraz 31 (51%) zarejestrowanych równocześnie w obu serwisach. Jeśli chodzi o płeć męską, 16 mężczyzn (39%) ma konta jedynie w Academia.edu, osiem (20%) tylko w ResearchGate, a 17 (41%) jednocześnie w obu serwisach. Dane na temat płci zostały ukazane w tabeli 3.

Tabela 3

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate według płci.

	Liczba pracowników obecnych w Academia.edu lub ResearchGate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w ResearchGate	Liczba osób z kontami w obu serwisach
Kobiety	61	20	10	31
Mężczyźni	41	16	8	17
	102	36	18	48

Źródło: oprac. własne.

Wśród specjalistów polskiej informatologii i bibliologii ogólnie dominują kobiety². B. Iwańska-Cieślik podczas badań wykorzystania przez przedstawicieli informatologii i bibliologii różnych kanałów przestrzeni sieciowej do prezentacji własnego dorobku naukowego również ustaliła przewagę kobiet nad mężczyznami, w tym rozpoznała 31 kobiet i 20 mężczyzn korzystających z Academia.edu do rozpowszechniania własnych publikacji (Iwańska-Cieślik, 2016).

Założenie tezy odnoszące się do płci zostało potwierdzone – wśród specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii obecnych w serwisach

² Według badań własnych wśród kadry badanych jednostek można wyróżnić 66% naukowców płci żeńskiej i 34% badaczy płci męskiej [stan na luty 2018].

społecznościowych Academia.edu i ResearchGate przeważają kobiety. Dysproporcja ta nie jest jednak aż tak znacząca, co może sugerować zachodzące powolne zmiany i coraz większą widoczność mężczyzn, zwłaszcza w kontekście ich aktywności w rozwoju technologii informatycznych i nowoczesnych mediów we współczesnej informatologii i bibliologii.

OBECNOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ACADEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE WEDŁUG STATUSU NAUKOWEGO

Zgodnie z obowiązującymi w Polsce etapami kariery naukowej wśród przedstawicieli informatologii i bibliologii zostały wyodrębnione osoby posiadające: tytuł zawodowy magistra, stopień naukowy doktora i doktora habilitowanego oraz tytuł naukowy profesora. Stosownie do struktury organizacyjnej poszczególnych uczelni zostały wyróżnione stanowiska wykładowcy, starszego wykładowcy, asystenta, adiunkta oraz profesora. Przyjęte kryteria statusu naukowego zostały określone na podstawie stron internetowych poszczególnych jednostek uczelni oraz bazy danych Nauka Polska Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego.

Największa liczba kont została zaobserwowana w przypadku pracowników ze stopniem naukowym doktora, których jest 64 (62,74%). Drugą dużą grupą są osoby ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, liczącą 21 osób (20,58%). Badaczy z tytułem naukowym profesora jest 11 (10,78%). Najmniejszą grupę reprezentowały osoby z tytułem zawodowym magistra, w liczbie zaledwie 6 (5,88%).

Wśród badaczy zarejestrowanych tylko w Academia.edu jest 26 osób (72%) ze stopniem naukowym doktora, cztery osoby (11%) ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, cztery osoby (11%) z tytułem naukowym profesora, dwie osoby (6%) z tytułem zawodowym magistra. W gronie naukowców obecnych tylko w ResearchGate jest 13 osób (72%) ze stopniem naukowym doktora, dwie (11%) z tytułem naukowym profesora, dwie (11%) ze stopniem naukowym doktora habilitowanego i jedna (6%) z tytułem zawodowym magistra. W zespole pracowników posiadających konta jednocześnie w obu serwisach jest 25 osób (52,08%) ze stopniem naukowym doktora, 15 osób (31,25%) ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, pięć osób (10,41%) z tytułem naukowym profesora oraz trzy osoby (6,25%) z tytułem zawodowym magistra. Dane te zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate według statusu naukowego.

	Liczba pracowników obecnych w Academia.edu lub ResearchGate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w ResearchGate	Liczba osób z kontami w obu serwisach
Mgr	6	2	1	3
Dr	64	26	13	25
Dr hab.	21	4	2	15
Profesor	11	4	2	5
	102	36	18	48

Źródło: oprac. własne.

Z punktu widzenia struktury organizacyjnej najliczniejszym zespołem obecnym w którymkolwiek lub w obu badanych serwisach społecznościowych są osoby zatrudnione na stanowisku adiunkta, których jest 67 (65,68%). Kolejną, co do wielkości grupę użytkowników serwisów, stanowią badacze na stanowisku profesora, których odnotowano 18 (17,64%). Na następnym miejscu plasują się asystenci: 9 osób (9%), dalej starsi wykładowcy: 6 osób (6%) i na końcu wykładowcy: 2 osoby (2%).

Wśród specjalistów informatologii i bibliologii obecnych w Academia.edu lub ResearchGate proporcje dotyczące stanowiska kształtują się następująco: w kręgu naukowców mających konta wyłącznie w Academia.edu jest 20 adiunktów (56%), 7 profesorów (19%), 5 asystentów (14%), 3 starszych wykładowców (8%) i 1 wykładowca (3%), we wspólnocie badaczy z kontem tylko w ResearchGate zostało zanotowanych 11 adiunktów (61,11%), 3 profesorów (16,67%), 2 asystentów (11,11%) i 2 starszych wykładowców (11,11%), a wewnątrz grupy pracowników posiadających konta równolegle w obu serwisach zostało zewidencjonowanych 36 adiunktów (75%), 8 profesorów (16,67%), 2 asystentów (4,16%), 1 starszy wykładowca (2,08%) i 1 wykładowca (2,08%). Dane te zostały udostępnione w tabeli 5.

Tabela 5

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate według statusu naukowego.

	Liczba pracowników obecnych w Academia.edu lub ResearchGate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w ResearchGate	Liczba osób z kontami w obu serwisach
Wykładowca	2	1	0	1
Starszy wykładowca	6	3	2	1
Asystent	9	5	2	2
Adiunkt	67	20	11	36
Profesor	18	7	3	8
	102	36	18	48

Źródło: oprac. własne.

Zestawiając dane dotyczące statusu naukowego, 53 osoby (51,96%) posiadające konta w Academia.edu lub ResearchGate legitymują się stopniem naukowym doktora i są zatrudnione na stanowisku adiunkta. Adiunktów ze stopniem naukowym doktora habilitowanego zostało odnotowanych 14 (13,72%). Wśród badaczy na stanowisku profesora 7 osób (6,86%) posiadało stopień naukowy doktora habilitowanego, natomiast 11 (10,78%) tytuł naukowy profesora. Wśród asystentów 5 badaczy (4,9%) wykazuje się stopniem naukowym doktora, reszta asystentów posiada tytuł zawodowy magistra – 4 osoby (3,92%). Starsi wykładowcy to osoby wyłącznie ze stopniem naukowym doktora, których jest 6 (5,88%), z kolei wykładowcy to magistry, w liczbie 2 osób (1,96%).

Dane dotyczące statusu naukowego badaczy z zakresu informatologii i bibliologii posiadających konta w analizowanych serwisach społecznościowych odwzorowują ogólną dominację osób posiadających stopień naukowy doktora zatrudnionych na stanowisku adiunkta w badanych uniwersytetach. Powołując się na zestawienie Głównego Urzędu Statystycznego *Nauka i technika w 2016*, zaobserwowane zależności są też zgodne z generalnymi trendami prymatu osób ze stopniem naukowym doktora, zatrudnionych w publicznych szkołach wyższych, których jest 44% w Polsce. Podobna przewaga naukowców ze stopniem naukowym doktora została także zaobserwowana w badaniach B. Iwańskiej-Cieślik dotyczących możliwości przestrzeni sieciowej do prezentacji własnego dorobku naukowego wykorzystywanych przez specjalistów z zakresu informatologii i bibliologii, zarówno w ogólnej charakterystyce analizowanej grupy (wśród zbadanych 261 informatologów i bibliologów 123 osoby były doktorami), jak również wśród badaczy ze stopniem na-

ukowym doktora korzystających z Academia.edu, których odnotowano 26 (Iwańska-Cieślik, 2016). Założenie tezy odnośnie dominacji informatologów i bibliologów w Academia.edu i ResearchGate posiadających tytuł zawodowy magistra lub stopień naukowy doktora, zatrudnionych na stanowisku asystenta potwierdziły się częściowo. Osób ze stopniem naukowym doktora jest rzeczywiście najwięcej w badanej grupie, jednak są oni częściej zatrudnieni głównie na stanowisku adiunkta, z kolei badacze z tytułem zawodowym magistra stanowią mniejszość.

Akademicy ze stopniem naukowym doktora są zdecydowanie najbardziej aktywną grupą ze względu na to, że gromadzą dorobek naukowy w celu uzyskania habilitacji, która stanowi moment kluczowy ich kariery naukowej, umożliwiający prowadzenie własnych badań i kierowanie projektami badawczymi. Ponadto obligatoryjny do momentu wejścia w życie nowej ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce formalny wymóg habilitacji do ośmiu lat od uzyskania stopnia naukowego doktora stanowił dodatkowy czynnik mobilizujący, aczkolwiek mimo obecnego zniesienia obowiązku habilitacji, doktorzy wciąż muszą pomnażać swój dorobek naukowy w celu rozwoju dyscypliny, w której się specjalizują. Względy te stymulują doktorów do bardziej intensywnej pracy i jednym z jej przejawów może być zwiększenie aktywności w mediach społecznościowych dla naukowców, w celu dotarcia do większej liczby odbiorców treści przez nich publikowanych i podniesienia wskaźników cytowania.

OBCENOŚĆ PRZEDSTAWICIELI POLSKIEJ INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII W SERWISACH ACADEMIA.EDU ORAZ RESEARCHGATE WEDŁUG ZAINTERESOWAŃ BADAWCZYCH

Na podstawie danych gromadzonych przez bazę *Nauka Polska* Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego oraz Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on, a także biogramów przedstawicieli informatologii i bibliologii zamieszczonych na stronach internetowych badanych jednostek uniwersytetów zostały wyszczególnione wśród specjalizacji badawczych następujące obszary badawcze: informatologia, bibliologia oraz pozostałe dyscypliny (praszoznawstwo, literaturoznawstwo, prawo, historia, socjologia i filozofia). Jakkolwiek niedoskonałość badań na tym etapie może wynikać z trudności w przyporządkowaniu do konkretnego obszaru badawczego osób, których zainteresowania naukowe mają charakter interdyscyplinarny.

Najczęściej pojawiającymi się dyscyplinami w obrębie badanej grupy naukowców obecnych w Academia.edu lub ResearchGate są porównywalnie informatologia i bibliologia, 42 osoby specjalizują się w zakresie

informatologii (41,17%), a bibliologów jest 40 (39,21%). Z kolei badaczy reprezentujących pozostałe dyscypliny zostało zanotowanych 20 (19,6%).

Wśród badaczy z zakresu informatologii i bibliologii osób zajmujących się informatologią występujących jedynie w Academia.edu jest 6 (14,28%), badaczy z kontami tylko w ResearchGate 7 (16,67%), natomiast naukowców korzystających z obu serwisów 29 (69,04%). Pośród bibliologów 19 osób (47,5%) posiada konta tylko w Academia.edu, 9 badaczy (22,5%) jest zarejestrowanych w ResearchGate, a 12 naukowców (30%) ma konta w jednym i w drugim portalu. W zbiorowości badaczy reprezentujących pozostałe dyscypliny 11 osób (55%) posiada konta wyłącznie w Academia.edu, 2 (10%) tylko w ResearchGate, a 7 badaczy (35%) jest obecnych w obu serwisach. Przytoczone dane zostały zobrazowane w tabeli 6.

Tabela 6

Liczba kont przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach Academia.edu lub ResearchGate według specjalizacji badań.

	Liczba pracowników obecnych w Academia.edu lub ResearchGate	Liczba osób z kontami tylko w Academia.edu	Liczba osób z kontami tylko w ResearchGate	Liczba osób z kontami w obu serwisach
Informatologia	42	6	7	29
Bibliologia	40	19	9	12
Pozostałe dyscypliny	20	11	2	7
	102	36	18	48

Źródło: oprac. własne.

Założenia tezy dotyczące zainteresowań badawczych potwierdziły się częściowo, gdyż liczba badaczy specjalizujących się w informatologii i liczba osób specjalizujących się w bibliologii w badanych serwisach jest podobna. Zbliżona liczba osób obecnych w Academia.edu i ResearchGate, które prowadzą badania w zakresie informatologii lub w zakresie bibliologii wskazuje, że obie grupy naukowców odnajdują się w świecie nowoczesnych narzędzi wymiany informacji, wiedzy i doświadczeń, jakimi są m.in. media społecznościowe gromadzące ludzi nauki. Osoby reprezentujące zarówno informatologię jak i bibliologię wzajemnie na siebie oddziałują obcując w jednej jednostce naukowej, gdzie nie tylko ze sobą współpracują, ale w związku z parametryzacją również konkurują. W obliczu ewaluacji efektywności pracy naukowej reprezentanci obu specjalizacji naukowych na równi doceniają potencjał promocji i popularyzacji własnych badań w przestrzeni mediów społecznościowych dla naukowców

w celu dotarcia do jak najszerszego grona odbiorców własnych publikacji i powiększenia metryk wpływu.

ZAKOŃCZENIE

Zaprezentowane w artykule wyniki analiz potwierdziły obecność przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach społecznościowych Academia.edu i ResearchGate, zakładaną w pierwszej tezie pracy. Założenia drugiej tezy potwierdziły się tylko częściowo, gdyż zgodnie z wynikami badań w strukturze polskich informatologów i bibliologów obecnych w serwisach Academia.edu i ResearchGate przeważają kobiety, które skończyły 35 lat, posiadają stopień naukowy doktora, są zatrudnione na stanowisku adiunkta i specjalizują się porównywalnie w informatologii lub bibliologii.

Niezmiernie interesującą problematyką zasługującą na osobne opracowanie jest kwestia intensywności aktywności przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii według cech płci, wieku, statusu naukowego i zainteresowań badawczych w serwisach Academia.edu oraz ResearchGate w dłuższej perspektywie czasowej, co stanowiłoby kontynuację i dopełnienie tego artykułu naukowego. Takie badania umożliwiłyby ukazanie typologii zachowań informatologów i bibliologów jako użytkowników portali Academia.edu i ResearchGate oraz poznanie ich motywacji do zakładania kont w mediach społecznościowych dla naukowców.

BIBLIOGRAFIA

- Academia.edu (2018). *Help Center* [online]. Academia.edu; [dostęp: 10.06.2018]. Dostępny w WWW: <<http://support.academia.edu/>>.
- Asnafi, Amir Reza (2017). Presence of the Iranian Library and the Information Science Departments in ResearchGate. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology* [online], vol. 37, no. 4 [dostęp: 14.10.2017]. Dostępny w WWW: <https://www.researchgate.net/publication/314263483_Presence_of_the_Iranian_Library_and_the_Information_Science_Departments_in_Research_Gate>.
- Cieślak-Iwańska, Bernardeta (2015). Informacja o nowych publikacjach polskich bibliologów i informatologów w przestrzeni sieciowej (część 1). *Toruńskie Studia Bibliologiczne* [online], nr 1 (16) [dostęp: 12.01.2019]. Dostępny w WWW: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2016.011>>.
- Cieślak-Iwańska, Bernardeta (2015). Informacja o nowych publikacjach polskich bibliologów i informatologów w przestrzeni sieciowej (część 2). *Toruńskie Studia Bibliologiczne* [online], nr 2 (17) [dostęp: 12.01.2019]. Dostępny w WWW: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2016.026>>.
- Elsayed, Amany M. (2016). The Use of Academic Social Networks Among Arab Researchers: A Survey. *Social Science Computer Review* [online], vol. 34(3) [dostęp: 22.12.2018]. Dostępny w WWW: <<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0894439315589146>>.

- GUS (2018). *Nauka i technika 2016* [online]. Główny Urząd Statystyczny; [dostęp: 27.10.2018]. Dostępny w WWW: <<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spolescenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/nauka-i-technika-w-2016-roku,1,13.html>>.
- Jarska, Lidia (2016). Pracownik naukowy w mediach społecznościowych – od popularyzacji nauki do kreowania wizerunku. *Toruńskie Studia Bibliologiczne* [online], vol. 9, no. 2(17) [dostęp: 16.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2016.027/11072>>.
- Kowalska, Małgorzata (2017). Altmetria jako przedmiot zainteresowania bibliologii i informatologii. *Przegląd Biblioteczny*, R. 85, nr 3, s. 324-341.
- Kulczycki, Emanuel (2012). Na jakim portalu naukowiec powinien mieć konto. *Warsztat badacza* [online], [dostęp: 15.12.2018]. Dostępny w WWW: <http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/na-jakim-portalu-naukowiec-powinien-miec-konto/>.
- Nández, Gemma; Borrego, Ángel (2013). Use of social networks for academic purposes: a case study. *The Electronic Library* [online], vol. 31 issue: 6 [dostęp: 16.12.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/EL-03-2012-0031>>.
- Ortega, José Luis (2017). Toward a homogenization of academic social sites: a longitudinal study of profiles in Academia.edu, Google Scholar Citations and ResearchGate. *Online Information Review* [online], vol. 41, issue 6 [dostęp: 14.10.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/OIR-01-2016-0012>>.
- ResearchGate (2018). *About* [online]. ResearchGate; [dostęp: 10.06.2018]. Dostępny w WWW: <<https://www.researchgate.net/about>>.
- ResearchGate (2018). *Help Center* [online]. ResearchGate [dostęp: 10.06.2018]. Dostępny w WWW: <<https://explore.researchgate.net/>>.
- Rodgers, Emily; Barbrow, Sarah (2014). Wskaźniki altmetryczne i ich rosnące znaczenie w bibliotekach naukowych. *EBIB* [online], no. 151 [dostęp: 11.01.2019]. Dostępny w WWW: <<http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/249>>.
- Rozkosz, Ewa (2014). Serwisy społecznościowe dla naukowców (SSN) na przykładzie ResearchGate i Academia.edu. *Forum Bibliotek Medycznych* r. 7 nr 2 (14), s. 16-24.
- Rychlik, Małgorzata (2017). Perspektywy stosowania wskaźników altmetrycznych w ocenie dorobku polskiej humanistyki. W: Kulczycki, E. (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce*. Poznań. Wydaw. Naukowe Instytutu Filozofii UAM, s. 91-111.
- Sheikh, Arslan (2017). Awareness and Use of Academic Social Networking Websites by the Faculty of CIIT. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries* [online], vol. 5, no. 1 [dostęp: 23.12.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/315>>.
- Singson, Mangkhollen; Ameen, Mohammad (2017). Use of ResearchGate by the Research Scholars of Pondicherry University: A Study [online], *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, vol. 37, no. 5 [dostęp: 23.12.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.researchgate.net/publication/322099058_Use_of_ResearchGate_by_the_Research_Scholars_of_Pondicherry_University_A_Study>.
- Stachowiak, Beata (2013). Nauczyciel akademicki a media społecznościowe [online], *e-Mentor*, nr 3 (50) [dostęp: 23.12.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.e-mentor.edu.pl/mobi/artikul/index/numer/50/id/1024>>.
- Studzińska-Jaksim, Paulina (2011). Komunikacja naukowa, otwartość i współpraca na portalach społecznościowych. W: *Otwarte zasoby wiedzy: nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej*, Cracow, Zakopane (Poland), 15-17 June 2011 [online], [dostęp: 15.12.2018]. Dostępny w WWW: <<http://eprints.rclis.org/17299/>>.

Taterczyńska, Marzena; Klimko, Renata; Rogowska, Edyta (2015). Profil naukowca w środowisku cyfrowym. W: *Rola biblioteki akademickiej w rozwoju komunikacji naukowej*, Szczecin, 11-12 czerwca 2015 [online], [dostęp: 15.12.2018]. Dostępny w WWW: <https://www.researchgate.net/publication/279447602_Profil_naukowca_w_srodowisku_cyfrowym>.

Van Noorden, Richard (2014). Online collaboration: Scientists and the social network. *Nature* [online], vol. 512, issue 7513 [dostęp: 13.01.2019]. Dostępny w WWW: <<https://www.nature.com/news/online-collaboration-scientists-and-the-social-network-1.15711#/corrections>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 14 kwietnia 2019 r.

NATALIA BIAŁKA

Jagiellonian University

e-mail: natalia2.bialka@doctoral.uj.edu.pl

PRESENCE OF POLISH RESEARCHERS IN THE FIELD OF INFORMATION AND BOOK STUDIES IN ACADEMIA.EDU AND RESEARCHGATE – SOCIAL NETWORKING SERVICES ADDRESSED TO SCHOLARS

KEYWORDS: Academia.edu. Information and book studies in Poland. ResearchGate. Social networking services for scholars.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The aim of the paper is to discuss the presence of Polish researchers in the field of library and information science in two academic social networks: Academia.edu and ResearchGate and analyze the structure of this group as regards age, gender, scientific status and research interests. In the context of this study, the word ‘presence’ is understood as the registration of an account regardless of the form and degree of involvement in the activities within the network. **Research methods** – In accordance with the proposed methodology of finding accounts of Polish researchers in the field of library and information science in Academia.edu and ResearchGate networks the author of the article built a database containing data on the age, gender, scientific status and research interests of the afore-mentioned researchers. Next, quantitative methods were used to show the demographic structure of the group in question. **Results and conclusions** – The research results enabled the author to present the picture of a researcher in the field of library and information science as a user of academic social networks, limited with such features as age, gender, scientific status and research interests. The statistical researcher in the field of library and information science, registered in Academia.edu and ResearchGate is a woman 35 years old (and more) with a PhD degree, employed as an assistant professor, with a comparable specialization in the field of library and information science.

WERONIKA KORTAS
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: wkortas@doktorant.umk.pl

CZŁONKOWIE POLSKICH GRUP W SERWISIE FACEBOOK A ZJAWISKO CZYTANIA SPOŁECZNOŚCIOWEGO¹

Weronika Kortas, mgr, uczestniczka studiów doktoranckich z zakresu bibliologii i informatologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz socjologii na UMK. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na społecznościach internetowych – ich funkcjonowaniu, komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej oraz zaspokajaniu potrzeb informacyjnych przez ich członków, a także na *user centered design*, *user experience* oraz *social reading*. Założycielka i przewodnicząca Koła Naukowego Doktorantów „Pytanie”, organizatorka kilku konferencji naukowych, w tym I Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej WIAD19 (w ramach ogólnopolskiego Dnia Architektury Informacji), członek Międzynarodowego Towarzystwa Naukowego ISKO, redaktorka czasopisma naukowego „Toruńskie Studia Bibliologiczne”.

SŁOWA KLUCZOWE: Czytanie społecznościowe. Czytelnictwo. Facebook. Grupy na Facebooku. Książki. Social reading.

ABSTRAKT: Tezy/cel artykułu – *social reading* (czytanie społecznościowe) jest zjawiskiem angażującym większe grupy ludzi w czytanie danego tekstu. Technologia w sposób naturalny jest aktywatorem tego typu działań. Celem artykułu jest próba analizy wyników badania ankietowego sprawdzającego, czy członkowie wybranych polskich grup na

---

¹ Badania przeprowadzono w ramach grantu WNH UMK nr 1137-NH: *Analiza sposobów popularyzacji czytelnictwa w serwisie Facebook*.

Facebooku wiedzą, na czym polega zjawisko *social reading*, czy brali w nim udział – świadomie lub nie – oraz czy są takim udziałem zainteresowani. **Metody badań** – założono, że wybrane zostaną dwie polskie grupy związane z książkami i dwie o tematyce ogólnej, których nazwy i opisy nie wskazują na powiązanie z czytelnictwem. Grupy wybrane zostały losowo spośród tych, które mają minimum 5 tys. członków i opublikowano w nich co najmniej 500 postów w ciągu ostatnich 30 dni. Jeśli chodzi o tematykę, to wykluczone zostały grupy dotyczące konkretnego zagadnienia. W wyniku przeprowadzonej selekcji o wypełnienie kwestionariusza poproszeni zostali członkowie następujących grup: „Kreatywne dziewczyny od Ani”, „Wrocław – sorry, że nie w temacie”, „Książki – sprzedaż/ wymiana książek”, „Nie mam czasu, czytam książki”. W sumie kwestionariusz wypełniło 1000 respondentów. **Wyniki i wnioski** – z analizy odpowiedzi wynika, że mniej niż połowa respondentów rozumie pojęcie *social reading*, a 34,8% osób przyznało się do udziału w jakiejś formie dyskusji online na temat książki, np. na forum internetowym, w grupie na Facebooku, w sekcji komentarzy pod postami dotyczącymi danej publikacji, itd.

WPROWADZENIE

Celem artykułu jest próba analizy wyników badania ankietowego, sprawdzającego, czy członkowie wybranych polskich grup na Facebooku wiedzą, czym jest zjawisko *social reading* (czyli czytanie i dzielenie się swoimi przemyśleniami z innymi) oraz czy brali w nim udział – celowo lub nieświadomie. Ponadto próbowano również ustalić chęć respondentów do zaangażowania się w czytanie w sposób społecznościowy.

Na początek wyjaśnionych zostanie kilka kluczowych, dla tematu, pojęć. W artykule „Pole semantyczne terminu «książka elektroniczna»” Jarosław Pacek tłumaczy, że „z zestawienia kategorii cech książki elektronicznej wynika, że najważniejszą cechą różnicującą, wskazywaną przez twórców definicji, jest specyficzny sposób odczytu książki elektronicznej, który wymaga zastosowania urządzenia elektronicznego. To właśnie stanowi jądro znaczenia terminu książka elektroniczna” (Pacek, 2016).

Termin publikacja online rozumiany jest jako dokument elektroniczny wykorzystujący techniki multimedialne i/lub hipertekstowe. Do jego odczytu potrzebne jest pośredniczące urządzenie elektroniczne, np. komputer, tablet, czytnik ebooków, itp.

„Na podstawie analizy tekstu Boba Steina pt. *Taxonomy of Social Reading. A Proposal*² oraz artykułu Allison Mennelli, pt. *Social Reading and Libraries*, wyróżnić można pięć typów *social reading*. Są to: tradycyjne rozmowy na temat książek; tradycyjne kluby książki, rozmowy na lekcji itd.; kluby książki online; media społecznościowe poświęcone książkom oraz czytanie online «na dynamicznym marginesie książki»” (Kortas, 2018).

² B. Stein, *A Taxonomy of Social Reading. A Proposal* [online] [dostęp 20 kwietnia 2018]. Dostępny w WWW: <http://futureofthebook.org/social-reading/>.

W badaniu opisywanym w niniejszym tekście skupiono się na czytaniu, które odbywa się na portalu społecznościowym Facebook. W związku z tym pokrótce zdefiniowane zostaną tylko typy: kluby książki online, media społecznościowe poświęcone książkom, czytanie online „na marginesach książki”³.

„Kluby książki online” to miejsca, które zostały stworzone specjalnie po to, by móc w nich rozmawiać na temat czytanych lub przeczytanych tekstów. Istnieją zarówno kluby ogólne, jak i poświęcone konkretnemu autorowi, epoce, rodzajowi literatury itd. Członkowie mogą zabierać głos w dyskusji niezależnie od tego, gdzie są i która jest u nich godzina (*What is a book club?*).

Media społecznościowe poświęcone książkom to miejsca, w których (zazwyczaj) po rejestracji i założeniu konta, użytkownicy mogą oceniać, komentować, polecać, katalogować, szukać, tworzyć różnego rodzaju listy, np. książek przeczytanych itd. Media społecznościowe dały masowemu odbiorcy możliwość włączenia się do grona dyskutujących o książkach. Mowa tu m.in. o stronach WWW jak Goodreads, Amazon, Shelfari czy polskie BiblioNetka, LubimyCzytać.pl itd. Pomocne są również takie narzędzia jak Reddit, Digg czy Delicious, które pozwalają na gromadzenie, kategoryzację i dzielenie się zakładkami.

Czytanie online „na marginesach książki” polega na korzystaniu z możliwości komentowania każdej przeczytanej strony lub akapitu. W tym celu wykorzystuje się takie narzędzia jak Comment Press, Digrass It czy Book Glutton. Dzięki nim, każda ze stron tekstu wyposażona zostaje w dynamiczny margines umożliwiający wymianę myśli między czytelnikami na temat fragmentu, który ich zainteresował (Kortas, 2017).

Rewolucja internetowa wywołała gwałtowny wzrost czytania i pisania online, a co za tym idzie – nową terminologię. Wśród terminów, które miałyby nazywać nowo powstałe zjawisko, pojawiały się m.in.: „wreading” („czytanie jako akt pisania”), „czytanie online”, „czytanie interaktywne”, „czytanie współdzielone” czy w końcu „social reading” (Cordón-García, 2013).

Mary K. Tod w artykule *Social media & social reading – an author’s view* zauważa, że zjawisko social reading staje się czymś wszechobecnym poprzez Internet i urządzenia mobilne. Na pytanie zadane w ankiecie z 2015 r., przeprowadzonej na ponad 2 tys. czytelników, które brzmiało: „proszę ocenić swój stosunek do poniższych stwierdzeń dotyczących mediów społecznościowych i czytania”, 45% respondentów przyznało, że „pod wpływem mediów społecznościowych czyta więcej niż dotychczas” (Tod, 2015).

³ Szersze objaśnienia znaleźć można w artykule *Social Reading w kontekście nowych technologii: historia, rodzaje, projekty*. Toruńskie Studia Bibliologiczne, nr 2 (19), 2017, [online], [dostęp: 10.03.2018], <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2017.024/14186>>.

„W czytaniu społecznościowym chodzi o związki: czytelników z pisarzami, czytelników z czytelnikami, czytelników z recenzentami i blogerami, pisarzy z pisarzami i blogerów z blogerami [...]. Takie relacje są osobiste, angażujące czas i wysiłek tych, którzy się angażują” (Tod, 2014). W badaniu ankietowym z 2013 r., w którym przebadano ponad 2400 osób, 1473 respondentów wymieniło jedną lub kilka stron czytelnicznych. Czytanie społecznościowe umożliwia współdzielenie doświadczenia czytanej książki. Niektórzy czytelnicy wolą dołączyć do fizycznie istniejących klubów książki, inni wybierają kluby książki online.

W dalszej części artykułu Tod wyjaśnia, że w ankiecie przeprowadzonej w 2015 r. (Tod, 2015) poproszono respondentów, by odnieśli się do określonych stwierdzeń. Najwięcej osób zgodziło się z takimi odpowiedziami jak: „media społecznościowe pozwalają mi wypowiedzieć się na temat książek, które przeczytałem”, „media społecznościowe sprawiają, że łatwiej jest mi znaleźć książki, które lubię” i „lubię poczucie wspólnoty mediów społecznościowych umożliwiających czytanie”. 50% osób stwierdziło, że „media społecznościowe zmieniły sposób w jaki czytam” (Tod, 2015). Ponadto autorka zauważa, że czytelnicy oczekują od autorów zaangażowania w społeczność oraz tego, żeby to zaangażowanie z obu stron miało wymiar osobisty. Poza tym „publiczność zwiększa publiczność” (Tod, 2014). Stwierdzenie to oznacza, że czytelnicy poprzez polecanie sobie kolejnych książek, komentowanie, zapraszanie znajomych itd. wpływają na rozrastanie się społeczności czytelnicznej. Tod w raporcie podkreśla, że to czytelnicy z USA i Australii najbardziej cenią sobie użycie mediów społecznościowych w trakcie czytania (Tod, 2014).

Ważną postacią w historii *social reading* jest Bob Stein. Jego nietradycyjne podejście do czytelnictwa sięga czasów, gdy studiował w Massachusetts Institute of Technology. W 1979 r. zajmował się tam projektem interaktywnego czytania. Stein stworzył określenie *social book* (książka społecznościowa) w odniesieniu do publikacji, która umożliwia wymianę informacji, współpracę między czytelnikami, autorami, komentowanie i integrację w różnego rodzaju sieciach (Cordón-García, 2013). Według Steina „czytanie i pisanie zawsze były czynnościami społecznymi, ale fakt ten przysłańiało medium, jakim jest druk” (Moyer, 2009). Po kilku latach prób nadążenia w swojej działalności za technologią, Stein skupił się na tzw. *networked book* (książce sieciowej), czyli „podłączonej” do Internetu i „łączącej” z podobnie myślącymi czytelnikami (Moyer, 2009).

„Dla Steina, *social* oznacza prowadzenie dyskusji na marginesach książki. Gdy czytamy społecznie, tworzymy w książce różnego rodzaju graficzne oznaczenia. *Social* oznacza również dostęp do komentarzy wszystkich czytelników z danego systemu oraz możliwość zaangażowania się w kontakt z autorami. Kontakt w książce następuje w sposób niesynchronicz-

ny⁴ lub w czasie rzeczywistym". (Cordón-García, 2013) Zdaniem Steina doświadczenie czytania daje czytelnikowi dostęp do nowego wymiaru, tak jak komentowanie łączy czytanie i pisanie nakłaniając do głębszych rozważań nad tekstem (Cordón-García, 2013).

Allison Mennella podkreśla, żeby można było mówić o zjawisku społecznego czytania, „potrzebna jest interakcja pomiędzy tekstem a co najmniej dwoma jego czytelnikami. Kluczowym elementem jest tutaj wartość dodana do tekstu przez poszczególne osoby: komentarze, przemyślenia, notatki na marginesach itd. Czytelnik musi chcieć przekazać swoje zdanie innym. Może tego dokonać np. poprzez napisanie recenzji” (Kortas, 2018). A. Mennella, opierając się na artykule *The Meaning of Social Reading and Where It's Headed*, tłumaczy, że „ludzie chcą dzielić się z innymi ludźmi tym, co przeczytali oraz otrzymywać informacje zwrotne na temat swoich przemyśleń i pomysłów. Technologia jest do tego doskonałym oraz naturalnym narzędziem” (Mennella, 2011). Autorka powołuje się również na myśl Tylera Shoresa, że „czytanie książki nie powinno być doświadczeniem pasywnym, ale raczej hałaśliwą konwersacją” (Shores, 2011).

Umberto Eco w książce *Dzieło otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych* wyjaśniał, że dzieła sztuki są tworamı otwartymi. Autor wspomnianą otwartość definiował jako „propozycję możliwości interpretacyjnych, układ bodźców, których zasadniczą cechą jest ich nieokreśloność, sprawiająca, że odbiorca zmuszony jest do całej serii nieustannie zmieniających się odczytań”⁵ (Eco, 1972).

Czytanie społecznościowe jako „czytanie w środowisku wirtualnym, gdzie książka i czytanie sprzyjają formowaniu się społeczności i miejsca wymiany” zdefiniowano w książce *Social Reading: Platforms, Applications, Clouds and Tags* z 2013 r. (Cordón-García, 2013). Coraz ważniejsze stają się strony oparte na standardach Web 2.0, oferujące czytanie współdzielone za pośrednictwem sieci. Autorzy zauważyli, że „bezpośrednio doświadczamy rewolucji, która, w odróżnieniu od tej związanej z wynalezieniem prasy drukarskiej, zawiera w sobie wiele małych rewolucji, które następują po sobie z dnia na dzień, mikrorewolucję techniki, która zmienia się w tym samym czasie, co systemy czytania i pisania, percepcji i związanych praktyk. [...] Jednym z tych trendów jest socjalizacja czytania z serią technologicznych, instytucjonalnych, akademickich i profesjonalnych propozycji, które zachęcają do współpracy i wymiany. Czytanie staje się coraz bardziej społecznościowe, aczkolwiek to zawsze była jego cecha charakterystyczna” (Cordón-García, 2013).

Jeśli chodzi o teksty polskie na temat *social reading*, to warto wspomnieć raport pt. *Jak czytają Polacy? Raport badawczy projektu „Zmiany kultury czy-*

⁴ Niesynchroniczny oznacza, że rozmówcy prowadzą rozmowę pisząc do siebie kolejne odpowiedzi po upływie jakiegoś czasu, np. godziny, na drugi dzień itd.

⁵ U. Eco: *Dzieło otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*. Warszawa 1972, s. 159.

telnicznej w Polsce w kontekście upowszechnienia e-tekstów i urządzeń pozwalających z nich korzystać” z 2016 r. Społecznościowemu czytaniu poświęcono tu jeden podrozdział, a samo zjawisko zdefiniowano jako „wprowadzanie i korzystanie z aplikacji umożliwiających aktywność w mediach społecznościowych lub analogiczne działania w obrębie książki (komentowanie, obserwowanie itp.)” (Kisilowska, 2016).

Inną polską publikacją jest książka Macieja Maryla, pt. *Życie literackie w sieci: pisarze, instytucje i odbiorcy wobec przemian technologicznych*. Autor co prawda nie odnosi się tu bezpośrednio do czytania społecznościowego, jednak m.in. w rozdziale XI, pt. *Czytanie romansu online: kolektywny odbiór literatury w internecie*, porusza zagadnienia z nim związane. Maryl wyjaśnia m.in., że „jak pokazują antropologiczne badania wspólnot czytelniczych, kolektywna lektura polega na wspólnym wypracowaniu stanowiska wobec utworu i odczytaniu go przez pryzmat indywidualnego bądź grupowego doświadczenia. Przekonują o tym chociażby badania czytelnicze romansów przeprowadzone przez Janice Radway czy wnioski Elizabeth Long z obserwacji uczestniczących w dyskusyjnych klubach książki w Houston. W obydwu pracach nacisk położony jest na kolektywne aspekty lektury – autorki stoją na stanowisku, iż jest ona zjawiskiem społecznym” (Maryl, 2015, s. 323).

Autor wyjaśnia również, że m.in. fora, portale poświęcone książkom, serwisy społecznościowe czy blogi są miejscami, w których powstają wspólnoty lekturowe online. Wspomina również *crowdsourcing*, „czyli wykorzystanie wiedzy zbiorowej innych użytkowników” (Maryl, 2015, s. 332), np. w przypadku rekomendowania książek – zarówno przez innych, jak i za pomocą algorytmów (Maryl, 2015, s. 332).

W swojej pracy Maryl podjął się m.in. analizy forum „Romance”, które umiejscowione jest na portalu Amazon.com. Na podstawie badań stwierdził, że „mamy do czynienia ze swoistą personalizacją wyborów lekturowych. Czytelnicy poszukują książek odpowiadających ich oczekiwaniom, przykrawając ofertę do własnych potrzeb. (...) Więcej światła na ten aspekt rzuca sposób prowadzenia dyskusji o książkach. (...) Istotny jest tu nie tyle konsensus czy przekonanie kogoś do swoich racji, ile (...) wielogłosowość i poszanowanie odmiennych punktów widzenia. Użytkownicy mogą jednak głosować nad tym, czy dany wpis wnosi coś do dyskusji (...). Dyskusje na forum pozwalają zatem na prezentację własnego zdania (...)” (Maryl, 2015, s. 339). Za pośrednictwem Internetu przedstawiciele różnych kultur mogą znaleźć osoby myślące podobnie, a dyskusja na temat danego tekstu jest pretekstem do nawiązania relacji z innymi. „Warto tu jednak podkreślić, że nieinternetowe grupy czytelnicze pełnią podobne funkcje: tekst staje się pretekstem do spotkania i interakcji, w której poszerza się zakres doświadczenia jednostki” (Maryl, 2015, s. 341-342).

METODOLOGIA BADAŃ

W badaniu podjęto próbę zebrania informacji o tym, czy internauci należący do wybranych polskich grup na Facebooku wiedzą, czym jest czytanie społecznościowe, czy brali w nim udział (świadomie lub nieświadomie) i czy są taką formą dyskusji o książkach zainteresowani. Badanie przeprowadzone zostało w listopadzie 2017 r. w ramach grantu Wydziału Nauk Historycznych UMK, 2920-NH, pt. *Analiza sposobów popularyzacji czytelnictwa w serwisie Facebook*. Cztery pytania dotyczące czytania społecznościowego znajdowały się w sekcji nr 12, będącej częścią bardziej złożonego kwestionariusza, pt. *Czytelnicy w mediach społecznościowych*. Ankieta stworzona została za pomocą narzędzia „Formularze Google”.

Jeśli chodzi o dobór próby, to założono, że wybrane zostaną dwie polskie grupy związane z książkami i dwie o tematyce ogólnej, których nazwy i opisy nie wskazują na powiązanie z czytelnictwem. Grupy wybrano losowo spośród tych, które mają minimum 5 tys. członków i opublikowano w nich co najmniej 500 postów w ciągu ostatnich 30 dni. Wykluczone zostały grupy związane ściśle z konkretnym tematem, m.in.: z chorobami/stanem zdrowia, dietą/żywieniem, motoryzacją, rękodziełem, podróżami, dotyczące zwierząt, wychowania itd.

W wyniku przeprowadzonej selekcji o wypełnienie ankiety poproszeni zostali członkowie następujących grup: „Kreatywne dziewczyny od Ani” (ok. 6500 członków i 800 postów)⁶, „Wrocław – sorry że nie w temacie” (ok. 90 tys.; 10 tys. postów)⁷, „Książki – sprzedaż/wymiana książek” (ok. 67 tys.; 5800 postów)⁸, „Nie mam czasu, czytam książki” (ok. 56 tys.; 1500 postów)⁹.

W sumie kwestionariusz wypełniło 1000 respondentów. Wszystkie ankiety zostały uzupełnione poprawnie. 87,3% respondentów stanowią kobiety (873), a największe grupy wiekowe to 19-25 (35,9%) i 26-35 (30,2%).

Wysyłanie ankiet odbywało się etapami. Polegało to na tym, że po zebraniu zadowolającej liczby wypełnionych kwestionariuszy w jednej grupie, link był kasowany, a prośbę publikowano w kolejnej grupie. Dzięki temu, liczba respondentów z poszczególnych grup jest podobnej wielkości.

WYNIKI BADANIA

96,7% przebadanych osób zgodziło się ze stwierdzeniem „lubię czytać książki”. Zaledwie 33 osoby odpowiedziały na to pytanie przecząco. Według raportu dotyczącego stanu czytelnictwa w Polsce przygotowanego

⁶ 3655 członków – stan na 19.05.2019.

⁷ 201 812 członków – stan na 19.05.2019.

⁸ 87 447 członków – stan na 19.05.2019.

⁹ 61 322 członków – stan na 19.05.2019.

przez Bibliotekę Narodową przynajmniej jedną książkę w 2017 r. przeczytało 38% osób. Jest to o jeden punkt procentowy więcej niż w latach 2015-2016. 9% Polaków sięga po co najmniej siedem książek w ciągu roku. Z badania wynika, że osoby należące do tej grupy wpływają mobilizująco na swoje najbliższe otoczenie. „Analiza związku otoczenia z praktyką lekturową wykazała dobitnie, że osoby z domów, gdzie czytają wszyscy pozostali, same także czytają książki (aż 82%), w przeciwieństwie do domów, w których się nie czyta (tu tylko 13% deklaruowało czytanie). Jeszcze wyraźniej widać tę zależność w pytaniu o znajomych i przyjaciół: w nieczytającym kręgu towarzyskim znajdziemy zaledwie 5% czytelników” (38% Polaków..., 2017). Na podstawie tych danych stwierdzić można, że czytanie jest zjawiskiem społecznosciowym.

Jeśli chodzi o źródła, z jakich ludzie czerpią informacje, to 37% osób, które deklarują się jako czytelnicy książek, „czerpią wiadomości o świecie także za pośrednictwem lektury, często online (...), podczas gdy nieczytający wybierają przede wszystkim radio i telewizję (55%)” (38% Polaków..., 2017). Badanie przeprowadzono na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej – 3185 respondentów, którzy mieli co najmniej 15 lat (38% Polaków..., 2017).

Być może czytelnikowi nasuwa się w tym miejscu pytanie, dlaczego wg wspomnianego raportu, w 2017 r. przynajmniej jedną książkę przeczytało 38% badanych? (38% Polaków..., 2017). Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w ankiecie pytano o to, czy respondenci lubią czytać, a nie o to, czy czytają.

Poza tym z szybkości wypełniania ankiet (1000 uzupełnionych kwestionariuszy uzyskano już po 2 dniach), reakcji na prośbę o wypełnienie kwestionariusza (entuzjastyczna), a także na zamknięcie kwestionariusza (irytacja, złość), wynika, że osoby czytające chętne są do opowiadania o swoich doświadczeniach czytelniczych. Jest więc bardzo prawdopodobne, że tytuł ankiety *Czytelnicy w mediach społecznościowych* „przyciągnął” osoby, które uważają się za czytelników. W sumie link do ankiety kliknięty został 4623 razy (stan na 27.11.2017 r.). Źródłem wspomnianej informacji statystycznej jest strona *Google URL Shortener* (<https://goo.gl/>), która została użyta do skrócenia linku prowadzącego do ankiety. Zalogowany użytkownik, który ze strony skorzystał, ma dostęp do informacji o tym, ile razy dany link został kliknięty.

Jeżeli chodzi o przedmiot tej części projektu badawczego, to 590 (59%) osób stwierdziło, że nie wie, co oznacza pojęcie *social reading*. Na pytanie „Czy kiedykolwiek brał/a Pan/i udział w dyskusji online (w Internecie) na temat książki?” zaledwie 348 (34,8%) respondentów odpowiedziało twierdząco.

W kolejnym pytaniu osoby, które odpowiedziały „tak”, proszone były o podzielenie się informacjami na ten temat. Z odpowiedzi, których udzieliło 239 osób (23,9%) wynika, że większość z nich brała udział w jakiejś

formie wymiany zdań na temat książek, w grupach na Facebooku. Respondenci informowali m.in. o podjęciu dyskusji na temat powieści „Małe życie”, „Thorn”, trylogii „Millenium” lub „najlepszych powieści fantastyki”. Inni pisali recenzje książek, np. Janusza Leona Wiśniewskiego, Cassandry Clare, czy Joanne Kathleen Rowling. Część z respondentów przyznała, że udziela się w grupach na Facebooku rzadko, poprzez sporadyczne polecenie jakiegoś tytułu lub przyznanie się do przeczytania danej książki.

Z odpowiedzi udzielonych przez respondentów wynika, że równie często, co na Facebooku, biorą oni udział w komentowaniu, dyskusjach itd. na temat książek na innych portalach. Najczęściej wymieniane były takie strony jak BiblioNetka i Lubimy Czytać. Obrazują to przykładowe komentarze: „Na LubimyCzytać.pl, w komentarzach pod recenzjami książek”, „Na lubimyczytać.pl udzielałam się wielokrotnie, głównie pod publikacjami fantasy oraz branżowymi związanymi z dietetyką, ponieważ takie studia ukończyłam wcześniej”, „Recenzja na LubimyCzytać.pl”, „Na lubimyczytać.pl pisałem z ludźmi o książkach, które przeczytałem.”, „W serwisie BiblioNETka zdarza mi się sporadycznie dodać komentarz do jakiejś książki”. Dużo rzadziej wymieniony został portal akademia.edu czy serwisy Instagram i YouTube. Ponadto część z respondentów wymieniła blogi.

Z odpowiedzi respondentów wynika, że często biorą oni udział w wymianie zdań w komentarzach pod poszczególnymi postami. Częstotliwość takich działań jest różna – od pojedynczych komentarzy do częstszych dyskusji. Jako przykłady tematów, których dotyczyły dyskusje, można tu podać: „Sekrety Twin Peaks”, literaturę grozy, *weird fiction*, fantastykę, promocję książek, dyskusję na profilu autora powieści „Upał” – Marcina Ciszewskiego, „Harry’ego Pottera”, „Igrzyska Śmierci”, itd.

Innym miejscem, w którym respondenci wymieniają się opiniami na temat książek, są fora internetowe. Pojawiały się tu zarówno informacje o forach związanych z czytelnictwem, jak i tematycznych, np. forum dla kobiet, o survivalu, o polecanych książkach, itp.

Warto również podkreślić, że pojawiały się komentarze wskazujące na zaangażowanie, ale bez konkretnych informacji, jak: „Tysiące razy. Nie mogę podać jednego przykładu. Nigdy natomiast na Facebooku”, „nie pamiętam”, „dużo razy”, „wiele takich było” itd.

Co ciekawe, wśród odpowiedzi osób, które brały udział w wymianie zdań o książkach, tylko jeden z respondentów wymienił klub książki online: „Internetowy klub książki Czytają. Dyskusja była prowadzona w komentarzach pod Podcastem”.

Pytanie ostatnie brzmiało: „Czy jest Pan/i zainteresowany/a braniem udziału w tego typu dyskusjach online?” Odpowiedzi twierdzącej udzieliły 423 osoby, co stanowi 42,3% ogółu. Ciekawe w tym miejscu wydaje

się zestawienie wykresów: obrazującego rozkład odpowiedzi na ww. pytanie oraz wykresu pokazującego reakcję na stwierdzenie „Lubię czytać książki”.

Mimo, że ze stwierdzeniem „Lubię czytać książki” zgodziła się większość respondentów – 96,7%, to zaledwie niecała połowa ma ochotę dzielić się swoimi przemyśleniami, opiniami, odczuciami itd.

Pojawia się więc pytanie, czy autorka badania wywnioskowała słusznie, że osoby czytające chętne są do opowiadania w jakiś sposób o swoich doświadczeniach czytelniczych? Założenie to powstało na podstawie liczby odpowiedzi, szybkości ich udzielania, entuzjastycznej reakcji na ankietę i irytacji, gdy kwestionariusz został zamknięty. Warto zwrócić jednak uwagę, że badanie to było w pełni anonimowe, natomiast aktywność na Facebooku taka zazwyczaj nie jest. Być może więc czytelnicy bardziej skłonni są dzielić się przemyśleniami, nie podpisując się przy tym swoim nazwiskiem?

Z drugiej strony 42,3% osób zainteresowanych dyskusjami online o książkach nie jest wskaźnikiem niskim. Prawdopodobnie są to osoby aktywne w Internecie, które lubią komentować i wyrażać swoje opinie na różne tematy. Grupa ponad 50% respondentów, która lubi czytać książki, ale nie bierze udziału w dyskusjach online, prawdopodobnie nie ma potrzeby i nawyku, aby dzielić się opiniami w Internecie. Dla niektórych, problemem może być również korzystanie z sieci.

WNIOSKI

Artykuł powstał w celu przedstawienia analizy wyników badania ankietowego sprawdzającego poziom wiedzy członków polskich grup czytelniczych na Facebooku na temat zjawiska czytania społecznościowego. Ponadto podjęto próbę ustalenia, czy i jeśli tak, to ile osób brało w nim udział. Respondentów pytano również o to, czy są takim udziałem zainteresowani.

Z analizy odpowiedzi respondentów wynika, że mniej niż połowa z nich, rozumie (albo przynajmniej tak twierdzi) pojęcie *social reading*. 34,8% odpowiadających przyznało się do udziału w jakiejś formie dyskusji online na temat książki. Jako miejsce tego typu rozmów, respondenci wymieniają: fora internetowe, grupy na Facebooku, sekcję komentarzy pod postami dotyczącymi danej publikacji, pisarza itp., blogi oraz inne portale, jak BiblioNetka, Lubimy Czytać i znacznie rzadziej academia.edu, Instagram czy YouTube. Zaledwie jedna osoba stwierdziła, że brała udział w rozmowie na temat książek w klubie książki online, w komentarzach pod Podcastem.

Mimo że ze stwierdzeniem „Lubię czytać książki” zgodziła się większość respondentów – 96,7%, to zaledwie niecała połowa dzieli się swo-

imi przemyśleniami, opiniami, odczuciami itd. Informacja ta nie do końca zgadza się z opinią Mannelli, która stwierdziła, że „social reading związane jest z prostą ideą: ludzie chcą dzielić się tym, co czytają” (Mannella, 2011). Podobnie jest w przypadku Tod, która uważa, że zjawisko *social reading* staje się czymś wszechobecnym poprzez Internet i mobilne urządzenia. Autorka, na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań stwierdziła również, że „Czytelnicy uwielbiają rozmawiać o książkach, które czytają. Niektórzy dołączają do fizycznie istniejących klubów książki, inni wybierają kluby książki online” (Tod, 2014). Czy określenie „uwielbiają” (autorka użyła w swoim artykule słowa „love”) nie jest jednak stwierdzeniem zbyt mocnym? Wszakże wg badań przeprowadzonych w 2015 r. przez Tod 45% respondentów przyznało, że używanie przez nich mediów społecznościowych sprawiło, że czytają więcej. (Tod, 2014), a 50% osób stwierdziło, że *social media* zmieniły sposób ich czytania. (Tod, 2015). To zaledwie połowa odpowiadających. Biorąc pod uwagę statystyki podane przez Tod w raporcie, stwierdzić można, że są one porównywalne z danymi uzyskanymi podczas badania stosunku polskich czytelników do czytania społecznościowego. Warto zwrócić uwagę na informację, że wg raportu Tod, to czytelnicy z USA i Australii najbardziej cenią sobie użycie mediów społecznościowych w czytaniu (Tod, 2015).

OGRANICZENIA

Jeśli chodzi o ograniczenia przeprowadzonego badania, to należy tu wymienić dobór grup z Facebooka. Być może lepszym rozwiązaniem byłoby podzielenie uzyskanych odpowiedzi na dwie części. Pierwszą z nich stanowiłyby ankiety wypełnione przez członków grup związanych z książkami, a drugą – pozostałych. Wyniki z obu części można by wtedy porównać i ocenić, czy osoby należące do grup tematycznie niezwiązanych z książkami wykazują podobny stosunek do czytelnictwa (zwłaszcza społecznościowego), co użytkownicy grup „czytelniczych”.

Innym ograniczeniem może być długość ankiety. Stworzony kwestionariusz składał się z 14 sekcji i w sumie zawierał 34 pytania. Ostatnim z nich była możliwość zostawienia wiadomości, uwag, dodatkowych komentarzy dla autorki badania. Część osób zamieściła tu informacje o tym, że ankieta była „straszenie długa”. Podobne komentarze pojawiły się również pod postami w poszczególnych grupach. Pytania dotyczące *social reading* znajdują się w sekcji nr 12. Fakt, że część respondentów była zmęczona i/lub zirytowana długością ankiety, mógł mieć wpływ na jakość udzielonych przez nich odpowiedzi w końcowych częściach kwestionariusza, w tym w sekcji dotyczącej czytania społecznościowego.

Kolejnym ograniczeniem, które dotyczy wszelkich sondaży i ankiet, jest deklaratywność wypowiedzi, czyli odpowiedzi nieszczerze, niepełną

z przekonania. Czytanie książek jest nadal postrzegane jako coś, co wypada robić i podobnie może być z udziałem w dyskusjach dotyczących danych publikacji. Część respondentów w wiadomościach prywatnych lub we wspomnianej już ostatniej sekcji będącej miejscem na dodatkowy komentarz zamieszczała wyjaśnienia: „bardzo dużo pracuję i nie mam czasu czytać”, „czytam tylko książki związane z pracą” lub „nie biorę udziału w wielu dyskusjach dotyczących książek, bo poziom wielu z nich uważam za zbyt niski”. Przytoczone wiadomości zdradzają potrzebę niektórych osób „wytłumaczenia się” z udzielonych odpowiedzi. Istnieje więc przypuszczenie, że mimo anonimowości ankiety niektórzy respondenci mogli swoje odpowiedzi „podkoloryzować”, by wypaść lepiej.

Podsumowując warto zastanowić się, czy *social reading* sprzyja „tradycyjnemu” czytelnictwu, uzupełnia je, a może jest to przyszłość obcowania ze słowem pisanym? Czytanie społecznościowe rozszerza doświadczenie czytelnika. Może rozwijać takie umiejętności, jak pisanie recenzji, rekomendacji, komunikowanie się z innymi przez media społecznościowe czy wyszukiwanie potrzebnych informacji online. Zachęca do nawiązywania kontaktów, rozmyślań nad tekstem i zadawania pytań. Pomaga też lepiej zapamiętać książkę (Kortas, 2017). Ponadto dyskusja, albo przynajmniej czytanie komentarzy innych osób, może prowadzić do wykrystalizowania się zupełnie innych wniosków niż podczas czytania w pojedynkę. Recenzje, komentarze, rozmowy dotyczące danego tekstu stają się jego częścią – wartością dodaną (Howard, 2017).

Maryl podkreśla, że Internet nie tworzy wymienionych zjawisk, ale je ułatwia. Poprzez sieć, niezależnie od różnic geograficznych czy kulturowych, osoby mające podobne poglądy i przemyślenia mogą się spotkać i podjąć dyskusję na temat danego tekstu (Maryl, 2015). W ten sposób, staje się on pretekstem do zawiązania interakcji poszerzających doświadczenia jednostki (Cordón-García, 2013).

BIBLIOGRAFIA

- Cordón-García, Jose-Antonio i in. (2013). *Platforms, Applications, Clouds and Tags (Chandos Publishing Social Media Series)* [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<https://pl.scribd.com/read/282654970/Social-Reading-Platforms-Applications-Clouds-and-Tags>>.
- Encyklopedia PWN [online], [dostęp: 17.05.2019]. Dostępny w WWW: <<https://encyklopedia.pwn.pl/>>.
- Howard, Jennifer (2012). *With „Social Reading” Books Become Places to Meet* [online], [dostęp: 10.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.chronicle.com/article/Social-Reading-Projects/135908/>>.
- Kisilowska, Małgorzata; Paul, Magdalena; Zając, Michał (2016). *Jak czytają Polacy? Raport badawczy projektu Zmiany kultury czytelniczej w Polsce w kontekście upowszechnienia*

- e-tekstów i urzędzeń pozwalających z nich korzystać* [online], [dostęp: 29.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/2016/06/Jak-czytają-Polacy-raport-końcowy.pdf>>.
- Kortas, Weronika (2017). Social Reading w kontekście nowych technologii: historia, rodzaje, projekty. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 2 (19) [online], [dostęp: 10.03.2018]. Dostępny w WWW: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2017.024/14186>>.
- Kortas, Weronika (2018). „Czytanie społecznościowe: platformy, aplikacje, chmury i tagi” – próba analizy. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 1 (20) [online], [dostęp: 15.05.2019]. Dostępny w WWW: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2018.007/15918>>.
- Mannella, Allison (2011). *What is „Social Reading” and why should Libraries care? Wyniki ankiety* [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<https://tametheweb.com/2011/06/14/what-is-social-reading-and-why-should-libraries-care-a-ttw-guest-post-by-allison-mennella/>>.
- Mannella, Allison (2011). *Social Reading and Libraries* [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.scribd.com/doc/57754227>>.
- Maryl, Maciej (2015). *Życie literackie w sieci: pisarze, instytucje i odbiorcy wobec przemian technologicznych*, Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Moyer, Steve (2009). What if? *Humanities*, vol. 30, no. 4 [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<https://www.neh.gov/humanities/2009/julyaugust/feature/what-if>>.
- Paluszkievicz-Horubała, Lidia, red. (2017) *Stan czytelnictwa w Polsce w 2016 roku*. [online], [dostęp: 14.05.2018]. Dostępny w WWW: <<http://www.bn.org.pl/download/document/1493378303.pdf>>.
- Shores, Tyler (2011). *Writing in books, and Kindle public notes*. [online], [dostęp: 15.05.2018]. WWW: <<http://www.tylershores.com/2011/02/24/marginalia-books-and-ebooks/>>.
- Stetkiewicz, Lucyna (2011). *Kulturowi wszytkożercy sięgają po książkę...*, Toruń: Wydaw. UMK.
- The Meaning of Social Reading and Where It’s Headed* (2011) [online], [dostęp: 14.05.2019]. Dostępny w WWW: <<https://frontmatters.com/2011/12/01/the-meaning-of-social-reading-and-where-its-headed/>>.
- Tod, Mary K. (2014). *Favourite Reading Oriented Sites. Readers Choice*. [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<https://awriterofhistory.com/2014/02/17/favourite-reading-oriented-sites-readers-choice/>>.
- Tod, Mary K. (2014). *Social media & social reading – an author’s view*. [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.writersworkshop.co.uk/blog/social-media-social-reading-an-authors-view/>>.
- Tod, Mary K. (2015). *2015 Historical Fiction Reader Survey*. [online], [dostęp: 29.04. 2018]. Dostępny w WWW: <<https://awriterofhistory.files.wordpress.com/2015/06/2015-report-final2.pdf>>.
- Tod, Mary K. (2015). *A Writer Of History: Wyniki ankiety „Readres Survey”*. [online], [dostęp: 28.12.2017]. Dostępny w WWW: <<https://awriterofhistory.com/reader-surveys/2015-reader-survey/>>.
- What is a book club?* [online], [dostęp: 29.12.2017]. Dostępny w WWW: <<http://www.bookclubs-resource.com/book-club.php>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 18 maja 2019 r.

WERONIKA KORTAS

Nicolaus Copernicus University

e-mail: wkortas@doktorant.umk.pl

MEMBERS OF POLISH FACEBOOK GROUPS AND THE PHENOMENON OF SOCIAL READING¹

KEYWORDS: Social reading. Readership. Facebook. Facebook groups. Books.

ABSTRACT: Thesis/Objective – Social reading is a phenomenon of involving large groups of people in reading various texts. Quite naturally, this type of activity is supported by technology. The aim of the article is to analyze the results of a survey intended to check if the members of selected Polish Facebook groups know what social reading is, whether they have taken part in it – consciously or not – and whether they are interested in it. **Research method** – Groups were selected randomly from those with a minimum of 5,000 members and at least 500 posts published in the last 30 days. As for the subject matter, groups closely related to a specific topic were excluded. As a result of the selection, members of the following groups were invited to complete the survey: „Kreatywne dziewczyny od Ani” „Wrocław - sorry że nie w temacie”, „Książki – sprzedaż/wymiana książek”, „Nie mam czasu, czytam książki”. In total, the survey was answered by 1000 respondents. **Results/ conclusions** – The analysis of the answers shows that less than half of the respondents understand the concept of social reading, and 34.8% of people admitted they participated in some form of on-line discussion about the book, e.g. at an online message board, in the Facebook group, in the comments section under posts on a given publication, etc. Books read in a social way show that they do not have to be just static texts. Online publications can become meeting places where discussions take place and people share their ideas.

---

¹ This research was financed with WNH UMK grant no 1137-NH (*Analyzing methods of using Facebook to promote reading habits*).

NIKOLAJ ZUBKOW
Dział Naukowo-Badawczy
Biblioteka Literatury Zagranicznej
im. M. Rudomino w Moskwie
e-mail: nnzubkov@rambler.ru

SPECYFIKA BIBLIOTEKI I JEJ MOŻLIWE ZADANIA¹

Nikołaj Zubkow, kandydat (tj. dr) nauk filologicznych, główny specjalista w Dziale Naukowo-Badawczym Biblioteki Literatury Zagranicznej im. M. Rudomino w Moskwie.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka i jej specyfika. Informacja. Kształcenie bibliotekarzy. Prognozowane zadania bibliotek.

ABSTRAKT: W tekście podejmuję próbę rozróżnienia pomiędzy biblioteką tradycyjną a wirtualną, ze wskazaniem zalet bibliotekarstwa tradycyjnego, również we współczesnej rzeczywistości. Przedstawiam też propozycję organizacji biblioteki jako ośrodka kultury książki.

W obecnych dyskusjach na temat zadań bibliotek przeważają sugestie – według mnie: mniej lub bardziej podkreślające – dostosowania ich do wysoce zmiennych okoliczności bieżących. Znacznie rzadziej natomiast pojawia się pytanie, czy biblioteka jako instytucja nie posiada w swojej strukturze autonomicznych instrumentów własnych, które mogłyby społeczeństwu zaoferować, dla ogólnego pożytku.

Historycznie rzecz ujmując, biblioteka zawsze była miejscem gromadzenia oraz czytania publikacji, a mówiąc (teraz i później) konkretniej, chociaż w uproszczeniu, książek. Oczywiście poza tym dla funkcjonowa-

¹ Tekst oryginalny w: *Rumiancewskije cztienija* '18. T. 1. Moskwa: Paszkow dom, 2018, s. 317-321.

nia bibliotek niezbędni byli użytkownicy, a także obsługujący ich bibliotekarze.

W ten sposób konstytuuje się model komunikacji przez bibliotekę, złożony z czterech składników: tekst > książka > bibliotekarz > czytelnik. Który można łatwo odnieść do uproszczonego, ogólnego modelu procesu komunikacji: informacja > nośnik > kanał relacji > odbiorca. Dopowiem jeszcze, że w takim ujęciu książkę najlepiej rozumieć jako obiekt złożony – z materialnego nośnika i z treści.

Z zasygnalizowanego tu modelu komunikacji bibliotecznej nie można oczywiście wyeliminować informacji (treści), bo wówczas cały proces straciłby wszelki sens. Nośnik bowiem stałby się wtedy po prostu jakimś nieprzezroczystym przedmiotem, użytkownik – kimkolwiek, ale bez właściwości, zaś kanał relacji nie tworzyłby żadnych powiązań.

Natomiast, jeżeli ktoś bardzo chciałby, to może wykluczyć z tego modelu użytkownika. Po co – to już inna sprawa. No bo jednak biblioteka pozostaje biblioteką, nawet jeżeli nie jest dla publiczności dostępna (choćby z powodu remontu), niezależnie od tego, jak długo taka sytuacja trwa. Jakkolwiek normalne to oczywiście nie jest.

Z kolei w innym ujęciu: pracownicy bibliotek, wkomponowani w kanał transmisji treści, występują jako personel usługowy. Otóż rzecz w tym, że zapotrzebowanie na określoną kadrę usługową z upływem czasu ulega zmianie, z różnych powodów. Obecnie można wyobrazić sobie teoretycznie bibliotekę, ewentualnie w pełni zautomatyzowaną, także w sferze usługowej.

Powstaje natomiast pytanie, czy z przedstawionego modelu komunikacji bibliotecznej (więc i biblioteki jako takiej), można wyeliminować materialny nośnik treści (informacji), lub – mówiąc dokładniej – czy jest możliwa biblioteka bez książek. Otóż nie brak opinii, że istotnie można przechowywać informacje bez takiego nośnika. Takie są fakty. Ale zarazem: taki jest problem.

Rzeczywiście można wyobrazić sobie – i nieraz tak bywa – że biblioteka czysto wirtualna pozostaje nadal biblioteką, a nawet że przyszłość biblioteki jako instytucji opiera się na postępującej wirtualizacji. Ale to jednak nie jest oczywistość i nie ma na to solidnego dowodu. Dlatego trzeba poddać refleksji inny wariant perspektywny: mianowicie że biblioteka wirtualna, oraz biblioteka tradycyjna, to są jednak odmienne rozwiązania instytucjonalne.

Zwracam uwagę, że w ogóle istnieją też takie systemy informacyjne, dla których wyłączność nośników fizycznych jest oczywista. To te, które – z wielu zresztą powodów – wymienia się zwykle obok systemów bibliotecznych, mianowicie kreowane przez archiwa oraz przez muzea. Bo też są pomiędzy nimi liczne podobieństwa.

Jak już wspominałem, w szczególnych okolicznościach biblioteka teo-

retycznie mogłaby istnieć bez użytkowników. Dla archiwów taka sytuacja jest właściwie normalna, chociaż niekoniecznie pożądana. Natomiast muzea, podobnie jak biblioteki, można czasem zamknąć, jeśli to konieczne, a potem uruchomić powtórnie.

Tego rodzaju funkcjonowanie, z ewentualnymi przerwami w użytkowaniu, jest możliwe za sprawą fizycznych nośników treści. Ponieważ tylko one gwarantują dostawę informacji zarówno bieżących, jak i archiwalnych, tak w trybie bieżącym, jak i z odtworzeniem po czasie. Gdyby zatem nawet zniknęli nagle wszyscy odbiorcy określonych treści, to same te treści – dzięki nośnikom fizycznym – pozostaną zachowane i, po ewentualnym odświeżającym rozszyfrowaniu, mogą być ponownie użytkowane. W końcu przecież tak właśnie reanimuje się zabytkowe materiały piśmiennicze.

W odniesieniu do informacji wirtualnych natomiast, sytuacja wydaje się inna. Żeby rozszyfrować treść zarejestrowaną na nośniku fizycznym wystarczy znać kod. Tymczasem do odczytania treści z nośnika wirtualnego potrzeba ponadto urządzenia, które będzie miało ten kod wewnętrznie wmontowany. To w każdym razie znaczy, że materiały informacyjne przechowywane na nośnikach fizycznych należą jednak do innej kategorii zasobów komunikacyjnych aniżeli materiały informacyjne funkcjonujące poza takimi nośnikami. Terminologiczna dokładność wymagałaby nawet, być może, odstąpienia od nazwy *biblioteka* przy ewentualnej mnogości zasobów wirtualnych.

Nie brak obiegowych opinii, że kolekcje wirtualne z czasem będą w stanie wyeliminować biblioteki tradycyjne. Ale wobec tego warto zadać z kolei pytanie, czy aby te biblioteki dotychczasowe rzeczywiście wyczerpały już cały swój arsenał. Czy mianowicie nie posiadają takich atrybutów oraz możliwości, których nie da się zastąpić w żaden inny sposób. Inaczej mówiąc: czy nie pozostają nadal w jakiś sposób *konkurencyjne*.

Dbając o zwięzłość tej wypowiedzi, nie będę już rozwijał krytycznej opinii na temat prognoz rozwoju bibliotekarstwa, które aktualnie uchodzą za dominujące. Przypomnę tylko, że ich zasadniczy sens sprowadza się do zapewnienia użytkownikom dostępu do materiałów elektronicznych, zarówno na miejscu, w bibliotece, jak też poza nią, więc w trybie online. No i wobec tego nieodzowna jest digitalizacja wszystkich rozpowszechnianych materiałów.

Kwestionowanie ogólnych zalet Internetu nie miałyby najmniejszego sensu: widać je wszak gołym okiem. Jednak w zakresie gromadzenia i rozpowszechniania treści, sieć komputerowa ujawnia też poważną niedogodność. Mianowicie lokalizowana w niej zawartość nie podlega automatycznej strukturalizacji.

Tymczasem wiadomo, że nowe treści można wygenerować – wprowadzić na wiele różnych sposobów – jednak wyłącznie w oparciu o ustruk-

turalizowane zasoby treści już istniejących. Żeby więc pozyskiwanie treści nowych nie miało charakteru wyłącznie jednostkowego, przypadkowego, a tym samym bezużytecznego, musi funkcjonować specjalne instrumentarium oraz odpowiedni ośrodek, przejmujący rozproszone treści z nieuporządkowanej podaży i przyporządkowujący je do stosownych struktur.

Być może byłyoby to możliwe automatycznie, w ramach wewnętrznych procesów elektronicznych, gdyby odpowiedni program wykreowano od samych początków digitalizowania treści. Obecnie jednak niebywały ilościowy rozrost treści, częściowo zresztą również powtarzalnych, przewyższa tempo oraz możliwości postępu technicznego.

Żeby wprowadzić jakiegokolwiek uproszczenia w tym zakresie, niezbędna byłaby możliwość wyszukiwania i opracowania treści (informacji), ale nie w całej komunikacyjnej *magmie*, lecz w obrębie cząstkowych klastrów. Otóż niczego takiego nie widać. Wychodzi więc na to, że strukturyzacja komunikacji digitalnej – w dającej się przewidzieć przyszłości lub może nawet w ogóle – pozostanie do realizacji w trybie offline.

Dotychczas uporządkowana transmisja treści, pozostających w powszechnym obiegu, należała do powinności instytucji edukacyjnych na wszystkich poziomach, więc szkół oraz uczelni, a realizacją zajmowali się nauczyciele oraz/lub wykładowcy. Teraz jednak taka strukturyzacja wiedzy w wykonaniu pośredników edukacyjnych okazuje się wyjątkowo trudna. Zadanie jest zbyt skomplikowane, żeby mógł poradzić sobie z nim indywidualnie jakikolwiek nauczyciel albo wykładowca w ramach lekcji bądź wykładu. Tym trudniej o uporządkowaną rekonstrukcję w tym trybie jakiegось szerszego obszaru wiedzy.

Zresztą sama instytucja szkoły oraz uczelni uległa rozmaitym przekształceniom strukturalnym i takiego zadania realizować nie jest teraz w stanie. Dlatego wydaje się, że strukturyzacją treści (informacji, wiedzy), skierowanych do ogólnospołecznego użytku, powinny zajmować się biblioteki.

Przebieg takiego przedsięwzięcia jest akurat dla nas stosunkowo łatwy do wyobrażenia. Ponieważ to właśnie w bibliotekarstwie wiadomo w jaki sposób zasoby treści nieuporządkowanych można wkomponować w istniejącą już treściową strukturę przedmiotową. Mogliby więc zająć się tym odpowiednio przysposobieni specjaliści biblioteczni, śledząc napływające treści, a następnie w związku z tym: tworząc i wprowadzając do sieci stosowne indeksy – dodatkowo łącząc doniesienia o materiałach zarówno cyfrowych, jak też drukowanych. Podobne pomysły pojawiały się już, lecz o ile mi wiadomo było ich niewiele i nigdzie nie zostały przypisane na stałe do żadnego systemu transmisyjnego. A to wszak tylko początek: pierwszy etap.

W dalszej bowiem perspektywie, syntetyzując te przedsięwzięcia, biblioteki mogłyby z tej informacyjnej magmy wyodrębnić wybrane zakre-

sy przedmiotowe i zestawiać w zakresowe segmenty treściowe – na różne sposoby promując je wobec osób potencjalnie zainteresowanych. Zaletą biblioteki (jeśli postępuje prawidłowo) jest bowiem możliwość zgromadzenia w jednym miejscu wszystkich rodzajów informacji (treści), zarówno digitalnych, jak i piśmienniczych. Z zapewnieniem – w dodatku – tym przekazom lepszych warunków użytkowania, aniżeli w sieci. Ponadto zaś, odpowiednio przygotowany bibliotekarz może pomóc w ocenie jakości dostarczanych materiałów, a nawet – udzielić kompetentnej porady przedmiotowym specjalistom lub innym odbiorcom.

Wychodzi więc na to, że biblioteka może być pożytecznym partnerem w działalności naukowej, w praktyce zawodowej, a także w życiu codziennym. Co więcej: sprzyja pogłębionym kontaktom z ofertą komunikacyjną, zwłaszcza piśmienniczą – w formie o wiele intensywniejszej, aniżeli tylko z użyciem Internetu.

Zawiera się w tym również poszerzone wyjaśnienie, czemu nadal służą książki w bibliotekach i dlaczego ciągle trzeba je tam gromadzić. Bardzo też możliwe, że pozostaną albo staną się czytelnickimi pracowniami, swego rodzaju laboratoriami – i to biblioteki wszelkiego rodzaju: od publicznych po narodowe.

O ile mi wiadomo, są już biblioteki, które taką rolę pełnią. Ale żeby mówić o tym w szerokim wymiarze, trzeba jeszcze rozstrzygnąć szereg problemów praktycznych oraz znaleźć brakujące odpowiedzi na różne pytania.

Nawet zakładając okoliczności sprzyjające, trzeba jednak przyjąć, że powodzenie konkretnych form i zakresów pracy z książką, inicjowanych przez biblioteki oraz przez szkoły, będzie zależało w znacznym stopniu również od tendencji ogólnospołecznych. Otóż kłopot polega na tym, że tendencje te nie są stałe: ulegają przemianom, podczas gdy zasoby biblioteczne pozostają w zasadzie takie, jakie były. Zagadnienia, które jeszcze niedawno nikogo nie obchodziły, mogą nagle znaleźć się w centrum zainteresowań – a z kolei jest też możliwe, że nastąpią zmiany w kierunku odwrotnym.

O ile wirtualne zaplecze informacji można przeorganizować stosunkowo łatwo, to zasobów piśmienniczych nie da się przebudować równie szybko ani skutecznie. W rezultacie część zgromadzonych księgozbiorów nie będzie już wykorzystywana, natomiast dla zagadnień nowych i reaktywowanych, zaplecze piśmiennicze może okazać się niewystarczające.

To jest kłopot szczególnie dotkliwy dla praktyki bibliotek niewielkich. Ale nie ominie również megabibliotek, ponieważ kompletność zasobów piśmienniczych wydaje się bardzo mało prawdopodobna. Niedostatek przestrzeni może wymusić eliminację części księgozbiorów, nikt jednak nie da gwarancji że później, w jakimś momencie, usunięte zasoby nie okażą się znowu bardzo potrzebne. I wprawdzie w każdym konkretnym

okolicznościach można zapewne znaleźć rozwiązanie konstruktywne, ale na ogół – doraźne. Nigdy nie ma pewności, że okaże się długotrwałe, a tym bardziej: że sprawdzi się raz na zawsze.

Ponadto dopowiem, że w tak pojmowanej bibliotecznej *pracowni*, więc w swoistym laboratorium, potrzebni są inni bibliotekarze. Wobec tego zaś konieczna jest zmodyfikowana koncepcja bibliotekarskiego kształcenia.

Czysto techniczne zawodowe umiejętności bibliotekarskie najprawdopodobniej zejdą na dalszy plan, tym bardziej że liczne procesy zostaną zautomatyzowane. Natomiast pierwszorzędного znaczenia nabierze tematyczna wiedza zagadnieniowa. Możliwe więc, że wypadnie powrócić częściowo do dawnego wzorca bibliotekarza-encyklopedysty, czyli znawcy naukowych treści. I wprawdzie ten model nie odszedł w całkowite zapomnienie, ale przestał już uchodzić za obowiązujący.

W Rosji taki dawny model bibliotekarza wiedzącego, w znacznym stopniu uosabiał Nikołaj Fiodorow. Zachował się nawet taki obraz, poniekąd symboliczny, namalowany przez Leonida Pasternaka. Oto Nikołaj Fiodorow rozmawia z Lwem Tołstojem i z Władimirem Sołowiowem² – o ile wiadomo: o Bibliotece Rumiancewa. Otóż dzisiaj zapewne nie da się być w pełni kimś takim, jak Fiodorow: partnerem umysłów najtęższych. Ale częściowo?

Poza tym nie ma też szans na stworzenie bibliotecznych *pracowni*, czyli czegoś w rodzaju laboratoriów, jeżeli intencją uniwersyteckiego kształcenia bibliotekarzy oraz ich zawodowego doskonalenia w miejscach pracy nie będzie przygotowanie dla publiczności kompetentnych doradców. To znaczy takich, którzy profesjonalnie pomogą użytkownikom wybrać oraz udostępnią im użyteczne materiały przedmiotowe. Z ewentualnym uzupełnieniem o bezpośrednią wymianę opinii na sygnalizowane przez tych użytkowników tematy.

W sumie więc zakładam, że tradycyjna rola biblioteki wymaga niejako odnowienia. Trzeba mianowicie – jak już sygnalizowałem – przekształcić biblioteki w swego rodzaju laboratoria pracy z książką głównie, albo jeszcze ogólniej: utworzyć w nich aktywne *przestrzenie kultury książki*.

Tak dookreślona funkcja pozostaje w zgodzie z ponadczasową istotą bibliotekarstwa. Jednocześnie zaś odpowiada powinnościom współczesnym: generowania i rozpowszechniania nowych idei – w charakterystyczny dla siebie sposób. Społeczeństwo mogłoby odżegnać się od tego chyba tylko w geście samozagłady.

Nie upieram się, że zasygnalizowana tutaj sugestia to jedyna, albo też wyłącznie najlepsza prognozowana w przyszłości droga rozwoju bibliote-

---

² Nikołaj Fiodorow (1829-1903): prawosławny filozof i bibliotekarz; Władimir Sołowiow (1853-1900): prawosławny filozof i poeta; Leonid Pasternak (1862-1945): artysta malarz, ojciec Borysa Pasternaka [przyp. tłum.]

karstwa. Bardzo możliwe, że pojawią się (pojawily?) również propozycje inne.

Jednak ponad wszelką wątpliwość, trzeba szukać takich rozwiązań i formuł, które umożliwią bibliotekom pozostanie nadal bibliotekami właśnie. Z uzasadnieniem użyteczności przede wszystkim w ten sposób, że wciąż będą głównie – nie tylko, lecz także – instytucjami o charakterze księgozbiorowym.

Przeł. z ros. *Jacek Wojciechowski*

Tłumaczenie artykułu wpłynęło do Redakcji 28 lutego 2019 r.

NIKOLAJ ZUBKOW
Science and Research Department
M. Rudomino Library of Foreign Literature in Moscow
e-mail: nnzubkov@rambler.ru

THE NATURE OF LIBRARIES AND THEIR POTENTIAL TASKS

KEYWORDS: Libraries and their nature. Information. Library and librarianship studies. Future tasks of libraries.

ABSTRACT: The author makes an attempt to differentiate traditional and virtual libraries while listing the advantages of the former in the modern world. He also presents a concept of turning libraries into the centers of book culture.

„KULTURA CZYTELNICZA MŁODEGO POKOLENIA”

V Międzynarodowa Konferencja

(Łódź, 24-25 września 2018 r.)

Organizatorzy cyklicznych, odbywających się co dwa lata spotkań, za cel nadrzędny postawili sobie stworzyć okazję dla naukowców i praktyków z całego świata do spotkań, wymiany myśli i prezentacji najnowszych badań z zakresu szeroko rozumianej kultury czytelniczej dzieci i młodzieży. V Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kultura czytelnicza młodego pokolenia”, która odbyła się w dniach 24-25 września 2018 r., stanowi kontynuację czterech poprzednich wydarzeń – „Czytanie i bajanie w teorii i praktyce” (27 maja 2010 r.), „Dziecko w świecie książki i mediów” (10-11 maja 2012 r.) oraz III i IV edycji konferencji pod obowiązującą do dziś nazwą „Kultura czytelnicza młodego pokolenia” (odpowiednio 16-17 października 2014 r. i 20-21 października 2016 r.). Edycja piąta przyniosła dwie istotne zmiany – poszerzenie grona organizatorów, a także przeniesienie obrad na teren Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego (poprzednio odbywała się w Muzeum Miasta Łodzi). Organizatorami konferencji byli: Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, Muzeum Miasta Łodzi, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego oraz Okręg Łódzki Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Konferencja została objęta patronatem przez Jego Magnificencję Rektora Uniwersytetu Łódzkiego, prof. zw. dra hab. Antoniego Różalskiego oraz Dziekan Wydziału Filologicznego, prof. zw. dr hab. Joannę Jabłkowską, co nadało wysoką rangę spotkaniu i potwierdziło jego stałe miejsce na mapie łódzkich wydarzeń naukowych. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego objęło patronatem wydarzenie oraz organizacje związane z książką i bibliotekami: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Polska Sekcja IBBY, Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga, Muzeum Książki Dziecięcej z Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy oraz Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”. Patronat medialny zapewniły czasopisma „Biblioteka w Szkole”, „Poradnik Bibliotekarza”, „Przegląd Edukacyjny”, „Guliwer.

Czasopismo o książce dla dziecka”, a także Grupa Cogito i portal internetowy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Wydarzenie otrzymało odpowiednią oprawę dzięki współpracy ze sponsorami: Wydawnictwem Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Wydawnictwem Akapit Press, Wydawnictwem Literatura, Grupą Cogito, platformą IBUK Libra oraz Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy.

Od 2012 r. wydarzenie ma charakter międzynarodowy, co pozwala na zaproszenie wielu ciekawych prelegentów i gości z całego świata. W tegorocznej edycji goszczono przedstawicieli z Austrii, Bułgarii, Czech, Serbii, Ukrainy i Węgier. Tematyka wzbudziła również zainteresowanie wielu polskich badaczy i przedstawicieli instytucji oświaty i kultury – wygłoszono 34 referaty, z czego 8 przez prelegentów z zagranicy. Autorzy reprezentowali najważniejsze ośrodki naukowe prowadzące badania w zakresie bibliologii i informatologii w Polsce (m.in. Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), udział wzięli też przedstawiciele innych kierunków naukowych – kulturoznawcy, literaturoznawcy, pedagodzy, oraz bibliotekarze i nauczyciele (m.in. z Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Biblioteki Głównej Politechniki Opolskiej i Biblioteki Miejskiej w Łodzi). Równie dużym zainteresowaniem cieszyły się wystąpienia gości zagranicznych, pracujących na co dzień w ośrodkach uniwersyteckich, m.in. w Kecskemét (Węgry), Brnie (Czechy) i Sofii (Bułgaria). W ciągu dwóch dni konferencji w obradach uczestniczyło ok. 120 słuchaczy, wywodzących się głównie ze środowiska bibliotecznego z całej Polski (kadra zarządzająca i personel bibliotek publicznych, pedagogicznych, naukowych i szkolnych); wśród nich byli też wykładowcy i studenci Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ.

Za każdym razem konferencja gromadzi specjalistów – badaczy, edukatorów, nauczycieli, bibliotekarzy i innych przedstawicieli zawodów zainteresowanych problematyką książki i innych mediów w życiu dzieci i młodzieży. Najnowsza edycja poświęcona została szczegółowym zagadnieniom, mającym u podstaw niezmiennie badanie interakcji zachodzących między dzieckiem a światem książki i innych mediów. Wśród nich były m.in.:

- przegląd i ocena stanu badań kultury czytelniczej dzieci i młodzieży na początku XXI w.;
- przegląd i ocena stanu badań dotyczących wpływu mediów na kształtowanie kultury czytelniczej młodego pokolenia;
- dyskusja nad konkurencyjnością mediów wobec książki;
- analiza uwarunkowań towarzyszących kontaktowi dzieci i młodzieży z książką i mediami;
- diagnoza stanu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży na początku XXI w.;
- wymiana doświadczeń w zakresie praktycznego wykorzystywania nowoczesnych technologii oraz form i metod pracy z dziećmi i młodzieżą;
- przegląd współczesnych technologii pod kątem możliwości ich wykorzystania do rozbudzania zainteresowań i zamiłowań czytelniczych;

- przegląd praktyk bibliotek różnych typów w zakresie promocji książki i czytelnictwa;
- przegląd działań bibliotek i mediów na rzecz inicjowania i rozwoju kultury czytelnictwa dzieci niepełnosprawnych;
- przegląd ofert bibliotek różnych typów na rzecz dzieci dyslektycznych i dysortograficznych;
- przegląd aktualnego stanu i możliwości w zakresie aranżacji wnętrz bibliotecznych pod kątem wykorzystania do działań kulturalnych i oświatowych w środowisku dzieci i młodzieży;
- przegląd pomysłów i doświadczeń środowiska bibliotekarzy w zakresie wykorzystania Internetu do rozbudzania zainteresowań czytelnictwa;
- przegląd współczesnych, pozytywnych praktyk środowiska rodzinnego w zakresie rozbudzania zamiłowań czytelnictwa;
- inspiracja środowiska naukowego do dalszych badań nad kulturą czytelnictwa dzieci i młodzieży i możliwościami wykorzystania mediów do jej rozwoju.

W pierwszym dniu obrad (24 września), po oficjalnym przywitaniu gości przez kierownik Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ – Mariolę Antczak – rozpoczęła się pierwsza ogólna sesja, podczas której wystąpiło pięcioro prelegentów prezentujących w referatach różne zagadnienia związane z książką i literaturą dla dzieci. Beata Śniecikowska (IBL PAN) w referacie pt.: *Interaktywność, słowografia, dźwiękografia w dzisiejszych książkach dla dzieci* przedstawiła refleksje na temat kilku, często połączonych z sobą, strategii artystycznych, mających na celu aktywizację czytelników m.in. poprzez intensywne oddziaływanie na ich zmysły. W tym celu wykorzystwała przykłady m.in. prac Aleksandry i Daniela Mizielińskich, Grażki Lange oraz Iwony Chmielewskiej. W tej samej sesji referat wygłosiła Polly Mukanova (*Contemporary reading practices in Bulgaria*), prezentując współczesne wiodące teorie dotyczące czytania w Bułgarii i niektóre praktyki czytelnictwa nie tylko młodego pokolenia. Na potrzeby wystąpienia przeprowadzono badania w jednej z najpopularniejszych grup czytelnictwa na bułgarskim Facebooku, wykorzystując obserwację, analizę i ankietę. Dwa referaty – Marka Nahotki (*Poziom akceptacji książki elektronicznej przez młodego czytelnika*) oraz Agnieszki Przybyszewskiej (*Nauczyć e-czytać cyfrowych tubylców. Na marginesie Kate Pullinger, "Inanimate Alice" oraz "iTeach with Alice"*) nawiązywały do zagadnienia odbioru medium, jakim jest książka elektroniczna, wśród jego czytelników. Pierwszy z referentów w badaniach zastosował narzędzie typu TAM (Technology Acceptance Model), zaś postawione pytanie badawcze dotyczyło tempa przyszłego wzrostu publikacji elektronicznych na podstawie opinii młodych użytkowników – studentów. A. Przybyszewska natomiast, poprzez analizę *Inanimate Alice* Kate Pullinger, jednego z najczęściej wykorzystywanych w edukacji tekstów digitalnych, zaprezentowała projekty wykorzystywane do kształcenia *e-literacies*. W swoim wystąpieniu podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, jak kształtować pokolenie krytycznych e-czytelników.

Po przerwie zaprezentowano cztery referaty, z których trzy dotyczyły czytelnictwa i wyborów czytelnictwa wśród młodzieży (Sylwia Bielawska – *Co czytają nastolatki? Analiza rynku wydawniczego (2010-2016)*, Kamil Kuracki – *Praktyka czytelnictwa dorastających uczniów – stosunek do książki i znaczenie czytelnictwa dla rozwoju psychospołecznych adolescentów*, Kamila Słupska – *Ważna czy nieistotna?*

Książka w codzienności współczesnej młodzieży (komunikat z badań)). Czwarty natomiast, autorstwa Pawła Brauna, dyrektora Biblioteki Miejskiej w Łodzi, zwrócił uwagę na potencjał, nierzadko jeszcze niewykorzystany, jaki mają do zaoferowania młodym ludziom biblioteki.

W ostatnim panelu pierwszego dnia obrad uczestnicy wysłuchali referatów, w których autorzy pochyłili się nad rolą literatury w procesie rozwoju dziecka. Należało do nich wystąpienie Magdaleny Kaliszewskiej-Henczel (*Baśń w okowach edukacji*), poruszające kwestię wprowadzania dzieci w literaturę baśniową poprzez sposoby jej realizacji oraz prezentowania w podręcznikach i programach nauczania edukacji wczesnoszkolnej. Tę część obrad zakończyło wystąpienie Magdaleny Przybysz-Stawskiej (*Polska prasa katolicka dla młodzieży w latach 1989-2014. Zarys problematyki*), podczas którego nie tylko scharakteryzowała ona wybrany do analizy typ prasy, ale również omówiła reprezentatywne dla niej tytuły.

W pierwszej części drugiego dnia obrad (25 września) uczestnicy mieli możliwość wysłuchania kilku referatów, m.in. autorstwa Michała Rogoża (*Skandynawska powieść detektywistyczna dla dzieci i młodzieży w polskiej przestrzeni medialnej*), który podjął się przybliżenia ciekawego zjawiska na współczesnym polskim rynku wydawniczym, jakim jest rosnąca popularność powieści detektywistycznych dla dzieci i młodzieży pochodzących ze skandynawskiego kręgu kulturowego. Charakterystycznym symptomem zainteresowania tego typu literaturą w naszym kraju jest coraz liczniejsza obecność rozmaitych wzmianek na ten temat w polskiej przestrzeni medialnej. W kolejnym wystąpieniu Małgorzata Centner-Guz (*Między autorytetem a... autorytetem – nagradzane książki obrazkowe dla dzieci w ocenach nauczycieli przedszkola*) zreferowała wyniki badań opinii nauczycieli przedszkolnych na temat książek obrazkowych nagrodzonych w krajowych konkursach. Na początku przypomniała, jak ważną rolę w inicjacji czytelniczej pełni książka obrazkowa, a także jak istotna jest jej warstwa graficzna. Autorka zwróciła uwagę, iż rynek książki dla najmłodszych jest bardzo bogaty, niestety nie zawsze są to pozycje wartościowe. Dlatego podkreśliła rolę, jaką odgrywa Polska Sekcja IBBY, od lat organizująca konkurs *Książka Roku Polskiej Sekcji IBBY*, wyłaniający m.in. dobre książki obrazkowe z artystycznymi ilustracjami oraz ciekawą koncepcją graficzną. Głos zabrała również Ildikó Szabó (*Good practices involving libraries to improve literacy skills*) przedstawiając przykłady działań bibliotecznych prowadzonych w celu podniesienia poziomu umiejętności czytania i pisania wśród dzieci i młodzieży, zebranych na potrzeby ogólnoeuropejskiego projektu ELINET, realizowanego w latach 2014-2016.

W kolejnym panelu, kontynuowanym po przerwie, uczestnicy mieli okazję wysłuchać trzech referatów. Pierwszy z nich, zaprezentowany przez Mikołaja Ochmańskiego (*Blogujący rodzice – opinie na temat książek dla dzieci na łamach blogów*), odnosił się do roli rodziców w kształtowaniu gustów czytelniczych zarówno dzieci, jak i ich rodziców. Autor analizie poddał treści blogów prowadzonych przez rodziców i dotyczących książek dla dzieci. Dwa kolejne wystąpienia poruszały kwestię inicjacji czytelniczej dzieci jeszcze nieczytających, czyli w wieku 0-6 lat. Referat pt. *Rozwijanie kultury czytelniczej w łódzkich przedszkolach*, przedstawiał wyniki badań zrealizowanych we współpracy Beaty Szczepańskiej i Mirosławy Walczak. Autorki podjęły się próby oceny stanu kultury czytelniczej w łódzkich przedszkolach i możliwości jej rozwijania, poprzez analizę stosowanych w tych

placówkach metod i form rozbudzania zamiłowań czytelniczych, przygotowania do nauki czytania oraz analizę zawartości księgozbiorów przedszkolnych i stosowane kryteria doboru literatury dziecięcej. Agata Walczak-Niewiadomska z kolei przedstawiła najnowsze wyniki badań w zakresie wczesnej alfabetyzacji dzieci w wieku 0-5 lat i sposobów jej rozwijania w polskich bibliotekach publicznych dla dzieci (*Polska biblioteka publiczna bardziej rodzinna – wyniki badań w zakresie usług dla dzieci w wieku 0-5 lat i ich rodziców*). Jednym z aspektów tych badań była oferta kierowana w bibliotekach publicznych do rodziców dzieci najmłodszych, jej obecność i ewentualna charakterystyka.

Spośród czterech wystąpień zaplanowanych na ostatni panel drugiego dnia obrad warto przywołać referat Moniki Janusz-Lorkowskiej (*Prosumpcja książki dla dzieci i młodzieży a promocja czytelnictwa*), w którym prelegentka scharakteryzowała wybrane, aktualne przykłady prosumpcji książki dla tej kategorii wiekowej w Polsce oraz ich wpływ na promocję czytelnictwa. Podjęła ponadto próbę oszacowania zasięgu tego zjawiska w kulturze czytelniczej młodego pokolenia oraz znalezienia odpowiedzi na pytanie o rolę i miejsce współczesnych bibliotek (jednostek z założenia niekomercyjnych) w czasach coraz bardziej rozszerzającej się prosumpcji, będącej sferą „pomiędzy” dobroczynnością i wyższą użytecznością, a komercją. Konferencję wieńczył referat autorstwa pracowników Katedry Informatologii i Bibliologii UŁ – Marioli Antczak, Grzegorza Czapnika i Zbigniewa Gruszki, w którym zaprezentowali wyniki badań przeprowadzonych w 2017 r. wśród mieszkańców Łodzi dotyczących *Preferencji rodziców dzieci i młodzieży w zakresie modernizacji łódzkich bibliotek publicznych*. Celem badania było zdiagnozowanie czynników mogących zachęcić dzieci do efektywniejszego korzystania z bibliotek. Po przeanalizowaniu materiału ankietowego okazało się, że najważniejsze dla rodziców użytkowników bibliotek łódzkich są: stale aktualizowany księgozbiór, wprowadzenie wspólnej karty bibliotecznej i katalogu online.

Konferencji towarzyszyły wydarzenia mające charakter praktyczny i kulturalny. Pierwsze – w postaci pięciu równolegle prowadzonych warsztatów w pierwszym dniu obrad – zorganizowane zostały w celu zapewnienia uczestnikom możliwości rozwoju zawodowego. Wzięło w nich udział łącznie 51 uczestników, mogli wybierać spośród tematów: *Gry planszowe jako element wspierający procesy czytelnicze i edukacyjne* (prowadzący: Alina Brzuska-Kępa, Rafał Kępa), *Literatura dla cyfrowych tubylców: praca z tekstem nieliniowym/grywalnym* (prowadząca: Agnieszka Przybyszewska), *Gra o książkę – grywalizacja w upowszechnianiu kultury czytelniczej* (prowadzący: Piotr Szeligowski, Monika Wachowicz), *Aktywne metody pracy z tekstem literackim* (prowadząca: Grażyna Walczewska-Klimczak), *Rekomendacja 39 – gimnazjalna inspiracja* (prowadząca: Jolanta Pytel). Drugim wydarzeniem towarzyszącym (oferowanym w drugim dniu konferencji) była wycieczka do kompleksu EC1 Łódź – Miasto Kultury.

Zgromadzenie podczas konferencji wielu przedstawicieli nauki, kultury i oświaty, osób mających w centrum zainteresowania dziecko i wpływ różnych mediów na jego rozwój, sprawiło, iż spotkanie uzyskało charakter interdyscyplinarnej. Wzbogaciło to naturalnie dyskusję na temat tendencji i zjawisk zachodzących we współczesnym świecie, postrzeganych niekiedy inaczej z punktu widzenia bibliologa, medioznawcy, literaturoznawcy czy też pedagoga. Włączenie do rozważań naukowców z innych krajów spowodowało z jednej strony rozszerze-

nie pola badawczego o kontekst międzynarodowy, z drugiej zaś pozwoliło na konfrontację rodzimych kierunków badawczych w zakresie bibliologii i informatologii z nowymi aspektami i zagadnieniami.

Organizatorzy zachęcają do stałego sprawdzania zawartości strony <http://konfkbin.uni.lodz.pl>, gdzie zamieszczone zostały informacje uzupełniające V Międzynarodową Konferencję. Na stronie wydarzenia opublikowane zostanie również zaproszenie do kolejnej, szóstej już edycji spotkania planowanej na 2020 r.

Agata Walczak-Niewiadomska
Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego
agata.walczak-niewiadomska@uni.lodz.pl

Tekst wpłynął do Redakcji 17 maja 2019 r.

„BADANIA PUBLICZNOŚCI W INSTYTUCJACH KULTURY”

Ogólnopolska konferencja naukowa

(Kraków, 11-12 kwietnia 2019 r.)

W dniach 11 i 12 kwietnia 2019 r. na kampusie Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbyła się konferencja naukowa pod tytułem „Badania publiczności w instytucjach kultury”. Została zorganizowana w ramach współpracy Zakładu Zarządzania Kulturą Instytutu Kultury Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Krakowa oraz Filharmonii Krakowskiej im. Karola Szymanowskiego. Partnerami konferencji były także Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego i Urząd Miasta Krakowa. Patronami honorowymi wydarzenia były Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów i Narodowe Centrum Kultury.

Na wstępie warto zauważyć, że konferencja cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem – aż 72 osoby zgłosiły swoje propozycje wystąpień, a na miesiąc przed spotkaniem naukowym zarejestrowało się na nie tak wielu uczestników, że organizatorzy zmuszeni zostali do zamknięcia rejestracji, ponieważ wszyscy nie zmieściliby się w jednej z największych sal Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Świadczy to niewątpliwie o olbrzymiej potrzebie – bynajmniej nie zaspokojonej – dyskusji na temat współczesnych praktyk kulturalnych związanych z korzystaniem z instytucji kultury.

Konferencja otwarta została przez Dziekana Wydziału Piotra Jedynaka, Dyrektora Instytutu Kultury Cezarego Woźniaka oraz głównego organizatora – Łukasza Gawła. Pierwszy dzień poświęcony został wykładom eksperckim.

Jako pierwszy ekspert wystąpił Karol Piekarski, dyrektor programowy Medialabu Katowice. Jego wykład dotyczył wykorzystania narzędzi sieciowych

w badaniach kultury. Kontekstem dla rozważań była swoista rewolucja kulturalna, która miała miejsce w Katowicach w ciągu ostatnich 8-10 lat, co miało związek z ubieganiem się tego miasta o status Europejskiej Stolicy Kultury na rok 2016. Interesujący raport na temat uczestnictwa w kulturze w Katowicach przedstawia raport „Kultura w danych”¹. Doktor Piekarski przedstawił kilka sposobów na wykorzystanie danych z różnych platform społecznościowych – m.in. informacji dotyczących uczestnictwa w wydarzeniach na Facebooku do stworzenia klastrów instytucji kultury, co umożliwiło zarysowanie potencjalnych wspólnych kręgów odbiorców. Korzystanie z danych zebranych dzięki mediom społecznościowym zdaje się mieć duży potencjał, choć nie jest pozbawione wad – dane mają raczej płaski charakter, pozbawione są szerszego kontekstu i zawierają wiele duplikatów, co znacznie wydłuża proces przygotowania. Jak zauważył prelegent za Karin van Es – „narzędzia sieciowe niekoniecznie są dobre na odpowiadanie na wszystkie pytania, ale pozwalają znaleźć pytania, na które trzeba odpowiedzieć innymi pytaniami”.

Następnie głos zabrał Maciej Zygmunt, kierownik kreatywny Działu Obserwatorium Regionalnego Instytutu Kultury w Katowicach, z wystąpieniem pod tytułem „PUBLICZNOŚĆ/SPOŁECZNOŚĆ* (*zaznacz właściwe)”. Swój wywód oparł na doświadczeniach lokalnych ośrodków kultury (domów i centrów kultury). Podkreślał konieczność podnoszenia kompetencji kadr kultury jako bazowe przyjmując kompetencje kulturowe, edukacyjne, komunikacyjne, menadżerskie, twórcze, społeczne. Bardzo duże znaczenie dla rozwoju pracowników ma także budowanie sieci kontaktów między różnymi instytucjami kultury. Jako bariery tego procesu wskazał brak konkurencyjności („instytucja jest dożywnia”), brak strategii szkoleniowych i brak motywacji do dalszego uczenia się. Zauważył, że rzadko stosuje się diagnostykę na etapie kształtowania wizji i misji instytucji, co sprawia, że przyjmowany program dostosowany jest do mód lub intencji pracowników, a nie potrzeb. Wskazywał, że instytucje kultury jako przestrzeń debaty publicznej i miejsce samo w sobie mogą kreować polityki publiczne i ich przepływy.

Następnie wystąpiła Barbara Fatyga, prezes zarządu Fundacji Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć Badawcza. W swoim referacie skupiła się na kwestiach metodologicznych związanych z badaniami odbiorców instytucji kultury, w tym przede wszystkim na problemach, które mogą napotkać w terenie badacze, oraz na ograniczeniach poszczególnych metod i technik badawczych. W swoich rozważaniach odwoływała się do swoich praktycznych doświadczeń badawczych, związanych m.in. z przeprowadzaniem analizy publiczności teatrów przedstawiona w ciekawym raporcie pt. „My jesteśmy kulturalna kolejka, a nie żadne chamstwo”². Wśród wielu cennych uwag prelegentki warto przywołać tę dotyczącą ogólnie prowadzenia badań jakościowych. Profesor Fatyga zauważyła, że tak samo jak w przypadku analiz ilościowych, należy sformułować precyzyjnie pojęcia teoretyczne, które będą używane i przestrzegać zakładanych procedur badawczych.

Kolejny referat, przedstawiony przez Grażynę Pol i Zuzannę Maciejczak-Kwiatkowską z Działu Badań i Analiz Narodowego Centrum Kultury pt. „Kogo

¹ <https://dataforculture.eu/>.

² <http://ozkultura.pl/sites/default/files/strona-archiwum/My%20jeste%20C5%9Bmy%20kulturalna%20kolejka...%20Raport%20dla%20IT%202016.pdf>.

nie interesuje kultura (instytucjonalna)? Przekraczając ulotne impresje” skupiał się na nieuczestnictwie wynikającym z barier związanych z habitusem, barier komunikacyjnych (a zwłaszcza opozycji centrum-peryferie, która ujawnia się w różnicach praktyk kulturowych w miastach i na wsi), nadpodaży oferty instytucji kultury i wynikającego z niego chaosu komunikacyjnego. Odnosiły się do badań segmentacyjnych prowadzonych przez NCK w kontekście kultury muzycznej, co związane jest z obchodami Roku Stanisława Moniuszki. Warto zauważyć, że zastosowano krytyczne podejście do metody segmentacji, zauważając także jej wady, jak np. potencjał tworzenia podziałów społecznych i stereotypizacji. Segmenty odbiorców kultury, które wyróżniono w prezentowanym badaniu, to: zdystansowany pragmatyk, podłączony wszystkożerca, pozostająca w strefie komfortu, bywalec esteta i zanurzona w kulturę. Jako najważniejsze motywacje skłaniające do udziału w kulturze we wszystkich segmentach uznano chęć odwracania się od rzeczywistości i odpoczynek, natomiast za powody nieuczestnictwa – brak wiedzy na temat wydarzeń kulturalnych oraz w przypadku wydarzeń o charakterze masowym – dyskomfort spowodowany tłokiem.

Następnie Natalia Bryłowska, specjalistka ds. Badań i Rozwoju w Instytucie Kultury Miejskiej w Gdańsku, opowiadała o potrzebie zaangażowania badanych w tworzenie samych badań, czym nawiązywała do koncepcji badań w działaniu (ang. *action research*). Referowała przebieg projektu badawczego realizowanego w 19 instytucjach kultury Gdańska, w tym muzeach, bibliotekach i domach kultury. Pytaniem, które uczestnicy przyjęli jako punkt wyjścia, było – dlaczego ludzie do nas nie przychodzą? Zagadnienie frekwencji jest immanentne dla instytucji kultury ze względu na obowiązek zapewniania szerokiego dostępu do kultury wpisany w statuty oraz fakt, że jest ona najczęściej podstawą oceny organizatora lub organu nadzorującego. Wyniki miały przede wszystkim służyć ulepszeniu funkcjonowania instytucji w obszarze komunikacji i planowania. Raport podsumowujący projekt znaleźć można na stronie Instytutu Kultury Miejskiej³.

Sesję wykładów eksperckich zakończyło wystąpienie Joanny Grzonkowskiej, kierowniczkii Działu Strategii i Analiz Prawnych Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Przedstawiała ona ambitny – i wciąż daleki od pełnego zrealizowania – projekt przebadania całej publiczności muzeów w Polsce. Największą trudnością jest olbrzymia liczba muzeów (819 spełniających warunki ustawy, ale przybywa ciągle jednostek tworzonych przez osoby prywatne i stowarzyszenia), a co za tym idzie – liczba ich odwiedzających. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2017 r. muzea zwiedziło 39,5 miliona osób, co jest bliskie liczebności populacji Polski. Prelegentka opisywała projekt „Statystyka muzeów”, stanowiący uzupełnienie statystyk prowadzonych przez GUS i działania zmierzające do ustalenia, w jaki sposób prowadzą badania publiczności⁴. Wynikiem tego projektu jest publikacja „ABC badania publiczności w muzeum”.

Na koniec pierwszego dnia konferencji zespół badawczy w składzie Łukasz Gawęł, Marcin Bańdo, Iwona Parzyńska, Filip Skowron, Agnieszka Szostak i Patrycja Król zaprezentował wyniki projektu pt. „Krakowski odbiorca kultury”. Badanie trwało aż dwa lata i objęło 19 instytucji kultury w Krakowie i łącznie 27

³ http://ikm.gda.pl/wp-content/uploads/2018/08/raport-analityczny_v3.pdf.

⁴ <https://www.nimoz.pl/dzialalnosc/projekty/publicznosc-muzeow>.

lokalizacji, w tym: instytucje wystawiennicze (przede wszystkim muzea, w tym Muzeum Narodowe w Krakowie i Muzeum Krakowa), instytucje muzyczne i teatry. Zebrano 2645 ankiet od zwiedzających i uczestniczących w wydarzeniach kulturalnych. Zauważono, że byli nimi głównie mieszkańcy Krakowa i małopolski, ale w próbie znalazły się także osoby przyjeżdżające w zasadzie z całej Polski i Europy. Do najważniejszych wniosków należy istnienie potrzeby łączenia się, sieciowania, wspólnej promocji i być może formy wspólnych biletów. Zauważono także, że można mówić nie tyle o publiczności instytucji kultury, co o społeczności organizującej się wokół instytucji, których miejscem funkcjonowania jest Kraków. Inną ciekawą obserwacją jest fakt, że krakowski odbiorca kultury to raczej „skąpożerca” – korzysta przede wszystkim z podstawowej działalności i jest z niej zazwyczaj bardzo zadowolony, ma też zwyczaj „zaliczania”, sprawdzania wszystkich dostępnych instytucji – 50% badanych było w danej instytucji pierwszy raz. Warto też przytoczyć część odpowiedzi dotyczących definiowania przez odwiedzających samych instytucji kultury – 131 osób jako przykład takiej podało świątynię, a tylko 14 bibliotekę (sic!). Prezentacji towarzyszyła żywa dyskusja.

W drugim dniu konferencji w czterech sesjach równoległych odbywały się prezentacje referatów pozostałych prelegentów. Podzielone zostały one tematycznie:

- metodologia (2 sesje),
- marketing (1 sesja),
- muzea / galerie (2 sesje),
- teatry (1 sesja),
- festiwale (1 sesja),
- media cyfrowe (2 sesje),
- odbiorcy (3 sesje).

Nie sposób w krótkim sprawozdaniu omówić wszystkich referatów, a również układ obrad konferencyjnych uniemożliwiał zapoznanie się ze wszystkimi wystąpieniami. Chciałabym więc zreferować jedną z sesji poświęconą metodologii, w czasie której bardzo ciekawie ujawniły się różne podejścia badawcze, które przyjąć można w badaniach instytucji kultury. Rozpoczął ją referat Waldemara Rapiora z Fundacji Malta, pt. *Gdzie kończy się jakość, a zaczyna ilość? Niestandardowe metodologie badań publiczności instytucji kultury*. Na podstawie doświadczeń z badań prowadzonych w latach 2011-2015⁵ referent podkreślał wartość podejścia demokratyzacji kultury. Postrzegał badanie jako interakcję, animację kulturową i sposobność do dyskusji społecznej. Skupił się nie tyle na technicznych aspektach prowadzenia badań jakościowych i ilościowych – co być może sugerowałby tytuł – ale na ich idei i ideologii. Następnie Małgorzata Gądek, przedstawicielka Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaprezentowała badanie na znacznie mniejszą skalę. Przeprowadziła analizę dokumentacji wybranych małopolskich konkursów grantowych i wywiady jakościowe z przedstawicielami organizacji pozarządowych, które o nie aplikowały. To ciekawe połączenie bardzo prostych metod zobrazowało lukę między „teorią” wydarzeń kulturalnych i ich praktyką oraz pewne wady tzw. projektyzacji, m.in. to, że niekiedy odbiorca i jego obecność nie są centrum projektów, a „punktem”, który trzeba wypełnić,

⁵ <http://badanieteatru.pl/>.

aby spełnić wymagania grantodawcy. Nieco inne podejście zaprezentował Rafał Kasprzak ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W krótkim wystąpieniu przedstawił katalog dostępnych metod badania oddziaływania organizacji, w tym, jak przekonywał, instytucji kultury, na gospodarkę. Sesję zakończył referat Tomasza Płacheckiego z Biura Kultury Urzędu m.st. Warszawy, który w kontekście szeroko dyskutowanego w czasie spotkania naukowego raportu „Relacje i różnice. Uczestnictwo warszawiaków i warszawianek w kulturze”⁶, podjął głębszą refleksję nad badaniem kultury. Zauważył, że choć od dawna mamy świadomość, że kultura umyka badaczom i często przyjmowana jest postawa redukcjonistyczna, wciąż każdy badacz musi mierzyć się z pytaniem, jakie praktyki kulturowe badać, jak je definiować i oceniać, jakie miary uczestnictwa w kulturze stosować. Połączenie w jednej sesji tak różnych podejść i wniosków sprawiło, że w czasie dyskusji wśród prelegentów i na sali pojawił się ze wszechmiar pozytywny ferment intelektualny.

Warto zwrócić uwagę, że choć biblioteki są jednymi z najbliższych odbiorcom instytucji kultury (biorąc pod uwagę między innymi, że biblioteka publiczna musi znajdować się w każdej gminie, a w bibliotekach szkolnych niejednokrotnie dochodzi do inicjacji czytelniczych), instytucjom tym poświęcono na omawianej konferencji bardzo mało miejsca. Pojawiały się one w kontekście czytelnictwa oraz analiz odwiedzających inne miejsca, przede wszystkim analiz segmentacyjnych. Budzi to refleksję na temat sektorowości badań instytucji kultury i co trzeba przyznać – pewnej hermetyczności badań bibliotekoznawczych. W praktyce bowiem, co potwierdzają dane przytaczane w prezentowanych raportach, trudno powiedzieć, żeby użytkownicy bibliotek byli osobną grupą, odmienną niż na przykład zwiedzający muzea czy chodzący do teatru.

Obradom towarzyszyła wystawa posterów, które prezentowane były w czasie przerwy w pierwszym dniu spotkania. W czasie konferencji prowadzono liczne i inspirujące dyskusje dotyczące zarówno metodologii prowadzenia badań, jak i własnych doświadczeń badaczy. Nie obyło się bez trudnych pytań i uwag krytycznych, które jednak miały na celu ulepszenie procesu prowadzenia badań i zwiększenie świadomości metodologicznej wśród prelegentów i słuchaczy. Podsumowując, na konferencji „Badania publiczności w instytucjach kultury” podjęto niezwykle udaną próbę refleksji naukowej nad analizowaniem odbiorców kultury w szerokim znaczeniu. Pozostaje tylko mieć nadzieję, że nie będzie to jedyne spotkanie poświęcone tej tematyce.

Materiały z konferencji (wybrane prezentacje, nagrania wystąpień oraz posterów) znaleźć można na stronie konferencji⁷. Planowana jest także publikacja artykułów w specjalnym, udostępnionym na zasadach otwartego dostępu, numerze czasopisma naukowego „Zarządzanie w Kulturze”.

Magdalena Paul
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 17 maja 2019 r.

⁶ http://www.kulturalna.warszawa.pl/tmp/relacja_i_roznice.pdf.

⁷ <https://badania.kultura.uj.edu.pl/konferencja/materiały-pokonferencyjne>.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Obszerna rozprawa Natalii Paprockiej *Sto lat przekładów dla dzieci i młodzieży w Polsce. Francuska literatura dla młodych czytelników, jej polscy wydawcy i ich strategie (1918-2014)* (Paprocka, 2018) może być przykładem badań interdyscyplinarnych, coraz bardziej użytecznych w opisywaniu różnych zjawisk kulturowych. Autorka posłużyła się metodami badań z zakresu socjologii przekładu, przekładoznawstwa, księgoznawstwa czy też literaturoznawstwa. „Przedmiotem opracowania są losy francuskiej literatury dla dzieci i młodzieży obecnej za pośrednictwem przekładów w Polsce w ostatnim stuleciu (po 1918 r.), a jego celem – oszacowanie rozmiaru i kształtu, jaki przybierała ta literatura za sprawą polskich wydawców, a także refleksją nad przyczynami ich wyborów i nad sposobem, w jaki mogli postrzegać ją polscy czytelnicy na skutek podjętych decyzji” (s. [35]). Zasadnicza część publikacji poświęcona wyborom i strategiom wydawców polskich przekładów literatury dla młodych czytelników została poprzedzona opisem założeń metodologicznych oraz zarysem historycznym francuskiej książki dla dzieci i młodzieży w ostatnim stuleciu.

Interesującą ewolucję książki popularnonaukowej dla dzieci poczynawszy od wpływów oświeceniowego encyklopedyzmu w XVIII w. do szerokiego rozwoju form, gatunków, tematów w okresie po II wojnie światowej można prześledzić w publikacji Agnieszki Wandel *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej* (Wandel, 2019). Jak wskazuje tytuł, szczególną uwagę poświęciła autorka książce współczesnej z lat 1983-2012. Analizie poddano wielkość i strukturę rynku książki z tego okresu, jego segmentację, formy popularyzacji. Omówiono zjawisko krytyki i sposobów upowszechniania książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży. Osobne rozdziały zostały poświęcone repertuarowi największych, francuskich wydawców, analizie formalnej i rzeczowej wydawanych książek oraz zarysowaniu najważniejszych kierunków w edytorstwie współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży.

Celem, jaki postawiła sobie autorka pracy *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945-1989* (Staniów, 2018), było ukazanie sytuacji książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989 w Polsce z perspektywy szkoły. Charakterystyka polityki oświatowej w latach 1945-1989, analiza obecności książki popularnonaukowej w programach nauczania oraz w innych przepisach ministerialnych a także w bibliografiach zalecających zostały przedstawione w pierwszych czterech rozdziałach publikacji.

W kolejnych zaprezentowano miejsce książki popularnonaukowej w dydaktyce w oparciu o podręczniki i poradniki metodyczne oraz prasę metodyczną. Osobne rozdziały poświęciła autorka Państwowym Zakładom Wydawnictw Szkolnych, bibliotekom szkolnym, czytelnictwu literatury popularnonaukowej. Wyniki przeprowadzonych analiz dały niezbyt korzystny obraz opisywanej problematyki: „...podsumowując sytuację książki popularnonaukowej można stwierdzić, że było to dobro umiarkowanie obfite, z różnym efektem polecane do stosowania pedagogom, a jego potencjał został w dużej mierze niewykorzystany” (s. 251).

Będący na dość wczesnym etapie zaawansowania kierunek badawczy – badanie wpływu, został zastosowany w rozprawie Magdaleny Paul *Wpływ społeczny bibliotek publicznych. Badanie użytkowników w województwie mazowieckim* (Paul, 2018). Dwa pierwsze rozdziały, o charakterze teoretycznym, poświęcone zostały rozważaniom nad pojęciem wpływu społecznego oraz przedstawieniu stanu badań wpływu społecznego bibliotek publicznych na świecie i w Polsce. Problematykę metodologiczną zaprezentowała autorka w rozdziale trzecim. W rozdziale czwartym i piątym zostały przedstawione badania własne autorki dotyczące wpływu społecznego mazowieckich bibliotek publicznych w ujęciu jakościowym i ilościowym. „Wnioskiem ogólnym, jaki rysuje się na podstawie przeprowadzonego badania, jest stwierdzenie, że korzyści uzyskiwane dzięki bibliotekom służą budowaniu kapitału kulturowego i społecznego o wartości autotelicznej. Ze względu na obserwowane obecnie w Polsce nastawienie na realizację celów instrumentalnych (nie należy interpretować tego pejoratywnie, ale raczej jako określenie celów przekładalnych na inne formy kapitału w krótszej perspektywie), społeczne postrzeganie ich korzyści i ogólnie roli bibliotek może być natomiast ograniczone” (s. 180).

Według Henninga Lobina, autora książki *Marzenie Engelbarta. Czytanie i pisanie w świecie cyfrowym* (Lobin, 2017) za inicjatora rewolucji cyfrowej należy uznać Douglasa Engelbarta, amerykańskiego konstruktora komputerów, który jako pierwszy zaprezentował system online. „Prezentacja Engelbarta 9 grudnia 1968 r. po raz pierwszy pozwoliła ludziom uświadomić sobie, że dzięki połączeniu trzech elementów: integracji danych, automatyzacji i usieciowienia może powstać coś nowego – nie tylko kolejna innowacja technologiczna, lecz także odmienny kulturowy wymiar czynności czytania i pisania, odmienny model funkcjonowania języka pisanego i informacji” (s. 19). Książka, o eseistycznym charakterze, w zamierzeniu autora ma pozwolić na lepsze zrozumienie i sklasyfikowanie obserwowanych przemian kultury pisma. W kolejnych rozdziałach zostały opisane kulturowe techniki czytania i pisania, kultura pisma, cyfryzacja, nowe technologie czytania i pisania, zyski i straty związane z cyfryzacją w obszarze kultury pisma, zmiany w obrębie infrastruktury i instytucji kultury pisma. Jeden z rozdziałów poświęcony został ewolucji kultury w ujęciu memetyki. Wśród wielu interesujących konstatacji dotyczących np. cyfrowego czytania wymienić można: zagrożenie dla modelu lektury „wyłącznej”, opierającej się na pełnej koncentracji, przy tekstach wzbogaconych o komponenty multimedialne porzucanie modelu lektury linearnej, co może prowadzić do niezrozumienia złożonej argumentacji, jaką można sformułować tylko przy użyciu języka, czy też łatwość przeskakiwania do kolejnych tekstów, zwiększającą skłonność do zaniedbywania tekstu wyjściowego.

Po wielu latach od wydania w 1966 r. pierwszego tomu *Historii Biblioteki Jagiellońskiej*, obejmującego lata 1364-1775, ukazał się tom drugi, przedstawiający dzieje biblioteki w latach 1775-1918 (Frankowicz & al., 2017). Starannie wydana, oparta na szerokim materiale źródłowym publikacja jest efektem prac podjętych w 2012 r. w ramach projektu badawczego *Biblioteka Jagiellońska – opracowanie dziejów od 1775 do 1818 r.* Punktem wyjścia podziału zawartości tomu na węższe przedziały czasowe stały się ważne wydarzenia dziejowe oraz kadencje poszczególnych zwierzchników biblioteki. Część pierwsza *Biblioteka Jagiellońska w latach 1775-1835* obejmuje okres od reformy kołłątajowskiej do końca zarządu Jerzego Samuela Bandtkiego, część druga, lata 1836-1867, to okres dykcji Józefa Mucz-kowskiego, Franciszka Strońskiego i Adolfa Mułkowskiego. Wprowadzenie auto-nomii w zaborze austriackim, objęcie w 1868 r. dykcji przez Karola Estreichera a w 1905 r. przez Fryderyka Papéego, wyznaczają chronologię trzeciej części mo-nografii. Istotnym elementem opracowania jest pokazanie zaangażowania i de-terminacji ludzi związanych z biblioteką, dyrektorów, pracowników, wolontariu-szy, w utrzymaniu i rozwoju biblioteki, pracujących często w niezwykle trudnych warunkach materialnych, lokalowych, społeczno-politycznych.

Jubileuszowi stulecia powstania SBP towarzyszyła konferencja *Biblioteka wczora-j i... jutro. W setną rocznicę powstania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (1917-2017)* (Łódź, 27 września 2017 r.). W pokonferencyjnym tomie *Bibliotekarz, bibliote-ka, historia* (Wałkowski, 2018) materiały pogrupowano w czterech częściach. Część pierwsza *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jako moderator życia bibliotecznego* zawiera opracowania Magdaleny Kwiatkowskiej o ogniwach terenowych SBP w latach 1945-2017 oraz Iwony Kaczmarek o działalności Jana Augustyniaka, wy-bitnego działacza Związku a następnie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Wśród szkiców i studiów najobszerniejszej, drugiej części książki – *Dzieje rozwoju bibliotek w Polsce na tle tendencji światowych* znalazły się artykuły o roli przypisywanej książce przez średniowiecznych kronikarzy (Katarzyna Chmielewska), księgach kucharskich z terenu państwa Zakonu Krzyżackiego w Prusach (Joanna Elżbieta Śliczyńska) czy też bibliotekach wrocławskich w okresie zaborów (Bernardeta Iwańska-Cieślik). W części trzeciej, poświęconej zawodowi bibliotekarza, m.in. Marzena Kowalska opisała nowe wyzwania podjęte przez bibliotekarzy Bi-blioteki Uniwersytetu Łódzkiego w związku z powstaniem nowoczesnego gma-chu biblioteki. Część czwarta, poświęcona budownictwu bibliotecznemu, zawiera artykuł Zdzisława Kropidłowskiego opisujący obiekty uznane w konkursach IFLA za najlepsze biblioteki świata.

Dynamiczny rozwój tematyki marketingu i zarządzania w obszarze bibliote-koznawstwa i informacji naukowej skłonił autorki *Leksykonu zarządzania i mar-кетинgu w bibliotekoznawstwie* (Wojciechowska & al., 2019) do próby jej uporząd-kowania pod względem terminologicznym. W *Leksykonie* znalazło się ponad 600 terminów z zakresu marketingu i zarządzania, mających zastosowanie w teorii i w praktyce bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Ułożone alfabetycznie hasła zawierają także odpowiedniki w języku angielskim, odsyłacze, literaturę przedmiotu.

Problematykę wykorzystania metod ewaluacji w tworzeniu użytecznych inter-fejsów użytkownika podjął Paweł Marzec w publikacji o charakterze instruktażo-wym zatytułowanej *Oceny eksperckie w badaniu użyteczności bibliotecznych serwisów*

internetowych (Marzec, 2019). Wśród metod ewaluacji interfejsów użytkowników są, opracowane na gruncie dyscypliny HCI (human-computer interaction), oceny eksperckie. Autor zaprezentował następujące metody eksperckie: listy kontrolne, ocenę heurystyczną, wędrowkę poznawczą. Każdy z rozdziałów – poświęcony jednej z metod – zawiera przykłady jej zastosowania w badaniach serwisów internetowych bibliotek.

Zbiór artykułów *Od armarium do kolekcji cyfrowej. Ochrona zbiorów bibliotecznych* (Nowicki, red. 2018) zawiera dziewięć tekstów, głównie autorstwa uczestników II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Ochrona zbiorów bibliotecznych. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, która odbyła się w Bydgoszczy 17 i 18 maja 2018 r. Tytułowe „armarium” pojawia się w artykule Rafała Werszlera *Armaria – sprzętowe rozwiązania zabezpieczeń księgozbiorów*, rozpoczynającym część pierwszą zbioru zatytułowaną *Przeszłość*. Wśród innych artykułów części pierwszej wymienić można opis kondycji zbiorów pozakonnych w świetle relacji Bogumiła Lindego z 1819 r. (Tomasz Stolarczyk) i tekst o Bonawenturze Lenarcie, wybitnym restauratorze i konserwatorze papieru i grafiki (Dorota Pietrzekiewicz). Część druga *Teraźniejszość i Przyszłość* zawiera m.in. artykuł Pawła Fiszera i Radosława Michalskiego *Zdigitalizowane zbiory druków ulotnych Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego jako forma ich zabezpieczenia i promocji*.

Pałac w Podhorcach, obecnie na terenie Ukrainy, to jedna z najwspanialszych rezydencji magnackich I Rzeczypospolitej. Rozprawa Katarzyny Paduch *Biblioteka rodowa Rzewuskich h. Krzywda w Podhorcach od I połowy XVIII wieku do 1865 roku* (Paduch, 2018), oparta na szeroko zakrojonych badaniach w archiwach, bibliotekach, muzeach, ukazuje niezbadane dotąd dzieje magnackiej rodowej biblioteki w Podhorcach w XVIII i XIX w. W kolejnych rozdziałach książki autorka przedstawiła zarys historii pałacu w Podhorcach, charakterystykę inwentarzy, katalogów i spisów ksiąg biblioteki podhoreckiej z XVIII i XIX wieku, omówiła organizację i funkcjonowanie biblioteki, dokonała charakterystyki treściowej księgozbioru. Na profil biblioteki w Podhorcach wpłynęły zainteresowania kolejnych przedstawicieli rodziny Rzewuskich, ich pasje bibliofilskie, wykształcenie a także sprawowane przez nich urzędy.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Frankowicz, Krzysztof & al. (2017). *Historia Biblioteki Jagiellońskiej. T. 2, 1775-1918*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 573 s., il. ISBN 978-83-233-4313-4.
- Lobin, Henning (2017). *Marzenia Engelbarta. Czytanie i pisanie w świecie cyfrowym*. Przeł. Łukasz Musiał. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 368 s. Biblioteka Myśli Współczesnej. ISBN 978-83-060-3410-3.
- Marzec, Paweł (2019). *Oceny eksperckie w badaniu użyteczności bibliotecznych serwisów internetowych*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 196 s., il. ISBN 978-83-231-4125-9.
- Nowicki, Ryszard, red. (2018). *Od armarium do kolekcji cyfrowej. Ochrona zbiorów bibliotecznych*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 167 s., il. ISBN 978-83-8018-227-1.
- Paduch, Katarzyna (2018). *Biblioteka rodowa Rzewuskich h. Krzywda w Podhorcach od I połowy*

- XVIII wieku do 1865 roku. Kraków: Wydaw. Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, 321 s., il. ISBN. 978-83-7869-390-1.
- Paprocka, Natalia (2018). *Sto lat przekładów dla dzieci i młodzieży w Polsce. Francuska literatura dla młodych czytelników, jej polscy wydawcy i ich strategie (1918-2014)*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 416 s., il. ISBN 978-83-242-3457-8.
- Paul, Magdalena (2018). *Wpływ społeczny bibliotek publicznych. Badanie użytkowników bibliotek w województwie mazowieckim*. Warszawa: Grupa Cogito Sp. z o. o., 303 s., il. ISBN 978-83-85534-99-0.
- Staniów, Bogumiła (2018). *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945-1989. Zalecenia i rzeczywistość. Studia i szkice*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 285 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 186. ISBN 978-83-65741-22-6.
- Wałkowski, Andrzej (2018). *Bibliotekarz, biblioteka, historia. Materiały pokonferencyjne z okazji setnej rocznicy powstania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 281 s., il. Propozycje i Materiały; 99. ISBN 978-83-65741-15-8.
- Wandel, Agnieszka (2019). *Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 352 s., il. ISBN 978-83-242-3509-4.
- Wojciechowska, Maja; Kamińska, Joanna; Żołędowska-Król, Beata; Jaskowska, Bożena, współudz. (2019). *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 291 s., il., Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 187. ISBN 978-83-65741-17-2.

Barbara Koryś

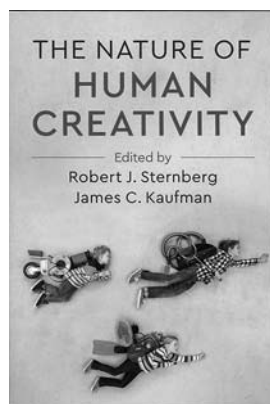
Tekst wpłynął do Redakcji 16 maja 2019 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Staram się przeważnie sygnalizować tutaj książkowe publikacje z zakresu wiedzy o bibliotekarstwie oraz dyscyplin pobliskich, możliwie najlepsze, a przynajmniej ciekawe. Co łatwe nie jest, bo obniżenie jakości doniesień z obszaru nauk humanistycznych i społecznych rzuca się w oczy – żeby już nie biadolić nad stanem piśmiennictwa bibliotekoznawczego oraz informatologicznego. Ceny książek naukowych na świecie nieprzyzwoicie rosną, mimo że wydawcy nie chcą autorom płacić honorariów, a jakość treściowa zjeżdża w dół jak na torze saneczkowym.

Ponieważ jednak te omówienia mają charakter nie tylko doniesieniowy, lecz i przeglądowy, próbuję od czasu do czasu rzucić okiem na „produkty” w kilku krajach i w różnych językach, kryteria jakościowe traktując wtedy liberalnie. No i tym razem tak właśnie jest.

Niestety, natychmiast obniża się poziom tego, co sygnalizuję. I wprawdzie z kilku książek nie generuje się jeszcze pełna panorama zagranicznego piśmiennictwa naukowego, ale opinia jakościowego dołka znajduje potwierdzenie. O tym też warto wiedzieć.

O KREATYWNOŚCI [*****]

The Nature of Human Creativity. Ed. Robert J. Sternberg, James C. Kaufman. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, 392 s. ISBN 978-1-316-64902-2

Przed dwoma laty ukazał się rewelacyjny tom zbiorowy, prezentujący obecny stan wiedzy neopsychologicznej – który zresztą tutaj sygnalizowałem¹. Trójce inicjatorów i redaktorów przewodził światowej sławy psycholog, prof. Robert J. Sternberg (Cornell University). Obecnie, w towarzystwie równie znanego prof. Jamesa C. Kaufmana (Connecticut University), przedstawił wieloautorski zbiór wypowiedzi na temat kreatywności.

Ciekawych i ważnych, również dla naszej profesji, bo w końcu kreatywność wyznacza szanse rozwoju. Jednak całościowo ten tom jest nieco słabszy. Zawiniły dwie przesłanki.

Mianowicie alfabetyczny (według nazwisk autorów) układ tekstów, przez co żadnej logicznej ciągłości wyvodu nie ma. Trzeba skakać z tematu na temat, jak pszczołka z kwiatka na kwiatek. Oraz (ukryta) dyrektywa dla autorów, żeby opisali też własne dochodzenie do wysokiej kreatywności. Z tego zrodziły się bowiem relacje czysto życiorysowe oraz anegdotki, zamulające refleksje. Zasygnalizuję więc tylko niektóre wypowiedzi i to w jakimś możliwie logicznym ciągu: innym niż w książce.

Ale sam problem jest doniosły i w sumie interesująco zreferowany. Rzecz w tym, że kreatywność była dotychczas utożsamiana z inteligencją i wiedzą, tymczasem już od szeregu lat psychologia rozpatruje ją jako cechę autonomiczną – z cechami innymi skojarzoną tylko częściowo. Echa tych roztrząsań dotarły już również do obszaru bibliotekoznawczo-informatologicznego², ale śladowo i nie zostały dostrzeżone szerzej. A przecież powinny.

Obaj sprawcy tomu przyznają, że nie ma pełnej zgody psychologów co do tego, czym kreatywność właściwie jest. Uchodzi za zdolność wrodzoną, jednak trzeba ją w sobie (albo u kogoś) odkryć, a potem rozwijać. Dlatego jedni są bardziej kreatywni a inni mniej. Najszybciej intensyfikuje się w wieku dziecięcym (w bibliotekach dla dzieci, to ważne), na starość zaś okazuje się mniej produktywna, ale całkowicie nie zanika.

W książce kilku innych autorów utożsamia ją z tworzeniem nowych, wartościowych i użytecznych, wysokiej klasy rozwiązań problemów ważnych. Ale niektórzy dostrzegają także minikreatywność w codzienności.

Prof. Adrian Furnham (University College London) uważa, że kreatywność występuje obok inteligencji oraz osobowości, chociaż w powiązaniu – w sumie więc sytuuje się inaczej niż dotychczas sądzono. Jest na pewno wrodzona i rozwijana przez sprawstwo wewnętrzne, zwłaszcza przez satysfakcję (z odkrywania

¹ *Scientists Making a Difference*. Ed. Robert J. Sternberg, Susan F. Fiske, Donald J. Foss. Cambridge: Cambridge University Press, 2016 – rec. „Przegląd Biblioteczny” 2017, nr 2, s. 228-233.

² J. Jakušova: *Kreativita ako jedna z kľúčových kompetencií vedeckich pracovníkov*. „Knižničná a informačná veda” T. XXV, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, s. 103-118.

nowego). Natomiast motywacje zewnętrzne (np. płaca) mają wpływ minimalny lub nawet zerowy. Bądź jeszcze inaczej: brak motywacji zewnętrznej bywa demotywujący. Furnham dopowiada też, że istnieje niejaka korelacja pomiędzy kreatywnością a schizotypią (skłonność do izolacji i dziwactw), ale nie przesadzałbym z takimi wnioskami. Nie jest prawdą, że każdy prawdziwy uczony to bzik.

Natomiast trzeba pamiętać o zróżnicowaniu wariantów kreatywności. Częściej występuje jako skłonność do adaptacji, więc do poprawiania tego, co już jest. Wyższy stopień, ale spotykany znacznie rzadziej, przejawia się w innowacjach, czyli w tworzeniu czegoś nowego od zera. Furnham, tak jak inni znawcy, również zalicza kreatywność do cech wrodzonych, zatem nauczyć się jej nie ma jak, ale – sygnalizuje – można i trzeba odblokować ją oraz rozwijać.

Z kolei prof. Paul Silvia (The University of North Carolina at Greensboro), próbuje opisać, jak to działa. Otóż istotą jest odrzucenie myśli błędnych, a zachowanie pozytywnych (nie wyjaśnia jak to zrobić) – przy spontanicznej (wrodzonej) zdolności myślenia dywergencyjnego, czyli wielokierunkowo rozproszonego. Jednak uporządkowane, intencjonalne myślenie konwergencyjne jest również konieczne, bo dopiero razem stają się podstawą kreatywności. Taki „ożenek” obu trybów myślenia zdarza się niezmiernie rzadko. Ale czasami występuje i osoby o takich właśnie predyspozycjach trzeba koniecznie odkrywać. Na wszelki wypadek dopowiem, że w bibliotekarstwie też! Sprzyja zaś takiemu rozumowaniu tzw. płynna inteligencja (*fluid intelligence*), czyli zdolność dostrzegania relacji złożonych.

Prof. Silvia dopowiada jeszcze, że kreatywności sprzyja też poznanie samego siebie, a to osiąga się bardzo skutecznie za sprawą... pisania!! Bo właśnie ta czynność ma charakter poniekąd „mieszania w kociołku własnej wiedzy” i służy wydobywaniu refleksji oraz autorefleksji – czyli „kąsków najsmakowitszych”. Coś w tym jest i dla bibliotecznej praktyki da się z tego wyciągnąć kilka ważnych wniosków. Zwłaszcza, że mowa jest o pisaniu, a nie o klikaniu.

Prof. Teresa Amabile (Harvard Business School), nie negując wrodzonego charakteru kreatywności, skupia się jednak głównie na czynnikach, które uważa za sprzyjające intensyfikacji kreatywnych praktyk, a także za destrukcyjne wobec nich. Z generalną opinią, że cały rozwój indywidualny oraz społeczny opiera się na kreatywności właśnie. Która nie jest li tylko wytworem geniuszu (miewa wszak przejawy na niższych poziomach), oraz może być źródłem nie tylko pożytku, ale także zła. W każdym razie przynajmniej częściowo poddaje się regulacji, poprzez stwarzanie okoliczności sprzyjających.

W ich rejestrze mieści się ważność zadania/problemu i klarowny sens, dostosowanie narzędzi, sprawna organizacja wykonawstwa, zaawansowany stopień indywidualnej autonomii, zaś w działaniu zbiorowym: dobrze zestawiona grupa wykonawców i mądry, wspierający lider. O tym warto wiedzieć, aranżując w bibliotekach działania grupowe, szczególnie dla dzieci i młodzieży. Natomiast demotywuje ogólny bałagan i autokratyczny styl prowadzenia zajęć.

Prof. Robert Sternberg w odrębnym szkicu zwraca uwagę na konieczność odróżniania kreatywności autentycznej, a więc efektywnej, od pleniącej się pseudokreatywności, która jest bezproduktywna i głupia, a nierzadko wręcz niebezpieczna. Samo rozróżnienie nie jest zresztą łatwe, trudno bowiem odciąć się od stereotypów i przyzwyczajzeń, a właśnie na nich pozoranci kreatywności bazują

najchętniej. Poza tym, w codziennej rzeczywistości mamy do czynienia głównie z osobami, dającymi sobie radę w praktyce, ale bez cienia innowacyjności, bądź zdolnymi tylko do minikreatywności drobnej. Natomiast kreatywność rzeczywista, czyli autentycznie produktywna i to w obszarze dokonań ważnych, należy do rzadkości. Zatem nie zawsze daje się wykrywać.

Prof. Beth A. Hennessey (Wellesley College – Massachusetts) odnosi się do szkolnych okoliczności pobudzania – lub nie – kreatywności w ważnym okresie indywidualnego rozwoju. Uważa, że szkoła zawsze zabijała kreatywność i dopiero od niedawna, tu i ówdzie, próbuje się zmieniać reguły kształcenia, nastawiając je na pobudzanie twórczej postawy, poprzez przyjemność i satysfakcję z dokonań.

Potwierdzając (jak wszyscy) wrodzoną proweniencję kreatywności, uważa jednak (tak jak niektórzy), że są czynniki rozwijające w trakcie zajęć ten rodzaj aktywności. Mianowicie: problematyka naprawdę uczniów interesująca, eksperymentowanie z pomysłami, trudne problemy oraz pytania, a także układająca się dobrze współpraca grupowa. Z kolei tłumi kreatywność: odczuwalny nadzór, obiecana lub spodziewana nagroda(!), współzawodnictwo(!!), oraz ograniczenie czasowe. Chyba nie tylko dla mnie jest to opinia zaskakująca.

Dlatego nie wierzę w takie zmiany szkolnej dydaktyki, żeby te negatywne czynniki dało się usunąć całkowicie. Ale można to zrobić ewentualnie w ramach bibliotecznej oferty dla dzieci i młodzieży. Przedsięwzięcia grupowe to pomysł dobry, byle – jak widać – dotyczyły czegoś ważnego, oraz odbywały się bez ocen, dyplomów, a także (generalnie) bez nagradzania.

Z kolei na temat postrzegania i waloryzacji kreatywności wypowiada się prof. Gregory J. Feist (San Jose University). Otóż jego zdaniem, kreatywni artyści to przeważnie ekstrawertycy, otwarci na otoczenie i na doświadczenia, jakkolwiek z zasady bałaganiarze. Zaś kreatywni profesorowie to zwykle introwertycy (wypraszam sobie!), aroganccy i nieprzyjaźni. Przy czym u jednych i drugich okresy intelektualnej produktywności falują.

Do dłuższych okresów dysfunkcji kreatywnej – bywa, że w życiu kilkakrotnych – przynajmniej 83% artystów, 60% profesorów, podczas gdy (dla porównania) tylko 46% osób „zwykłych”. Jej przejawy to depresja i wściekłość, a w intensywnej wersji: alkoholizm i/lub narkomania.

Na temat standardowych, biurokratycznych ocen kreatywności naukowej (tzw. punktozy oraz hirschozy) Feist ma zdanie sceptyczne. Odróżnia wprawdzie naukową produktywność, czyli sumę publikacji, od wpływu, charakteryzowanego przez liczbę cytowań, ale entuzjazmu dla tych formuł nie wyraża. A w proponowanej przez niego typologii pracowników nauki doszukałbym się raczej złośliwości. No bo proszę rzucić okiem.

Pracownik nauki:

- płodny: publikuje dużo i jest cytowany licznie,
- masowy: dużo publikuje, ale cytowany nie jest,
- perfekcyjny: publikuje niewiele, jest natomiast licznie cytowany,
- milczący: mało publikuje i cytowany nie jest.

Wypada powiedzieć: hm.

Ogólnie zaś o kreatywności, we wstępie do tomu (co ja przeniosłem do konkluzji) pisze wybitny psycholog prof. Mihály Csíkszentmihályi (Claremont Graduate School). Uważa kreatywność za fundament przyszłości i stąd wynika rozległe

zainteresowanie nią w ostatnich latach. Niestety, w aspekcie neuronauki wciąż wiadomo na ten temat mniej, niż należy.

Nie ulega jednak wątpliwości, że ma na nią rozwijający wpływ, określony tryb edukacji. Jeśli (o czym była tu już mowa) sprzyja myśleniu dywergencyjnemu, więc różnorodnemu, to bezdyskusyjnie jest prokreatywna. Natomiast zmierzając do konwergencji, czyli do zapamiętywania i myślenia standardowego, produktywną kreatywność zdecydowanie uziemia. A takie jest przecież – w ogólności – kształcenie; szkolne i nie tylko szkolne. Jeśli zatem można je uprawiać inaczej akurat w bibliotecznym praktyce, to koniecznie trzeba.

WIARYGODNOŚĆ W KOMUNIKACJI [***]

Rachel Botsmanová: *Komu se dá věřit? Jak nás technologie sblížily a proč by nás mohly rozeštvát*. Przeł. z ang. na czeski Jiri Petru. Brno: Host, 2018, 365 s. ISBN 978-80-7577-599-3.

W praktyce komunikacji publicznej, nie tylko informacyjnej, zatem i w ogóle w życiu, jedną z fundamentalnych kategorii jest zaufanie do transmitowanych treści – w obecnych okolicznościach jeszcze bardziej doniosłe niż dawniej, ze względu na powszechny zasięg komunikowania publicznego. Dla bibliotekarstwa zaś generuje się stąd wymóg wiarygodności, szczególnie w zakresie oferty informacyjnej. Tak jest też nie od wczoraj, ale dzisiaj spełnienie takiego warunku bywa bardzo trudne, a czasem wręcz niemożliwe.

Oto jeden z klasycznych produktów bibliotecznych, mianowicie bibliografia, zawsze podlegała kryteriom wiarygodności oraz kompletności. Teraz jednak warunek kompletności jest często niemożliwy do spełnienia, baza treści referowanych nie podlega bowiem stagnacji: jest płynna. Zmienia się nieustannie i trzeba na to reagować. Oczywiście, zaufanie to kategoria powszechna, kojarzona nie tylko z bibliotekami – ale naszej działalności dotyczy również. Z czego wynikają liczne kłopoty: w ogóle w życiu i w bibliotekarstwie też.

W ujęciu globalnym, zajmuje się tym problemem m.in. Rachel Botsman z uniwersytetu w Oksfordzie – przykuwając uwagę licznymi publikacjami w masowej prasie i wystąpieniami w telewizji, w czym pomocny jest frapujący sposób wypowiedzi. Od razu dopowiem, że są to manifestacje głównie popularne bądź esejistyczne, tylko częściowo podwiązane pod naukowy tryb referencji. Ale ważne i poważne – jakkolwiek może nie w stu procentach.

Na jej książkę o kryzysie zaufania – w oryginale *Who Can You Trust?* (London: Penguin Books, 2017) – natrafiłem z niewielkim opóźnieniem i w... przekładzie czeskim. Ale to żaden mankament. Tyle tylko, że nazwisko autorki zostało lekko (po czesku) zniekształcone.

Sam wywód wydał mi się godny uwagi, a i podstawowe konkluzje też, natomiast tryb narracji uważam za nieznośny. Przeważa bowiem egzemplifikacyjna fabularyzacja, anegdotki ścigają się z pogaduszkami, niekoniecznie służąc refleksji. Mówiąc bez ogródek: gadulstwo wbija w fotel. Oraz jest też garść bania-

luk. Jednak główny sens rozważań nie budzi wątpliwości i zresztą ma już swoje wcześniejsze odniesienia, także w kręgu publikacji informatologicznych³.

Botsman uważa, że kryzys zaufania w publicznym obiegu opinii zintensyfikował się spektakularnie i w globalnej skali, w 2008 r. (dopowiem: po krachu finansowym w następstwie rujnacji kredytów hipotecznych). Jednak mniejsza lub większa nieufność istniała od dawna. Tyle, że ówczesna eksplozja nieufności była wyjątkowo rozległa. Ujawniło się, że mediom prasowym oraz audiowizualnym, jak również władzom, nie ufa aż 82% społeczeństwa. A bez zaufania skutecznie funkcjonować nie można...

Ciekawe jednak, że znacznie wyższą wiarygodność przypisuje się Internetowi, zwłaszcza komunikatom zautomatyzowanym, czyli – jak powiada autorka – algorytmom. W czym nie ma do końca racji, bo przecież te algorytmy w pierwszej fazie wprowadzają ludzi i to oni, już na tym etapie, mają manipulatorską wszechwładzę.

W każdym razie ostrzeżenie przed algorytmami jest trafne: ich obiektywna wiarygodność to tylko legenda. Bo też w kontekście zaufania cała sytuacja w komunikacji publicznej nie jest jednoznaczna. Nadawca przecież zawsze wie więcej na inicjowany temat aniżeli odbiorca, ale tego nie ujawnia.

Zresztą wątpliwe, czy ewentualne ujawnianie poszerzone wzmogłoby odbiorcą ostrożność. Społeczeństwo nie dystansuje się przecież od Internetu, mimo że dostrzega tam *fake news*. Oraz (być może nie wszyscy) istnienie czegoś takiego jak *darknet*. No i co? No i nic. Autorski niepokój wobec tej formy zniewalania – a właściwie zniewalania się – umysłów nie jest oczywiście wyrażony po raz pierwszy, ale ma szereg uaktualnień i został po nowemu uzasadniony.

A czym, w gruncie rzeczy, zaufanie jest? Według autorki: oczekiwaniem, że zostanie spełniona rozbudowana nadzieja, a więc kombinacja nastawień na powodzenie, razem z ryzykiem i obawami. Albo – pomostem pomiędzy znanym oraz nieznanym.

Zaufanie jest w znacznym stopniu spersonalizowane. Ludzie najczęściej ufają konkretnym osobom, zwłaszcza możliwie podobnym do nich samym. Z tego zaś wywodzi się generalizacja – przeniesienie zaufania na reprezentowane (przez te jednostki) grupy osób oraz instytucje. Obecnie ma to również miejsce za sprawą komunikacyjnej technologii.

Naruszenie wiarygodności niweluje zaufanie na wiele lat, a zdarza się nawet, że na zawsze. Psujące bywa zwłaszcza odkrycie, że wyobrażana neutralność i obiektywizm transmitera nie odpowiada prawdzie. Ostatnimi laty wywołuje szok ujawnienie, że tak niby neutralny Facebook, w rzeczywistości także podlega kontroli. Bo wówczas pojawia się dramatyczne pytanie: kto i co wobec tego nie poddaje się kierunkującej manipulacji.

Ufa się przede wszystkim osobom: znajomym – ale również z widzenia, ze słyszenia, z wielorakiej prezentacji w mediach, czyli w jakiś sposób rozpoznawalnym, a także tym, których można spotkać ponownie. Jakkolwiek są opinie, że takie własne grono znajomych (rozpoznawalnych) nie może być liczniejsze niż 150 osób, więcej bowiem mózg nie potrafi podobno zidentyfikować.

³ K. Buzová: *Modely a aspekty kredibility sociálnych médií*. „Knižničná a informačná veda”, T. XXV. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, s. 9-24.

W tym zakresie ma miejsce mechanizm łańcuchowy: wiarygodność ulega przeniesieniu z osób znanych na ich znanych. Oczywiście więc, w tych okolicznościach intensyfikuje się zagrożenie pomyłką, bo wszak nie istnieje żadna forma weryfikacji. Do zaufania skłaniają tylko skojarzenia oraz oznaki.

Oto bowiem osoby są często tylko *reprezentowane*. Przez rozmaite umowne symbole, rozpoznawalne nazwiska, nazwy (marki) firm i instytucji, nawet uniformy. Bo na zaufanie, mimo ostrożności, istnieje zapotrzebowanie. Wierzy się sygnałom dlatego, że chce się im wierzyć. Tak to działa też wobec świeżo poznanych osób. Wiarygodny wydaje się każdy, kto jest uprzejmy, przyjazny i błyskotliwy. Dlatego takich kandydatów właśnie angażuje się na rzeczników, agentów lub propagatorów. Oraz – należałoby przynajmniej teoretycznie – bibliotekarzy: do pracy na stanowiskach stykowych z publicznością.

Zaufanie konstituuje się odrębnie wobec pomysłu, inaczej do oferenta, osobno do realizatora. Jakkolwiek są też częściowe podobieństwa reakcji, zachowań i postaw.

Ludzie chcą mianowicie wiedzieć, jaki jest pożytek z oferty, ewentualnie nowatorskiej: jaką im przyniesie korzyść. na ogół nieufnie traktują całkowite nowości ofertowe, dopóki te nie utrwala się w praktyce oraz w świadomości. Preferują zaś propozycje nieco odmienne: kiedy zachowują się relacje wobec tego, co już znają, bądź sądzą, że znają. Nadmierne epatowanie nowinkarstwem wywołuje sprzeciw.

Proszę zauważyć, że w naszej obecnej praktyce publiczność źle reaguje na – niepotrzebnie forsowaną – nazwę *mediateka*. Nikt tak nie mówi! Oraz mało kto entuzjazmuje się biblioteczną technologią jako taką. Wystarczy, że może (nie tylko z niej) korzystać. Nikt przecież nie wpada w zachwyt nad widelcem: po prostu nim je.

Botsman alarmuje, że zaufanie do zautomatyzowanych systemów komunikacyjnych, czyli pozornie do robotów i algorytmów, jest zdecydowanie nadmierne, naiwne i bezzasadne. No bo przecież nie powstały same z siebie, ale zostały skonstruowane przez ludzi i podlegają ludzkiej manipulacji. Szczególnie w następstwie powiązania w systemy, kiedy liczba decydentów rozrasta się, zostają zamienione w potężne scentralizowane narzędzia, opanowane przez rozmaite władze i przez różnych wielkich graczy. Są zaś wykorzystywane do nadzoru, do stałej inwigilacji kogo się da, a więc w konsekwencji: do regulowania życia. Naszego!

W odniesieniu do rzeczywistości bieżącej, autorskie przestrogi mają mniejszy lub większy sens, chociaż nie przesadzałbym z ich skutecznością, pomimo rozgłosu. Kiedy jednak Botsman bierze się za opowieści o sztucznej inteligencji i nawija o wyemancypowaniu się robotów oraz o przejęciu przez maszyny władzy nad światem w sensie dosłownym, to już serwuje dyrdymały. Najwybitniejsi znawcy problematyki AI jednoznacznie temu zaprzeczają⁴. To są bajeczki dla naiwnych.

Niewątpliwie natomiast komunikację publiczną, a w rezultacie również całą egzystencję, nadgryza wirus niewiarygodności. Istnieje więc ewidentna potrzeba znalezienia sposobów zaradczych.

---

⁴ M. A. Boden: *AI. Its Nature and Future*. Oxford: Oxford University Press, 2016; Nick Bostrom: *Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press, 2016; Jennifer M. Gidley: *The Future. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

wykład niby metodologiczny, jak takie wystawy realizować. Nie da się zgadnąć, co to tu robi. To kompletny nonsens.

Jednak główną słabość książki stanowi superdetalizacja. Zostały tam dramatycznie namnożone szczegóły i szczegółiki opisowe, nie dosyć że woluntarystycznie dobrane, to w takiej skali niemożliwe do ogarnięcia, do zapamiętania ani do ułożenia w jakąś spójną całość relacyjną. Brakuje uogólniającej syntezy, całościowej wykładni, oraz ostatecznego wniosku. Jak też nawiązania do europejskiej cywilizacji; w końcu sprawozdanie przecież nie dotyczy bibliotekarstwa na Fidzi.

W sumie ten tom wygląda raczej na fragmentaryczny katalog, na rejestr tak czy inaczej pozbieranych zdarzeń. To jest raczej pół-kronika, lub nawet semi-kalendarz, mocno zresztą niekompletny i nie mniej sądzić, czy użyteczny. Zwłaszcza że w natłoku rozmaitych detali, takiej Bratysławy (to w końcu największe miasto tam), albo Maticy słovenskiej, jakby w ogóle nie było. Co to za opracowanie?

Konkluzje trzeba więc dopisać samemu. Oto niewielki naród Słowaków, za sprawą zachowanego języka a także piśmiennictwa oraz tworzonych w ciągu stuleci bibliotek i w końcu wywalczenia narodowego szkolnictwa, zdołał zachować własną tożsamość a potem wybić się na niepodległość. Było zaś Słowakom jeszcze trudniej niż innym, w niekoniecznie spolegliwym otoczeniu Austriaków, Niemców, Czechów, Węgrów, Polaków, Ukraińców, Rosjan i jeszcze Rumunów. W sumie przecież: udało się – jak widać. Tyle, że z tej książki nie wynika to dostatecznie jasno.

Jak w całej tej części Europy, również tam pierwsze (z wyjątkami) były biblioteki klasztorne oraz kościelne, instalowane od XII w. przez benedyktynów, dominikanów, franciszkanów, jezuitów i paulinów. Znacznie później pojawiły się biblioteki parafii ewangelickich.

Od połowy XV w. zaczęły na tych obszarach powstawać uniwersytety z bibliotekami, a w XVII stuleciu liczne biblioteki szkolne. Z tym, że najwcześniejsze ślady bibliotek szkolnych udało się zlokalizować już w 996 r. Zaś w wieku XVI zaczęły powstawać również biblioteki cechowe. W książce opisuje się jeszcze rozmaite księgozbiory prywatne – przesadnie nazywane bibliotekami – oraz w nadmiarze i zbyt szczegółowo prezentowane (no bo to nietrudne?). Tymczasem to jest jednak inne zjawisko.

W książce dużo miejsca oraz ilustracji poświęcono Bańskiej Szczawnicy i tamtejszym bibliotekom w przeszłości. Księgozbiory bańskoszczawnickich gimnazjów, ewangelickiego (od XVI w.) i katolickiego (od XVIII w.) były podobno ogólnodostępne, ale szczegółów na ten temat brak. Jak to wyglądało? W wieku XVIII powołano tam kilkudyscyplinarną Akademię, z własną biblioteką oraz oficyną wydawniczą, która publikowała podręczniki z różnych zakresów. W 1918 r. Bańska Szczawnica znalazła się na obszarze Węgier.

Przełomowe znaczenie dla Słowaków miał 1848 rok. Reżim cesarski zdecydował się wtedy na niejaką liberalizację – częściową i tymczasową. W 1861 r. ogłoszono w Martinie Memorandum Narodu Słowackiego. Zostały powołane gimnazja, z językiem słowackim i z bibliotekami.

W Rewuczy od 1862 r. maturalne (przetrwało 12 lat), a w Martinie od 1867 r., oraz w Klasztorze pod Znievom od 1869 r. (zlikwidowane po protestach Węgrów) czteroletnie. W sumie powstało ich 27 (z bibliotekami), w tekście nie ma jednak informacji, ile przetrwało, ani jak długo. Reżim cesarski – w Krakowie i w całej

Galicji określany jako liberalny – dawkował ten liberalizm po aptekarsku i bynajmniej nie był tak spolegliwy, jak się opowiada. W sumie przecież nie wszystkie wielonarodowe układy zostały następnie przez Franciszka Józefa anulowane.

W książce przywołano też ciekawostkę. Oto w 1869 r. powstało Stowarzyszenie Kobiet Słowackich – główna siedziba: Turczanski sv. Martin – wydające książki oraz czasopisma. Podobno utrzymywało też bibliotekę, ale bez rejestracji formalnej. Wydane książki (część?) zostały w tekście spisane na 14 stronach. Po co?

Nie ma wątpliwości, że 1848 rok także dla Słowaków przyniósł narodowy przełom, przynajmniej świadomościowy. Odtąd trwale ożywiła się słowacka działalność oświatowa oraz kulturalna. Potem zaś w stopniu wzmożonym zaczęły powstawać biblioteki publiczne (ludowe), na ogół odpłatne, często przekształcane z bibliotek szkolnych.

Tuż przed I wojną światową na terenach (w zasadzie) dzisiejszej Słowacji funkcjonowały 1532 różne biblioteki publiczne. Nie było ich tylko w pięciu regionach, lecz nie napisano wyraźnie, w jakich.

Na inną, lepszą słowacką monografię okołobiblioteczną tego okresu zapewne trudno liczyć. A jeszcze bardziej przydałoby się – lecz ciekawsze i rozumniejsze – opracowanie losów bibliotek słowackich w Czechosłowacji: w okresie międzywojennym oraz po II wojnie światowej. A także w Republice Słowackiej ks. dra Jozefa Tiso. Bo wprawdzie osoba dyktatora to postać haniebna (przede wszystkim za sprawą eksterminacji Żydów), jakkolwiek po części także tragiczna, to jednak w latach 1939-1945 Słowacja przeżywała okres rozwoju kulturalnego, edukacyjnego, a nawet ekonomicznego. Możliwie obiektywna prezentacja ówczesnych bibliotek tamtejszych mogłaby zatem być interesująca. No i jeszcze przydałoby się syntetyczna ocena sytuacji bibliotek słowackich po eleganckim rozwodzie z Czechami.

KSIAŻKA W EDUKACJI JĘZYKOWEJ [**]

Учебная книга в системе филологического образования.
Red. S. Nikolajenko. Witebsk: Witebskij Gosudarstwiennyj Uniwersitet im. P. M. Maszerowa, 2018, 125 s. ISBN 978-985-517-655-9.

Wybrałem tę książkę do omówienia z kilku powodów – mając świadomość, że może być jakościowo kiepska. Mianowicie w dobie euforycznej fascynacji internetem, także w obszarze edukacji, pojawił się oto zbiór wypowiedzi na temat książki drukowanej jako narzędzia w kształceniu językowym: lingwistycznym oraz literackim, rodzimym i obcym. Trudno więc było oprzeć się chęci rzucenia okiem.

Zaciekawienie budzi też autorsko-wydawniczy inicjator publikacji. To uniwersytet w Witebsku, więc wprawdzie u naszych sąsiadów, ale zlokalizowany dość daleko, bowiem w pobliżu granicy z Rosją; doniesień stamtąd właściwie u nas nie ma. Ostatnie wygłosił p. Zagłoba? Samo miasto jest nieco większe od Bydgoszczy, zaś dziesięciowydziałowy uniwersytet kształci tam ok. 2500 studentów. Sens ma więc także pytanie, jaki to jest poziom.

Gdyby oceniać według tego tomu, to rewelacji nie ma. Unikając eufemizmów powiem, że całość jest kiepska. Ale znalazłem też kilka wypowiedzi interesujących – wartych odtworzenia. Większość autorów to pracownicy witebskiego uniwersytetu; są też osoby z innych białoruskich uczelni, a także nauczyciele gimnazjalni.

Lingwistyczny motyw tej publikacji wywołuje poza tym refleksję nad, właśnie językowym, dramatem Białorusi. Własny język etniczny jest zwykle lepszemu narodu, ale tam są akurat pod tym względem istotne komplikacje. Przez dziesiątki lat bowiem dominował język rosyjski, a białoruski był mową gminu i nawet uchodził za obciach. Tylko najświatlejsi Białorusini zabiegali o reanimację tej mowy. Światowego formatu prozaik Wasil Bykau (już nie żyje) pisywał swoje znakomite mikropowieści w dwóch językach – po rosyjsku i po białorusku. Powiedział mi kiedyś: *taka jest konieczność*.

Zaraz po uzyskaniu niepodległości uznano białoruski za jedyny tam język urzędowy. Ale później, pod presją sąsiadów, został dodany również drugi: rosyjski. Skutki są niedobre.

Książka, którą tu sygnalizuję, jest w ogólności rosyjskojęzyczna. Na 32 teksty w sumie, tylko trzy zostały napisane po białorusku – akurat zresztą interesujące. Ale w tym świetle, taka praktyka językowa wydaje się niepokojąca. Jak ma bowiem przetrwać naród, który nie szanuje własnej mowy? A przecież tak właśnie jest.

Tom inauguruje rosyjskojęzyczny tekst Leonida Wardomackiego (uniwersytet w Witebsku) – znakomity, jakkolwiek trochę na siłę doklejony do tematu – o podręczniku gramatyki Melentija Smotrickiego z 1618 r. To było pierwsze naukowe, wchodniosłowiańskie opracowanie językowe, razem z (też pierwszym) leksykonem, napisane cyrylicą. Pojawiło się w okresie intensywnego konfliktu pomiędzy prawosławnymi oraz unitami, a przy tym w kontekście dominacji języków urzędowych: polskiego oraz łaciny. Miało zatem również szczególne znaczenie polityczne.

Wcześniej za instruktywne dla miejscowego języka uchodziły psalterze. Smotricki zawarł uwagi o częściach mowy i wprowadził do tamtejszego obiegu piśmennego średnik oraz dwukropek. W ten sposób narodziła się naukowa filologia wschodniosłowiańska.

Z kolei wśród roztrząsań aktualnych wyróżnia się opinia Iriny Kuźminy (też po rosyjsku – także uniwersytet w Witebsku) o współfunkcjonowaniu drukowanych i elektronicznych materiałów do nauki języków obcych. Podkreśla mianowicie potrzebę sieciowego, elektronicznego dopełnienia podręczników drukowanych, bo to ułatwia indywidualne uczenie się w domu, aktywizuje poprzez zwrotny rejestr zadań i testów, a ponadto umożliwia dostęp do oryginalnych przekazów obcojęzycznych: siłą rzeczy autentycznych i aktualnych. To działa. Jakkolwiek pozostaje poza nauczycielską kontrolą bezpośrednią – przynajmniej tak ta autorka uważa. W konkluzji zaś sugeruje kompleksowy model kształcenia lingwistycznego: żywe lekcje + podręczniki drukowane + wybrane materiały w sieci.

Potwierdza to (też po rosyjsku) Aleksandra Cejeb, nauczycielka gimnazjalna z Połocka, podkreślając pożytki z internetowej kontynuacji w domu, tego co zostało zapoczątkowane na lekcjach. Poza tym dostrzega szanse nawiązywania kon-

taktów przez sieć z uczniami zagranicznymi – w czym zapewne mogłyby pomagać biblioteki szkolne, lecz takiej sugestii w tekście nie ma. Jest natomiast jeszcze podpowiedź, żeby wykorzystywać w internecie obcojęzyczne gry elektroniczne, bo to świetny materiał dla wzbogacania słownictwa.

Podtrzymując zachętę do wiązania lekcyjnej nauki języków obcych z podręcznikową oraz internetową, Olga Kazimirowa (uniwersytet w Witebsku; po rosyjsku) jest jednak zdania, że aktualne podręczniki językowe na Białorusi nie nadają się do tego zupełnie. Po prostu nie są nastawione na jakiekolwiek dopełnianie, zwłaszcza digitalne, toteż postulaty metodologicznych zmian w kształceniu językowym trafiają w próżnię. Być może nie tylko na Białorusi.

Najświeższe tamtejsze innowacje w tym zakresie sygnalizuje Ludmiła Galczenko (również z uniwersytetu w Witebsku i też po rosyjsku). Otóż pojawiły się jednak nowe podręczniki do języka rosyjskiego oraz do białoruskiego (który dla kogo jest obcy?), z kontynuacyjnymi powiązaniem w sieci. W internecie pomieszczono zadania do rozwiązywania oraz wskazówki metodyczne dla uczniów. Lecz żeby nie było za dobrze: jej zdaniem, są zbyt obszerne i zawierają nadmiar rzadko używanych słów.

Zastanawiające i smutne, że do sytuacji języka białoruskiego w szkole, nazywając rzeczy po imieniu, odniosła się bezpośrednio – tym razem po białorusku – właściwie tylko jedna osoba: gimnazjalna nauczycielka z Witebska Wołga Ziaziulkina. Pisząc wprost, że rodzimy język to przecież duch narodu i z tego powodu powinien być opanowany oraz kompetencyjnie udoskonalony właśnie w szkole. Wymaga to powiązania nauki lingwistycznej z konkretną tematyką narodową – z wykorzystaniem materiałów folklorystycznych i historycznych, bo takie akurat są dostępne, a inne już niekoniecznie.

Postawa tej autorki zasługuje na głęboki szacunek. Na nic podobnego nie zdobyły się inne osoby, niby to uczone – choćby nawet przez edycję tego tomu w języku białoruskim.

W całej książce mówi się głównie o praktyce językowej, ale są również opinie o kształtowaniu wiedzy literackiej. Jest sygnał, że w odniesieniu do literatury białoruskiej dramatycznie brakuje kompetentnego i nowoczesnego podręcznika, dopełnionego przez internet o białoruskie materiały tekstowe. Pisze o tym (po białorusku) Aleś Makarewicz z uniwersytetu w Mohylewie, postulując zainicjowanie i sfinansowanie takiego zadania przez resort oświaty. W którym ktoś takie publikacje czytuje?

Szerzej zaś do nauczania literatury – rosyjskiej, białoruskiej, a także światowej – w tamtejszych szkołach nawiązuje Ludmiła Szewcowa (uniwersytet w Witebsku; po rosyjsku). Przyjmując za cel takiej edukacji, twórczy odbiór tekstów literackich, a więc refleksyjny, pobudzający wyobraźnię i emocjonalny – uważa, że stosownych podręczników szkolnych na Białorusi po prostu nie ma. Trzeba je dopiero stworzyć – i oczywiście: w powiązanej wersji pisemno-digitalnej.

Tak, żeby na rozmaite sposoby lansowały różne zadania aktywizujące. Mianowicie skojarzenia problemowe, dopowiedzenia fabularne, poszerzone prezentacje literackich postaci fikcyjnych, a nawet: samodzielne literackie projekty autorskie oraz/lub próby przekładów z języków obcych na białoruski albo odwrotnie. To rzeczywiście może mieć sens, chociaż jest do wprowadzenia trudne. Bo, na dobrą sprawę, literatury uczą w takim trybie mało gdzie.

Jeżeli w ogóle.

Wypowiedzi, które tu zasygnalizowałem, odnoszą się do edukacji językowej w sposób niebanalny. Lansując hybrydowe rozwiązania piśmienniczo-digitalne. Ale w całym tomie to jest zdecydowana mniejszość tekstów. Reszta w ogóle nie powinna była zakwalifikować się do druku. Stąd niewygórowana ocena całości.

BZDETOLOGIA [*]

Ewgenija Kijanicja: *Zwiazki bibliotek z gromadskistju w socjokulturnom prostori regionu*. Kijiw: Wydawnictwo Lira-K, 2018, 180 s. ISBN 978-617-7605-15-6.

Pomimo wojny domowej, utraty Krymu, ekonomicznych niedostatków i wielu innych kryzysów, nauka na Ukrainie próbuje dotrzymać kroku standardom światowym. Z różnym i zmiennym efektem. Wyraźnie poszkodowane są naukowe czasopisma, uczelniane biblioteki z trudem gromadzą co trzeba, za to niewątpliwym osiągnięciem jest publikowanie w języku ukraińskim, bo dawniej zdarzało się to nieczęsto.

Również w obszarze bibliotekoznawstwa oraz informacji naukowej pojawiają się tam świeże publikacje książkowe – niektóre ciekawe i na godziwym poziomie merytorycznym. Co czasami tutaj sygnalizuję. Ale niestabilne okoliczności nie są sprzymierzeńcem jakości, toteż mizerie zdarzają się tam również. No i tym razem przedstawiam właśnie taki superknot. W intencji, żeby także w tych naszych dyscyplinach – tak jak we wszystkich – nie tolerować dyrdymałów. Wszystko jedno, u nas, czy nie u nas.

Oto publikacja, której tytuł mógłby sugerować analizę środowiskowych relacji bibliotek publicznych, ostatnio budzących wzmożone zainteresowanie. Niestety – nic z tych rzeczy! Jest tam tylko teoretyczne wyliczanie wybranych, elementarnych i przestarzałych, reguł *public relations* i to z odniesieniem głównie do komercji (przywołane piśmiennictwo anglojęzyczne też jest archaiczne) oraz z bardzo naiwnym spisem porównawczym niektórych, też elementarnych, form pracy z użytkownikiem. Na tyle sędziwych, że jest tam mowa nawet o głośnym czytaniu. Powagi naukowej ma dodawać, powtarzany nieomal na każdej stronie, slogan *socjokulturnoje*. Całość literalnie przystaje do dawnych reguł obowiązujących w humanistycznych oraz społecznych naukach sowieckich, gdzie istotę stanowiło nadanie czemuś nazwy i późniejsze nią żonglowanie.

Ewgenija Kijanicja jest kandydatem nauk (po naszymu: doktorem) w Państwowym Uniwersytecie Handlowo-Ekonomicznym w Kijowie. Pracuje w Katedrze Marketingu i Reklamy, zatem pisuje o *piarze* (PR) – ale komercyjnym, o którym zapewne coś wie. Natomiast o bibliotekach i o bibliotekarstwie uprzednio najwyższej słyszała, że coś takiego jest.

Kiedy więc przyszło zerknąć na nie mniej lub bardziej bezpośrednio, pojawiło się zdumienie, ewentualnie odkrywcze na widok każdego drobiazgu. I tak powstał opis rozmaitych detali oraz detalików, jak na lekcji bibliotecznej dla uczniów wczesnych klas podstawowych. Swoją drogą, to jest ilustracja, jak biblio-

tekarstwo oraz bibliotekoznawstwo postrzegają osoby z innych dyscyplin nauki. Wcale nie tak rzadko i nie tylko na Ukrainie.

Jest zresztą jeszcze gorzej. Z kontekstu bowiem wynika, że książka jest rozprawą doktorską (po naszymu: habilitacyjną), akceptowaną przez szereg utytułowanych osób. Otóż wszystkie powinny dać sobie spokój z nauką.

Pani Kijanicja na potrzeby tej publikacji rozesała jakieś ankiety do regionalnych (po naszymu: wojewódzkich) bibliotek publicznych, nazywanych naukowymi. Oczywiście bez Krymu, no i nie wszystkie odpowiedziały, ale to akurat nie ma większego znaczenia. Natomiast trudno zgadnąć, co z tej ankiety miałyby wynikać, poza detalicznym, całkowicie nieczytelnym opisem kilku takich bibliotek. Ewentualnie ilustracyjna jest łączna liczba tamtejszych bibliotek publicznych, bo ponad 16 000, czyli dwukrotnie większa niż u nas. Byłoby więc o czym rozmawiać, ale pod warunkiem, że rzeczowo.

Autorka uważa, że biblioteki publiczne na Ukrainie tworzą system informacyjny. Moim zdaniem to nieprawda, bo rzeczywistego systemu nie tworzą nigdzie, ale też trzeba koniecznie wiedzieć, co to właściwie jest system. Takiej wiedzy tam nie dostrzegam. Ponadto jest w książce wzmianka o bibliotecznej działalności kulturalno-oświatowej (tak to nazywaliśmy w latach 50.), o kierowaniu czytelnictwem (to również zwrot sprzed 40 lat), oraz o potrzebie nowego skonkretyzowania misji biblioteki. Dlaczego, jak też jakiego – nie wiadomo. No i dobrze: wolałbym żeby akurat tego autorka nie robiła.

W chaotycznej referencji szczegółowej pojawiło się kilka sloganów o informacyjnej obsłudze, o personelu (same dyrdymały ale napuszone) oraz o katalogach tradycyjnych i elektronicznych. Jest też kilka słów o internetyzacji bibliotek. O jej użyteczności ma świadczyć przywołany przykład; oto biblioteka może udostępnić publiczności sieciowy portal *Zapytaj władzę*. A bez bibliotek to nie pofunkcjonuje? Skoro jest w sieci...

Z ankiet miałyby także wynikać, że zainteresowanie publiczności bibliotekami ulega wzmoczeniu za sprawą informacji regionalnej, oraz... oferty usług odpłatnych(?). Tymczasem w innym miejscu autorka napisała, nie bez racji, że darmowy charakter usług bibliotecznych to ich fundamentalna zaleta. No to jak? Do tego wszystkiego został dodany wyrwykowy opis funkcjonowania niektórych bibliotek w USA i w Niemczech, przejęty z materiałów anglojęzycznych.

Nieco mniej wątpliwości budzą przywołane reguły *piar*u, razem z próbą kategoryzacji PR. Ale prezentacja jest ogólnikowa – to i owo zostało ponazywane – i powiązana tylko z praktyką komercyjną. Tymczasem we wstępnej charakterystyce bibliotek jest wzmianka, że są akurat niekomercyjne. W sumie więc, to jest czcza gadanina.

Autorski wniosek ogólny jest taki, że konieczne są dialektyczne (?! – nie słyzałem tego sformułowania już przeszło pół wieku) relacje pomiędzy biblioteką i otoczeniem. Ale nic konkretniejszego nie widać. Nie ma nawet rozróżnienia pomiędzy relacjami bezpośrednimi a sieciowymi. Zaś jako modelowe autorka podpowiada rozwiązania amerykańskie i zachodnioeuropejskie. Bez identyfikacji – które.

Nie da się ukryć, że ta nasza bibliotekoznawcza (informatologiczna jeszcze bardziej) dyscyplina naukowa przeżywa obecnie trudne chwile: jest w opałach. Ostatecznie może dać sobie radę, ale pod warunkiem, że sami o to zadbamy.

Oferując publikacje i opinie rzeczywiście produktywne oraz refleksyjne, a nie tylko nastawione na odfajkowanie i punktozę. A także odtrącając tych wszystkich pseudonaukowych nieudaczników, którzy nie radząc sobie u siebie, próbują szczęścia na bibliotekoznawczym rzekomo ugorze. Bo tak im się ubzdurało.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 17 stycznia 2019 r.

POSIEDZENIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

Warszawa, 5 kwietnia 2019 r.

W dniu 5 kwietnia 2019 r. odbyło się w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie posiedzenie Zarządu Głównego SBP, które prowadziła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, przewodnicząca SBP. W obradach udział wzięli członkowie ZG: Barbara Budyńska, Bożena Chlebicka-Abramowicz, Małgorzata Furgał, Zbigniew Gruszka, Andrzej Jagodziński, Żaneta Kubic, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Rozalia Podgórska, Joanna Potęga, Marzena Przybysz oraz zaproszeni: Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzechnowska, Marta Lach, Mariusz Próchnicki.

Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska omówiła najważniejsze działania podjęte w okresie grudzień 2018 – marzec 2019 r., do których zaliczyła: rozliczenie 10 grantów uzyskanych w 2018 r.; prace nad aktualizacją wniosków dot. projektów realizowanych w 2019 r.; zorganizowanie warsztatów dot. standardów katalogowania, profesjonalnej obsługi różnych grup czytelników, wykorzystania chmury Google; rozstrzygnięcie konkursów na plakat Tygodnia Bibliotek 2019 oraz konkursu Mistrz Promocji Czytelnictwa 2018; zakończenie I etapu konkursu Bibliotekarz Roku 2018; wystąpienie do MKiDN o dofinansowanie pracy zbiorowej pod red. Wiesława Babika *Zarządzanie informacją*. Poinformowała także, że Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP znalazło się w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. SBP ponadto zgłosiło prof. Jadwigę Woźniak-Kasperek do zespołu doradczego do spraw wykazów czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych dla dyscypliny naukowej nauki o komunikacji społecznej i mediach, powołanego przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego (kandydatura została zaakceptowana).

W dalszej części spotkania zatwierdzono sprawozdania z działalności: ZG; sekcji, komisji i zespołów problemowych; struktur terenowych SBP; Skarbnika ZG SBP oraz bilans finansowy. Przyjęto nowy regulamin przyznawania ulg i bonusów członkom SBP (przewidujący zwiększenie do 20% ulgi za udział w konferencji i warsztatach oraz do 25% przy zakupie publikacji zwartych i prenumeracie czasopism).

Bożena Chlebicka-Abramowicz przedstawiła uwagi zgłoszone przez okręg SBP do projektu „Wytucznych w sprawie składek członkowskich SBP”. Projekt wywołał wiele emocji i stał się przedmiotem ożywionej dyskusji. Najwięcej uwag i komentarzy wzbudziły zapisy dotyczące wysokości składki, ulgi dla emerytów i rencistów, struktury podziału składek oraz terminów ich przekazywania.

W rezultacie zebrani uznali, że potrzeba więcej czasu na dyskusje w tej sprawie w strukturach terenowych. Przewodnicząca SBP poinformowała, że sprawa składek będzie szerzej omawiana na następnym posiedzeniu ZG, z udziałem przedstawicieli okręgów.

Sekretarz generalny SBP, Barbara Budyńska, przedstawiła projekt Planu pracy ZG SBP na 2019 r., który został jednogłośnie zatwierdzony. Główny nacisk położony będzie na:

- umacnianie wizerunku SBP w przestrzeni publicznej,
- promocję czytelnictwa i bibliotek,
- kontynuację prac w zakresie badania efektywności bibliotek (projekt AFB),
- doskonalenie zawodowe bibliotekarzy,
- rozwój partnerstwa na rzecz wzmocnienia potencjału bibliotek i ich roli w środowiskach lokalnych,
- wzmocnienie kondycji finansowej SBP.

Przewidywane są m.in.: konferencja poświęcona czytelnictwu młodzieży, Forum Młodych Bibliotekarzy (w Poznaniu), liczne warsztaty.

Plan wydawniczy omówiła dyr. Marta Lach. Zakłada on wydanie 20 książek oraz kilku innych publikacji (m.in. „Biuletyn Informacyjny”, Oferta Wydawnicza, materiały promocyjne). Część pozycji będzie wydana pod warunkiem uzyskania dotacji.

W sprawach różnych przewodnicząca SBP omówiła pomysł organizacji konkursu „Bibliotekarz 30-lecia”, zastanawiano się także nad rozwiązaniem kwestii partycypacji struktur terenowych w zakupach medali, odznaczeń, legitymacji członkowskich i hologramów.

POSIEDZENIE RADY PROGRAMOWEJ

W dniu 10 kwietnia 2019 r. odbyło się coroczne posiedzenie Rady Programowej Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP, w którym wzięli udział: Mariola Antczak, Andrzej Buck, Anna Grzecznowska, Janina Jagielska, Ewa Kobińska-Maciuszko, Dariusz Kuźmina, Marta Lach, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Michał Rogoż, Elżbieta Stefańczyk, Elżbieta Barbara Zybert. Obradom przewodniczył prof. dr hab. Dariusz Kuźmina.

Otwierając spotkanie prof. D. Kuźmina pozytywnie ocenił dorobek wydawniczy w 2018 r. Pogratulował SBP, że Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne znalazło się na liście wydawnictw MNiSW oraz, że oba czasopisma naukowe („Przegląd Biblioteczny” i „ZIN”) uzyskały dofinansowanie w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”. Wsparcie to ma być przeznaczone na podniesienie poziomu praktyk wydawniczych i edytorskich, umożliwiające zwiększenie ich międzynarodowego obiegu naukowego. Zwrócił uwagę na zmianę polityki w zakresie oceny parametrycznej uczelni i pracowników, w tym przede wszystkim większy nacisk na publikowanie w czasopismach międzynarodowych, wysoko punktowanych. Podkreślił znaczenie sztandarowej serii wydawniczej SBP „Nauka – Dydaktyka – Praktyka” i uznał, że jest to doskonałe miejsce do publikacji prac młodych pracowników naukowych. Poinformował o zmniejszeniu budżetu na badania naukowe na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW, co może mieć wpływ na dalsze, wspólne z SBP wydawanie serii i czasopism.

Przewodnicząca SBP J. Pasztaleniec-Jarzyńska przedstawiła starania podjęte przez Stowarzyszenie, aby dostosować się do zmian w zasadach ewaluacji działalności naukowej (m.in. umiędzynarodowienie komitetów redakcyjnych czasopism, publikowanie artykułów w jęz. angielskim, upowszechnienie zasad etyki wydawniczej), a równocześnie utrzymać poziom publikacji służących kształceniu i doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy. W uzupełnieniu dyr. Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze, A. Buck, zwrócił uwagę, że zaczyna brakować w bibliotekach osób posiadających solidną wiedzę na temat bibliotekarstwa, zdobytą na studiach kierunkowych.

Marta Lach – dyrektor Wydawnictwa, podsumowując działalność w 2018 r. zwróciła uwagę na inne dodatkowe prace zmierzające do zwiększenia prestiżu Wydawnictwa i przygotowania do oceny MNiSW, w tym zmiany w opisach serii i czasopism naukowych czy uzupełnienie opisów bibliograficznych i numerów ISBN w bazie Biblioteki Narodowej. Wydawnictwo w 2018 r. wydało 15 książek. Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszyły się następujące tytuły: *Typografia dla humanistów. O złożonych problemach projektowania edycji naukowych*, autorstwa Ewy Repucho i Tomasza Bierkowskiego, *Multibibliotekarstwo*, praca zbior. pod red. Mai Wojciechowskiej, *Nietypowi użytkownicy bibliotek*, autorstwa Bożeny Karzewskiej.

Podkreśliła bardzo dobrą współpracę z większością instytutów i wydziałów uniwersyteckich, pozyskanie tą drogą wielu ciekawych tytułów oraz środków na ich wydanie. Dla większości młodych naukowców – jest to szansa na wprowadzenie do obiegu czytelniczego swojego dorobku. Dokonała również analizy możliwości wydawniczych SBP w najbliższym czasie oraz przedstawiła pomysł wydawania nowej serii wydawniczej o charakterze historycznym. Zwróciła także uwagę na problemy, przede wszystkim na utrzymujący się nadal spadek nakładów czasopism branżowych „Poradnika Bibliotekarza” i „Bibliotekarza” oraz trudności w pozyskiwaniu środków finansowych na wydanie książek popularnych czy poradnikowych.

W dyskusji zebrani odnieśli się do zmian w zasadach oceny działalności naukowej i ich wpływu na Wydawnictwo SBP. Prof. M. Antczak zaproponowała rozważenie możliwości rozpoczęcia wydawania nowego czasopisma pt.: „Architekt informacji”, które odzwierciedlałoby wprowadzone zmiany w kierunkach kształcenia kadr bibliotek. Pomysł poparł prof. M. Rogoż i inni.

W końcowej części spotkania dyr. A. Grzecznowska omówiła szczegóły realizacji grantów uzyskanych z MNiSW oraz działania marketingowe.

W podsumowaniu spotkania prof. Dariusz Kuźmina podziękował zebranych za bogatą merytorycznie dyskusję dotyczącą przyszłej współpracy ośrodków akademickich i bibliotek z Wydawnictwem Naukowym i Edukacyjnym SBP.

KONKURSY I NAGRODY

- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2018 r.¹
- Mistrz Promocji Czytelnictwa 2018

¹ Szczegółowe informacje o Nagrodzie zamieszczono na s. 275.

Jury konkursu, pod przewodnictwem J. Pasztaleniec-Jarzyńskiej, przyznało nagrody za dokonania w roku 2018 następującym bibliotekom:

I nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna w Sopocie im. Józefa Wybickiego (województwo pomorskie),

II nagroda – Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Cypriana Kamila Norwida w Goleniowie (województwo zachodniopomorskie),

III nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna w Jastrzębiu-Zdroju (województwo śląskie).

Jury przyznało ponadto wyróżnienia, które otrzymali:

– Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach (województwo śląskie),

– Biblioteka Publiczna im. dr. Władysława Biegańskiego w Częstochowie (województwo śląskie),

– Biblioteka Miejska im. gen. Mariusza Zaruskiego w Ustce (województwo pomorskie),

– Gminna Biblioteka Publiczna w Tuczej (województwo lubelskie),

– Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Opolu (województwo opolskie),

– Miejska Biblioteka Publiczna im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze (województwo śląskie),

– Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Adama Mickiewicza w Połańcu (województwo świętokrzyskie),

– Biblioteka Szkolna Szkoły Podstawowej im. Rodziny Sażyńskich w Starej Niedziałce (województwo mazowieckie).

- Bibliotekarz Roku 2018

I miejsce: Paweł Dobrzelecki (okręg śląski)

II miejsce: Joanna Szymczak-Rydzel (okręg łódzki)

III miejsce: Bogumiła Tobota (okręg mazowiecki)

Zwycięzca w internetowym plebiscycie popularności: Leszek Szafranski (okręg małopolski)

- Wyróżnienie Rektora Uniwersytetu Warszawskiego w Konkursie ACADEMIA 2019

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP otrzymało Wyróżnienie dla publikacji akademickiej w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych za książkę pt.: *Typografia dla humanistów. O złożonych problemach projektowania edycji naukowych*, autorstwa Ewy Repucho i Tomasza Bierkowskiego.

Uroczyste wręczenie nagród w wyżej wymienionych konkursach odbyło się 24 maja na Targach Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA, odbywających się w ramach Warszawskich Targów Książki.

KONFERENCJE I WARSZTATY

- *Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem*, 2 kwietnia, Andrychów

Warsztaty zorganizowane przez SBP przy współpracy Stowarzyszenia „Otwórzmy Drzwi na Świat” miały na celu pokazanie nauczycielom i bibliote-

karzom z Andrychowa i okolic działań umożliwiających aktywizację społeczną osób z autyzmem. Warsztaty prowadziła Aleksandra Sztajerwald – uznana propagatorka wiedzy na temat autyzmu i podnoszenia jakości życia osób nim dotkniętych.

- *Katalogowanie z wykorzystaniem formatu MARC 21, 9-10 kwietnia, 10-11 czerwca, Warszawa*

Szkolenie, adresowane do osób planujących rozpoczęcie katalogowania w Formacie MARC 21 lub od niedawna w nim pracujących, obejmowało podstawowe informacje dot. struktury rekordu opisu bibliograficznego i rekordu kartoteki haseł wzorcowych. Uczestnicy mieli możliwość samodzielnego sporządzenia kilku opisów bibliograficznych z wykorzystaniem materiałów przygotowanych na platformie udostępnionej przez pracowników Centrum NUKAT.

- *Tworzenie i edycja dokumentów w formacie PDF w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych, 12 kwietnia, Warszawa*

Warsztaty skierowane były przede wszystkim do bibliotekarzy, archiwistów, pracowników informacji, którzy zajmują się tworzeniem bibliotek cyfrowych i repozytoriów. Uczestnicy poznali wybrane narzędzia do tworzenia i przetwarzania plików w formacie PDF oraz nowoczesne metody obróbki graficznej plików. Szkolenie prowadził dr Leszek Szafranski – kierownik Oddziału Zbiorów Cyfrowych Biblioteki Jagiellońskiej i Sekcji Repozytorium UJ, wykładowca UJ.

- *Praktyczne rozwiązania RODO – doświadczenia pierwszego roku funkcjonowania nowych regulacji, 15 kwietnia, Warszawa*

Podczas szkolenia omówiono najnowsze wytyczne Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych i ich odniesienie do bibliotek; dobre praktyki w zakresie dokumentacji ochrony danych osobowych w bibliotekach oraz najczęściej popełniane błędy w tym zakresie. Szkolenie prowadził dr Łukasz Wojciechowski – wykładowca akademicki i przedsiębiorca, specjalizujący się w bezpieczeństwie informacji, ochronie danych osobowych i kontroli zarządczej.

- *Kontrola zarządcza i zarządzanie ryzykiem w bibliotece, 16 kwietnia, Warszawa*

Szkolenie było skierowane do kierowników jednostek, jak również pracowników zajmujących się kontrolą zarządczą w bibliotekach. Uczestnicy dowiedzieli się, na czym w praktyce polega kontrola zarządcza, jakie czynności należy podejmować w związku z kontrolą zarządczą oraz jakie dokumenty i procedury wdrożyć w bibliotece. Szkolenie prowadził dr Łukasz Wojciechowski.

- *Ankieta – narzędzie badawcze w chmurze (kurs e-learningowy), 6-27 maja Warszawa*

Uczestnicy kursu poznali zasady prawidłowego konstruowania kwestionariuszy ankiet oraz tworzenia ankiet online za pomocą narzędzi działających „w chmurze” – formularzy Google, Eval&Go oraz Survio. Kurs obejmował ponadto naukę praktycznego wykorzystania nabytych umiejętności w działaniach marketingowych i badawczych.

Kurs wg autorskiego programu prowadziła Bożena Boryczka – bibliotekarz, trener, nauczyciel konsultant Ośrodka Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

Kurs został zrealizowany w ramach projektu SBP *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w działaniach marketingowych biblioteki*. Kolejne kursy (bezpłatne) dotyczyć będą: „Promocja obrazem, dźwiękiem, filmem” (1-22 lipca

2019 r.) oraz „Tworzenie materiałów promocyjnych do druku i internetu (2-23 września 2019 r.).

Projekt dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- VIII Konferencja Fonotek pt.: „Fonografia polska od Niepodległej do dziś”, 13-14 maja 2019 r., Gołuchów k. Kalisza

Konferencja zorganizowana przez Sekcję Fonotek ZG SBP w ramach XVI Ogólnopolskiego Tygodnia Bibliotek. Program spotkania obejmował 18 wystąpień referentów z różnych ośrodków kraju. Znaleźli się wśród nich bibliotekarze, archiwiści, reżyserzy dźwięku, historycy kultury zajmujący się w różny sposób nagraniami: ich gromadzeniem, zabezpieczaniem, badaniem, upowszechnianiem. Głównym tematem konferencji były nagrania okresu dwudziestolecia międzywojennego i czasów nam współczesnych. Spotkanie było również okazją do promocji publikacji pt. „Archiwa dźwiękowe w Polsce – kolekcje, popularyzacja, rekonstrukcja”.

Program Tydzień Bibliotek oraz wydanie publikacji „Archiwa dźwiękowe w Polsce – kolekcje, popularyzacja, rekonstrukcja” zostały dofinansowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Dwudniowe spotkanie uświetnił koncert zespołu kameralnego, dofinansowany przez Z.A.W. STOART.

- Biblioteczne możliwości wykorzystania nowych technologii do pracy z dziećmi, 20 maja, Warszawa

Podczas warsztatów zaprezentowano zastosowania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych w bibliotekach, zwłaszcza w kontekście pracy z młodym użytkownikiem należącym do tzw. pokolenia Z (pokolenia internetowego), czyli osób urodzonych po 2000 r. Warsztaty prowadził dr Grzegorz Gmiterek, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego.

- Tworzenie i zarządzanie zasobami cyfrowymi w repozytoriach i bibliotekach cyfrowych, 29-30 maja, Warszawa

Celem warsztatów było podniesienie kompetencji związanych z projektowaniem kolekcji zasobów cyfrowych wśród bibliotekarzy, archiwistów, pracowników informacji zajmujących się tworzeniem bibliotek cyfrowych i repozytoriów. Warsztaty składały się z dwóch modułów: teoretycznego i praktycznego. Szkolenie prowadził dr Leszek Szafrąński z UJ.

- Prezentacje, infografiki, ankiety, mapy myśli, strony internetowe, blogi – tworzenie i udostępnianie w sieci, 10 czerwca, Warszawa

Podczas warsztatów zaprezentowano praktyczne możliwości wykorzystania narzędzi sieci drugiej generacji w ofercie informacyjnych i edukacyjnych usług bibliotek. Uczestnicy poznali zastosowania darmowych interaktywnych narzędzi do pracy z czytelnikami, tworzenia cyfrowych zasobów, a także do promocji działalności bibliotek. Warsztaty prowadził dr Grzegorz Gmiterek z UW.

- Młody dorosły w bibliotece – wyzwania, szanse, inspiracje, 11-12 czerwca, Warszawa

Organizatorami konferencji było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. KEN w Warszawie. W konferencji wzięło udział ok. 80 osób z całej Polski, pracujących z dziećmi i młodzieżą. Konferencja nawiązywała do ubiegłorocznego sympozjum „Obecność książki w życiu młodego pokolenia”, które pozwoliło na analizę wyzwań, przed jakimi stoi dziś biblioteka i książka dziecięca. Celem tegorocznej konferencji była analiza problemów związanych z literaturą dla nastoletnich odbiorców, których w literaturze światowej i w praktyce wydawniczej określa się mianem młodych dorosłych (*Young Adults*). Ta grupa odbiorców, w wieku 13-23 lata, wymaga szczególnej uwagi bibliotekarzy, wydawców, pisarzy, ponieważ w tym okresie ukształtowane wcześniej postawy czytelnicze ulegają przewartościowaniu, a czytanie książek często kojarzy się z nudą i powielaniem wzorów narzuconych przez szkołę i wychowanie, a jednocześnie nie przynosi tak wymiernych i dostrzegalnych rezultatów, jak inne formy aktywności.

Druga część sesji dotyczyła analizy współczesnej literatury. Zastanawiano się, jak książka prowokuje nastoletnich odbiorców do stawiania najbardziej podstawowych pytań egzystencjalnych, jak przedstawia im historię i współczesność, jak gra z konwencjami i tradycją, co młodego człowieka może w lekturach zafascynować, co skłonić do refleksji, co po prostu związać z książką na całe życie?

Ostatnią część spotkania wypełniły warsztaty, podczas których uczestnicy poznali różne techniki integrujące czytelników wokół działań związanych z książkami oraz proste metody organizowania dyskusji tematycznych z młodym czytelnikiem, zarówno w małych grupach zadaniowych, jak i na forum ogólnym. Warsztaty prowadziły trenerki z Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA działające w sekcji KSIĄŻKA – TERAPIA – ZABAWA.

GRANTY

- Czasopisma SBP „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej” uzyskały dofinansowanie na lata 2019-2020 z programu MNiSW „Wsparcie dla czasopism naukowych”, którego celem jest wsparcie wydawców polskich czasopism naukowych nieujętych w międzynarodowych bazach czasopism naukowych o największym zasięgu, publikujących ar-

tykuły o wysokim poziomie naukowym. Projekt uwzględnia m.in. zakup identyfikatorów DOI, systemu zarządzania pracami redakcji oraz upowszechnianie artykułów naukowych zamieszczanych w czasopiśmie, w trybie otwartego dostępu w Internecie, w sposób bezpłatny i bez technicznych ograniczeń.

- SBP otrzymało dofinansowanie na realizację zadania pt. Wydawanie czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej” – zwiększenie zasięgu czasopisma w obiegu krajowym i międzynarodowym. Celem zadania jest podniesienie poziomu naukowego czasopisma oraz jego umiędzynarodowienia i zwiększenie widoczności wyników badań prowadzonych w zakresie nauki o informacji (informatologii).

Wydawanie czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej” – zwiększenie zasięgu czasopisma w obiegu krajowym i międzynarodowym – zadanie finansowane w ramach umowy 921/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

- Kontynuowany będzie projekt *Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych*, realizowany przy wsparciu finansowym Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w ramach DUN. Rezultatem projektu będzie pierwsza w kraju i na świecie rejestracja publikacji i niepublikowanych prac naukowych, dotycząca nagrań polskich i polonijnych kompozytorów, autorów oraz wykonawców, a także polskich i działających na historycznym obszarze Polski firm fonograficznych oraz tekstów poświęconych fonografii, przygotowanych przez polskich autorów. Praca obejmuje cały okres istnienia fonografii, od roku opatentowania przez Thomasa Edisona fonografu, pierwszego na świecie urządzenia do nagrywania i odtwarzania dźwięku, po współczesne dokonania w zakresie nagrań dźwiękowych i filmowych rejestracji muzycznych. W rejestrze znajdzie się 14 tys. pozycji, dotyczących badanej tematyki, co stanowi ponad 50% materiału źródłowego odnoszącego się do polskiej fonografii. Elektroniczna forma wyników badań, udostępniona na portalu SBP, pozwoli na nieograniczony dostęp i korzystanie z nich przez wielu odbiorców w środowisku krajowym i międzynarodowym.

Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych – kontynuacja projektu i zwiększenie zasięgu upowszechniania informacji o polskiej fonografii – zadanie finansowane w ramach umowy 839/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

- Józef Grycz (1890-1954) – organizator polskiego bibliotekarstwa

Celem zadania jest publikacja w 2020 r. biografii Józefa Grycza, najwybitniejszego organizatora bibliotekarstwa polskiego w początkach XX w., jego wkładu w tworzenie dziedzictwa kulturowego, a w szczególności w budowę sieci bibliotek publicznych. W publikacji wykorzystane będą dokumenty stanowiące spuściźnię Józefa Grycza i jego żony Alodii Kaweckiej-Gryczowej oraz cenne archiwalia znajdujące się w Bibliotece Jagiellońskiej, Bibliotece Kórnickiej, Bibliotece Archiwum Akt Nowych, Bibliotece Narodowej. Źródła te nie były do tej pory wystarczająco wykorzystane i opisane, a mają kluczowe znaczenie dla historii polskiego bibliotekarstwa. Autorem opracowania jest prof. Andrzej Mężyński.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

NOWOŚCI WYDAWNICZE

- *Zarządzanie biblioteką (red. Maja Wojciechowska)*

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, to opracowanie mające na celu, w miarę kompleksowy sposób, zilustrować zagadnienia dotyczące zarządzania instytucjami bibliotecznymi różnych typów. Przemiany środowiska zewnętrznego ostatnich lat, w tym zmiany społeczne, technologiczne oraz ramy organizacyjno-prawne, w których działają biblioteki i bibliotekarze, wymuszają liczne przekształcenia w sposobie organizowania pracy tych placówek oraz zmiany w samym zawodzie bibliotekarza. Rodzi to potrzebę podsumowania tych zagadnień, a nade wszystko przedstawienia ich w syntetycznej, uporządkowanej formie. (...) Z uwagi na wieloaspektowość problemów mieszczących się w pojętym terminie „zarządzania biblioteką”, do współpracy zaproszono specjalistów z różnych zakresów przedmiotowych, które budzą dziś szczególne zainteresowanie: zarządzania kadrami, marketingu, kultury organizacyjnej, etyki i wielu innych. (ze *Wstępu*)

- *O czym mówią rzeczy? Świat przedmiotów w literaturze dziecięcej i młodzieżowej (red. Anna Mik, Marta Niewieczerał, Ewelina Rąbkowska, Grzegorz Leszczyński)*

Autorzy artykułów zamieszczonych w tym tomie poddali rzetelnej i solidnej analizie i interpretacji filologicznej wiele literackich przykładów, dokonując nie tylko ich wnikliwego oglądu historycznoliterackiego, ale także osadzając je w szerszych kontekstach popkulturowych, wykorzystując umiejętnie współczesne metodologie badań humanistycznych. Należy dodać, iż rozważania auterek i autorów artykułów – co niezwykle cenne – zakorzenione są mocno w kontekstach międzynarodowych. Publikacja jest oryginalna i świeża w swym naukowym pomysle oraz nowatorska ze względu na sposoby jego ujęć. W swych rozważaniach badacze umiejętnie łączą szczegółowe filologiczne analizy utworów literackich z szerszą perspektywą historycznoliteracką, teoretycznoliteracką, kontekstami

społeczno–kulturowymi, filozofią, aksjologią i etyką, ukazując wieloaspektowy i wielopoziomowy, ale jednocześnie pełny, spójny i syntetyczny „obraz rzeczy”, które uobecniają się w różnych tekstach kultury, lecz – ze względu na różnorodność funkcji, ról i przestrzeni w jakich się znajdują – „mówią” do czytelnika w różny sposób. (z recenzji prof. Doroty Michułki)

- *Zostawili swój ślad. Bibliotekarze zmarli w latach 2011-2018 (red. Ewa Barteczko, Elżbieta Dudzińska)*

Kolejny, 16 tom serii SBP „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”, obejmuje 19 biogramów bibliotekarzy z całego kraju, którzy już odeszli, ale pozostają w naszej pamięci ze względu na trwały wkład w rozwój bibliotekarstwa i informacji naukowej. Starali się oni w trudnych warunkach, w miarę możliwości, zdobyć odpowiednie kwalifikacje, aby modernizować swoje miejsca pracy, a w przypadku dyrektorów i wicedyrektorów, całe biblioteki. Korzystając z zasadniczych zmian społeczno-politycznych, przeprowadzali biblioteki przez skomplikowany okres transformacji ustrojowej.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- *Zarządzanie zasobami dokumentów elektronicznych w instytucjonalnych repozytoriach akademickich (Leszek Szafranski)*

Tematyka książki jest bardzo aktualna – odnosi się bowiem do funkcjonowania repozytoriów cyfrowych, których istnienie i rozwój w Polsce jest jeszcze bardzo krótki. Podjęcie tematu zarządzania zasobami dokumentów elektronicznych w instytucjonalnych repozytoriach akademickich jest istotne z punktu widzenia rozwoju badań teorii informatologicznych i praktycznej działalności bibliotecznej, przynosząc wiedzę na temat modeli ich działania. Badania pozwoliły na wychwycenie teoretycznych modeli zarządzania informacją, a w szczególności na przeanalizowanie procesów informacji naukowej. Wyniki badań dostarczyły podstaw do praktycznego doskonalenia procesów informacyjnych realizowanych w polskich instytucjonalnych repozytoriach akademickich. Autor ponadto udowodnił, że nowe podejście do zarządzania dokumentami elektronicznymi zmienia politykę funkcjonowania bibliotek akademickich we współczesnym środowisku informacyjnym nauki i szkolnictwa wyższego. Biblioteki tworząc repozytoria, przyjęły na siebie wiele nowych zadań. Zmieniła się też dotychczasowa rola bibliotekarza w zarządzaniu zasobem biblioteki. (...) Autor wyciągnął też szereg bardzo interesujących wniosków z badań dotyczących roli bibliotekarzy oraz niedoskonałości zarządzania repozytoriami. (z recenzji prof. dr hab. Ewy Głowackiej)

- *Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą* (Marlena Gęborska)

Przedmiotem niniejszej publikacji są działania bibliotek aktywnie promujących książkę dziecięcą, z uwzględnieniem działań podejmowanych we współpracy z twórcami literatury dla dzieci i młodzieży oraz różnymi instytucjami. Zasadniczym celem rozprawy jest ukazanie oferty kulturalnej dla dzieci i młodzieży. Do celów szczegółowych należą: przedstawienie typologii i funkcji najpopularniejszych imprez bibliotecznych dla dzieci i młodzieży; ukazanie biblioteki jako jednego z elementów systemu promocji książki dziecięcej; wyznaczenie wspólnych obszarów promocji biblioteki oraz pisarzy dla dzieci i młodzieży.

Praca ma charakter syntetyczny, diagnostyczny oraz pragmatyczny. Powinna posłużyć zarówno badaczom, jak i bibliotekarzom jako przewodnik, który pozwoli na rozeznanie w możliwościach, określenie popełnianych błędów i wypróbowanie rozwiązań, które sprawdziły się już w innych bibliotekach, bądź mają szansę się sprawdzić, biorąc pod uwagę kierunki zachodzących w bibliotekarstwie zmian. Promocja książki i biblioteki powinna nie tylko polegać na ich prezentacji, ale też edukować, dążyć do zrozumienia i akceptacji, czyli tworzyć przestrzeń do działań (ze *Wstępu*).

- *Książka a stalinizm* (Agnieszka Chamera-Nowak)

Autorka wykonała dużą pracę, mającą na celu wprowadzenie do obiegu naukowego nowych ustaleń, dotyczących analizowanego przez nią Urzędu. Skala trudności, przed którymi stanęła była wyjątkowa, co wynikało z dwóch podstawowych przyczyn. Po pierwsze, podjęła się zadania pionierskiego: nikt wcześniej nie zajmował się szerzej tym tematem. Po drugie, analiza funkcjonowania tego Urzędu wymagała wybitnych kompetencji w trzech dziedzinach: wydawnictw, poligrafii i księgarstwa. Każda z nich posiada własną specyfikę, wypracowała własny, hermetyczny żargon, zestaw pojęć, których zrozumienie nie jest zadaniem łatwym. Dodatkowo taka analiza nie jest możliwa bez zapoznania ze skomplikowanym kontekstem politycznym polskiego stalinizmu oraz elementami nauki o organizacji i zarządzaniu (z recenzji prof. dr. hab. Dariusza Jarosza)

- *Kolekcje cyfrowe: wizualizacje konstruktów* (Małgorzata Janiak)

Książka stanowi lekturę interesującą, pouczającą i wnoszącą nowe ustalenia. Odznacza się znacznymi walorami naukowymi i zasługuje na szeroką rekomendację. Zasługuje w pełni na jej opublikowanie, zwłaszcza w czasach, gdy techniki wizualizacyjne stosowane są w coraz szerszym zakresie w różnych dyscyplinach naukowych i działaniach praktycznych, w czasach intensywnych dyskusji na temat znaczenia danetyzacji w życiu człowieka, jej wpływu na rozwój ludzkości, zarówno w wymiarze ekonomicznym, politycznym, a szczególnie aksjologicznym. Książka powinna spotkać się z dużym zainteresowaniem nie tylko informatologów, ale i osób stosujących techniki wizualizacyjne w swojej pracy zawodowej" (z recenzji prof. UP dr hab. Hanny Batorowskiej).

W przygotowaniu:

„*Tam, gdzie przeszła burza*”. *Losy polskiego dziedzictwa kulturowego w latach 1914-1920* (Hanna Łaskarzewska)

Książka prezentuje skutki konfliktów zbrojnych na ziemiach polskich w okre-

sie 1914-1920 (I wojna światowa, walki polsko-ukraińskie, wojna polsko-bolszewicka) dla dóbr kultury narodowej. Opisano działania instytucji i osób prywatnych mające na celu ratowanie polskich dóbr kultury na ziemiach Królestwa Polskiego, w Galicji oraz terenach włączonych do Rosji i na rozległych terenach państwa rosyjskiego. Celem publikacji jest ukazanie szerokiej panoramy prac i wysiłków rzeszy społeczników, tropiących polskie zabytki w najdalszych zakątkach Imperium Rosyjskiego, działań podejmowanych przez galicyjskich konserwatorów zabytków działających w ramach Polskiej Akademii Umiejętności, oficerów polskich służących w armiach państw zaborczych itd. Wydanie uzupełniają biogramy bohaterów opisywanych zdarzeń, kalendarium wydarzeń, wybrane sylwetki ludzi kultury (bibliotekarzy, archiwistów, muzealników) oraz bogaty zestaw cennych i rzadkich ilustracji.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

- *Wielcy nieobecni. Pierwsze generacje liderów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Hanna Łaskarzewska)*

Publikacja przygotowana została z okazji mijającego stulecia powstania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Jej celem jest przedstawienie 12 czołowych postaci, które tworzyły organizację u progu niepodległości Polski i kierowały nią przez ponad 50 lat. W pracy po raz pierwszy losy i działalność bohaterów ukazane zostały nie tylko w kontekście ich zasług dla bibliotekarstwa polskiego, lecz również na tle różnorodnych powiązań: rodzinnych, środowiskowych, społecznych, politycznych, naukowych oraz aktywności poszczególnych osób na rozmaitych obszarach szeroko pojętej kultury. Wykazane zostały łączące ich różnorodne więzi, niezależnie od daty urodzenia i kolei losów, a także zdarzające się kontrowersje w zasadniczych sprawach zawodowych, wyborach moralnych itp.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

- *Archiwa dźwiękowe w Polsce – kolekcje, popularyzacja, rekonstrukcja (red. Małgorzata Kozłowska)*

Publikacja prezentuje najcenniejsze zbiory nagrań muzycznych, tworzących zasób polskiego dziedzictwa fonograficznego. Opracowana została z myślą o upowszechnianiu informacji o polskich fonotekach w środowisku międzynarodowym, głównie podczas Międzynarodowego Kongresu Bibliotek Muzycznych IAML, który odbędzie się w lipcu 2019 r. w Krakowie. Oprócz omówienia sta-

nu polskich fonotek i ich odniesienia do wybranych światowych kolekcji, praca zawiera również analizę działalności informacyjnej współczesnych bibliotek muzycznych i kierunku rozwoju oferowanych usług oraz ich dostosowania do oczekiwań użytkowników.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu „Muzyczny ślad”, realizowanego przez Instytut Muzyki i Tańca

Oprac.: Anna Grzecznowska, Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 31 maja 2019 r.

Rok 2018

Wydziały, instytuty i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa

Wzorem lat ubiegłych, w zeszycie drugim „Przeglądu Bibliotecznego”, publikujemy *Kronikę życia naukowego wydziałów, instytutów i katedr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, odnotowując tym samym najważniejsze informacje dotyczące awansów zawodowych, problematyki prac badawczych, tematyki konferencji krajowych i zagranicznych, zmian kadrowych i osób zmarłych w 2018 r. W tym roku uwzględniliśmy ponadto miejsce jednostki w strukturze uczelni i realizowane kierunki studiów.

Mamy nadzieję, że i tym razem przedstawione w *Kronice* wydarzenia spotkają się z Państwem zainteresowaniem, a być może staną się inspiracją do dalszego rozwijania działalności badawczej naszych akademickich ośrodków informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Jak zwykle bardzo serdecznie dziękujemy za współpracę gronu korespondentów z wydziału, instytutów i katedry bez zaangażowania których *Kronika* nie powstałaby. W tym roku są nimi:

dr Adam Bańdo – Instytut Nauk o Informacji. Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie (INoI, UP),

mgr Robert Brzóska – Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytet Warszawski (WDIB, UW),

dr Zbigniew Gruszka – Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytet Łódzki (KIiB, UŁ),

dr hab. Anita Has-Tokarz – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie (IINiB UMCS),

mgr Ewa Jaroszewska – Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (IINiB, UMK),

mgr Magdalena Lamperska – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (IINiB, UW),

dr hab. prof. UJK Monika Olczak-Kardas – Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (IDiI, UJK),

dr hab. Remigiusz Sapa – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytet Jagielloński (IINiB, UJ), [od 1.06.2019 r. zmiana nazwy na: Instytut Studiów Informacyjnych].

dr Izabela Swoboda – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytet Śląski w Katowicach (IBiIN, UŚ).

MIEJSCE JEDNOSTKI W STRUKTURZE UCZELNI

– Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa; (od 1.06.2019 r. zmiana nazwy na: Instytut Studiów Informacyjnych).

– Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Humanistyczny: Zakład Medioznawstwa, Zakład Historii Mediów, Zakład Dziennikarstwa, Pracownie: Pracownia Informacji i Nowych Mediów;

– Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii;

– Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Humanistyczny, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa: Zakład Informatologii, Zakład Kultury Informacyjnej i Czytelnictwa, Zakład Kultury Książki i Nauk Pomocniczych Bibliologii;

– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii;

– Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Wydział Filologiczny, Instytut Nauk o Informacji: Katedra Kultury Informacyjnej, Katedra Wiedzy o Drukowanych i Cyfrowych Środkach Przekazu, Katedra Zarządzania Informacją;

– Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej;

– Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii: Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury, Katedra Bibliografii i Dokumentacji, Katedra Informatologii, Katedra Książki i Historii Mediów;

– Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

REALIZOWANE KIERUNKI STUDIÓW

– IBIiN, UŚ: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, Informacja w instytucjach e-społeczeństwa, Architektura informacji;

– IDiI, UJK - Dziennikarstwo i komunikacja społeczna;

– IINiB, UMCS: Architektura informacji (studia stacjonarne I stopnia), Informatologia stosowana (studia stacjonarne II stopnia);

– IINiB, (obecnie ISI) UJ: Zarządzanie informacją (studia stacjonarne I i II stopnia);

– INoI, UP: Architektura informacji; Zarządzanie informacją i publikowanie cyfrowe; Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa; Edytorstwo;

– KLiB, UŁ: Informacja w środowisku cyfrowym (studia I stopnia), Informatologia z biznesowym językiem angielskim (studia II stopnia);

– WDIB: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo (studia I i II stopnia), Architektura przestrzeni informacyjnych (studia I stopnia), Publikowanie współczesne (studia I stopnia).

AWANSE NAUKOWE

PROFESURY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Zofia Kowalik-Kaleta, prof. dr hab. Kazimierz Wolny-Zmorzyński, prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, prof. dr hab. Grażyna Gzella, prof. dr hab. Walery Pisarek; data nominacji: 29 stycznia 2018 r.

Prof. dr hab. Ewa Głowacka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Wiesław Babik, prof. dr hab. inż. Mieczysław Muraszkiewicz, prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek, prof. dr hab. Elżbieta Gondek, prof. zw. dr hab. Jan Malicki; data nominacji: 29 stycznia 2018 r.

Prof. dr hab. Grażyna Wrona (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Anna Migoń, prof. dr hab. Irena Socha, prof. dr hab. Tomasz Mielczarek i prof. dr hab. Maria Juda; data nominacji: 28 września 2018 r.

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): rozprawa habilitacyjna *Rynek mediów w Polsce. Zmiany pod wpływem nowych technologii cyfrowych* (Warszawa 2018). Recenzenci: dr hab. Marian Gierula, dr hab. Stanisław Jędrzejewski, dr hab. Tadeusz Kowalski; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 19 grudnia 2018 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy habilitacyjnej jest analiza zmian, jakie zachodzą na rynku mediów w Polsce pod wpływem nowych technologii. Cyfryzacja produkcji i dystrybucji treści medialnych przeobraziła sposób funkcjonowania tradycyjnych mediów (prasy, radia i telewizji), wpłynęła na strukturę rynku mediów i jego konkurencyjność. W ramach analizy przeprowadzono charakterystykę podmiotową rynku mediów (zmiany w zakresie liczby podmiotów tworzących rynek mediów i relacji między nimi) oraz przedmiotową (wielkość produkcji medialnej, zmiany w zakresie podaży i popytu). Podjęto też próbę rozpoznania trendów występujących na rynku mediów (tendencji do koncentracji, korporatyzacji, dywersyfikacji, konwergencji itp.), konsekwencji tych zmian i określenia przyszłej dynamiki rynku.

Dr hab. Izabela Kasińska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): rozprawa habilitacyjna *Polskojęzyczne czasopisma abstynenckie w latach 1843-1914* (Kraków 2018). Recenzenci: dr hab. Jerzy Franke, dr hab. Grzegorz Nieć, prof. dr hab. Grażyna Gzella; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 16 paź-

dziennika 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: W okresie zaborów na ziemiach polskich oraz wśród Polonii za granicą (Niemcy i Stany Zjednoczone) ukazywało się przynajmniej 25 czasopism, które poprzez swe tytuły czy podtytuły wskazują, że są to periodyki abstynenckie. Stanowią cenne, ale wciąż mało wykorzystane źródło do badań nad historią uzależnień, a zwłaszcza alkoholizmu, nikotynizmu, hazardu i rozpusty płciowej. Problemem narkomanii prasa abstynencka w Polsce zainteresowała się dopiero w okresie międzywojennym. Pierwszy z analizowanych w rozprawie tytułów „Pismo Centralne dla Sprawy Wstrzemięźliwości w Wielkim Księstwie Poznańskim” zaczął się ukazywać w 1843 r., stąd cezura początkowa badań, rok 1914 (cezura końcowa) oznacza wybuch I wojny światowej.

Dr hab. Aleksandra Lubczyńska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach): rozprawa habilitacyjna *Działalność wydawnicza Narodowej Demokracji w Galicji w dobie autonomii (1892-1914)* (Pruszcz Gdański 2016). Recenzenci: dr hab. Robert Kotowski, dr hab. Lidia Michalska-Bracha, prof. dr hab. Elżbieta Gondek; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 28 czerwca 2018 r. (Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Tematem monografii jest działalność wydawnicza Narodowej Demokracji, zlokalizowana w Galicji, czyli w zaborze, w którym swobody polityczne i autonomia stwarzały korzystne warunki do wszelkiej aktywności politycznej, społecznej i kulturalnej. Zakres chronologiczny pracy wyznaczają daty: 1892 i 1914. Początkowa to rok ukazania się pierwszej publikacji, wydanej przez instytucjonalną inicjatywę wydawniczą endecji, końcowa – wybuch I wojny światowej. Celem rozważań jest usystematyzowanie dotychczasowej wiedzy o instytucjach wydawniczych Narodowej Demokracji poprzez prześledzenie kierunków ich rozwoju, scharakteryzowanie zjawisk i procesów, których były uczestnikami. Ukazane zostały dwa aspekty tych przedsięwzięć: dorobek wydawniczy poszczególnych oficyn oraz jego funkcjonowanie w przestrzeni społecznej.

Dr hab. Arkadiusz Wagner (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): rozprawa habilitacyjna *Superekslibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku* (Toruń, 2016). Recenzenci: prof. dr hab. Wiesław Wydra, prof. dr hab. Janusz Gruchała, dr hab. Ryszard Mączyński, prof. UMK; data przyjęcia uchwały przez Radę Wydziału: 17 kwietnia 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: *Superekslibris polski. Studium o kulturze bibliofilskiej i sztuce od średniowiecza do połowy XVII wieku* (Toruń: Wydaw. Naukowe UMK, 2016). Publikacja stanowi pierwszą w polskiej literaturze bibliologicznej i historyczno-artystycznej monografię problemu superekslibrisu na ziemiach Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego od średniowiecza po potop szwedzki. Ma charakter interdyscyplinarny, łączący wejrzenie bibliologiczne (z akcentem położonym na historię bibliotek i tegumentologię) z historyczno-artystycznym (obejmującym głównie dzieje sztuk zdobniczych), co pozwoliło na kompleksowe zgłębienie zjawisk i procesów, jakim podlegała kultura książki. Mając na uwadze wieloaspektowość przedmiotu badań, Autor prezentuje kolejno: stan badań nad rodzimym ekslibrisem,

ewolucję jego formy, oznaczanie własności ksiąg przez poszczególne środowiska posiadaczy superekslibrisów, analizę relacji między superekslibrisami a różnymi dziedzinami sztuki oraz zagadnienia techniczne i organizacyjne w produkcji opraw i superekslibrisów. Tekst uzupełnia bogaty zasób ilustracji barwnych i tablic, ukazujących reprezentatywne przykłady superekslibrisów.

DOKTORATY (porządek alfabetyczny osobowy)

Dr Magdalena Bemke-Świtilnik (Uniwersytet Śląski w Katowicach): rozprawa doktorska *Analiza bibliometryczna współczesnych czasopism z zakresu nauk górniczych*. Promotor: dr hab. Wiesław Babik, recenzenci: dr hab. Władysław Kolasa, prof. UP, dr hab. Jacek Tomaszczyk; data obrony: 29 października 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 27 listopada 2018 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Głównym celem rozprawy i przeprowadzonych badań było stworzenie współczesnego obrazu piśmiennictwa polskiego z zakresu nauk górniczych, pokazującego obecną kondycję tej dyscypliny. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny. W badaniach posłużono się metodą analizy bibliometrycznej, w tym analizą cytowań bibliograficznych. Wyniki przeprowadzonych badań dostarczyły nowej i ważnej wiedzy o cechach współczesnego piśmiennictwa z zakresu nauk górniczych, ustalonej na podstawie analizy zawartości wybranych, reprezentatywnych dla tej dziedziny, czasopism polskich. Wartość dodaną wykonanych analiz stanowią informacje o najczęściej cytowanych autorach, artykułach oraz czasopismach, przygotowane w postaci odpowiednich rankingów z wykorzystaniem wskaźników bibliometrycznych (liczby cytowań, liczby cytowanych artykułów, indeksu h) oraz map współcytowanych czasopism.

Dr Agata Bernas (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): rozprawa doktorska *Audiodeskrypcja oraz jej wykorzystanie w dostępie osób z uszkodzonym wzrokiem do informacji oraz świata kultury i sztuki*. Promotor: prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, recenzenci: dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ, dr hab. Małgorzata Czerwińska, prof. UZ; data obrony: 22 stycznia 2018; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 20 lutego 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Problematyka pracy dotyczy badań nad audiodeskrypcją, które obejmują następujące zagadnienia: powstanie audiodeskrypcji, etapy jej rozwoju w Polsce i na świecie, strategię przygotowania wydarzeń kulturalnych z audiodeskrypcją, usystematyzowanie odmian opisów oraz weryfikacja możliwości kształcenia w zakresie audiodeskrypcji. Obszerna część teoretyczno-opisowa dopełniona została badaniami empirycznymi, które przeprowadzone zostały na terenie Torunia, aby zweryfikować dostępność audiodeskrypcji dla niewidomych i niedowidzących mieszkańców miasta, poznać opinie odbiorców na temat jakości dostępnej audiodeskrypcji oraz dowiedzieć się, jakie są zapatrywania studentów kierunków filologicznych UMK na temat możliwości kształcenia się w zakresie audiodeskrypcji. Badania realizowano w ramach stażu wolontariackiego w Warsztatach Terapii Zajęciowej Polskiego Związku Niewidomych w Toruniu, w Cen-

trum Sztuki Współczesnej w Toruniu podczas zwiedzania wystawy „Brzmienie ciszy” oraz poprzez prowadzenie zajęć z audiodeskrypcji dla studentów filologii rosyjskiej UMK. Upowszechnienie wiedzy na temat audiodeskrypcji pomoże osobom zajmującym się udostępnianiem kultury i sztuki odbiorcom z niepełnosprawnością wzroku, innych być może zachęci do prowadzenia badań z tego zakresu na szerszą skalę.

Dr Krystyna Kwapisiewicz-Hudzik (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): rozprawa doktorska *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej – ciągłość i zmiana*. Promotor: dr hab. Artur Jazdon, recenzenci: prof. dr hab. Elżbieta Zybert, dr hab. Anna Dymmel; data obrony: 6 kwietnia 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 17 kwietnia 2018 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było przedstawienie współczesnych bibliotek uniwersyteckich w Niemczech w kontekście polityki bibliotecznej państwa. Omówiono ich organizację, strukturę i funkcjonowanie w ujęciu systemowym i dynamicznym, związanym z czasem oraz procesem zmian, jakie zachodzą od chwili ponownego zjednoczenia Niemiec w 1990 r. do roku 2016. W poszczególnych rozdziałach przedstawiono ogólną panoramę najważniejszych bibliotek naukowych w Niemczech oraz wyjaśniono ich wzajemne relacje; priorytety polityki bibliotecznej państwa oraz podstaw polityczno-prawnych uniwersyteckich systemów bibliotecznych; przykłady konkretnych projektów realizowanych wspólnie przez biblioteki naukowe w zakresie gromadzenia, opracowania, digitalizacji i udostępniania; działalność wybranych bibliotek (studia przypadków) jako efektywnych organizacji; aktualne tematy biblioteczne – Open Access, publikowanie elektroniczne, dane badawcze oraz archiwizację i długoterminową dostępność źródeł cyfrowych.

Dr Katarzyna Kulesa (Uniwersytet Śląski w Katowicach): rozprawa doktorska *Nauczyciel akademicki w świecie zdalnej edukacji. Studium przypadku*. Promotor: dr hab. Jacek Tomaszczyk, promotor pomocniczy: dr Arkadiusz Pulikowski; recenzenci: dr hab. Hanna Batorowska, prof. UP, dr hab. Anna Dymmel; data obrony: 20 września 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 27 września 2018 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Praca doktorska obejmuje problematykę motywacji i barier pracowników Uniwersytetu Śląskiego, którzy w codziennej praktyce dydaktycznej wykorzystują metody i techniki kształcenia na odległość. Problematyka pracy jest silnie związana z przyjęciem w uczelni Strategii Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego na lata 2012-2020. Głównym celem rozprawy jest poznanie nauczyciela akademickiego jako twórcy e-kursów, który korzysta z platformy edukacyjnej Moodle Uniwersytetu Śląskiego. Przedmiotem badania są motywacje i bariery nauczycieli akademickich przy tworzeniu e-kursów oraz sposób wykorzystania platformy Moodle do realizacji procesów dydaktycznych. Do osiągnięcia postawionych w rozprawie celów przeprowadzono analizę i krytykę piśmiennictwa, zastosowano metodę studium przypadku (Uniwersytet Śląski) oraz sondaż diagnostyczny. W związku z powyższym przeprowadzono wywiady skategoryzowane oraz ankietę elektroniczną.

Dr Magdalena Paul: rozprawa doktorska *Wpływ społeczny bibliotek publicznych. Na przykładach inicjatywy bibliotecznej „Wykielkuj na rynku pracy” oraz korzystania z mazowieckich bibliotek publicznych*. Promotor: dr hab. Małgorzata Kisilowska, dr Justyna Jasiewicz, recenzenci: prof. dr hab. Ewa Głowacka; dr hab. Maja Wojciechowska, prof. UG, data obrony: 13 czerwca 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 20 czerwca 2018 r. (Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii).

Abstrakt rozprawy: Celem projektu badawczego przeprowadzonego w ramach rozprawy doktorskiej była próba oceny wpływu projektu edukacyjnego „Wykielkuj na rynku pracy”, którego założeniem było wsparcie osób bezrobotnych i poszukujących pracy przez biblioteki publiczne oraz wyjaśnienie społecznego wpływ bibliotek w szerszym znaczeniu, zdefiniowanego jako wpływ w obszarach życia społecznego, w tym integracji społecznej i spójności społecznej, dostępu do informacji i edukacji oraz rozwoju społeczności. W pracy omówiono modele korzystania z bibliotek publicznych oraz korzyści i straty odczuwane przez użytkowników w wyniku kontaktu z nimi, a także wpływające na nie czynniki.

Dr Dorota Rak (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński): rozprawa doktorska *Funkcje informacyjna i naukowa podhalaników w Archiwum Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli w Krakowie*. Promotor: prof. dr hab. Andrzej Linert, recenzenci: prof. dr hab. Irena Socha.; dr hab. Aneta Firlej-Buzon, data obrony: 31 stycznia 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 7 lutego 2018 r. (Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej).

Abstrakt rozprawy: Muzeum Etnograficzne w Krakowie zostało utworzone przez Seweryna Udzielię w Krakowie w 1911 r. Od tamtego czasu jest ważnym punktem na kulturalnej i naukowej mapie Polski. Dysertacja jest próbą odpowiedzi na pytania o funkcję informacyjną i naukową dokumentów podhalańskich, które znajdują się w Archiwum tej instytucji. Co więcej, dostarcza danych na temat osób, które miały wpływ na kształtowanie się zasobu, informacji zawartych w podhalańskich, rodzaju i liczności dokumentów, typu użytkowników oraz sposobów eksploracji archiwaliów.

W badaniach wykorzystano metody zarówno jakościowe, jak i ilościowe: analizę i krytykę piśmiennictwa, *content analysis*, metodę etnograficzną, bibliograficzną, systemową oraz statystyczną. Za ich pomocą analizowano trzy obszary – dokumenty, użytkowników i instytucję – obierając za punkt wyjścia teorię dokumentów archiwalnych jako faktów społecznych Krzysztofa Migonia (2004) oraz proponowany przez Berndta Fredrikssona (2003) postmodernistyczny punkt widzenia, który zakłada ich socjologiczny kontekst).

Kolekcja podhalańskich stanowi 3% całego zasobu archiwalnego Archiwum MEK i obejmuje ponad 7500 dokumentów, takich jak zdjęcia, rękopisy, maszynopisy, rysunki oraz pocztówki. Zawierają one informacje z zakresu kultury materialnej, społecznej i duchowej.

Wyróżnione rodzaje informacji oraz przeanalizowane oczekiwania użytkowników pozwalają na potwierdzenie hipotezy, że podhalańskie mają potencjał informacyjny, który wpływa na różne możliwości ich eksploracji w działalności naukowej, o której świadczą publikacje. Archiwalia zostały wykorzystane w formie cytatu, parafrazy, ilustracji, merytorycznego opisu ilustracji, a także edycji naukowej w opracowaniach z zakresu etnologii,

historii i językoznawstwa. Uzyskane rezultaty badań pozwalają na stwierdzenie, że podhalanika z Archiwum Muzeum Etnograficznego pełni funkcje informacyjną i naukową oraz mogą stanowić przedmiot zainteresowania innych badaczy.

Dr Ewa Rozkosz: rozprawa doktorska *Ewaluacja osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych. Kryteria oceny a praktyki ewaluacyjne w naukach humanistycznych i społecznych*. Promotor: dr hab. Emanuel Kulczycki, prof. UAM; recenzenci: dr hab. Władysław Marek Kolasa, prof. UP, dr hab. Dominik Antonowicz; data obrony: 4 stycznia 2018 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 16 stycznia 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było pokazanie dyscyplinarnej różnorodności i podobieństw w praktykach recenzenckich w ramach ewaluacji osiągnięć naukowych w postępowaniach habilitacyjnych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Badania oceny koleżeńskiej rzadko odnoszą się do awansów naukowych. Koncentrują się zazwyczaj na ocenie w czasopiśmie oraz konkursach grantowych. Można to wiązać z ograniczonym dostępem do recenzji z przeprowadzanych postępowań. Brakuje badań, które pokazywałyby pogłębiony obraz praktyk recenzenckich, odbywających się w ramach awansów naukowych. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w kontekście tzw. nauk miękkich, czyli humanistyki i nauk społecznych. Obecność takich narzędzi w obowiązujących kryteriach oceny dla przedstawicieli różnych nauk rodzi pytanie o sposób posługiwania się nimi przez reprezentantów humanistyki i nauk społecznych, czy szerzej o sposób działania recenzentów ewaluujących innych uczonych w awansach naukowych w tej grupie nauk. Autorka skupia się na praktykach recenzenckich obecnych w pięciu dyscyplinach naukowych: ekonomii, językoznawstwie, prawie, psychologii i teologii. Na podstawie analizy 300 dokumentów z postępowań habilitacyjnych autorka odpowiada na pytanie: Jakie są wzory praktyk recenzenckich w różnych dyscyplinach? Analiza wykazała istnienie różnic w praktykach recenzenckich obecnych w badanych dyscyplinach naukowych. Dotyczą one w szczególności podejść do kryteriów oceny osiągnięć naukowych habilitantów. Różnice te wiążą się z metodologiami i warsztatem badawczym, jakimi posługują się reprezentanci poszczególnych dyscyplin naukowych. Prezentowane wyniki badań rzucają nowe światło na praktyki ewaluacyjne, w szczególności na wykorzystanie w ewaluacji obowiązujących kryteriów oceny.

Dr Piotr Rudera (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): rozprawa doktorska *Czasopisma toruńskie okresu międzywojennego*. Promotor: prof. dr hab. Jacek Gzella; recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Romanow, dr hab. Grażyna Wrona, prof. UP; data obrony: 27 lutego 2018 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 13 marca 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Celem badań, obok identyfikacji czasopism wydawanych w Toruniu w latach 1920-1939, była ich prezentacja pod kątem prasoznawczym, czyli spojrzenie na nie przez pryzmat ich twórców i przyczyn powstania, tematyki prezentowanej na ich łamach, struktury i innych elementów formalnych zastosowanych przez poszczególne redakcje podczas tworzenia czasopism. Badaniem objęto periodyki, wydawane na terenie Torunia przez społeczność polską w języku ojczystym. W toku badań wykonano analizę treści oraz analizę formalną poszczególnych tytułów. Ich identyfikacja przyczyniła się do poznania

historii ich powstania, twórców, treści czasopism, a także zmian w szacie graficznej. To z kolei pozwala na poznanie życia kulturalnego i społecznego Torunia i zobrazowanie aktualnego stanu zachowania oraz obecnej lokalizacji badanych tytułów prasowych.

Dr Ewa Rudnicka (Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie): rozprawa doktorska *Barier w komunikacji wewnętrznej w bibliotekach – na przykładzie badań w polskich bibliotekach akademickich*. Promotor: dr hab. Marzena Świgoń, prof. UWM; recenzenci: dr hab. Marta Skalska-Zlat, prof. UW, dr hab. Maja Wojciechowska, prof. UG; data obrony: 18 września 2018 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 16 października 2018 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Historycznych).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy był problem barier w komunikacji wewnętrznej w bibliotekach akademickich, z położeniem szczególnego nacisku na zjawisko milczenia organizacyjnego. W części empirycznej przeprowadzono diagnozę środowiska zawodowego bibliotekarzy akademickich pod kątem barier w komunikacji wewnętrznej. Badania zostały przeprowadzone w grupie bibliotek akademickich będących pod nadzorem MNiSW. Odpowiedzi na zawarte w kwestionariuszu pytania dostarczyły informacji na temat środowiska pracy – klimatu, relacji międzyludzkich, postawy komunikacyjnej menadżerów, stopnia otwartości komunikacji. Ich analiza przyniosła obraz bibliotek akademickich w Polsce jako przestrzeni zawodowej dotkniętej milczeniem organizacyjnym w następujących obszarach: wymiar kultury dystansu władzy, organizacja pracy biblioteki i komunikacji interpersonalnej, relacje z przełożonymi, relacje ze współpracownikami, uczestnictwo w komunikacji wewnętrznej, osobisty stosunek do pracy. Badania te, mające charakter pionierski, mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz.

Dr Elżbieta Sroka (Uniwersytet Śląski w Katowicach): rozprawa doktorska pt. *Digitalizacja dokumentów życia społecznego w polskich bibliotekach cyfrowych*. Promotor: dr hab. Jolanta Gwóźdźnik, recenzenci: dr hab. Grzegorz Nieć, prof. UP, dr hab. Aneta Firlej-Buzon; data obrony: 15 września 2018 r.; data przyjęcia przez Radę Wydziału: 27 września 2018 r. (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Filologiczny).

Abstrakt rozprawy: Celem rozprawy było zbadanie stanu digitalizacji dokumentów życia społecznego (dżs) w polskich bibliotekach cyfrowych oraz zaproponowanie projektu opracowania, udostępnienia i promocji tych zbiorów na przykładzie kolekcji dżs Metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej. Poruszone w rozprawie zagadnienia odnoszą się do oceny bieżącej sytuacji digitalizacji tych dokumentów w polskich bibliotekach cyfrowych. Przedstawiony projekt „Cyfrowe zbiory dokumentów życia społecznego Metropolii Górnośląsko-Zagłębiowskiej” zakłada – w ramach budowanego portalu – opracowanie i udostępnienie w wirtualnej przestrzeni zdigitalizowanych zbiorów dokumentów życia społecznego instytucji GLAM oraz promowanie, rozpowszechnianie i ochronę zbiorów dżs Metropolii w połączeniu z promocją regionu. Kumulacja i udostępnienie w jednym miejscu tej ciekawej części dziedzictwa kulturowego zostało zaprojektowane z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi humanistyki cyfrowej. Istotną wartością projektu jest sposób promowania zasobów w postaci tras turystyki kulturalnej, zawierających informacje o historii, miejscach, wydarzeniach, pamiątkach związanych z rejestrowanymi na portalu materiałami.

Dr Kamil Stępień (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): rozprawa doktorska *Fotografia w zasobach sieciowych – opis i wyszukiwanie*. Promotor: prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek, promotor pomocniczy: dr Sebastian Dawid Kotuła, recenzenci: dr hab. Aneta Firlej-Buzon; dr hab. Tomasz Maciej Kruszewski, data obrony: 27 czerwca 2018 r., data przyjęcia przez Radę Wydziału: 11 lipca 2018 r. (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego).

Abstrakt rozprawy: Rozprawa składa się z czterech głównych rozdziałów, w których omówiono funkcjonowanie obrazów cyfrowych w przestrzeni współczesnej sieci WWW. Rozdział pierwszy skupia się na przedstawieniu najważniejszych koncepcji naukowych, społecznych i kulturowych, które podkreślają znaczenie obrazów, zwłaszcza fotografii, w życiu człowieka oraz ich specyfikę. Przedstawiono znaczenie fotografii jako dokumentu, dzieła sztuki, materiału naukowo-badawczego. W rozdziale drugim zaprezentowano sposoby analizy i interpretacji obrazów. Przedstawiono fotografię jako komunikat o wielu warstwach do odczytania. Wyjaśniono definicje widzenia, patrzenia i spoglądania oraz ich rolę w obcowaniu z dokumentami wizualnymi. Pokazano relacje pomiędzy socjologią wizualną a kulturą wizualną. Scharakteryzowano metody: kompozycyjną, semiologiczną i psychoanalizę. Opisano metodę analizy treści zawartości obrazów. Zaprezentowano i scharakteryzowano rodzaje odbiorców obrazów (publiczności). Wskazano na specjalne metody badawcze bazujące na psychologii widzenia i okulocentryzmie. W rozdziale trzecim uwaga została skupiona na strategiach wyszukiwania dokumentów wizualnych, zwłaszcza fotografii. Zdefiniowano istotę i metody wyszukiwania dokumentów wizualnych. Przedstawiono strategię wyszukiwawczą połączone z profilowaniem behawioralnym i personalizacją wyników wyszukiwawczych dla użytkownika końcowego oraz scharakteryzowano sylwetkę współczesnego widza internetowego, uwzględniając jego potrzeby i zachowania informacyjne. Podjęto także próbę zdefiniowania obrazu, jego cech i reprezentacji. Podkreślono złożoną (warstwową) budowę dokumentów wizualnych – obcując z dokumentami wizualnymi (zarówno analogowymi, jak i cyfrowymi), należy zwrócić uwagę na zawartość (treść), cechy fizyczne (nośnik), a także subiektywną interpretację, połączoną często z dokumentami towarzyszącymi i wiedzą widza (odbiorcy). W omawianym rozdziale przedstawiono również sposoby automatycznego przetwarzania obrazów (CBIR), inżynierię wizualną i graficzne deskryptory obrazu, takie jak: kolor, wzór i kształt. W rozdziale czwartym przeanalizowano na przykładach schematy metadanych stosowane do opisu dokumentów wizualnych w bibliotekach, archiwach i muzeach. Przedstawiono profesjonalne podejście w indeksowaniu i katalogowaniu dokumentów, a także skonfrontowano je z oddolnymi, kolektywnymi (równoprawnymi) inicjatywami dystrybuowania treści przez użytkowników sieci WWW. Skupiono się na standardach opisów, przedstawiono polskie dokumenty i normy, na których opiera się tworzenie profesjonalnych opisów dokumentów wizualnych. Zaprezentowano rodzaje i standardy metadanych stworzonych specjalnie dla identyfikacji obrazów, a także pokazano przykłady adaptacji schematów ogólnych stosowanych w archiwach czy bibliotekach. Wskazano na różnice w odczytaniu i zrozumieniu przekazu wizualnego przez człowieka oraz oprogramowanie komputerowe. Opisano także problem luki semantycznej. Na koniec zaprezentowano autorski klucz kategoryzacyjny, wypracowany na podstawie analizy dotychczasowych schematów metadanych przypisanych obrazom.

Dr Justyna Wacowska-Ślęzak: rozprawa doktorska *Projekt krajowego modelu zarządzania informacją w obszarze bezpieczeństwa ruchu drogowego*. Promotor: dr hab. Małgorzata Kisilowska, recenzenci: płk dr hab. prof. WAT Szymon Mitkow, dr hab. prof. UAM Mirosław Górny, data obrony: 19 listopada 2018 r.

Abstrakt rozprawy: Celem pracy było zaprojektowanie struktury tytułowego modelu i części składowych oraz zakresu działania. Autorka przedstawiła interdyscyplinarne podstawy teoretyczne tworzonego projektu oraz wskazała dobre praktyki w zakresie tworzenia systemów informacyjnych z obszaru bezpieczeństwa ruchu drogowego. Badania przeprowadzone zostały metodą analizy źródeł, z wykorzystaniem analiz pomocniczych, w tym głównych problemów bezpieczeństwa ruchu drogowego w Polsce i na świecie. Zaproponowany model stanowi podstawę teoretyczną funkcjonowania Polskiego Obserwatorium Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, prowadzonego przez Instytut Transportu Samochodowego w Warszawie.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE (porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

INSTYTUT DZIENNIKARSTWA I INFORMACJI, UNIwersytet JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Bibliotekarskie, księgarskie i wydawnicze czasopisma fachowe XX-XXI w. (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Monika Olczak-Kardas; termin realizacji: lata 2017-2019.

Czasopisma pedagogiczne w PRL-u (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Maria Siuda; termin realizacji: lata 2010-2019.

Działalność prasotwórcza ugrupowań narodowych w Polsce po 1989 roku (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Aleksandra Lubczyńska; termin realizacji: lata 2018-2022.

Edukacja, oświata i wychowanie w kształtowaniu polskiej nowoczesności i niepodległości w latach 1905-1918 (grant zespołowy, program Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą Szlakami Polski Niepodległej, nr projektu 01SPN 17 0020 18); kierownik grantu: dr hab. Aneta Bołdyrew, prof. UŁ (Katedra Historii Wychowania i Pedeutologii UŁ); wykonawcy: Katedra Historii Wychowania i Pedeutologii UŁ, IDI UJK w Kielcach, Instytut Pedagogiki UMCS, Instytut Pedagogiki UW r, Instytut Filologii Angielskiej UW r, Katedra Historii Myśli Pedagogicznej UMK w Toruniu, BUW; uczestnik z ramienia IDI UJK w Kielcach: dr hab. Izabela Kraśńska; termin realizacji: lata 2018-2023.

Ekonomiczny wymiar rynku medialnego w Polsce (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Jolanta Dzierżyńska-Mielczarek; termin realizacji: lata 2009-2018.

Jak żyć. Poradnikowe funkcje współczesnych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska; termin realizacji: lata 2014-2018.

Język współczesnych mediów (prasa, radio, telewizja, Internet) (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Alicja Gałczyńska; termin realizacji: lata 2017-2020.

Komunikowanie i retoryka wizualna w nauce. Od XVII wieku do czasów najnowszych (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Jacek Rodzeń; termin realizacji: lata 2018-2021.

Media ezoteryczne w Polsce: historia, odbiorcy, treści (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2012-2021.

Polskie agencje prasowe w rozwoju historycznym (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. prof. UJK Renata Piasecka-Strzelec; termin realizacji: lata 2014-2018.

Prasa abstynencka w Polsce w latach 1918-1939 (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr hab. Izabela Krasińska; termin realizacji: lata 2018-2024.

Prasa polskiej emigracji w XX wieku (badania statutowe); kierownik/wykonawca: prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk; termin realizacji: lata 2018-2021.

Problemy nowych mediów (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Tomasz Chrzastek; termin realizacji: lata 2010-2018.

Reklama w Polsce Ludowej (badania statutowe); kierownik/wykonawca: dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2010-2020.

Współczesny polski system komunikowania masowego (badania statutowe); kierownik: prof. zw. dr hab. Tomasz Mielczarek; zespół: dr Olga Dąbrowska-Cendrowska, dr Judyta Perczak; termin realizacji: lata 2011-2019.

Źródła do dziejów książki i prasy polskiej od XVIII do I poł. XX wieku (badania statutowe); kierownik: prof. zw. dr hab. Danuta Hombek; zespół: dr hab. Izabela Krasińska, dr hab. Aleksandra Lubczyńska; termin realizacji: lata 2014-2019.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA, UNIWER-SYTET MARIII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Prehistoria książki – grant Narodowego Centrum Nauki, konkurs MINIATURA 1 nr 2017/01/X/HS2/00758; kierownik: dr Sebastian Dawid Kotuła; termin realizacji: 18 października 2017-17 października 2018 r.

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIWERSYTET ŚLĄSKI

Baza danych baworowianów w zbiorach lwowskich. Stan, opracowanie naukowe i ocena konserwatorska kolekcji XVII wieku – projekt realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (nr grantu 11H 13 0455 82); kierownik: dr hab. Jolanta Gwioździk (IBiIN); zespół współtworzy kilkunastu badaczy z polskich i ukraińskich ośrodków naukowych, w tym z IBiIN: dr Agnieszka Bangrowska, dr Agnieszka Łakomy-Chłosta, dr Karol Makles, mgr Tadeusz Wit Maciąg; termin realizacji: 7 lipca 2014-6 lipca 2018 (przedłużenie do 6 kwietnia 2019).

Dziedzictwo książki dawnej Rzeczypospolitej. Druki z lat 1459-1600 w zbiorach paulinów prowincji polskiej – projekt realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (nr grantu 11H 18 0393 86); kierownik: dr hab. Leonard Ogierman; zespół współtworzą badacze z IBiIN UŚ: dr hab. Jolanta Gwioździk i mgr Tadeusz Maciąg; termin realizacji: 21 grudnia 2018-20 grudnia 2023.

Organizacja Biblioteki Stacji Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności (grant finansowany przez PAU); kierownik: dr Karol Makles; termin realizacji: 2015-2018

Rola czytelnictwa w wybranych obozach koncentracyjnych – zebranie materiałów źródłowych – grant NCN, konkurs MINIATURA 2, nr PW021800300000000; kierownik: dr Lucyna Sadzikowska; termin realizacji: 16 października 2018-15 października 2019 r.

Warsztat naukowo-badawczy historyka kościoła. Krytyczne opracowanie edycji materiałów źródłowych do biografii naukowej ks. prof. Wincentego Myszora – projekt finansowany przez Fundację Centrum Badań nad Historią Kościoła im. Ks. Wincentego Myszora; kierownik dr hab. Katarzyna Tałuć (IBiIN UŚ), zespół współtworzą: dr hab. Agnieszka Gołda, dr hab. Arkadiusz Pulikowski; dr hab. Jacek Tomaszczyk; termin realizacji: kwiecień 2018 – kwiecień 2019 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOLOGII, UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Analiza sposobów popularyzacji czytelnictwa w serwisie Facebook (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: prof. dr hab. Ewa Głowacka, wykonawca: mgr Weronika Kortas; termin realizacji: 2018 r.

Badanie struktury i dynamiki rozwoju cyfrowych zasobów wiedzy przy pomocy metod wizualizacji – grant NCN, nr projektu 2013/11/B/HS2/03048; kierownik: dr hab. Veslava Osińska; wykonawca: dr hab. Veslava Osińska, dr hab. Małgorzata Kowalska, dr Piotr Malak, mgr Bożena Bednarek-Michalska; termin realizacji: 01 września 2014-26 lutego 2018 r.

Działalność naukowo-informacyjna i jakość usług bibliotek uczelni niepublicznych. Studium przypadku bibliotek holdingu Towarzystwa Edukacji Bankowej (grant wydziało-

wy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: prof. dr hab. Ewa Głowacka, wykonawca: mgr Julita Niedźwiecka-Ambroziak; termin realizacji: 2018 r.

Niemiecka myśl psychologiczna na przełomie XIX i XX wieku na łamach czasopism anglojęzycznych (grant JM Rektora UMK realizowany w placówce Polskiej Misji Historycznej w Würzburgu); wykonawca: dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca; termin realizacji: wrzesień/październik 2018 r.

OSINT jako narzędzie wspomagające działalność organizacyjną (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Małgorzata Kowalska, wykonawca: mgr Katarzyna Jarczewska-Walendziak; termin realizacji: 2018 r.

Promocja książki w Polsce. Perspektywa wydawców, blogerów i czytelników – wyniki badań ankietowych (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Wanda Ciszewska, wykonawca: mgr Magdalena Ostrowska; termin realizacji: 2018 r.

Wykorzystanie technologii eyetracking-u w badaniach porównawczych użyteczności portali e-learningowych (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Veslava Osińska, wykonawca: mgr inż. Adam Szalach; termin realizacji: 2018 r.

Zastosowanie Cloud Computingu jako pomoc w realizacji badań naukowych oraz prowadzeniu zajęć akademickich przy wykorzystaniu rozwiązań komercyjnych oraz open source (grant wydziałowy finansowany z budżetu jednostki); kierownik: dr hab. Małgorzata Kowalska, wykonawca: mgr Piotr Chmielewski; termin realizacji: 2018 r.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA (obecnie Instytut Studiów Informacyjnych), UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

W roku 2018 w Instytucie prowadzono badania w następujących obszarach: zarządzanie informacją (włącznie z problematyką logistyki, ekologii i bezpieczeństwa informacji), zachowania i kompetencje informacyjne (w tym w perspektywie społeczno-afektywnej), kultura informacyjna, teoria gatunków w organizacji informacji i wiedzy, biblioteka i książka w procesie komunikacji społecznej ze szczególnym naciskiem na zastosowanie nowych technologii i innowacyjność w bibliotekarstwie (hologramy, sztuczna inteligencja, *library user experience*, rozszerzona rzeczywistość). W 2018 r. nie realizowano formalnych projektów i grantów badawczych.

INSTYTUT NAUK O INFORMACJI, UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY im. KEN W KRAKOWIE

Polskie czasopiśmiennictwo popularnonaukowe do 1939 roku – grant NCN; wykonawcy: dr hab. Grażyna Wrona, prof. UP (kierownik projektu), dr hab. Agnieszka Cieślić, dr Dorota Kamisińska, dr Ewa Wójcik, dr Renata Zajac; Realizacja: 08 lipca 2015-07 lipca 2018.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA, UNIwersYTET WROCLAWSKI

Bibliometryczna ocena czasopisma „Roczniki Biblioteczne” – analiza cytowań i kierunków przepływu wiedzy (projekt badawczy służący rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr umowy: 0420/2647/18); kierownik projektu dr Anna Łach; termin realizacji 1 października 2018-31 maja 2019 r.

CLARIN ERIC – European Research Infrastructure Consortium: Common Language Resources and Technology Infrastructure (decyzja Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr DIR/WK/2018/01); kierownik projektu na poziomie uczestnika konsorcjum prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji lata 2018-2021.

CLARIN ERIC – wspólne zasoby językowe i infrastruktura technologiczna (projekt wspierający konsorcjum CLARIN, środki MNiSW, decyzja nr DIR/WK/2016/2); kierownik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: 1 lipca 2016-1 lipca 2018 r.

Jan Lewitt i Jerzy Him – polscy artyści książki tworzący w Wielkiej Brytanii. Kontynuacja i podsumowanie badań archiwalnych i źródłowych oraz digitalizacja najciekawszych obiektów w kolekcjach krajowych i zagranicznych (projekt badawczy służący rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, nr umowy: 0420/2594/17); kierownik projektu mgr Jan Kaczorowski; termin realizacji lata 2017-2018.

Metody i narzędzia lingwistyki korpusowej w badaniach bibliografii polskich wydawnictw zwartych z lat 1997-2017 – grant NCN, konkurs OPUS 12, nr umowy 2016/23/B/HS2/01323); kierownik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: lata 2017–2020.

Międzynarodowa konferencja naukowa „International Quantitative Linguistics Conference QUALICO 2018” i wystawa „Matematyka i humanistyka” (projekt finansowany przez Biuro Współpracy z Uczelniami Wyższymi w Urzędzie Miejskim Wrocławia (Wrocławskie Centrum Akademickie)); kierownik projektu prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji 2018 r.

New Exploratory Phase in Research on East European Cultures of Dissent (Program: COST Action CA16213); uczestnik projektu uczestnik prof. dr hab. Adam Pawłowski (grupa WG05: Mediating Research through Technology); termin realizacji: lata 2017–2021.

Pracownia Humanistyki Cyfrowej (projekt restrukturyzacyjny w związku z podniesieniem efektywności działalności naukowej Wydziału Filologicznego UWr. Decyzja Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr 6674/E-344/R/2017 z dnia 01.03.2017); kierownik projektu dr hab. prof. UWr Bożena Koredczuk; termin realizacji: lata 2017-2018.

Przemiany współczesnej książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży (na przykładzie francuskiej oferty wydawniczej) – grant NCN, konkurs Sonata 6, umowa nr 2013/11/D/HS2/04543); kierownik projektu dr Agnieszka Wandel; termin realizacji: 6.08.2014-5.08.2018 r.

Zbiory materiałów życia publicznego jako typ książki rękopiśmiennej w czasach staropolskich (XVII-XVIII w.) – grant NCN, konkurs OPUS 8, umowa nr: UMO-2014/15/B/HS2/00137); kierownik projektu dr hab. prof. UW Maciej Matwijów; termin realizacji: 21 lipca 2015-21 lipca 2019 r.

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII; UNIWERSYTET WARSZAWSKI

Centrum Analiz Medialnych UW – Restrukturyzacja. Numer grantu/Decyzja nr 223335/E-343/R/2017-1. Źródło finansowania: MNiSW. Kierownicy projektu: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina, dr hab. Tomasz Gackowski, dr Karolina Brylska. Czas realizacji projektu 01 marca 2017-31 grudnia 2018 r.

Eksploracja źródeł danych na temat działalności B+R+I – grant NCBR; umowa nr 2/17/PN; kierownik: prof. dr hab. inż. Włodzimierz Gogołek; członek zespołu: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina, dr Grzegorz Gmiterek; termin realizacji: lata 2017-2019.

Information Literacy in Schools. Projekt badawczy rozpoczęty w 2018 r., koordynowany przez Eszterházy Károly University (Research Group on School Pedagogy) we współpracy Vilnius University oraz Uniwersytetem Warszawskim (brak dofinansowania); kierownik projektu prof. Tibor Koltay; wykonawca: dr Anna Mierzecka.

Manuskrypty z jaskiń Mardzong w Nepalu: Analiza kolekcji, badania papieru i datowanie (The manuscripts from the Mardzong Caves in Mustang, Nepal: Interpretation, paper analysis and dating) – grant NCN, konkurs SONATA-BIS 4 nr 2014/14/E/HS3/00770); kierownik: dr Agnieszka Helman-Ważny; termin realizacji: 2 czerwca 2015-1 czerwca 2018 r.

The ALM-Field, Digitalization, and the Public Sphere (ALMPUB, nr grantu 259052, źródło finansowania Norwegian Research Council, KULMEDIA Program, projekt koordynowany przez Department of Archivistics, Library, and Information Science, Oslo Metropolitan University we współpracy z ośrodkami Norwegian Institute for Urban and Regional Research, University of Tromsø – The Arctic University of Norway, University of Copenhagen – Royal School of Library and Information Science (Dania), Uppsala University (Szwecja), Potsdam University of Applied Sciences (Niemcy), HTW Chur – University of Applied Sciences (Szwajcaria), National Library of Hungary (Węgry), Department of Library and Information Science (LIS), University of Iceland (Islandia). Kierownik projektu: Ragnar Audunson. Udział w projekcie: dr Anna Mierzecka, wykonawca, lider polskiej części badań. Czas realizacji projektu: lata 2016-2019.

Własność literacka i prawo autorskie na ziemiach polskich w dobie Konwencji Berneńskiej – grant NCN, konkurs OPUS 8 nr 2014/15/B/HS2/00082); kierownik: dr Teresa Świątkowska; wykonawca: dr Dorota Pietrzekiewicz; termin realizacji: 17 lipca 2015-16 lipca 2018 r.

Wpływ różnic kulturowych na organizację wiedzy w Chinach oraz w Europie i Stanach Zjednoczonych (mikrogrant Uniwersytetu Warszawskiego nr BOB-661-255/18); kierownik: dr Bartłomiej Włodarczyk; termin realizacji: listopad 2018-lipiec 2019 r.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE (porządek chronologiczny)

MARZEC

V Lubelskie Forum Bibliologów, Informatologów i Bibliotekarzy *Biblioteka wielokulturowa – Wielokulturowość w bibliotece. Użytkownicy – Zbiory – Usługi* – organizacja IINiB UMCS w Lublinie; zakres problemowy: idea wielokulturowości jako wyzwanie dla placówek bibliotecznych różnego typu (szkolnych, publicznych, pedagogicznych, akademickich) i instytucji kultury, działania bibliotek z Lublina i Lubelszczyzny na rzecz społeczności wielokulturowej, praktyczne problemy bibliotek w zakresie komunikacji z użytkownikami cudzoziemcami, nowe usługi biblioteczne na rzecz użytkowników obcokrajowców; miejsce i termin: Lublin, 22 marca 2018 r.

MAJ

Bibliografie specjalne: rozwój i integracja – organizacja: Katedra Bibliografii i Dokumentacji WDIB UW; zakres problemowy: W związku ze zmianami w środowisku informacyjnym pojawiła się potrzeba pogłębionej refleksji nad wzbogaceniem spisów bibliograficznych i ich integracją z repozytoriami cyfrowymi, innymi zasobami pełnych tekstów oraz z informacjami publikowanymi przez różne instytucje z otoczenia nauki i kultury. Na konferencji były omawiane między innymi problemy wzajemnych relacji organizacyjnych i komunikacyjnych między bibliografiami, bibliotekami, repozytoriami cyfrowymi oraz wyszukiwarkami internetowymi; miejsce bibliografii w „cyfrowej” nauce i transferze wiedzy; stan bibliografii regionalnych i lokalnych, w tym ich rola jako dopełnienia systemu bibliografii narodowej. Miejsce i termin: Warszawa, 7 maja 2018 r.

Książka, prasa, radio, film i biblioteki w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego II Rzeczypospolitej – organizacja: Katedra Książki i Historii Mediów WDIB UW, Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, Polskie Bractwo Kawalerów Gutenberga, Biblioteka Narodowa; zakres problemowy: przedmiotem obrad były zarówno zjawiska, które jeszcze w XIX w. przygotowały grunt pod powstanie II Rzeczypospolitej, jak i bezpośrednio poprzedzające odzyskanie niepodległości prace nad rozwiązaniami organizacyjnymi, instytucjonalnymi i prawnymi, rola środowisk i zbiorów emigracyjnych w dziedzictwie Rzeczypospolitej, udział me-

diów i ich instytucji w kształtowaniu niepodległej Polski, wreszcie książka, prasa, radio i film tuż przed wybuchem II wojny światowej, polityka okupanta wobec dziedzictwa II Rzeczypospolitej, rola środowisk emigracyjnych w czasie wojny i po jej zakończeniu oraz stosunek władz państwowych do tradycji dwudziestolecia w Polsce Ludowej; miejsce i termin: Warszawa, 8-9 maja 2018 r.

III Warsztat Pracy Infobrokera 2018 – organizacja: Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji, IINiB UJ; zakres problemowy: źródła danych i informacji oraz narzędzia i techniki pracy infobrokera; miejsce i termin: Kraków, 21.05.2018 r.

Książka i biblioteki na przestrzeni wieków – organizacja: IBiIN UŚ w Katowicach przy współdziałaniu Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademska (CINiBA); zakres problemowy: w centrum zainteresowania uczestników konferencji znalazły się aspekty historyczne dotyczące m.in. pisma, drukarstwa, formy książki, ale także zagadnienia związane z architekturą, organizacją i dziejami bibliotek, jako instytucji stojących na straży nieograniczonego dostępu do wiedzy, nauki i rozrywki. Spotkanie stało się ponadto okazją do uczczenia jubileuszu pracy naukowej prof. dr hab. Danuty Sieradzkiej – kierownika Zakładu Historii Książki i Bibliotek, badaczki zajmującej się przede wszystkim historią XIX i XX w. (w tym szczególnie zagadnieniami śląskoznawczymi), historią książki i bibliotek, prasoznawstwem, Polonią na świecie (książka, biblioteka, prasa); miejsce i termin: Katowice, 23 maja 2018 r.

CZERWIEC

Architektura informacji jako dyscyplina akademicka (AIDA) – organizacja: INoI UP im KEN w Krakowie; Biblioteka Główna UP w Krakowie. Zakres problemowy: poznanie realiów i wymagań, jakie stawia się dziś architektom informacji na świecie; użyteczność i funkcjonalność architektury informacji – dziedziny i profesji zajmującej się szeroko rozumianym projektowaniem informacji w sposób ułatwiający użytkownikowi jej zrozumienie; dostosowanie przekazu informacyjnego do potrzeb użytkowników w świecie informacyjnego przeciążenia; stosowanie oryginalnych metod opartych m.in. na koncepcji projektowania zorientowanego na użytkownika (tzw. User-Centered Design); miejsce i termin: Kraków 5-6 czerwca 2018 r.

Razem czy osobno? Współpraca bibliotek ze środowiskiem akademickim. Perspektywy i projekty – organizacja: IINiB UMCS w Lublinie, Akademickie Koło SBP w Lublinie; zakres problemowy: formy i możliwości współpracy bibliotek ze środowiskiem akademickim, relacje między teorią i praktyką nowoczesnego bibliotekarstwa a współczesną nauką o informacji i bibliotece, kierunki zmian w programach kształcenia pracowników nowoczesnych placówek bibliotecznych, kształcenie nowych kompetencji pracowników bibliotek; miejsce i termin: Lublin, 22 czerwca 2018 r.

LIPIEC

Międzynarodowa Konferencja Lingwistyki Kwantytatywnej *QUALICO 2018* – organizacja IINiB UW r. we współpracy z Instytutem Matematycznym UW r.; zakres problemowy: metody ilościowe w badaniach językowych; prawa dotyczące statystyk językowych; przypisanie autorstwa; aspekty epistemologiczne; wyszukiwanie tekstów/wyszukiwanie informacji; psycholingwistyka; socjolingwistyka; dialektologia; pragmatyka; typologia języka; porównawcze studia językowe; scjentometria/bibliometria; miejsce i termin: Wrocław, 2-8 lipca 2018 r.

WRZESIEŃ

Kultura czytelnicza młodego pokolenia – organizacja: KIIB UŁ, Muzeum Miasta Łodzi, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, SBP – Oddział Łódzki; zakres problemowy: przegląd i ocena stanu badań kultury czytelniczej dzieci i młodzieży na początku XXI w. oraz wpływu mediów na kształtowanie tejże, dyskusja nad konkurencyjnością mediów wobec książki, analiza uwarunkowań towarzyszących kontaktowi dzieci i młodzieży z książką i mediami, przegląd współczesnych technologii, praktyk, działań i oferty bibliotek w zakresie promocji książki i czytelnictwa, inicjowania i rozwoju kultury czytelniczej, w tym dzieci niepełnosprawnych, dyslektycznych i dysortograficznych, przegląd współczesnych, pozytywnych praktyk środowiska rodzinnego w zakresie rozbudzania zamiłowań czytelniczych; miejsce i termin: Łódź, 24-25 września 2018 r.

V konferencja bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych i szkolnych województwa lubelskiego *Kompleksowe wspomaganie oraz inne formy wspierania pracy szkoły/placówki – zaproszenie do współpracy* – organizacja: IINiB UMCS w Lublinie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie; zakres problemowy: zagadnienie pełnego wspomaganie i poszukiwaniu nowych form wsparcia, jakie biblioteki pedagogiczne mogą proponować szkołom i placówkom edukacyjnym, problem wspomaganie w praktyce, współpraca bibliotek szkolnych z pedagogicznymi, formy wspomaganie szkół i placówek oświatowych, oferta edukacyjna bibliotek pedagogicznych; miejsce i termin: Lublin, 27 września 2018 r.

PAŹDZIERNIK

ISIC 2018: The Information Behaviour Conference – organizacja: IINiB UJ; zakres problemowy: szeroko rozumiane relacje człowieka z informacją, w tym szczególnie teoria i metodologia badań zachowań informacyjnych, wybrane zagadnienia kompetencji informacyjnych (*information literacy*) i ich kształcenia oraz problematyka użytkownika informacji i zachowań informacyjnych wybranych grup użytkowników w różnych kontekstach; miejsce i termin: Kraków, 9-11 października 2018 r. (8 października 2018 r. – przedkonferencyjne warsztaty doktoranckie).

V Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa* – organizacja: IINiB UMK; zakres problemowy: celem konferencji było

poznanie mechanizmów służących kontroli słowa, praktycznych przejawów działalności organów władzy za tę kontrolę odpowiedzialnych oraz możliwych skutków wprowadzanych ograniczeń bez względu na to, kiedy i gdzie miały miejsce. Założeniem konferencji było podjęcie dyskusji na temat funkcjonowania i znaczenia cenzury, zarówno instytucjonalnej, jak i pozainstytucjonalnej. W kręgu zainteresowań organizatorów pozostawały mechanizmy służące kontroli słowa, praktyczne przejawy działalności cenzury oraz skutki wprowadzonych ograniczeń. W zakres konferencji wpisywała się prezentacja stanowisk twórców, redaktorów, wydawców i bibliotekarzy wobec tego rodzaju praktyk. Proponowane zagadnienia można rozpatrywać w kontekście druku, jak i najnowszych kanałów dystrybucji informacji; miejsce i termin: Toruń 18-19 października 2018 r.

III Małopolskie Forum Bibliotek *Biblioteka 2.028. Między nadmiarem a niedostatkami* – organizacja: Biblioteka Jagiellońska, WBP w Krakowie, IINiB UJ, INoI UP w Krakowie, SBP – Zarząd Okręgu Małopolskiego; zakres problemowy: innowacyjne rozwiązania służące adaptacji bibliotek do zmian środowiska informacyjnego i oczekiwań użytkowników oraz różne aspekty przyszłości bibliotekarstwa, w tym: oczekiwania i badania użytkowników, relacje biblioteki z użytkownikami dzisiaj i w przyszłości, wpływ technologii informacyjnych na funkcjonowanie i rolę bibliotek, nowe rozwiązania (np. w zakresie usług informacyjnych i promocji) i narzędzia dla bibliotek, miejsce książki i bibliotekarza w cyberświecie, problematyka funkcjonowania sieci bibliotecznej i integracji dostępu do zasobów bibliotecznych; miejsce i termin: Kraków, 24-26 października 2018 r.

LISTOPAD

Międzynarodowa Konferencja *Tożsamość – Niepodległość – Media* Organizacja: INoI UP im KEN w Krakowie; Zakres problemowy: rola mediów w kształtowaniu i umacnianiu tożsamości narodowej oraz budowie państw Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1918-2018; Miejsce i termin: Kraków 15-16 listopada 2018 r.

XII Ogólnopolska Studencko-Doktorancka Konferencja Kół Naukowych Bibliotekoznawców *Ludzie, idee, instytucje w przestrzeni biblioteczno-edukacyjnej* – organizacja: Koło Naukowe Infologów UŚ w Katowicach; zakres problemowy: rola dostępu do rzetelnej informacji, wiedzy oraz edukacji we współczesnym świecie; wielokulturowość polskiej biblioteki i szkoły; odbiorcy usług instytucji edukacyjnych i bibliotek; inspiracje czytelnicze młodego odbiorcy: ludzie, idee, wartości; bariery w dostępie do usług edukacyjnych i bibliotecznych; miejsce i termin: Katowice, 20 listopada 2018 r.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Big Data w humanistyce i naukach społecznych* – organizacja: IINiB UW; zakres problemowy: *Big Data* – wartość naukowa dużych zbiorów danych; wpływ *Big Data* na procesy poznawcze oraz rozwój nauki, *Big Data* jako źródło innowacji, tworzenie kultury danych; *Big Data* – rozwój nauki w Polsce i we Wrocławiu; badania korpusowe typu *Big Data* w literaturoznawstwie i lingwistyce, *Big Data* w informatologii; źródła *Big Data*;

pozyskiwanie, przechowywanie, przetwarzanie dużych zbiorów danych; eksploatacja dużych zbiorów danych; zabezpieczenie i ochrona dużych zbiorów danych; badania dużych zbiorów danych; typy i struktury danych, standaryzacja danych; technologie i techniki analizy danych; wizualizacja danych; zarządzanie dużymi zbiorami danych; użytkownicy dużych zbiorów danych; społeczeństwo sieciowe i *Big Data*; *Big Data* w bibliotekach (np. usługi biblioteczne w zakresie danych badawczych/naukowych) i działalności wydawniczej; miejsce i termin: Wrocław, 22-23 listopada 2018 r.

GRUDZIEŃ

III Ogólnopolska Konferencja Oprawoznaczcza *Zbiory polskie* – organizacja: IINiB UMK, WBP – Książnica Kopernikańska w Toruniu; zakres problemowy: celem konferencji było upowszechnienie informacji o oprawach książkowych we współczesnych bibliotekach, archiwach, muzeach i kolekcjach prywatnych w Polsce. W szczególności odnosiło się to do szacunkowej liczby zabytkowych oraz współczesnych opraw rzemieślniczych w poszczególnych zbiorach oraz do wyodrębnienia w zbiorach zwartych grup dzieł introligatorskich (np. o tym samym pochodzeniu, reprezentujących ten sam styl, lub tego samego autorstwa). Podjęcie powyższych wyzwań umożliwiło próbę oceny wartości historycznej i artystycznej scharakteryzowanych zbiorów. To z kolei pozwoli potencjalnym badaczom z Polski i zagranicy podjęcie bardziej zaawansowanych badań nad zasobami wybranych placówek i zbiorów prywatnych bądź też wyodrębnienie w nich interesujących obiektów; miejsce i termin: Toruń 13-14 grudnia 2018 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

Institut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ

Na emeryturę odeszły: prof. dr hab. Elżbieta Gondek, prof. dr hab. Danuta Sierradzka.

Nowi pracownicy: dr Joanna Wróbel, dr Jarosław Pacek.

Institut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego:

Na emeryturę odeszła dr hab. Małgorzata Derkacz, prof. UWri

Ruchy kadrowe:

– dr Renata Piotrowska rozwiązała umowę o pracę z UWri od dnia 1 października 2018 r.

Nowi pracownicy:

– dr Katarzyna Setkowitz, zatrudniona w IINiB na stanowisku adiunkta (w Zakładzie Bibliotekoznawstwa),

– dr Stefan Nowicki, zatrudniony w IINiB na stanowisku adiunkta (w Zakładzie Bibliotekoznawstwa),

– dr Kamila Augustyn awansowała ze stanowiska asystenta na stanowisko adiunkta (w Zakładzie Teorii i Historii Książki),

- dr Paweł Bernacki awansował ze stanowiska asystenta na stanowisko adiunkta (Zakład Książki Współczesnej i Edytorstwa),
- dr Rafał Werszler awansował ze stanowiska asystenta na stanowisko adiunkta (Zakład Teorii i Historii Książki).

Instytut Nauk o Informacji. Uniwersytet Pedagogiczny
nowi pracownicy: dr Magdalena B. Król, mgr inż. Emanuel Studnicki, mgr Napoleon Bryl

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW
Na emeryturę odeszli: dr hab. Jerzy Franke, dr Adam Nowak.
Nowy pracownik: dr Adam Jachimczyk.

ODZNACZENIA, NAGRODY **(porządek alfabetyczny osobowy)**

Dr Kamila Augustyn (IINiB, UW) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.) – za osiągnięcia naukowe,

Prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (IDI UJK) – Nagroda Indywidualna II stopnia Rektora Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Dr Magdalena Cyrklaff-Gorczyca, dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska, prof. UMK, mgr Przemysław Krysiński, dr Natalia Pamuła-Cieślak, dr Piotr Rudera (IINiB, UMK) – wyróżnienie zespołowe JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności organizacyjnej.

Prof. dr hab. Ewa Głowacka (IINiB, UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej.

Dr hab. Małgorzata Góralska (IINiB, UW) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.) za osiągnięcia organizacyjne.

Dr Zbigniew Gruszka (KiB UŁ) – Nagroda Indywidualna III stopnia Rektora UŁ za cykl publikacji z zakresu wieloaspektowej interpretacji zagadnień związanych z teorią i praktyką regionalizmu.

Prof. dr hab. Maria Juda (IINiB UMCS) – Nagroda Indywidualna II stopnia JM Rektora UMCS za działalność organizacyjną.

Dr hab., Jadwiga Konieczna, prof. UŁ (emerytowany pracownik KiB UŁ) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2017 r. za pracę o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym: *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przeszłość i teraźniejszość 1917-2017*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2017; Nagroda zespołowa I stopnia Rektora UŁ za tę samą książkę.

Dr hab. Bożena Koredczuk, prof. UW_r (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.) za osiągnięcia organizacyjne.

Dr hab. Stanisława Kurek vel Kokocińska, prof. UŁ (KiIB UŁ) – Nagroda Zespołowa I stopnia Rektora UŁ za książkę pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przeszłość i terażniejszość 1917-2017*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2017.

Mgr Anna Kutkowska (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.); nagroda indywidualna.

Dr Magdalena Kwiatkowska (KiIB UŁ) – Nagroda Zespołowa I stopnia Rektora UŁ za książkę pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przeszłość i terażniejszość 1917-2017*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2017.

Dr Beata Langer (INoI, UP) – Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Mgr Magdalena Lamperska (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.); nagroda indywidualna.

Dr hab. Aleksandra Lubczyńska (IDI, UJK) – Nagroda indywidualna III stopnia Rektora Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Dr Agnieszka Łobocka (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.) za osiągnięcia organizacyjne.

Dr Karol Makles (IBiIN UŚ) – Nagroda Rektora Uniwersytetu Śląskiego II stopnia za działalność organizacyjną.

Dr hab. Grzegorz Nieć, prof. UP (INoI, UP) – Medal Komisji Edukacji Narodowej.

Dr Stefan Nowicki (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.) za osiągnięcia organizacyjne.

Dr hab. Iwona Pugacewicz (WDIB) – wyróżnienie dla najlepszej polskiej książki poświęconej historii nauki i techniki, instytucja przyznająca – Kapituła Nagrody im. Jana Jędrzejewicza za książkę *Batignolles 1842-1874. Edukacja Wielkiej Emigracji*.

Dr Magdalena Rzadkowolska (były pracownik KiIB UŁ) – Nagroda Zespołowa I stopnia Rektora UŁ za książkę pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, przeszłość i terażniejszość 1917-2017*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2017.

Dr hab. Marta Skalska-Zlat, prof. UW_r (IINiB, UW_r) – Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.); nagroda zespołowa za osiągnięcia naukowe.

Dr hab. Marta Skalska-Zlat, prof. UW_r (IINiB, UW_r) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za opublikowanie *Encyklopedii książki*. T.1-2.

Dr Izabela Swoboda (IBiIN UŚ) – Nagroda Zespołowa Rektora Uniwersytetu Śląskiego II stopnia za działalność organizacyjną.

Dr hab. Arkadiusz Wagner (IINiB UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej

Dr Rafał Werszler (IINiB, UWŕ) – Srebrna Odznaka Towarzystwa Miłośników Wrocławia za działalność dla rozwoju miasta Wrocławia, przyznana uchwałą Prezydium TMW dn. 4 grudnia 2018 r.

Prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasparek, dr Bartłomiej Włodarczyk (WDIB) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2017 w kategorii podręczniki akademickie za pracę *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej: od analizy dokumentu do opisu przedmiotowego*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, 184 s. (Nauka – Dydaktyka – Praktyka; 173).

Prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert (WDIB) – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Prof. dr hab. Anna Żbikowska-Migoń (IINiB, UWŕ) – Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za opublikowanie *Encyklopedii książki*. T.1-2; Nagroda Rektora za 2017 r. (wręczona w 2018 r.); nagroda zespołowa za osiągnięcia naukowe,

NEKROLOG

Dr Jaromir Durczewski (26 kwietnia 1932, Poznań – 13 września 2018, Toruń) – starszy wykładowca w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Studia filozoficzne na KUL ukończył w 1965 r. Stopień doktora uzyskał w 1976 r. Pracę na UMK w Toruniu rozpoczął w 1980 r. w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej UMK. W roku akademickim 1988/89 podjął pracę jako nauczyciel akademicki w ówczesnym Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Jego zainteresowania badawcze obejmowały antropologię filozoficzną, metodologię nauk, edytorstwo naukowe, etykę zawodową ludzi książki oraz historię i założenia ideowe polskich ruchów i organizacji młodzieżowych (harcerstwo). Z tym ostatnim kręgiem zainteresowań związana była jego pozaakademicka funkcja komendanta toruńskiego hufca ZHP, którą pełnił aż do 2003 r. Po przejściu na emeryturę w 1997 r. nadal prowadził zajęcia dydaktyczne z zakresu zagadnień wydawniczych i księgarskich oraz edytorstwa. Dr J. Durczewski był członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Komisji Historycznej ZHP.

Na podstawie nadesłanych materiałów
oprac. Dorota Grabowska

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW

Tekst wpłynął do Redakcji 20 maja 2019 r.

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2018

Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego oceniła 11 publikacji wydanych w 2018 r., nominowanych do Nagrody. Głosowanie zakończono 6 kwietnia 2019 r. Wymaganą liczbę głosów otrzymały cztery publikacje w poniższych kategoriach:

a) prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym

Arkadiusz Pulikowski: *Modelowanie procesu wyszukiwania informacji naukowej. Strategie i interakcje*. Katowice: Wydaw. UŚ, 2018.

b) prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym

Polskie czasopisma popularnonaukowe do 1939 roku. T.1-3. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2018. Ewa Wójcik, Grażyna Wrona, Renata Zajac: T. 1. *Dzieje i rozwój*; Dorota Kamisińska: T.2. *Związki nauki ze sztuką*; Agnieszka Cieślikowa: T. 3. *Technika na łamach*.

c) podręczniki akademickie

Nauka o informacji w okresie zmian. Innowacyjne usługi informacyjne. Pod redakcją Barbary Sosińskiej-Kalaty, Piotra Trafiłowskiego i Zuzanny Wiorogórskiej. Warszawa: Wydaw. SBP, 2018 (Miscellanea Informatologica Varsoviensia; vol. IX).

d) prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym

Ewa Repucho, Tomasz Bierkowski: *Typografia dla humanistów. O złożonych problemach projektowania edycji naukowych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2018 (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 184).

Laureaci otrzymają pamiątkowe medale i dyplomy.

Jadwiga Sadowska
przewodnicząca
Komisji Nagrody Naukowej SBP
im. Adama Łysakowskiego

VI edycja Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej 2018/2019

15 kwietnia 2019 r. odbył się finał VI edycji Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej.

Zamysł organizacji Olimpiady pojawił się w gronie pracowników Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego w 2012 r. i jest jedną z form upamiętnienia życia oraz dorobku naukowego twórcy autonomicznych, uniwersyteckich studiów bibliotekoznawczych, współtwórcy Uniwersytetu Łódzkiego – prof. Jana Muszkowskiego (1882-1953).

Od pierwszej edycji, która odbyła się w 2013 r., niezmiennie zasadniczym, nadrzędnym celem Olimpiady Bibliologicznej i Informatologicznej jest rozbudzanie i popularyzacja wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych zainteresowań związanych z książką, informacją, kulturą czytelniczą i biblioteką, inspirowanie twórczych postaw, kształcenie i wychowywanie młodzieży do życia w społeczeństwie informacyjnym oraz traktowania informacji jako szczególnego dobra niematerialnego; ponadto – pozyskanie przez Katedrę studentów świadomych swoich decyzji w kwestii wyboru kierunku studiów bibliologicznych i informatologicznych, a także promocja zawodu bibliotekarza i pokrewnych profesji.

Współorganizatorami Olimpiady są Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ oraz Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich.

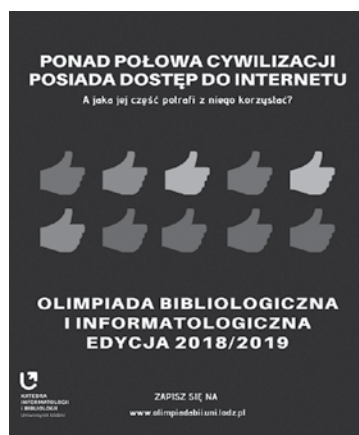
Historia książki i informacji jest punktem wyjścia do dywagacji o współczesnych kierunkach rozwoju bibliologii i informatologii i podniesienia ich znaczenia we współczesnym, rozumianym interdyscyplinarnie, społeczeństwie informacyjnym.

I etap szkolny VI edycji Olimpiady rozpoczął się we wrześniu 2018 r. promocją i naborem zainteresowanych uczniów. Wydarzeniu towarzyszył plakat, którego autorem jest mgr Michał Żytomirski.

Młodzież miała czas do listopada 2018 r., aby wybrać jeden z trzech proponowanych tematów, a następnie samodzielnie przygotować wypracowanie i przedstawić komisji szkolnej. W tegorocznej edycji wzięło udział 57 uczestników:

31 dziewcząt i 19 chłopców z 19 szkół reprezentujących 11 województw: łódzkie, wielkopolskie, lubelskie, mazowieckiego, śląskie, wielkopolskie, małopolskie, dolnośląskie, lubuskie, opolskie, podkarpackie.

Zainteresowanie młodzieży proponowanymi tematami rozłożyło się bardzo równo: 20 osób wybrało temat 2: *Czy warto wybrać w przyszłości zawód związany z zarządzaniem informacją?* 19 uczestników temat 3: *Najpiękniejsze biblioteki świata, czyli innowacyjne rozwiązania architektoniczne*, natomiast 17 uczestników wybrało temat 1: *Dlaczego nie/polecam książki/ę Matthew Pearla pt. „Złodzieje książek”?*

W związku z tym, iż liczba nadesłanych zgłoszeń pozwoliła zakwalifikować wszystkie osoby do etapu centralnego, nie odbył się etap okręgowy. Niestety, w związku z trwającym strajkiem nauczycieli część uczestników zrezygnowała z udziału w ostatnim etapie, zarówno ze względu na brak możliwości dojazdu, jak i solidaryzując się z protestem swoich wychowawców. W efekcie zaistniałej sytuacji na etap centralny 15 kwietnia 2019 r. do siedziby Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego przy ul. Pomorskiej 171/173 w Łodzi dojechało 29 finalistów.

Etap miał charakter indywidualnego konkursu wiedzy i umiejętności, w którym uczniowie rywalizowali o punkty, odpowiadając na pytania w części teoretycznej lub wykonując zadania praktyczne z zakresu tematycznego Olimpiady.

Po uroczystym powitaniu przez prof. Mariolę Antczak – przewodniczącą Komitetu Głównego, młodzież została podzielona na cztery grupy i wymiennie wzięła udział w części praktycznej i teoretycznej finału Olimpiady. Część teoretyczna polegała na odpowiedzi ustnej na wybrany, jeden z trzech zaproponowanych tematów. Część praktyczna przeprowadzona była w pracowni komputerowej i sprawdzała umiejętności uczestników w zakresie szeroko rozumianego zarządzania informacją, w tym jej wyszukiwania, selekcji, dokumentacji.

W oczekiwaniu na wyniki obradujących komisji uczestnicy wraz z opiekunami wzięli udział w wykładzie przygotowanym przez Michała Żytomirskiego pt. *Cyberbezpieczeństwo i ochrona danych cyfrowych*.

Laureatami VI edycji zostali:

1. Julia Cichosz z Publicznego Liceum Ogólnokształcącego UŁ im. Sprawiedliwych wśród Narodów Świata z Łodzi. Nauczycielem przygotowującym zwycięzcę była dr Anna Tomecka-Mirek.
2. Ewa Japola z III Liceum Ogólnokształcącego im. Unii Lubelskiej z Lublina. Nauczycielem przygotowującym laureatkę była mgr Agnieszka Staniak.
3. Ewelina Nienadowska z Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 1 „Budowlanka” w Zielonej Górze. Nauczycielem przygotowującym laureatkę był mgr Mariusz Osiński.

Laureaci, finaliści i uczestnicy finału otrzymali nagrody rzeczowe, książkowe i dyplomy. Na zakończenie, tradycyjnie zrobiono pamiątkowe zdjęcie uczestników, nauczycieli i organizatorów.

Dziękujemy nauczycielom za zaangażowanie w przygotowanie i wsparcie uczestników.

Szczegóły na stronie Olimpiady: <http://www.olimpiadabii.uni.lodz.pl/>

Dorota Tarnowska
sekretarz Komitetu Głównego
przewodnicząca Zarządu Oddziału Łódzkiego SBP
instruktor Biblioteki Miejskiej w Łodzi

Tekst wpłynął do Redakcji 20 maja 2019 r.

Halina Molin (1947-2018) – dama polskiego i czeskiego bibliotekarstwa¹

Semper fidelis! To najkrótsza z możliwych charakterystyk Haliny Molinowej, zmarłej przed kilku miesiącami emerytowanej, wieloletniej dyrektorki Biblioteki Regionalnej w Karwinie (Regionální knihovna Karviná). Rozwijając tę myśl, możemy dodać, wierna książce, bibliotece, wiarna Karwinie i wiarna polskości na Zaolziu. Halina Molin, z domu Fober urodziła się 29 października 1947 r. w Karwinie. 18-letnia absolwentka Gimnazjum Polskiego w Orłowie zastanawiała się, co począć dalej, jaką wybrać dalszą drogę życiową. Z pomocą przyszedł jej ojciec, który dowiedział się, że jest wolne miejsce w bibliotece publicznej w dzielnicy Karwiny, we Frysztacie². Wybór i decyzja nie należały chyba do trudnych, gdyż od dziecka lubiła czytać książki i często odwiedzała polski oddział biblioteki we Frysztacie. W ciągu prawie 51 lat bibliotekarskiej kariery, licząc od 1965 r., H. Molin doświadczyła bibliotekarskiej szkoły życia, przechodząc przez prawie wszystkie jej stopnie, i przez wszystkie działy biblioteki. Początki były

---

¹ *Odešla dáma českého a polského knihovnictví* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<https://www.karvina.cz/.../odesla-dama-ceskeho-a-polskeho-knih...>> S hlubokou lítostí oznamujeme, že dne 12.11.2018 nás navždy opustila dlouholetá ředitelka, naše kolegyně a přítelkyně PhDr. Halina Molinová>. [strona ta już nie istnieje].

² *Bibliotekarką przez całe życie. Wywiad D. Chtup z Haliną Molin. „Głos”* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://glos.live/Kultura/detail/Bibliotekarka_przez_cale_zycie/0>.

nie tyle trudne, co zwyczajne. H. Molin oprawiała książki, porządkowała je na półkach, czasami nawet sprzątała bibliotekę i oczywiście wypożyczała książki. W 1969 r. z jej inicjatywy oraz Ivana Šajnera, ówczesnego dyrektora Powiatowej Biblioteki Publicznej (Veřejná okresní knihovna) w Karwinie przyznano bibliotece status wojewódzkiego ośrodka metodycznego dla literatury polskiej i słowackiej. W strukturze biblioteki powołano do życia oddział literatury polskiej (Středisko polské literatury), który funkcjonuje do dziś.

Rok 1969 był też ważnym momentem w życiu zawodowym H. Molin. Ważnym, ale niełatwym, zważywszy, że jej start akademicki zaczynał się w cieniu Praskiej Wiosny (1968). Podjęła wtedy studia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Ukończyła je w 1974 r. Dzięki temu m.in. awansowała na stanowisko metodyka ds. bibliotek polskich w powiatach: Karwina i Frydek-Mistek. Poznała wtedy tzw. prowincję, a w niej biblioteki małe, źle ogrzewane, nierzadko słabo wyposażone w literaturę, finanse, ale zawsze prowadzone przez bibliotekarzy z sercem³. W 1974 r. we Frysztacie, w odremontowanej, stylowej kamienicy utworzono dwa oddziały literatur narodowych – polski i słowacki. Kierowniczką polskiego oddziału została Irena Mierzwa. H. Molin pozostała na stanowisku metodyczki do 1979 r., kiedy to objęła funkcję zastępcy dyrektora Biblioteki Regionalnej w Karwinie. Jak sama przyznała po latach⁴, w tych trudnych czasach pomagała chronić polskie księgozbiory, polskie biblioteki, topniejące także wskutek niekorzystnych dla polskiego żywiołu na Zaolziu zmian demograficznych, o politycznych uwarunkowaniach nie mówiąc, przed zakusami likwidacji⁵. Szczęśliwy los zetknął wtedy H. Molin z Jadwigą Kołodziejską, bardzo możliwe, że za sprawą Jiříego Cejпка, wybitnego czeskiego bibliotekoznawcy⁶, z którym J. Kołodziejska od lat się przyjaźniła. Pod kierunkiem J. Kołodziejskiej H. Molin przygotowała, a następnie obroniła w 1985 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego pracę doktorską pt. „Znaczenie polskich oddziałów bibliotek publicznych na Śląsku Cieszyńskim w Czechosłowacji w upowszechnianiu czytelnictwa w języku polskim”⁷. W późniejszych latach wielokrotnie będzie pisać na ten temat.

Rok 1990 oznacza kolejny zwrot w karierze zawodowej H. Molin. Zostaje dyrektorem Biblioteki Regionalnej w Karwinie i, zapewne, nie było to dziełem przypadku, zważywszy na Jej doświadczenie i wiedzę, przy czym nie można całkowicie wykluczyć czynnika politycznego, jak najbardziej pozytywnego. Demokratyzacja życia politycznego w Czechosłowacji w następstwie tzw. aksamitnej rewolucji niewątpliwie sprzyjała temu. Wybór okazał się ze wszech miar trafny. Mało który z dyrektorów bibliotek może poszczycić się 27-letnim stażem na kierowniczym stanowisku. Na w pełni zasłużoną emeryturę odeszła 30 stycznia 2018 r. Najkrótsza ocena jej pracy została zawarta w przyznanym jej przez prezydenta Karwiny

³ Tamże.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

⁶ *Cejpek, Jiří*, 1928-2005. W: SCK - Slovník českých knihovníků [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://aleph.nkp.cz/F/44Y6PHEGHYQPYJ9GA13LJ8JGE9BXP9BYG1SRXHA2LMH-HPIQGL-00610?func=full-set-set&set_number=000006&set_entry=000001&format=999>.

⁷ Doktoraty – archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <http://www.archiw.uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2017/05/WF_dr_1945-2010.pdf>.

Jana Wolfa w 2018 r. medalu pamiątkowym Wacława Olszaka za zasługi dla rozwoju Biblioteki Regionalnej, którą przekształciła w nowoczesne centrum kultury, ośrodek kształcenia, otwarty dla szerokich rzesz społeczeństwa⁸.

Lista osiągnięć zawodowych H. Molin jest na tyle długa, że warto i można byłoby poświęcić im osobny tekst. Tu ograniczymy się do tych najważniejszych. Pod jej przewodnictwem i opieką została dokonana przebudowa Biblioteki Regionalnej w Karwinie. W dzielnicy Karwiny, Mizerowie, w 3-piętrowym budynku należącym poprzednio do szkoły podstawowej znalazła ona swoje nowe miejsce⁹. Biblioteka „dostała skrzydeł”. Poprzednio mieszcząca się na powierzchni 700 m² w 2-piętrowym budynku została połączona właśnie z budynkiem szkoły, dzięki czemu otrzymała do dyspozycji aż 2200 m², co umożliwiło poprawę obsługi użytkownika, przestronniejsze rozstawienie księgozbioru oraz utworzenie w bibliotece nowych działów¹⁰. Pod okiem H. Molin dokonana została również automatyzacja biblioteki. Oprócz katalogu komputerowego, obsługiwanego przez autorski system DAWINCI powstały w bibliotece liczne bazy danych obejmujące zasoby mediów tradycyjnych i elektronicznych wydawanych w Karwinie i w powiecie karwińskim, m.in. baza danych wybitnych osobistości regionu karwińskiego¹¹. H. Molin wsparła szereg inicjatyw. Była m.in. autorką projektu „Książkowy kiermasz” (Kniżni jarmark), który wystartował w 1994 r. i jest organizowany do dziś. Na najwyższym piętrze biblioteki powstała Kawiarnia Literacka goszcząca literatów z kraju i z zagranicy. W bibliotece znalazło się również miejsce dla sali kinowej, przy której działa od lat Klub Filmowy (gwoli precyzji sala kinowa była w starym budynku, a klub działa od 1968 r.). Angażowała się również w pracę na rzecz zbliżenia pokoleń oraz na rzecz ludzi chorych. W dzielnicy Karwiny, Darkowie, w domu dla chorych na Alzheimerera, w porozumieniu z dyrektorem ośrodka Biblioteka Regionalna prowadzi od lat zajęcia biblioterapeutyczne. Pamiętała także o przedsiębiorcach. Z jej inicjatywy powstała baza danych przedsiębiorców m. Karwiny¹². W najstarszej dzielnicy Karwiny, Frysztacie, w ramach Biblioteki Regionalnej działa także Miejskie Centrum Informacji (Městské informační centrum), które jest samodzielnym oddziałem i ma siedzibę na rynku frysztackim. To tylko garść faktów z wieloletniej pracy bibliotekarskiej H. Molin. Pełny obraz dokonań zawodowych wymagać będzie analizy archiwów Biblioteki Regionalnej oraz zasobów Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego. Nie będzie jednak cienia przesady w stwierdzeniu, że pozostawiła po sobie bibliotekę nowoczesną, postępową i perspektywiczną, jak sama głosiła

⁸ *Pamětní medaile pro končící ředitelku knihovny* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/pametni-medaile-pro-koncici-reditelku-knihovny-20180131.html>.

⁹ J. Olšar: *Karvinská knihovna se lidem líbí. Je nejlepším projektem kraje* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://karvinsky.denik.cz/zpravy_region/120428-knihovna-hlaso-vani.html>.

¹⁰ H. Molinová: *Marketingově řízená Regionální knihovna Karviná* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/sbornik_konference_kniha_v_21_stol_ekniha.pdf>.

¹¹ *Elektronické informační zdroje* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<https://www.rkka.cz/elektronicke-informacni-zdroje/>>.

¹² H. Molinová *Regionální knihovna Karviná – moderní, progresivní, perspektivní* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<https://duha.mzk.cz/print/373>>.

w tekście, którego współautorką jest jej następczyni na stanowisku dyrektora, Markěta Kukrechtová¹³.

Kolejnym ważnym rozdziałem pracy H. Molin na rzecz książki była praca naukowo-badawcza. Od 2008 r. była wykładowcą w Instytucie Bohemistyki i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Filozoficzno-Przyrodniczym Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, gdzie wykładała dwa przedmioty: Biblioteki publiczne oraz Biblioteki muzyczne¹⁴. Lista publikacji H. Molin, obejmująca lata 1993-2016, zamieszczona w *Słowniku českých bibliotekarzy* na stronie Biblioteki Narodowej w Pradze liczy 40 pozycji¹⁵ bibliograficznych, i z całą pewnością jest niekompletna, gdyż nie obejmuje publikacji zamieszczonych w polskiej literaturze fachowej¹⁶. Na jej podstawie można jednak zorientować się w głównych kierunkach jej naukowych zainteresowań. H. Molin pisała przede wszystkim o najlepiej jej znanych bibliotekach publicznych¹⁷, wielokrotnie o swojej bibliotece¹⁸, o nowych jej funkcjach (mediateka¹⁹, biblioterapia²⁰, centrum regionalne²¹), o nowych wyzwaniach (usługi elektroniczne²²), o pracy polskich bibliotek na Zaolziu²³. Teksty H. Molin są przeważnie zwarte, kilkustronicowe. Ważnym ich elementem są tytuły, mówiące nie tylko o tym, co w środku, ale również o autorze. „Jak se stavel knihovnický sen” (Jak się urzeczywistniał bibliotekarski sen)²⁴; „Knihovna – malé okno do velkého světa” (Biblioteka – małe okno na wielki świat)²⁵. „Pomáhame usnadnit život” (Pomagamy w ułatwianiu życia)²⁶, „Take knihy maja svoj trud”²⁷.

¹³ H. Molinová: Regionální knihovna Karviná – moderní, progresivní, perspektivní [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2010/3/regionalni-knihovna-karvina-moderni-progresivni-perspektivni.html?page_id=939>.

¹⁴ Informacja uzyskana od dr. Jany Onderkovej ze Slezskiej univerzity w Opawie.

¹⁵ Molinová Halina, KKL – Výsledky dotazu: Slova-Autoři/Korp.= js20090227001 [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-c&local_base=KKL&ccl_term=wau=js20090227001>.

¹⁶ Zob. H. Molin: *Polskie oddziały bibliotek publicznych na Śląsku Cieszyńskim w Czechosłowacji. „Bibliotekarz”* 1982, nr 6, s. 18-140. H. Molin: Wyższa jakość usług elektronicznych – z korzyścią dla użytkowników: doświadczenia Biblioteki Regionalnej Karvina. W: *Razem czy osobno. Przenikanie kultur polsko-czeskich na kresach południowych. Materiały z polsko-czeskiej konferencji. Racibórz 22/23 października 2009 r.* Racibórz 2009, s. 69-72.

¹⁷ H. Molinová [Transformace knihoven]. *Čtenář* 1994, roč. 46, č. 1, s. 16-17.

¹⁸ H. Molinová, M. Kukrechtová: *Regionální knihovna Karviná – moderní, progresivní, perspektivní...*

¹⁹ H. Molinová: *Knihovna nebo mediatéka* [elektronický zdroj] „Knihovnický zpravodaj Vysočina” 2005, roč. 5, č. 1.

²⁰ H. Molinová: *Biblioterapie – psychoterapie, která využívá léčebné účinky četby* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<http://sova.rkka.cz/index.php?clanek=778&cislo=59>>.

²¹ H. Molinová: *Úloha regionální knihovny v Karvině při utváření informační infrastruktury v regionu. „Čtenář”*. 1999- roč. 51, č. 3, s. 68-69.

²² H. Molinová: *Jak hodnotíte novou službu, kterou nabízí Dobrovolnické centrum při RKK? „Sova”* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<http://sova.rkka.cz/?clanek=755&cislo=57>>.

²³ H. Molinová, Helena Legowiczová: *Práce s polskou literaturou v severomoravských veřejných knihovnách. „Čtenář”* 1997, Roč. 49, č. 7-8, s. 255.

²⁴ H. Molinová: *Jak se stavěl knihovnický sen. „Čtenář”* - 2012 Roč. 64, č. 2, s. 66-67 [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<https://svkkl.cz/ctenar/clanek/1440>>.

²⁵ H. Molinová: *Knihovna – malé okno do velkého světa. „Čtenář”* 2005, nr 1, s. 5-7.

²⁶ H. Molinová: *Pomáháme usnadnit život. „Bulletin SKIP. Svaz Knihovniku a informačních pracovníků ČR* 2016 nr 3 [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <https://bulletin.skipcr.cz/bulletin/Bull16_308.htm#ti>.

²⁷ H. Molinová: *Také knihy mají svůj osud. „Z knihovnické praxe”* 1992, č. 115/116 (1992), s. 9-11.

Wyrażała w nich H. Molin jakby swoje zawodowe credo. „Jak šel čas“ (Jak mi-jał czas)²⁸. W tym tekście z 2014 r. H. Molin dokonała swoistego podsumowania minionego 90-lecia biblioteki publicznej w Karwinie. Do tego należałoby dodać niezliczoną liczbę referatów konferencyjnych, szkoleń, seminariów, w Republice Czeskiej i w Polsce. H. Molin była inicjatorką i wieloletnią redaktorką czasopisma elektronicznego pt. „Sova”, powstałego w 2002 r., będącego kroniką, diariuszem, a także opisem życia karwińskiej biblioteki. To cenne źródło wiedzy o bibliotece liczy 70 numerów, w tym 66 wydanych w okresie rządów H. Molin.

Była wierna Polsce. Nie było nigdy u H. Molin problemu w pogodzeniu lojalności wobec państwa czechosłowackiego, później czeskiego a jej przywiązaniem do Polski, polskości, do narodowości. Wyrazem tego, oprócz już wspomnianych przykładów, było zaangażowanie w działalność największej polskiej organizacji kulturalnej – Polski Związek Kulturalno-Oświatowy (PZKO). Była członkiem Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego do końca swoich dni. Od 1968 r. była członkiem Aktywu Czytelniczo-Bibliotekarskiego Zarządu Głównego PZKO, w latach 1977-1985 jego przewodniczącą, otaczając stałą opieką i wsparciem polskie oddziały bibliotek publicznych na Zaolziu, organizując szkolenia i kursy dla bibliotekarzy polskich oddziałów, w przygotowaniu i realizacji których partycypowały Zarząd Główny PZKO odpowiedzialny za stronę organizacyjną i Biblioteka Powiatowa w Karwinie przygotowując stronę merytoryczną i zapewniając wykładowców. H. Molin swoją misję na rzecz polskości realizowała także w Polsce, uczestnicząc w konferencjach bibliotekarskich, każdorazowo popularyzując działalność swojej biblioteki, ale też mówiąc otwarcie o jej problemach. Miała bardzo dobre kontakty zwłaszcza z bibliotekami i bibliotekarzami pogranicza polsko-czeskiego, po polskiej stronie z bibliotekami w Jastrzębiu Zdroju, Wodzisławiu Śląskim, Raciborzu i Cieszynie. Przez wiele lat brała regularny udział w organizowanym przez ZNP, Forum Bibliotekarzy Województwa Śląskiego²⁹.

Wiarna Karwinie. Karwinianka z dziada pradziada. Czy można sobie wyobrazić, że było inaczej. Nie pozostawiła jednak wiele śladów, mówiących o jej osobistym stosunku do rodzinnej miejscowości. Jednym z trwałych świadectw jej związków z Karwiną jest jej współudział w przygotowaniu z prof. Karolem Kadłubcem audiobooka pt. „Skoro zapómniane – po našymu = skoro zapómniane – po naszymu”, prezentującym nagrane w dialekcie starej Karwiny wypowiedzi o miejscowych zwyczajach³⁰.

Za swoją działalność na rzecz dużej (Czechy) i małej ojczyzny (Zaolzie) oraz Polski doczekała się wielu wyrazów uznania i wyróżnień. Szczególnym przedmiotem dumy H. Molin było przyznanie karwińskiej Bibliotece Regionalnej tytułu Europejskiej Biblioteki Publicznej. Nagrodę odebrała podczas uroczystej gali w Helsinkach biblioteki roku 2000 w kategorii wybitnych prac popularyzujących literaturę i czytelnictwo³¹. W 2011 r. Biblioteka Regionalna otrzymała główną na-

²⁸ H. Molinová: *Jak ŠEL ČAS* „Kniznica” 2014, vol. 15, nr 2, s. 75-78.

²⁹ *X Jubileuszowe Forum Bibliotekarzy Województwa Śląskiego w Częstochowie* (2014) [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<http://vforumbibliotekarzy.blogspot.com/p/x-jubileuszowe-forum-bibliotekarzy.html>>.

³⁰ Skoro zapómniane - po našymu skoro zapómniane - po naszymu Karviná, 2007.

³¹ H. Molinová: *Diplom vítěze soutěže o Nejlepší evropskou knihovnu patří regionální knihovně v Karvině* [online], [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <<https://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-o->

grodę w konkursie na budowę architektoniczną, za przebudowę budynku biblioteki centralnej na centrum społeczno-kulturalne, którego usługi wykraczają poza klasyczną koncepcję biblioteki publicznej³². W 2012 r. biblioteka została obwołana najlepszą Biblioteką Publiczną w Republice Czeskiej³³. W tym samym roku spotkał ją jeszcze jeden, tym razem osobisty zaszczyt. Z rąk Związku Czeskich Bibliotekarzy, którego była wieloletnim członkiem, otrzymała medal Zdénka Tobolki³⁴ za wkład w rozwój czeskiego bibliotekarstwa. W 2001 r. Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej nagrodiło ją za osiągnięcia w zakresie bibliotekarstwa. Polskie dowody uznania to: odznaczenie w 2003 r. przez prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego Srebrnym Krzyżem Zasługi, a w 2009 r. Złotym Krzyżem Zasługi, nadanym przez prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego³⁵.

Molin zmarła 12 listopada 2018 r. po długiej i ciężkiej chorobie, w wieku 71 lat. Wiadomość ta, zamieszczona w mediach drukowanych i elektronicznych napełniła zaolziańskie środowisko głębokim smutkiem, podzielanym przez liczne grono jej znajomych i przyjaciół w Czechach i w Polsce. „Odeszła wielka przyjaciółka książek” – głosił tekst w polskiej gazecie wydawanej na Zaolziu³⁶. Odchodziła w poczuciu spełnienia „swego bibliotekarskiego snu”³⁷, w poczuciu spełnienia marzeń i ze świadomością dobrze wykonanej pracy. Taką ją właśnie zapamiętamy. Na wieczny odpoczynek na cmentarzu w Karwinie, po mszy pogrzebowej w Kościele Podwyższenia Krzyża Świętego w Karwinie-Frysztacie, w piątek, 16 listopada 2018 r. odprowadziło ją liczne grono osób, w tym najbliżsi, koleżanki, koledzy, przyjaciele a pewnie i niektórzy czytelnicy. Być może był w tym gronie również jej student Marek Janik, który zamieścił o swojej wykładowczyni krótki, pełen sympatii wpis w Internecie³⁸. H. Molinowa była, bibliotekarką przez całe życie³⁹. Swoją aktywnością położyła wymierne zasługi dla macierzystej biblioteki, ale też wykraczała daleko poza biblioteczne i informacyjne działania.

---

bzor/clanek/diplom-viteze-souteze-o-nejlepsi-evropskou-knihovnu-patri-regionalni-knihovne-v-karvine/>.

³² Przebudowa centralnego budynku Biblioteki Regionalnej w Karwinie została przygotowana od 2006 r. przy wsparciu Regionalnego Programu Operacyjnego Moravia-Silesia. W 2011 r. zakończono rzeczywistą realizację, podczas której istniejący budynek biblioteki został połączony z niewykorzystanym budynkiem szkoły podstawowej. Współpraca projektantów i bibliotekarzy stworzyła nowe pomieszczenia umożliwiające poszerzenie zakresu usług o nietradycyjne usługi: multimedialną salę do nauki, salę kinową, salon literacki i letni taras z częścią relaksacyjną. Biblioteka Regionalna Karwina stała się znaczącym ośrodkiem społecznym miasta i jego okolic, mającym największy wpływ na jakość życia w regionie i umożliwia swoim użytkownikom dostęp do informacji, edukacji i aktywnego wypoczynku w najszerszym znaczeniu tego słowa.

³³ L. Foberova: *Rozhovor s doktorkou Halinou Molinovou* [online], „Duha” 2015 ě. 1 [dostęp: 30.04.2019]. Dostępny w WWW: <duha.mzk.cz/clanky/rozhovor-s-doktorkou-halinou-molinovou>.

³⁴ Zob. *Vzpomínka na Halinu Molinovou*. Čtenář 2019, č.1, s. 35.

³⁵ Tamże.

³⁶ *Odeszła wielka przyjaciółka książek*. [online] „Głos” [dostęp: 2019-04-30]. Dostępny WWW: <http://glos.live/Wiadomosci/detail/Odeszla_wielka_przyjaciolka_ksiazek/0>.

³⁷ H. Molinová: *Jak se stavěl knihovnický sen „Čtenář”* 2012č. 2, s. 66-67. [online] [dostęp: 2019-04-30]. Dostępny w WWW: <https://svkkl.cz/ctenar/clanek/1440>.

³⁸ M. Janik: *Zemřela PhDr. Halina Molinová*. [online] [dostęp: 2019-04-30]. Dostępny w WWW: <http://knihovnik.fpf.slu.cz/zemrela-phdr-halina-molinova/>.

³⁹ *Bibliotekarką przez całe życie...*, dz. cyt.

I osobista dygresja. Panią Halinę Molinową spotkałem wiele lat temu w Karwinie. Była moim przewodnikiem po Bibliotece Regionalnej. W pamięci zatarły się właściwie szczegóły z tego spotkania. W pamięć wrył się jednak promienny uśmiech.

Zdzisław Gębołyś
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Tekst wpłynął do Redakcji 9 maja 2019 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPISIMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

NOWOŚCI

Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Seria: NAUKA - DYDAKTYKA - PRAKTYKA

Redaktor: Maja Wojciechowska

Publikacja zbiorowa Mai Wojciechowskiej prezentuje całe spectrum zagadnień dotyczących współczesnego zarządzania biblioteką. Książka zawiera ważny zarówno z poznawczego punktu widzenia, jak i praktycznego, kompleks zagadnień dotyczących współczesnego zarządzania biblioteką. Wprawdzie istnieją już na ten temat liczne monografie i artykuły, ale wiele omówionych w nich problemów jest już nieaktualnych lub częściowo zdezaktualizowanych, a najnowsze piśmiennictwo na ten temat jest bardzo rozproszone. Stąd potrzeba nowego opracowania i kompleksowego zaprezentowania współczesnych problemów zarządzania biblioteką. Recenzowana praca bardzo dobrze wpisuje się i wypełnia tę obecnie istniejącą na rynku lukę wydawniczą.

ISBN: 978-83-65741-26-4
Format: B-5
Liczba stron: 684

Oprawa miękka cena 85 zł
Oprawa twarda cena 99 zł

Redaktor: Wiesław Babik

Jest to kompendium uaktualnionej wiedzy o informacji i o nauce o informacji, motywujące do dalszych poszukiwań odpowiedzi na pytania o aktualny stan nauki o informacji oraz działalności informacyjnej w Polsce i za granicą, a także o dalsze kierunki jej rozwoju. Monografia jest adresowana do wszystkich osób zainteresowanych problematyką szeroko pojętej informacji i działalności informacyjnej, w tym zwłaszcza do studentów bibliologii i informatologii oraz bibliotekarzy praktyków. Opracowanie przedstawia panoramę obecnego stanu nauki o informacji (informacji naukowej, informatologii) w Polsce i jej prospektywny potencjał. Poruszone problemy odnoszą się także do działań praktycznych oraz umiejętności informacyjnych stosownie do wypracowanych w tej dziedzinie norm i standardów, a także obecnej oferty usług informacyjnych dla indywidualnych i zbiorowych grup odbiorców informacji w różnych społecznościach i korzystających z różnych źródeł informacji, w tym z serwisów społecznościowych i Internetu.

ISBN: 978-83-64203-82-4
Format: B-5
Liczba stron: 712

Oprawa twarda
cena regularna 99 zł
cena promocyjna 39 zł

Ogólnopolski portal bibliotekarski **sbp.pl**

- aktualności ze świata bibliotek
- informacje ze struktur SBP
- archiwum cyfrowe open access
- informacje o grantach i dotacjach
- oferty pracy dla bibliotekarzy
- sklep SBP (książki, czasopisma, ebooki)
- rejestracja na konkursy, warsztaty, szkolenia, konferencje SBP

redakcja.portal@sbp.pl

@SBP_pl

@StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich

@sbp_pl

- kursy e-learningowe

